

“Рисолаи азиза” — “Саботул ожизийн”
 шарҳи//Тузувчи: Б. Ҳасан/. — Ғ: А.Қодирий
 номидаги Халқ мероси нашр., 2000. —256 б.
 1. Ҳасан, Ботирбек, тузувчи.
 Сарлавҳада: Тошкент Ислом университети

Инсон бутун умри давомида бугуни ва эртаси хусусида кўп ўйлайди, ҳаётдаги ўз ўрнини, яшашнинг тўғри йўлини излайди. Ушбу китобда кишининг ана шундай интилишларига мос келадиган йўл-йўриқлар кўрсатилган, ёмонлардан четлашиш, яшиларга эргашиш кишини турмушдаги тинчлик ва охирати хусусида хотиржамликка етаклаши баён қилинган.

Китобни ота-боболаримиз севиб ўқиган. Ўйлаймизки, авлодлар ҳам китоб мутолаасидан ҳосил бўладиган барча фойдалардан баҳраманд бўладилар.

ББК 86.38

Тузувчи: *Ботирбек Ҳасан*

Муҳаррирлар: *Алибек Рустамов, Раҳматулла қори Обидов*

Тақризчилар: *Шайх Ҳабибулла Солиҳ, Жалолиддин Жўраев*

P $\frac{4702620100-235}{M 361 (94)-2000}$ —2000

»

УШБУ НАШР ҲАҚИДА

“Саботул ожизийн” Сўфи Оллоёрнинг маснавий шаклида ёзган асари. Китобда Ислом ақидаси масалалари Куръони карим ва суннат талаблари асосида баён қилинган. Асарнинг асли “Маслакул муттақийн” эски мактабларнинг юқори синфларида ўқитилгани учун жуда кенг тарқалган китоблардан бўлган. “Маслакул муттақийн” маснавийси форс тилида эди. Жуда кўп илтимослардан сўнг Сўфи Оллоёр унинг асосий қисмини “Саботул ожизийн” номи билан қисқа баёнда ёзди. Бу китоб ҳам жуда тез шуҳрат қозонди. Аммо унинг баён услубида ва тилида арабий, форсий ва яна бошқа лаҳжалардан сўзлар кўп ишлатилгани маснавийни тушунишни анча қийинлаштирган. Шунинг учун “Саботул ожизийн”ни шарҳлаш эҳтиёжи юзага келди. Бу эҳтиёжни қондиришга Тождуддин исмли киши киришиб, шарҳ ёзади ва унга “Рисолаи азиза” номини беради. Зеро, шарҳ қизи Азизанинг бир неча бор илтимоси билан ёзилган эди. Ушбу шарҳ билан танишиб чиққан киши унинг муаллифи ўз даврининг билимдон алломаларидан бўлганини тан олади.

“Саботул ожизийн” байтма-байт шарҳланган. Шарҳнинг усулини кўпроқ наҳвий таҳлил ташкил қилиб, байтларнинг бадиий томонларига ҳам аҳамият берилган. Кўпгина ҳолларда сўз ўйинларида иштирок этган сўзларнинг келиб чиқиш манбалари ҳақида гапирилади. Байтнинг шарҳи тугагач, шориҳ байт маъносини очиб берувчи кўшимча маълумотлар ҳам келтиради. Бу маълумотлар ривоятларга асослангани учун байт шарҳидан ажратилиб, қавс ичига олинган ҳолда берилган боради.

Шарҳларнинг баёнида татарча ва усмонли туркча сўзлар қоришиб келгани уни тушунишни анча қийинлаштириб қўйган. Шунинг учун биз шарҳлар баёнини ҳозирги ўзбек тилига яқинлаштирган ҳолда беришни маъқул кўрдик. Баъзи ҳолларда ривоятлардан келтирилган маълумотларни ҳам тушириб қолдирдик. Чунки бу маълумотлар ҳозирги кунда эскириб қолган бўлиб, ўқувчини ноўрин таажжубга солиб қўйиши мумкин бўлади. Баъзи байтларнинг шарҳларида йўл қўйилган ғализликлар аниқ сезилиб турган ҳолларда ҳам шориҳнинг шарҳлари ўрнига му-

харрирлар таклиф қилган шарҳлар шаклини келтирдик. Бошқа ҳолларда шарҳларда айрим камчиликлар сезилиб турса-да, шориҳнинг асарни тушунишда ўз раъйи бор эканини кўрсатиш учун уларни ўрнида қолдирдик. Зийрак китобхон бундай ўринларга дуч келганида мазкур камчиликларни ушбу рисоланинг ношири ва муҳаррирларининг юзларига солмасликлари сўралади.

“Рисолаи азиза”нинг юқорида айтилган нашрлари ҳозирги кунда ҳам айрим китобхонларда мавжуд бўлиб, қўлдан-қўлга ўтиб ўқилмоқда. Хуллас, шарҳнинг сўнгги нашри чиққанидан сўнг қарийб юз йил ўтди. Уни яна нашр қилиш имкони туғилди. Олдимизда машаққатли, аммо улуғ иш турибди. Бу йўлга кирдик. Энди мушкилимизни Аллоҳнинг Ўзи енгил қилсин.

Ушбу нашрнинг “Сўфи Оллоёр ҳақида” деб номланган қисмида биз Сўфи Оллоёрнинг ҳаётига оид маълумотларда маснавийнинг шориҳи ўз шарҳида келтирган барча хабарларни ўқувчи эътиборига ҳавола этдик. Аммо “Саботул ожизийн”га шарҳ ёзган Тожуддин Ёлчикулнинг шарҳга “Кириш”ида ва шарҳнинг ичида келган мазкур хабарлар шубҳали кўринади. Чунки улар С. Айний ва Қайюмий тазкираларида Сўфи Оллоёр хусусида келтирган маълумотлар билан тасдиқланмайди. Бироқ келгусида Тожуддиннинг хабарлари тўғри чиқиши ёки ақалли нималарга асосланганлиги очилиши мумкин бўлади.

Ушбу шарҳ нашрга ҳозирланиб бўлгач, “Саботул ожизийн”га ёзилган бошқа шарҳ борлиги ҳақида ҳам маълумот олдик. Сўнгра шарҳнинг ўзини биродаримиз шайх Ҳабибуллоҳ Солиҳнинг илтифоти билан кўриб чиқишга муяссар бўлдик. Шарҳнинг муаллифи Саййид Ҳабибуллоҳ ибни Саййид Яҳёхон ал-Фарғоний ал-Кобулий шарҳни “Ҳадоятут толибийн” номи билан чиқарибди. Афсуски, унда китоб чиққан жой ва вақт ҳақида маълумот йўқ. Аммо шарҳ кучли эътиқод ва зўр ихлос билан битилгани маълум бўлди. Вақти билан бу шарҳ ҳам нашрга ҳозирланар, иншааллоҳ.

СУФИ ОЛЛОЁР ҲАҚИДА

Сўфи Оллоёр ҳаёти ҳақида маълумот жуда оз. Бу хусусдаги манбаларда тарқаб ётган хабарлар “Тазкираи Қайюмий” (Т. 1998 й., 1, с. 61-62) да жам бўлган дейиш мумкин. Тазкирада айтилишича, Оллоёр Каттакўрғон томонда туғилган. Отаси Оллоқули ўз қабиласининг аъёнларидан, саркарда бўлган. Шоирнинг бир акаси киборлардан бўлиб, Фарҳодий Оталиқ номи билан машҳур эди. Оллоёрбий Абулфайзхон даврида нашъу намо этган. Бухоро хони томонидан аввал Каттакўрғонга, сўнгра Самарқандга амир қилиб юборилган. Шу мансабдан элга танилган эди. Кейин тасаввуфга берилиб, ҳукумат хизматини ташлаган. Охирул амр илм билан машғул бўлиб, дарवेशликка берилган. Ҳаётининг сўнгида Каттакўрғондан кетиб, Ҳисорга яқин Даҳана номли ерга бориб, шу ерда маскан қилди. Ҳижрий 1136, мелодий 1723-24 йилда вафот қилди. Бошқа бир маълумотга кўра ҳижрий 1133, мелодий 1720-21 йилда оламдан ўтган.

Оллоёр ҳаётига оид келтирилган хабарларни қўлингиздаги китобнинг кириш қисмида шориҳ томонидан берилган баъзи фарқли маълумотлар билан бойитиш мумкин.

Унда айтилишича, Оллоёр Самарқанд элининг Минглан овулида туғилган. Отасининг исми — Темурёр. У гоят солиҳу тақволи киши бўлган. Темурёр ўғли Оллоёрни ўн икки ёшида Бухорога келтириб, мадрасага берди. Бола мадрасала илм ўрганиб, кўп ҳунарлар ҳосил қилди. Йигирма беш ёшида Бухоро подшоҳи бож маҳкамасига тўра қилди. Ўзи гоят қон тўкувчи, хулқсиз бўлди. Доим фиску фужуру исёнда эди. Аммо кўп ўтмай, шайх Ҳабибуллоҳ тарбиясига кириб, тўғри йўлга тушди.

Оллоёрнинг уч хотини, икки қизи ва бир ўғли бор эди. Бир қизининг исми Омина, иккинчиси Ҳалима эди. Ўғли — Муҳаммад Содик.

Қўлингиздаги ушбу китобдаги “Мусаннифнинг ўғлига айтган насиҳати” да юқоридаги хабар ва маълумотларни бойитувчи ёки аниқлик киритиши мумкин бўлган сўзлар бор. Улар бўйича, Оллоёрнинг ўғли Муҳаммад Содик Бухорода туғилиб, йигирма етти ёшга етганда ота юрти Самарқандга кетди. Оллоёр Бухорода қолди. Ўн йилдан сўнг Оллоёр Байтуллоҳни зиёрат қилиш учун азм айлаб, йўлда Булғор юртига дуч келади. Бироз вақт Қозон

шаҳрида тўхтади. Ул замонда Булғорнинг бир комил сўфиси бор эди. Исми — Идрис Ҳофиз. Оллоёр бу сўфи билан бир силсилада экан. Оллоёр Булғордан Арзирумга борган. У ерда ундан кароматлар кўрингач, Искандария шаҳрига келди. Шу ерда дори фанодан дори бақога кўчди. Бу иш ражаб ойининг йигирма тўққизинчи кунида бўлди. Ўшанда Оллоёрнинг ёши тўқсонда эди. Шунга кўра шоирнинг ўлган йили аниқроқ: яъни 1133 йил ражаб ойининг 29 — мелодий 1721 йил 27 май, агар 1136 йилнинг ўша куни бўлса, мелодий 1724 йил 24 апрел бўлади.

Шундан Оллоёрнинг туғилган йили мелодий 1631 ёки 1634 бўлиб чиқади.

Сўфи Оллоёр ҳақидаги мавжуд маълумотларнинг асосий манбаи “Рисолаи азиза”га ёзилган «Рисолаи азиза» номланмиш шарҳдир. Шарҳнинг муаллифи Тожуддин Ёлчиқул ўгли мазкур маълумотларни “Рисолаи азиза”нинг кириш қисмида келтирган. Биз ўша маълумотларни шориҳнинг ўзи баёнида беришни ўринли топдик. Чунки, шу баён туфайли ўқувчи Сўфи Оллоёрга яқин замон ўзбек тили билан танишмоқ ва уни ҳис қилмоқ имконига эга бўлади. Қуйида “Рисолаи азиза”дан Сўфи Оллоёр ҳаётига оид баённи келтирамиз.

Қиссаларда андоғ келмишки, тарихи ҳижрагнинг мингда юзинчи йилида Бухоро халқи тоату ибодатга ялқов бўлиб бидъат ишларни севмак ҳавасида бўлдилар. Алқисса, булар тўққиз йил баду бидъат ишлар ортидан юриб усули динлари хароб бўлурга қарийб бўлмиш. Бухорода «Растан» деган бозорда бир ўғлон қовун-тарвуз сотиб юрар эмиш. Ул ўғлоннинг исми Ҳабибуллоҳ эрмиш. Алқисса, бир кун ул ўғлон бу тафаккурда экан: “Бу йилда фоҳираи Бухоро бундоғ залолат бирла тўлди, авлиёлар илми йиқилди. Ё Раб, на бўлурки, бу бандангни азиз айлаб, бунларга амри маъруф айлар қадари илм берсанг”, — деди. Ҳақ таоло ҳазратиона зор-зор йиғлади. Филжумла бир чоршанба кун Хўжа Баҳоуддин авлиёнинг қабрига бориб онда ҳам Ҳақ таоло ҳазратиона чўқ ёлборди. Бас уйқу ғалаба қилди. Уйқуға кетди. Тушида Хўжа Баҳоуддинни кўрди, бу сифатлиғ: ўрта бўйлиғ, кўк кўзлик, қизил сақоллиқ. Айтди: “Эй жигаргўшам Ҳабибуллоҳ, Самарқандга борғил, анда бир сигир кутувчиси бўлур — маним муридларимдан. Ондин таълим олғил. Сўнгра келиб Бухоро халқини ҳақ ишга даъвэт қилғил», — деди. Бас ўғлон уйқусидин уйғониб азми Самарқанд қилди. Бир кун Самарқандга етди. Анда сигир кутувчисини кўрди. Исми Андаржон

Сўфи эрмиш. Муридлари чўқ эмиш. Бу ҳам Андаржон ҳазратга муриди мухлис бўлиб кўп замон у ерда вақт ўтказди.

Кунлардан бир кун шайх ҳазрати Андаржон айтди: «Қаюнгиз Бухорога бориб таълим берасизлар? Ул Бухоро халқи озғун бўлди, авлиёлар илми йиқилди». Муридлардан ҳеч бириси жавоб бермади. Шайх ҳазратлари Ҳабибуллоҳга қараб айтди: «Бухорога сан борғил. Онларни мурид айлагил. Мен сенга ижозат бердим», — деди. Бу Ҳабибуллоҳ ул замонда йигирма ёшда эрди, айтди: “Ё шайх, бале. Санинг сўзингдан эъроз айламак куфрликдиндир. Лекин бир мажлисда демиш эрдингизки, шайх бўлғуси кимсага тўрт олат керак. Аввало — ҳол керак, иккинчи — қол керак, учинчи — сол керак, тўртинчи — мол керак. Ҳолбуки, буларнинг ҳеч бириси ҳам менда йўқ. Ҳол бўлмагунча мурид кўндирмоқ бўлмас. Қол бўлмаса, илми зоҳирга жавоб бермоқ ярамас. Сол унинг учун керакки, ёш бўлсак халойиқлар истихфоф айлар. Мол шунинг учун керакки, халойиқдин тамаъдан безмак учун”, — деди. Шайх бу сўзни эшитгач, чуқур мулоҳазага борди: “Эй ўғлим, борғил. Йўлда санга ҳар бириси ҳосил ўлур”, — деди.

Шундан сўнг бу Ҳабибуллоҳ Аллоҳ таолога тавваккал қилиб, ҳазрати шайхни робитага олиб кетди. Бухорога етар замонда Аллоҳ таоло қирқ ёшли кимса суратина урди. Илми ладани кимё билдирди. Халойиққа ҳеч бир эҳтиёжи қолмади. Келиб Бухорога кирди. Бир эски дўконга кириб ўтирди. Халойиқ орасида номашруъ ишлар кўрса, амри маъруф ва наҳйи мункар айлади. Ва шул дўкон қатидаги ўғлонларга сабоқ берар эрди. Бозоргон аҳларининг кўпи мурид бўлдилар. Бунинг ҳол илми Бухорода машҳур бўла бошлади. Бир кун Бухоро хони ўзининг уламоларини ошга чақириб аҳодиси Набавийга ўқидилар. Кўп ибратлар олдилар. Уламолардан баъзиси айтди: “Ё подшоҳ, умринг узун бўлсин. Бизнинг Бухорога бир ёлгончи келди. Ўзини улуғ билиб, муридлар тарбият айлар эрмиш. Сан дағи бир мажлис қурдугунгда ани ҳам чақирғил ва бизларни дағи чақирғил. Бизлар андин ақоиди динийгадан бўлган масалаларни сўрабиз. Агар ашколи ақоидлардин хабари бўлмаса, шаҳардин қувармиз”, — дедилар.

Бас, булар бу иттифоқни қилдилар. Шоҳ мажлисидан чиқдилар. Кунлардан бир кун шоҳ дағи мажлис курди. Уламоларни ундади ва ҳам домла Ҳабибуллоҳни ундади. Бу Ҳабибуллоҳнинг ҳинди эшаги бор эрди. Анга минди. Подшоҳ мажлисига борди, кирди. Олимлар орасига ўтирди. Ҳол-аҳвол сўрашдилар. Сўнгра олимлардан бириккиси айди: “Ё домла Ҳабибуллоҳ, Худони нечук танурсан. Ва

неча сифат ила билурсан?” Филҳол Ҳабибуллоҳ жавоб берди: “Агар Худонинг бирлигини ва сифатини танимайтурсанг бўлсанг, айтайин. Агар имтиҳон учун айтур бўлсанг, мунофиқларнинг ўртасида эрмишсан”, — дегач, уламолар жим бўлишиб “чуну чаро” демадилар. Шундан сўнг домла Ҳабибуллоҳ айтдики, ман Қуръондан сураи «Юсуф»ни топмасман. Филҳол олимлардан бири: “Ман ҳоло сураи «Юсуф»дан сабоқ ўргатдим. Ман топарман”, — деди. “Иншаоллоҳ” демади, Қуръонни қўлига олди, қоғозларни ахтарди — тополмади. Ундан кейин бир олим олди, ул ҳам тополмади. Андин сўнг бир олим олди, ул ҳам топмади. Яна бир нечаси олдилар, топмадилар. Булар барчаси мутаҳаййир бўлдилар. Охирул-амр домла Ҳабибуллоҳ Мусҳафи шарифни қўлига олди, “Бисмиллаҳ” деб очди, сураи «Юсуф»ни кўргазди. Бу ишдан тонг ажойиб қолдилар. Шайх Ҳабибуллоҳ андин чиқиб ўз ишига кетди. Бас, подшоҳ қолган уламоларга: “Сизлар бу олимни душман кўрмангизлар. Зероки, сизлар ани билдингизму!?” — деди. Барчаси мутаҳаййир бўлдилар, ул мажлистан чиқдилар.

Кунлардан бир кун шоҳ дағи мажлис тузиб олимларни ундади. Барчаси келдилар. Шайх Ҳабибуллоҳ ҳам ҳозир эди, ўтирди. Подшоҳ таомини хон бирла олимлар олдина келгурдилар. Подшоҳ: “Та новул айланг!” — деди. Ҳеч бириси қўл сўзмаға бормадилар. Бир соат миқдори турдилар, шоҳ буларни кўрди. “Нима учун таомга қўл сўзмассизлар? Таом ҳалолдир”, — деди. Ораларидан бир мулло Ниёз Чўқмоқий дедиги афанди “Бисмиллаҳ” деб таомга қўл сўзди. Анинг ортидин барча олимлар қўл сўздилар. Бу шайх Ҳабибуллоҳ қўл сўзмади. Подшоҳ айди: “Ё домла Ҳабибуллоҳ, на учун қўл сўзмассан? Зероки, барча олимлар еялар, сан налук емазсан?”, — деди. Шайх Ҳабибуллоҳ айди: “Таоминг ҳаромдир ва олимларинг фосиқлардир. Туну кун ҳаром еб кўнгиллариндин нури ҳикмат зойил ўлмиш”. Олимлар жавоб бердилар: Бизга шариат зоҳирни қарамоққа буюрди. Бизлар шоҳнинг таомининг зоҳиринда ҳаром нарса кўрмадик. Сан налук кўрмайин бўйла деб фатво берурсан, — деб олимлар орасинда жангу жадал кўп бўлди. Ҳаттоки, шайх Ҳабибуллоҳ: “Сабр айланг. Зероки, бу шоҳнинг сув олиб таом пиширдиги қудуққа канизаги товуқ ўлдириб ташламиш. Уч кун эрмиш шоҳнинг ҳайбатидан кўрқиб айтмас. Агар тажриба учун шул қудуқдин сув олиб маним эшакима келтурсалар, ичмас. Агар ғайри қудуқдан келтурсангиз ичиб тўймас”, — деди. Бас, андоғ қилдилар. Ул қудуқдан сув келтируб эшак ўнгинда қўйдилар. Эшак пишқириб

ичмас бўлди. Оёқи ила тепиб сувни тўкди. Ғайри қудуқдан келтуруб эшак ўнгида қўйдилар эса, ичиб тўймади. Ҳазрат шайх: “Маним эшаким бу олимлардан олимрак эрмиш”, — деди. Барча олимлар мугаҳаййир бўлдилар. Шоҳ ҳазратлари канизакдан: “Қудуққа товуқ ўлтуриб ташладингизми?” — дегач. “Бале, бордир”, — деди. Товуқни қудуқдан чиқардилар. “Ҳақ авлиё” — деб мурид бўлиб аввал шоҳ кирди. Андин сўнг олиму уламолар барчаси кирдилар. Бухорода нақадар бидъат ишлар бор эрса, барчаси мунқатий бўлди. Бухоро халқининг тун-кун тавфиқлари эртди. Кўп халойиқлар анга мурид бўлдилар. Машхурлиги элдин элга ёйилди.

Нозим раҳматуллоҳи алайҳ ҳақида сўз. Самарқанд элинда “Минглан” отлиғ овул бор эди. Ул овулининг жамоати аксари зулмкорлар эди. Ул овулда бир Темурёр деган кимса бор эрди. Ғоят солиҳу тақво кимса эрди. Аслию насаби нўғай халқи эрмиш. Андин бир ўғил туғилмиш. Отини Оллоёр қўйдилар. Ўн икки ёшида Бухорога келтириб мадрасага солди. Йиллик ўрганди. Кўп фанлар ҳосил бўлди. Йигирма беш ёшида Бухоро подшоҳи бош маҳкамасига тўра қилди. Ғоят қон тўкувчи, хулқсиз бўлди. Доимо фиску фужуру исенда эрди. Халқларни жуда ранжитур эрди. Кунлардан бир кун Растон бозоринда шайх Ҳабибуллоҳнинг бир мурид ва халифаси бозорганлардин бир нарса олди. Бож маҳкамасини маълум айламади. Олиб борурда Оллоёр тўрага мулоқот ўлди. “На учун бож маҳкамасина тамғалатмайин олиб борурсан”, — деб тутди. Қамчи билан қаттиқ урди. Муриднинг боши ёрилди. Қонлар оқди. Шайх Ҳабибуллоҳ мажлисина борди. Оллоёр тўра ҳолиндан шикоят айлади. Шайх Ҳабибуллоҳ: “Сабр айла. Ман ани сизлартек айлайин, — деб қўлини дуога кўтариб бориб: — Бу тўрани булартек ғариб кўнгил айлагил. Дунёву охираат муродини бергил”, — деб дуо қилди. Оғзиндин чиқмасдин бурун Оллоёр дуосини қабул айлади. Шул соат Оллоёр тўранинг кўнглига ғавғо тушди. Ўзининг ёмон феълларини эсига тушириб йиғлади. Аввал тилини очиб айтган байтлари будир:

Маним бошима ҳуш савдо тушибдур:
Кўнгил бозорина ғавғо тушибдур.

Дедим: «Э тан, на савдодур: На ишдур?
Сипаҳона қилич бирла урушдур, —

деб шайх ҳазратларина йиғлаб келди. Хонақода тизини чўкиб ўтирди, айди: “Ё шайх, ижозат бўлурму, мадрасага кириб таълим ол-сак?”. Шайх юмшоқлик ила айди: «Сизчалайин тўраларнинг мақо-ми мундоғ ер тўгулдир. Бу ғариблар мақомидир”. Бу сўзни эшит-гач, Оллоёр зор-зор йиғлади. Шундан сўнг шайх: “Ман сани му-ридликка қабул айларам, икки турлик шарт ила, — деди. Аввал будур: Сан Бухорода на қадар уйлар бордир, барчасини талончи-лик айлаб юргайсан. Иккинчи — қассобқа бориб манга бир қўйнинг бошини, тўрт оёқини ва тезакли қорнини бир йўла олиб келгай-сан”. Оллоёр қабул айлади.

Айтмишларки, Оллоёр тўранинг уч хотуни бор эрди, икки қизи ва бир ўғли бор эрди. Бир қизининг исми Омина эрди, иккинчиси Ҳалима эрди. Ўғли Муҳаммад Содик эрди. Қачон бу-лар Оллоёр тўранинг талончилик қилганин кўрдилар эрса, айди-лар: “Отамиз мажнун ўлубдур”. Алқисса, Оллоёр қассобга борди. Шайх айтган нарсаларни олди. Бир қўлина қўйнинг бошини тут-ди ва бир қўлина тўрт туёғини тутди. Ва тезакли қорнини бошина дастор айлаб чирмади. Тезаги сақолу бўйиндин оқар эрди. Бухоро халқи буни кўриб тонг ажойибқа қолдилар. “Оллоёр тўра телур-ган”, — дедилар. Айтмишларки, Оллоёр қассоб тарафидин шайхга еткунча валояти суғро мақомина етмиш. Баъзилар айтмишларки, зикр мақомини топди. Алқисса, шайх хизматинда ўн икки йил қолди. Кашуфот ва миқот ўринларина эришди. Тўрт китоб тасниф айлади. Аввал — “Маслакул муттақийн”, иккинчиси — “Муродул орифийн”, учинчи — “Махзанул мутибийн”, тўртинчиси — “Са-ботул ожизийн”. Бу тўрт китобни тасниф қилиб халойиқ орасида каромати машҳур бўлди. Шайх Ҳабибуллоҳнинг мўътабар халифа-лариндин ўлди.

Айтмишларки, “Саботул ожизийн” тўрт китобнинг ичинда гўзалраки ва мушқилракитурур. Зероки, анвоъ луғат илан мудав-вандир. Шунинг учун бу ҳақир Тожуддин илтимосларни қабул айлаб, аввал Аллоҳ исми бирла шарҳ ибтидо қилди.

РИСОЛАЙ АЗИЗА — “САБОТУЛ ОЖИЗИЙН” шарҳи

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм

Сано лил Холиқи ғаброу афлок
Яратди қатраидин гавҳари пок.

Яъни мақтамоқ ва покламоқ кўку ерларни яратган Аллоҳга бўлсин. Бу иккини яратмоққа аввал сабаб ул эдиким, кўкларда ва ерларда ибрат кўпдир. Зеро, “Ғошия” сурасининг 18-оятда айтилганидек, “Кўрмасмисанки кўкларни, устингизда тиргаксиз турадир?”. Буни ибрат қилиш учун ёки шунинг учундирки, қачон Одам ўғлонлари олами ашбоҳдин олами сувратга келсалар, ўзларини билурлик бўлгач, кўзларига аввал кўринган нарса ер билан кўкдир. Демак, уларни кўриб, бошқа нарсалардан ибрат олмоқ учундир. Бу ерда “ғабро” ер маъносида, “қатра”дан мурод “нутфа”, яъни оталар пуштидан чиқиб, оналар раҳимига ўрнашган гуҳари пок — одам ўғлонларидир. Ёки “қатра”дин мурод Абдуллоҳ ибни Абдул Мутталибнинг шаҳват сувидир. “Гуҳари пок” дан мурод эса — Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламдир. Ҳар қандай бўлса ҳам, оламда бўлган нарсаларни Холиқ таоло ибрат учун яратди.

Самовот уйини тутди муаллақ,

Жаҳона ҳукмини кўрсатди мутлақ.

Яъни кўк уйини тиргаксиз яратди. Аллоҳнинг осмонни тиргаксиз яратганлиги халойиққа ибрат учундир. Сизлар ҳам бу ҳолдан ибрат олиб, Ҳақ таолонинг бирлигини билиб олгайсизлар.

Қилиб ғабро мадорин зиммаи хут,

Бани одамга андин қисм этар кут.

Яъни Аллоҳ таоло ернинг аслини балиқ устига қўйди. Шу балиқ устидаги ерларда Аллоҳ одам болаларига ризқ улашиб, бирининг ризқини кенг, бирининг ризқини тор қилди. Чунончи, “Зухруф” сурасининг 32-ояти бунга далилдир.

Падид этса жаҳон ичра фавосил,

Қилур ҳар фасл турлук нашъа ҳосил.

Аллоҳ таоло бу дунёнинг елдек ўтиб кетмоқлигини тўрт фасл узра қўйди. Баҳор кунларида ўлик ердан ўланларни чиқариб ўстирарки, бу ҳол одам болаларининг қабрларидан туриб, тирилмоғига ишорадир. Ёз фаслида ўт-ўланлар тамом ўсиб, тўла етилурлар. Бу одам ўғлонларининг бу фоний дунёда бироз айшу ишрат

этмакларига ишора. Куз келиб, бояги тамом етилган ўт-ўланлар буткул гулларидо меваларидан айнайиб, қурий бошлар. Бу ҳам одам болаларининг йигитлиги ўтиб, қарилликка кира бошлаганига ишорадир. Қиш фаслида бояги тузук дунё бузилиб, соф сувлар тўнгиб, қор ёғиб, кулли ҳайвонлар устига машаққатлар ёғилур. Бу ҳам махлуқотнинг қиёматда кўпиб, бошларига тушган қайғулар билан машғул бўлажакларига ишорадир. Зеро, ҳакиму донолар аймишларки, бу фоний дунё ичида ҳар бир нарса охират белгиларига ишорадир.

Ажаб сунъу ажаб аҳкоми тақдир

Қилур бир курсдин олам кўзин сир.

Аллоҳнинг бизларга кўриниб турган ажойиб қудратини кўрингки, Ул Ўзининг ҳукму тақдири ила дунё халқини бир кулча билан тўқ қилди. Бу ерда кулча, яъни “курс” дан мурод қуёшдир. Албатта, бу қуёш кулчадек кичик кўринса-да, дунё ва дунё халқи унинг нуридан тўқ бўлиб, ўзларининг ҳаракат ва касблари билан бўлурлар. Булар “Нух” сурасининг 16-оятда масгурдир. Бас, шундай экан, қуёшнинг машриқдин мағрибга юрмоғи одам болалари фойдаси учундир.

Ирода қилса ул Ҳаййу Тавоно

Қилур бир лаҳзада билмасни доно.

Аллоҳ таолоки, У Қодир ва тирикдир, тиласа, ҳеч нарса билмас кишини бир зумда, шу ондаёқ биладиган қила олади. Чунончи, кетинги мана бу:

Софий туфроғин этгач жон ила жисм,

Нечукким айлади донои ҳар исм, -

байтидан кўриниб турибдики, Аллоҳ Одам Сафийуллоҳни тупроқдан яратди. Ҳеч кимдан илм олдирмай, унинг кўнглига илҳом солиб, ҳар нарсаларнинг исмларини билдирди. Одам алайҳиссалом фаришталар билан 72 тилда сўзлаша олди. Албатта, бу ажабдан-ажаб бир ҳолдир.

Халос этса бировни Раббул афлок

Қолур тоғ остида, андин чикур пок.

Аллоҳ таоло кўклар хожасидир. Агар У бирон кимсани халос қилишни истаса, гарчи ул кимса балою қазо тоғининг остида қолса ҳам, уни беэиёну заҳмат сақлар. Еру кўкларнинг Яратгувчиси Аллоҳнинг сақлагувчилик сифати ҳар ишда намоён бўлур. Чунончи:

Нечукким тутди тўфон дашту тоғи

Ва лекин бўлмади ҳўл Нух оёғи,

Яъни кўриб, эшитиб билмасмусанки, сувлар энг буюк тоғларнинг устидан қирқ кулоч юқори чиқди. Машриқдан мағрибгача ер юзида сув тўлди. Барча кофирлар ҳалок бўлдилар. Ёлғиз Нуҳ алайҳиссалом йўлдошлари билан оёқларига сув ҳам тегмай, омон қолдилар. Бундай ажаб ишдан яна бирига боқ:

Халилуллоҳ учун ёндирдилар нор,
Қадам қўймай ўшал ўт бўлди гулзор.

Халилуллоҳ, яъни Иброҳим алайҳиссаломни Намруди лаъин ўтга солди. Аммо оёғи ўтга тегмасдан бурун ўт ичида гулзор пайдо бўлиб, Иброҳим алайҳиссалом ўтдан халос бўлиб, омон чиқди. Бу муъжизанинг содир бўлгани “Анбиё” сурасининг 69-оятидан маълум бўлади.

Ғазаб ели Одийларни қилди нобуд,
Эди ул ел — насим тобеъи Ҳуд.

Од исмли бир подшоҳ қавми, яъни одийлар бошидан кечган қиссадан маълумки, Аллоҳ таолонинг қаҳр ели Од қавмини фисқу фужур ишлари учун йўқ қилди. Аммо ушбу ел Ҳуд пайғамбар қавми учун юмшоқ ел бўлди — омон қолдилар. “Насим” сўзи бу байтда “юмшоқ” маъносида келган. Яна мана бу:

Балиғ қорнида бир соҳиб каромат
Чилла ўлтирди-ю, чиқти саломат,

байти Юнус алайҳиссалом қиссасига ишорадир. Байтдаги “соҳиб каромат” дан мурод ана шудир. Демак каромат эгаси бўлмиш Юнус алайҳиссалом бир балиқ қорнида қирқ кун турди, аммо ундан ҳеч бир зиёнсиз - амри Илоҳий ила дарё ёқасига чиқди.

Агар амр этса кимни Фориқул фарқ
Келур бир лаҳзада ғарб устидан шарқ.

Байтдаги “Фориқ” айиргувчи, “фарқ” тонг маъносида. Демак, тонг Яратувчи — Аллоҳ таоло буюрса, бировни машриқдан мағрибга ҳеч бир олоти асбобга муҳтож бўлмай, кўз очиб юмгунча кўчира олади. Пайғамбаримиз етти қават кўкни кезиб, Аршу Курси устидан ўтиб, Аллоҳ билан тўқсон минг сўз сўзлашганидан сўнг ўрнига етганида тўшаги совишга ҳам улгурмаган эди. Бу ҳам, албатта, амри Илоҳий туфайлидандир. Бунга мисолни мана бу байтда кўрса бўлади:

Нечукким дўстини Султони кавнайн
Етурди соатида қоба қавсайн.

Дунёву охират Подшоҳи, яъни Аллоҳ Муҳаммад (с.а.в)ни бир соатда тўртинчи осмон устига миндириб, Жаброил алайҳиссаломга икки камон оралғича масофада бўлди. Бу яқин қилмоқ-

лик Куръони каримнинг “Ван-нажм” сураси 9-оятда собитдир. Байтдаги “кавнайн” дан мурод дунё ва охиратдир. “Қоба қавсайн” икки камон ёки ёй ораллиғидир.

Агар ҳар кимга берса иззу имдод,
Келур хизматига жин, одамизод.

Яъни Аллоҳ таоло агар бирор кишини иззатламоқни ва унга кўмак беришни тиласа, унинг хизматига парилар ҳамда одамлар келади. Шоир мана бу байтда шуни баён қилади:

Сулаймонким игурди инсу жиндин,
Ани фармони эрди бир нигиндин.

Кўриб турибсанки, Сулаймон ибни Довуд алайҳимассалом хизмати учун одамлару парилар, қушлару қуртлар, булутлару еллар, ер усти ва остидаги, кўк орасидаги нарсалар — барчаси ҳозир бўлдилар. Буларни Сулаймонга хизмат қилдиришга сабаб бўлган нарса узук қошида эди. Узук қошида Аллоҳнинг улуғ исми бор эди. Шунинг учун махлуқотнинг барчаси Сулаймон пайғамбарга мусаххар бўлиб, унинг хизматида эди. Бу ҳикоя ва узук қошига битилган сўз хусусида сўз кўп. Уларни тафсир китоблардан топиб ўқиш мумкин. “Игурмак” йиғилмоқ, жам бўлмоқдир. “Нигин” узук қоши маъносидадир. Хулласи калом, Сулаймон пайғамбарда бу қадар давлат бўлмоғининг сабаби узукдаги сўз эди. Ҳолбуки, узукнинг ўзи бир дирҳамча бўларди, холос. Зеро, Оллоёр ёзади:

Фараз қудратнамолиғ айлади фош,
Ва-гар на кадри эрди бир дирам тош.

Хулласи калом, Аллоҳ таоло Ўзининг қудратини изҳор қилиб, бу узук сабабли Сулаймонга давлат бермоқни мақсад қилди. Бу Ўз бандаларига ибрат бўлсин учун бўлди. Йўқса, ўша узук нимага ҳам арзирдики, бир дирҳамча оғирлиги бор эса. Ақл эгаларига махфий эмаски, дунёнинг забунлиги Аллоҳ таоло қошида бир дирҳам тош қиймати қадардир. Маълум бўлдики, махлуқотнинг тасхир қилинишини узукка боғлаш исноди мажозийдир. Зеро, Аллоҳнинг ишлари маълум бир мақсад билан амалга оширилиши машҳурдир. Мана бу байтдаги каби:

Калим илгидаги қутлуғ асойи
Гаҳи кўпруг эрди, гаҳ аждаҳои.

Биласанки, Мусо Калимуллоҳнинг қўлидаги муборак таёғи дарё сувидан кечишда кўприк бўлар, баъзида эса душманлар кўзига аждаҳо бўлиб кўринарди. Таёқнинг бу икки хосияти машҳурдир, аммо яна бошқа ишлари хусусида ҳам китобларда ҳикоялар бор-

дир. Гап шуки, Мусо таёгининг ортиқча, керакмас иши йўқ бўлиб, бариси Тангри аzza ва жалланинг қудратидан эди. Чунончи, байт:

Ғараз қудратнамолиғ эрди , эй дўст,
Ва-гар на эрди бир қад чўби бепўст.

Бас, мақсад Тангри аzza ва жалла қудратини билдирмоқдир. Йўқса, у таёқ атиги пўсти шилинган одам бўйи бир ёғоч эди, холос. Аммо бандалар ибрат олсин учун Аллоҳ Мусо таёғига айтилган хислатларни берди. Шунинг каби:

Агар амр айласа кавнайни барпой
Бўлур бир пистани пўчоғина жой.

Яъни Аллоҳ таоло буюрса, дунё халқи билан охират халқининг ҳаммаси йиғилиб, бир писта пўчоғининг бир бурчагига жой бўлади. Шунда ҳам дунёву охиратни торайтиришга ёки писга пўчоғини кенгайтиришга ҳожат қолмайди. Бундайин улуг иш Ҳақ таоло ҳазратига мушқил эмасдир. Бунинг яна бир мисоли қуйида келибдир:

Дедилар ҳазрати Рухул-Аминни
Қанот ёзса тугар рўйи заминни.

Ривоят қилибдурларки, ҳазрати Рухул амин, яъни Жаброил алайҳиссалом қанотини ёйиб турар бўлса, барча ер юзини қоплар экан. Шундай мисол яна:

Анингдек Жаброил сидра парвоз
Муҳаммад энгида айтур эрди роз

байтида ҳам бордир. Яъни шундай улуг бўлмиш Жаброил алайҳиссалом баъзи вақтда сидратул мунтаҳий дарахтидан тушиб, Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом билан унинг тўни энгидан кириб, ваҳий сўзларини айтар эди. Бу ҳолда ҳам Жаброилни кичик, тўн энгини кенг қилишга ҳожат бўлмаган.

Агар қилса биравни ҳақлиғин фош,
Шаҳодат бергуси гаҳворада ёш.

Аллоҳ таоло бирор кимсанинг ҳақ эканлигини кўрсатмоқни истаса, ул кимсанинг фойдаси учун, ҳатто, бешикдаги гўдак гувоҳлик бергусидур. Жумладан, Юсуф алайҳиссалом қиссасида Зулайхо Юсуф алайҳиссаломни зино ила туҳмат қилганида уч жумалик гўдак гувоҳлик берди. Ийсо алайҳиссаломни онаси Марям туғиб келганда ҳам чақалоқ Ийсо бешикдан бош кўтариб, севинч хабар айтиб, қавмни тонг ажабга қолдирган эди.

Азиз этса қаю қулни ўшал Шоҳ,
Агар чоҳ остига тушса топар жоҳ.

Аллоҳ таоло бир бандасини азиз қилса ва тақдирласа, у киши кудуқ тагида қолса ҳам йўл топади, ундан чиқади. Бу ҳол Юсуф алайҳиссалом бошидан кечди. Биродарлари душманлик билан кудуққа ташлаганларида, Аллоҳ таоло уни тақдирлаб, жаннатдан унга ҳулла — тўн юборди ва хабарчи қилди. “Чоҳ” — кудуқ, “жоҳ” эса давлат деганидир.

Сулаймон хизматида қилди парвоз
Ҳисобин билмаган шоҳину шаҳбоз.

Сулаймон алайҳиссалом ҳам мазкур бўлган иззатга лойиқ бўлгани туфайли Аллоҳ таолонинг амри билан унинг хизматида қушлар учар эди. Нимаики деса, шуни қилишарди. Ҳатто, лочину қарчиғай ва яна бошқа беҳисоб қушлар унга хизмат қилардилар.

Вале бир мушгипар ҳудхуд эди пайк,
Деди сулғониға “орийу лаббайк”.

Лекин Сулаймон хизматида зикр бўлган қушлар нақадар улуғ ва катта, улкан бўлмасин, унга бир мушт қадар кичик ҳудхуд элчи эди. Ҳар вақт: “Лаббай, хизматингдаман”, - дерди. Кўриб, уқиб олгилки, улуғ сувратларга қараб шоҳларга яқинлик қилинмас, магар Худонинг бунга инояти бўлмаса. Бу ҳолни семурғ қуш билан ҳудхуд қиссаларида ўқиса бўлур. “Пайк” — элчи дегани.

Мадад қилса Худойи оламорой —
Ҳабиб этса ишорат, айрилур ой.

Аллоҳ таоло бировни Ўзига дўст кўриб, яқин тутса, ул дўсти туриб, бармоғи билан ойга ишора қилса, ой ёрилур. Аммо бунинг ажабланарли жойи бўлмас. Бунингдек иш Муҳаммад алайҳиссалом ҳақида бўлгани ҳаммага маълумдир.

Калимин чеҳрасин қилмас учун зард,
Чиқорди лаҳзада Нил остидин гард.

Калимуллоҳ, яъни Мусо алайҳиссалом қавми билан Фиръавндан қочиб бормоқда эди, Нил тўқайи келди. Қавм дедиларки, “Ё Расулуллоҳ, ортимиздан душман келади, олдимизда Нил тўқайи чиқди. Ҳолимиз не кечар?”. Мусо деди: “Кўрқмангиз, Худойи таоло нусрати биз билан”. Нил тўқайига етгач, Мусо алайҳиссалом таёғи ила Нил дарёсига урди. Дарё иккига бўлинди ва йўл берди. Қавм дарё йўл бергани билан, унинг ости неча йиллар ичида лойга тўлиб, ботқоқ бўлганини ва уларни бу ботқоқ ҳалок қилажигидан кўрқдилар. Аммо Аллоҳ таоло куёшга амр айлаб, дарё тубидаги ботқоқни қуритди. Мусо қавми билан саломат чиқиб кетди-

лар. Бу иш кўз очиб-юмгунча бўлгани учун китоб нозими бу ўринда “лаҳза” сўзини ишлатган. Хуллас, Мусо алайҳиссалом ўз қавми олдида уятли бўлмаслиги учун зикр қилган воқеага кўра, сувнинг туби Аллоҳнинг амри билан бир лаҳзада ботқоқ-балчиқдан қуруқ ерга айланди.

Кишининг рўзисин гар қилмаса кам,
Етар ҳар ерда меҳнат қилмаса ҳам.

Аллоҳ таолонинг бировнинг ризқини кам қилмаган бўлса, ризқ ўша кишига қайси ердан бўлса-да, етиб келади, гарчи бунинг учун меҳнат ёки касб қилмаган бўлса ҳам. Зеро, бу ҳақда “Худ” сурасининг 6-оятда айтилган: “Ўрмалаган нарса борки, барчасининг ризқи Аллоҳнинг зиммасидадир”.

Нечукким ҳазрати Солиҳ учун фош
Болалиғ тева туғди ҳукмидин тош.

Солиҳ пайғамбар алайҳиссалом дуо қилиб, тош ичидан болали туя чиқарди. У туя Солиҳ дунёга келмасдан 500 йил олдин яратилди. Шу 500 йил ичида Аллоҳ таоло туяга шу тош ичида ризқини бериб асради. Билдингки, Худойи таоло меҳнатламайин ҳам ризқ беради. Бу қиссани билган киши байтни ҳам осон уқиб олади.

Юборди Маряма рўзи малақдин,
Масиха Моида тушти фалақдин.

Бу байтда икки ҳикояга ишора бор. Бириси — Моида қиссаси, иккинчиси Марям қиссасидир. Шу қиссаларни билган киши байтни мана бундай тушунади: Аллоҳ таоло Марямнинг ризқини ҳеч бир меҳнатлангирмай, фаришталар орқали юборарди. Марям уни ерди. Унинг ўғли Ийсо алайҳиссалом, яъни Масихга Моида тушди. Қавми ҳеч бир меҳнатсиз ер эдилар. “Моида” дастурхон маъносида. Зикр қилинган ҳар икки қисса Қуръони каримда битиклидир.

Азалда ҳар кишини айласа саъд,
Халил ўғлидек этса содиқул-ваъд.

Аллоҳ таоло қайси бир кишини тақдирида Халил, яъни Иброҳимнинг ўғли Исмоилдек бахтли ва ваъдали қилса эди:

Агар забҳ этсалар қайтармағай қош,
Кўринмас бош ани олдида бир мош.

яъни уни Аллоҳ йўлида қурбонлик қилиб бўғизласалар ҳам, ҳеч бир қаршилик қилмас, ҳатто, қош қоқмас, Худонинг ҳукмига ризо бўлиб бўйин эгар. Зеро, аҳли ушшоқ назарида бошнинг қадри бир дона мошчалик бўлмас.

Кима берса жаҳолат хамридин жом,
Биҳишт олдиға келса, босмағай гом.

Аллоҳ таоло бир бандасига нодонлик ва куфр қадаҳидан бир жом ичирса, ул банда қаршисида ўз кўзи билан жаннатни кўриб турса-да, эътиборсиз қолар. Аъмоли солиҳа қилмас. Аммо ёвузлик ишлари кўриниб-турса, завқланар. Байтдаги “жом” — қадаҳ маъносида, “гом” эса — қадамдир.

Етар раҳмат суви кўк кавкабина,
Етишмас қатрае гумроҳ лабина.

Қаранги, Аллоҳнинг раҳмат суви кўк юзидаги юлдузлар ва ердаги қумурсқалар сонича бўлса-да, Аллоҳ таоло бирор кишига эзгуликни тақдир қилмайин, балки ёвузлик ва йўлдан озишликни пешонасига битган бўлса, шу қадар раҳмат сувидан бир томчиси ҳам бу кимсанинг лабига тегмас.

Кўринг Бу Толиб ила Бу Лаҳабни,
Улуғ дарё лабида хушк лабни.

Бунинг мисолини Абу Толибда ва Абу Лаҳабда кўр. Ҳар иккиси — Пайғамбарнинг яқин қариндошлари. Улуғ дарё — Муҳаммад алайҳиссалом. Дарё лаби — Муҳаммадга қариндошлик. Шундай қилиб, Абу Толиб ва Абу Лаҳаб Муҳаммад алайҳиссаломни Пайғамбар билмай, унинг шафоатидан дунёву охиратда маҳрум қолдилар. Яъни пешонага ёзилмаган экан, катта дарё лабида туриб ҳам лаб қуруқ қолар экан. “Хушки лаб” лабнинг қуруқлигича қолиши, нам бўлмаслиги.

Агарчи ўт бирла сувда бўлур фарқ,
Чиқорди сув маконидин нечук барқ?

Дунёда мавжуд зид нарсаларни бир-бирига келиштириб жамъ қилмоқ Аллоҳ таолонинг Ўзидандир. Ўт билан сув бир-бирига зид, бир-бирини йўқ қиладиган нарса экани кўриниб турган ҳақиқат. Шундай бўлса-да, Аллоҳ таоло ҳаводаги қора булутдан ёмғир ёғиб турган бир вақтда ёмғир орасидан осмонни гуркиратади. Шунда яшин чақнаб, нарсаларни уриб ёндиради.

Агар чандики шамъ ўтдин бўлур жамъ,
Қаро сувдин қилур кўз нуридек шамъ.

Чи роқ билан шамъ ўтдан ҳосил бўлиши маълум нарсадир. Шунинг каби Аллоҳ таоло истаса, қора сувни мой қилиб ўтга ёндира олади. Қудратига сира мушқиллик келмаслиги юқоридаги байтда айтилган эди.

Қаю бир қудратин қилмоқ керак ёд,
Эрур қосир ʻуқули одамизод.

Албатта, Аллоҳнинг қудрати еру кўкдаги ҳар бир нарсада намоён бўлади, унинг чегараю ниҳони йўқдир. Шунинг учун: “Мен Аллоҳнинг қайси қудратини эслай” дея уринма. Бу ишни идрок қила олмайсан, балки ақлинг калта йўлда қолади.

ДАР БАЁНИ НАЪТИ РАСУЛУЛЛОҲ

Дуруди беадад ҳодийи динға,
Расули “раҳматул лил оламийн”ға.

Сонсиз саловот ул Пайғамбар алайҳиссаломга бўлсинки, у дунё халқини тўғри йўлга солди. Ўзи ҳам дунёга раҳмат учун яратилган Пайғамбардир. Байтдаги бу маъно Қуръони каримнинг “Анбиё” сурасидаги 107-оятда ёзиқлидир.

Худони дўсти мухторул қурайши,
Мудом уммат учун талх эрди айши

Аввало, Расулнинг сифати будирким, у Аллоҳнинг дўстидир. Аллоҳ уни халойиқ орасидан, қурайшийлар ичидан танлади. Бу Расул Муҳаммад алайҳиссаломдир. Умрининг кўпроғи уммат қайғусида бўлиб, роҳатда кечмади. Охиратда ҳам қайғусининг кўпи уммат учун бўлса керак. Барча пайғамбарлар охират кунида ўзларини дерлар, аммо Пайғамбаримиз алайҳиссалом бизни дер экан.

Эмас мавжуд анингдек гуҳари пок,
Далил улдурки, келди тожи “лав-лок”.

Ер юзида яратилган жамики жондорлар ичида бир гуҳари пок бор. У ҳам бўлса, Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломдир. Зеро, Ҳақ таоло ҳазратининг бу дунёни яратмоғининг сабаби Пайғамбаримизга қаратилган ишқидир. Шу сабабдан Аллоҳ таоло унинг бошига мадҳ тожини кийдирди.

Ўшал шаҳаншоҳиким, шамъи диндур,
Анинг парвонаси Рухул-Аминдур.

Шоҳлар шоҳи, дин шамъи Муҳаммад алайҳиссаломдир. Унинг мураббийси, доим хизматида парвона бўлиб тургувчиси ҳазрати Жаброил алайҳиссаломдир. Маълум бўладики, одам боласининг Ҳақ таоло билан боғланиши василасиз мумкин бўлмайди. Бас, Муҳаммад алайҳиссаломнинг Ҳақ таоло билан уланиши Жаброил алайҳиссалом василаси билан бўлган. Демак, бундай васила авлиёлар учун анбиёлардир. Авомлар василаси машойихлардир.

Деди Маъбуд анинг отин Муҳаммад,
Мақомотиға ҳануз етмади ҳад.

Яъни Парвардигоримиз Аллоҳ таоло уни “Муҳаммад” деб мадҳлади. Ҳолбуки, сўзнинг ўзи ҳам “мақталмиш феъллари кўп” ёхуд “кўп мақтовли” демакдир. Зеро, унинг даражаларига ҳеч бир пайғамбар эришган эмас. Маълумки, фазила ва васила аталмиш мақомлар бордир. Бу ўринларга набийлардан биронтаси етиша олмади. Бу икки ўрин Пайғамбаримиз мақомларидир. Шунинг учун азон дуосида бу икки сўз Аллоҳида таъкид билан айтилади.

Тушурмай ер юзига соясини,

Етурди Арш уйига поясини.

Гап борки, Пайғамбаримизнинг кўлагаси ерга асло тушмаган. Чунки унинг ичкараси ва ташқариси нур эди. Нурда эса соя бўлмайди. Унинг мартаба ва бунинг каби мўъжизотлари Арш эгаси Аллоҳдандир. Унинг кўринган иккинчи мўъжизаси ҳақида шоир дейди:

Қадам босқон манзил эди пур атр,

Саҳобул-файз эрди бошида чатр.

Яъни ул Саййидимизнинг муборак оёқлари қайси ерни босса, ўша ер хуш исларга тўларди. Яна бири шул эдики, ул зот сайр қилар чоғида боши устида оқ булут бирга юрар эди.

Жамолу неъмату матлуби кавнайн,

Камолидин муяссар қоба қавсайн.

Ул ҳазратнинг жамоли бир неъматдир ва барча дунёву охират халқининг исталмиши удир. Зероки, у етук мурсалдир. У ҳақда Аллоҳ таоло “Нажм” сурасининг 9-оятисида: “Бас, (Муҳаммад алайҳиссаломга) икки камон оралиғида ё ундан-да яқинроқ бўлиб”, - дея унга бу қадар давлатни енгил қилди.

Чунки шоир ёзади:

Шарофат мундин ўтмас суннату фарз,

Юруса то хуружи дооббатул-арз.

Пайғамбаримизнинг динидан ортиқ дин йўқ. Агар ундан ортиқ дин қиёмат кунигача дооббатул арз ер юзига чиққунча изланса ҳам топилмас. Дооббатул арз бир махлуқнинг исмидир, охир замонда ер юзига чиқади. Айтишларича, бу ҳайвонда дунёдаги ҳамма ҳайвонларнинг суврати бўлғай.

Ҳама диндин бўлубдур дини боло,

Гувоҳи Ҳазрати Вожиб таоло.

Яъни Пайғамбаримиз дини барча пайғамбарларнинг динларидан юқоридир. Бу сўзимнинг ростлигига гувоҳим Тангри аzza ва жалладир. Унинг гувоҳлик бердиги сўзи “Оли Имрон” сурасининг 110-оятисидир: “(Эй уммати Муҳаммад), одамлар учун чиқарилган миллатларнинг энг яхшиси бўлдингиз”. Демак, умматларнинг

яхши бўлмоғи дин бирла бўлса, динларнинг яхши бўлиши пайғамбарларнинг эзгу бўлишидандир.

Анинг авсофини йўқ интиҳоси,
Нағу етмас деса васфин Худоси.

Ул Саййиднинг сифатларини санайверган билан охирига етиб бўлмайди. Уни мадҳ қилишлари учун сўз ҳам етишмайди, агар Аллоҳнинг Ўзи етказмаса. Бу ерда “нағу” сифат ёки мадҳ маъносида келган.

Худонинг раҳмати бўлсун дамо-дам
Анинг авлодиға, асҳобиға ҳам.

Хулласи калом шуки, Аллоҳ таолонинг раҳмати Расул ҳазратимизга бўлсин. Яна авлодлари ҳамда йўлдошларини Аллоҳ раҳмат қилган бўлиб, бизга шафоатларини рўзий айласин. “Саҳоба”нинг луғавий маъноси йўлдош, ҳамроҳдир, аммо шариятда Пайғамбар алайҳиссалом мажлисларида қатнашиб, унинг ёнида уч ой юрган оқилу болиғ мусулмон бўлиш шартлари бор кишига “саҳоба” дейилади. Бу муддатдан кам бўлиб, киши оқил бўлса ҳамки, ушбу номга лойиқ бўла олмайди.

ДАР БАЁНИ САБАБИ ТАЪЛИФ

Ёзилди форсий тил бирла мактуб,
Ақидати, фуруъи қурби Маҳбуб.

“Саботул ожизийн” аввал бошда форсий тилда ёзилган эди. У китоб ақидалар ва улардан чиққан фуруълар ҳақида эди. Аммо у форсий тилда бўлса-да, сўз маъносини билган кишиларни Ҳақ таоло томон тортиб турувчи жозобага эга бўлди. Айгишларича, унинг номи “Маслакул муттақийн” дир.

Аниким кўрдилар туркий ёронлар,
Дедилар гар дуо қилса ёронлар.

Мана энди ўша форсий тил билан ёзилган китобни туркий тилли муридлари кўриб айтдиларки, “форсийни билмасмиз”. Шунинг учун улуғлар дуосини олиб, форсча бу китобни туркийга ўгирилса эди. Эзгу ишлари билан танилган кишилардан бирор ишни бошлаш ёки бир ерларга боришда дуо олиш одатдир. Шу туфайли “дуо қилса эранлар”, - деб бу одат зикр қилинган.

Битилса туркий тил бирла ақида,
Кўнгиллар бўлса андин оромида.

Агар шу ақида китоби туркий тил билан баён қилинса, туркий муриду халойиқ китобдан фойда олиб, кўнгиллари роҳат олиб, таскин топсалар керак.

Тамашуқ қилдилар чун бир неча ёр,
Қалам тортай Худо бўлсин мадақдор.

Дўстлар ўгинчлари мақбул бўлди. Бу ишда Тангри менга кўмакчи бўлсин, дея қўлга қаламни олиб, ёзишга киришдим.

Эрурман бандаларнинг сарнигуни,
Тўла ёр-биродарнинг забуни.

Аллоҳ таоло қошида барча қулларнинг гуноҳпироғи ва боши тубанроғи ва фақириман. Илми ҳолу қол, яъни юриш-туришда мендан забунроқ киши бу дунёда йўқдир.

Ва лекин айлайин сўзларни ижмол,
Манга йўқтур муфассал қилғали ҳол.

Аммо ўтинчни қабул қилсам-да, ушбу китобда сўзни қисқа қиларман. Зероки, муфассал қилиш имконим йўқдир.

Мане бечора чунки омидурман,
Гирифтори маломат домидурман.

Мен Сўфи Оллоёр — бечораман, хослардан эмасман, омийман, халойиқ маломатларига қолган кимсаман: баъзилар яхши ҳолимни тилга олсалар, бошқалари ёмон ҳолимдан гапирадилар, - дея ўзини хору залил тутиб ёзади.

Агар чандики бўлсам мағзи йўқ пўст,
Ишорат қилдилар чун бир-неча дўст.

Шундай қилиб, мен ўзим мисоли мағзи йўқ бир данак, яъни илмдан қуруқ бўлсам ҳам, бир-неча дўсту биродардан улуғ кимсалар ишорат қилдилар. Шунда ўзимга: “Эй Оллоёр, ул туркий муридлар илтимосларини қабул айлаб, уларнинг тилагича иш тутгин”, - дедим.

Ақида сўзларини қилдим исбот,
Анга қўйдим “Саботул-ожизийн” от.

Бу туркий тил билан ёзилмиш китобда Аллоҳнинг бирлиги ва ақойидда бўлган масалаларни ёздим ва унга “Саботул ожизийн” деб от қўйдим. Бунинг маъноси “Ожизлар саботи”дир. Китоб шеър билан ёзилгани учун аҳкомнинг барчасини далиллар орқали исбот қилмоқ зарурий эмасдир, яъни баъзи масалалар исботи учун далил кам бўлди.

Ўзумдек хасталар бўлғайму деб шод,
Насойихдин ҳам андак айладим ёд.

Бу китобни туркий тил билан ёзганимнинг яна бир сабаби шуки, ўзим каби хаста кўнгиллилар ҳам уни ўқиб қувонсинлар. Бунинг учун бироз насиҳат сўзлар ҳам айтдимки, ўқиганлар ўғитлансинлар. Зероки, эси бор киши оз насиҳатдан кўп ибрат олар. Аммо бир аҳмоқ

учун ваъздан катта китоб ўқиб берсанг ҳам, зарра фойда олмайди. Шунинг учун шоир айтади:

Насиҳат тингламас дил сахти маҳжуб,
Кўкармас - тоша ёмғур ёғса ҳам кўб.

Тош устига қанчалик кўп ёмғир ёғиб, сув тушса-да, ўт чиқиб кўкармагани каби кўнгли қотган кишиларга қанчалик ўгитлар қилсанг ҳам, қулоқларига олмаслар. Ўзлари учун бирор фойда ола билмаслар. Буни “Бақара” сурасининг 74-ояти тасдиқлайди: “Сўнгра шундай мўъжизаларни кўргандан кейин ҳам дилларингиз қотди. Бас, у диллар тош кабидир...”

“Насиҳат” лафзи билан нозим раҳматуллоҳи алайҳ китоб дебачасини аҳли бадиънинг машҳур қоидасига биноан ҳусни ихтитом билан тугатган.

ДАР БАЁНИ МАЪРИФАТИ АЛЛОҲИ ТАОЛО. АСЛИ БАНДАЛИК БАЁНИ

Недур қуллуқ Ани муштоқи бўлмоқ,
Ўзидин фони, Ҳақға боқи бўлмоқ.

Сендан сўралсаки, бандачилик нимадир? Сен айтгилки, бандачиликнинг асли — банда бўлган киши ўзини фоний билиб, Тангри таолони боқий билмоқдан иборатдир.

Яъни ҳар ким ўзини фоний билса, Тангрини таниган бўлади. Чунки фоний бўлган кишилар, албатта, дунё зийнатларидан, нафс шаҳватларидан безганлардир. Ҳақиқатан ҳам бу фоний дунё ашёларига алданмоқ боқий неъматлардан қолмоқликка сабабдир.

Тонимоқ Тангрини - тонмоқ ҳаводин,
Кейин турмоқ фиъоли нораводин.

Яна бандачиликда Аллоҳ таолони танимоқ ва Аллоҳни нобоп сифатлардан тоза тутмоқ ва яна нафс орзуларидан қайтмоқ, дунё зийнатларини суриб ташламоқ, шариат буюрмаган ишлардан йироқ турмоқ бордир. “Тонмоқ” безмоқ, қайтмоқ маъносидадир. “Кейин” — йироқ маъносида.

Бўйин сунмоқ, эгилмоқ қул демишда,
Қазоға рози бўлмоқ барча ишда.

Яна бандачилик Аллоҳнинг амрига бўйсунмоқ, яъни “қил” деганини елиб-югуриб, ижтиҳод билан бажариш қасдида бўлмоқдир. Ҳар ишда Аллоҳнинг қазою балоларига рози бўлиб, сабр қилмоқ ҳам бандачилиқдир.

Умид этмоқ ўшал қудратли Шоҳдин,
Ёнардин хавф этиб ёнмоқ гуноҳдин.

Аллоҳнинг раҳматидан умидвор бўлиш, гуноҳи нақадар катта бўлса-да, Унинг раҳматидан умид узмаслик, дўзах ўтида ёнмоқдан қўрқиб, гуноҳлардан қайтиш ҳам бандачилиқдир. Шундай қилиб, бу байт бандаларга хавф билан умид орасида бўлмоқ заруратига ишорадир.

Яқийн билмоқ жамоат эътиқодин,
Кейин солмоқ муҳолиф ижтиҳодин.

Яна бандачилик аҳли суннат вал жамоат эътиқодини берк тутиб, улар нима нарсани эътиқод қилсалар, ўша эътиқодда бўлмоқдир. Бизларнинг бу мазҳабимизга хилоф қилувчиларнинг эътиқодидан йироқ бўлмоқ лозимдир. Булар - равофиз, шийъа, даҳриййа, ваҳҳобиййа кабилардир. Дерларки, аҳли суннат вал жамоат мазҳаби тўртдир. Улар тўғри мазҳаблардир. Ботил мазҳаб етмиш иккидир. Ҳар бир мўъмин ўз мазҳаби ва ўзини ботил мазҳаблардан асраш учун илми ақойидни билмоғи лозимдир. Буни билмагани нозим раҳматуллоҳи алайҳ уялтириб айтади:

Ақида билмаган шайтона элдур,
Агар минг йил амал деб қилса елдур.

Яъни ақойид илмини билмаганлар шайтон халқидир. Агар бундай кимсалар Ҳақ таолога минг йил қуллик қилсалар-да, барчаси ел каби фойдасиз учиб кетгандек бўлади. Оқибатул амр мангу дўзахи бўлиб, кофирлар гуруҳини тўлдирурлар. Бундайин ҳолдан Ўзинг асрагайсан, Илоҳим!

Уёлма маърифатни ўрганурдин,
Танур жойинг бўлур, қолсанг танурдин.

Оқил мусулмон тавҳид илмини ўрганишдан уялиб ўтирмайди. Нақадар қари бўлса ҳам, ўзидан кичикроқдан ва катталардан сўраб ўрганмоқни қасд қилади. Зеро, киши бу илмни орланиб ўрганмай қолса, дунёда кофир бўлиб, оқибатда ўрни дўзах ўчоқларида қолур. Аввалги “танур” сўзи — ўчоқ, тандир маъносида, кейингиси — билиш, таниш демақдир.

Уйолмасдир талаб амрини олғон,
Қолур яхши уй олмоқдин уйолғон.

Тангри таолодан: “Фатлубний тажидний” (Мени истагин — топасан!) амрини олиб, уни эшитган кимсалар Тангри таолони таниб олмагунча орланиб турмайдилар. Зероки, уялиб ўрганмай қолса, яхши отлиқ бўлишдан қуруқ қоладилар. Яхшилик билан қолган от шундайки, дунёда мўъмину мусулмон дейишлари, охиратда ҳабибу содиқ дея тилга олиш-

ларидир. Акс ҳолда, дунёда кофири бепок, яъни чиркин ко-
фир, охиратда “ъадуввуллоҳ”, яъни Аллоҳнинг душмани номлари
ила аталур. Бундайиндан Ўзингдан паноҳ тилаймиз, Аллоҳим!

ДАР БАЁНИ ТАВҲИДИ ВОЖИБ ТАОЛО – ИЛМИ АҚОИДНИНГ БАЁНИ

Худовандики бирдур бешаку райб,
Раво йўқтур Анга ўртоқ ила айб.

Худойи таоло бирдир, Унинг бирлигига шак ва шубҳа йўқдир.
Унинг шериги ва ўртоғи йўқдир. Уни айблагувчи йўқ. У мутлақ
борлиги билан қойим тургувчи бир Зотдир.

Анинг фармонидин ҳеч ким қутулмас,
Тавонодур ҳамиша, ўзга бўлмас.

Аллоҳнинг буйруғидан ҳеч ким қутула олмайди. У нима буюр-
са, ўша бўлғусидир. Аллоҳ таоло қодирдир. Ўзгармаги йўқдир, яъни
Унда эскирмагу янгиланмоқ, яшармагу қартаймоқ йўқдир. Унда
кеча-кундуз бўлмас, ҳамиша бир Зотдир.

Эрур Ул барча оламнинг Худоси,
Анинг йўқ ибтидоси, интиҳоси.

Аллоҳ таолонинг аввалию охири йўқдир. У барча олам халқи-
нинг Тангриси ва ризқ бергувчисидир.

Эрур ҳозир ҳамиша, йўқ макони,
Анга қилғон эмас сабақат замони.

Яъни Аллоҳ таоло барча халққа ҳозирдир, уларнинг сўзлаган-
лари ва ичидагиларини билур. Лекин Унинг ҳозир бўлмоғи биз-
нингча замон ва ўрин ўлчови билан эмасдир. У бир вақтнинг ўзида
ҳамма еру мақонда ва ҳамма билан ҳозирдир.

Ўзи бешубҳадур, ҳам бенамуна,
Раво эрмас Анга чуну чагуна.

Аллоҳ таоло шубҳасиз Тангридир ва Ўзига ўхшаши ҳам йўқдир.
Аллоҳнинг қилган ишларига ва фармонлари ҳақида “Нима учун
бундай?”, “Нима сабабдан бундай?”, “Қандай қилиб?” дея тергаш
мумкин эмасдир. Чунки Парвардигоримиз ишларини биздан сўраб
ва машварат билан қилмайди.

Кўнгулда кечса, кўзга тушса ҳар шай,
Эрур андин муназзаҳ Холиқу Ҳайй.

Яъни агар баногоҳ кўнгилларга “Худойи таоло шундайми экан?”
деган хаёллар тушса, бу ҳам хатодир. Аллоҳ таоло бундан покдир. У
ўлигу тирикни яратгувчи Тангридир. Хуллас, Аллоҳ кўнгилларда
кечган хаёллар ва кўзга кўринувчи нарсаларга ўхшаш эмасдир.

Удур Ҳоким. ки ҳукмин ўзга этмас,
Анинг зотиға ҳеч ким ақли етмас.

Аллоҳ таоло ҳокимдир. У тилаган ва кўнглига келтирган ҳукми-ни ўзгартиришга ҳеч кимнинг тоқати етмайди. Ўзи ҳам қилган ҳукмини ўзгартирмайди. Ҳукми манфий ёхуд ижобийлигича қолади. Яна Унинг зоти хусусида фикр юритиш учун ақлли кимсанинг ақли асло етмайди.

Фаришталар, набийлар етмадилар,
Бўйин сундилару фикр етмадилар:

Фаришталару набия пайғамбарлар Аллоҳнинг зотини фикрлаб кўрдилар. Барчаси ҳайрону паришон бўлиб, бу ишдан ожиз қолдилар. Шунинг учун бундай ишдан чекиниб, Аллоҳ таолонинг амрига бўйин сундилар ва фикр қилмадилар. Сен ҳам Аллоҳнинг зоти хусусида беҳуда фикр қилма, балки У нимани буюрса, шуни тутиб, амал қил.

Вале, фикр эт Худонинг қудратиға,
Ажойиб ишлариға, санъатиға.

Лекин шундай бўлса-да, Аллоҳнинг қудрати хусусида фикр қилмоқ мамнуъ эмасдир. Зеро, Тангри қудрати, ажойиб ишларини фикр қилмоқ ибодатдир. Бу қудрат ва ажойиб ишларга қараб ибрат олиш тақлид қилишликнинг мушкilotидан қутулмоқликдир. Бу фикр “Оли Имрон” сурасининг 191-оятда бордир.

ДАР БАЁНИ СИФОТИ ВОЖИБ ТАОЛО

Субутийдур Анинг саккиз сифоти,
Сифат зоти эмас, на ғайри зоти.

Аллоҳ таоло зотиға собит бўлган сифатлар саккиздир. Лекин ул зотий сифатлар Зотининг айни эмас, Зотидан бўлак ҳам эмасдир. Буни ўзингга намуна билиб, кўнгилни боғла. Зеро, бу бобда кўп баҳслар бордир. Кўп зеҳнлиларнинг оёқлари тойиб, хароб бўлганлари бордир.

Ҳаёту илму қудрат ҳам басар, самъ,
Иродаву калом, таквиндур, эй шамъ.

Олдинги байтда зикр қилинган субутий сифатларнинг биринчиси — ҳаёт, иккинчиси — илм, учинчиси — қудрат, тўртинчиси — басар, бешинчиси — самъ, олтинчиси — ирода, еттинчиси — калом, саккизинчиси — таквиндир. Бу ерда “эй шамъ” — чирогим маъносидадир.

Ҳаёт Улким, тирикдур, ўзга бўлмас,
Ўлар ҳар зи-нафс, ҳаргиз Ул ўлмас.

Ҳаётнинг маъноси шулки, Аллоҳ таоло доим тирикдир, Унга ҳеч қачон ўлим йўқ. Барча жондорлар ўлиб, фоний бўлишади, аммо Аллоҳ ҳаёт қолур.

Ўзини зотидин ҳайдур ўшал Шаҳ,
Ва лекин жисм ила жондин муназаҳ.

Аллоҳнинг тириклиги бизларда бўлганидек тану жон бирла эмас. Балки У ҳеч бир сабабсиз - Ўз зоти билан тирикдир.

Керакмасдур Худоға ҳеч қаю шай,
Ғанийдур барча оламдин ўшал Ҳайй.

Аллоҳ таолога жону тан каби, емак-ичмак каби бошқа нарсалар лозим эмас, Унинг ўзи буларни бор қилди. Аллоҳ дунёву охиратнинг барча нарсаларидан муназаҳу покдир.

Эмас муҳтож ҳеч ишга Ҳақ таоло,
Юбормағил кўнгилни шайбӣ боло.

Аллоҳ таоло ҳеч нарсага муҳтож эмас. Чунки нарсаларни Ўзи яратди. Шунинг учун кўнгилни пасту баландга қаратма. Аллоҳни ерда ёки кўкда ҳам демагин, чунки булар барчаси куфрдир. Шоир буни тубандаги байтда таъкидлайди:

Агар мунда юборурсан кўнгулни.
Солур шайтон кўнгулға ўзга йўлни.

Кўнглингни пасту баландга қаратиб, ёмон фикрларга бурсанг, шайтони лаъин баландроқ ёвуз йўлдош бўлиб, ёлғон эътиқодлар сари бошлаб, Пайғамбар йўлидан чиқариб, кофирлар гуруҳига киритар. Оқибат абадий азобга гирифтор бўлурсан.

Сифотининг биридур илм, ёро,
Эрур донойи ғайбу ошқоро.

Эй дўст, Аллоҳнинг саккиз зотия сифатининг иккинчиси — илм, яъни билишдир. Аллоҳнинг билмоғи шундайки. ғойибдаги ва ошқорадаги нарсаларнинг ҳаммаси Худованднинг қошида бирдир. Аллоҳ таоло жамиъи мавжудотни: хоҳ йўқдан вужудга келган бўлсин, хоҳ вужуддан адамга кетган бўлсин — билади. Ва бу мавжудотларнинг қалбларини, суякларини ҳамда ўлиб, аъзолари чириб, пароканда бўлган танлар ва суякларни, одамлар кўнглидаги айтилган ёки айтилажак сўзларни билади. Бунинг тасдиғи “Ҳужурот” сурасининг 18-оятда ёзиқлидир.

Халойиқдин кичикдур ё улугдур,
Бўлуғдур ҳар на иш ё бўлғуликдур.

Аллоҳ халойиқнинг каттаю кичигини, уларнинг ҳар қандай ўтган в келажак ишларини билади. Биз каби унутиб қуймайди. У бандаларининг бошларига қандай қазою нима ҳукмлар бўлишини ҳам билади. Ҳатто, бир пашшанинг оёғи ёки қаноти синса, қаерда синиб тушиб чириганини билади ва қиёмат куни уни унутмай, ўша қанот ёки оёқни пашшага бериб тирилтиради. Бошқаларни ҳам шу тариқа билади.

Кўнгилга тушса қайси ҳоли пеша,
Эмас пўшида илмидин ҳамиша.

Агар бировнинг кўнглига яхши ёки ёмон фикр келса, Аллоҳ қошида бу фикр яширин қолмайди. Елкадаги киши амалларининг котиби - икки фаришта билмас, аммо Аллоҳ таоло билади. Бу байтдаги “пеша” олдида маъносидадир.

Турушдур ё юрушдур хайру шаррдин,
На ким тегса Анга нафъу зарардин.

Бандаларнинг ўринларидан туришлари, ердан-ерга кўчиб юришларининг яхши ёки ёмонлиги, улардан фойдами ёки зарарми етиши Аллоҳга аёндыр. Зероки, “Иброҳим” сурасининг 38-оятда бу ҳақда бундай айтилган: “...Аллоҳ учун еру осмондаги бирон нарса махфий эмасдыр”. Бу оят ва байтдан келиб чиқадиган маъно фалосифа мазҳабларини ботил қилади. Чунки улар Аллоҳнинг илми ҳақида: “Аллоҳ куллиётни билгувчидир, аммо жузвийётни билмас” деб, беҳуда ва ёлғон фикрга борганлар.

Билур ҳар кимда бўлса маърифатдин,
Бири қудрат эрур саккиз сифатдин.

Оқилу болиғ кишиларнинг барчаси биладиларки, Аллоҳни танимоқликнинг жумласидан яна бири қудратдыр. Бу сифатни баён қилиб, нозими китоб давом этади:

Нафслик ё нафссиз, буду нобуд,
Неким бўлса икки жаҳонда мавжуд.

Жонсизу жонли, бору йўқ, дунё ва охиратда бор нарсаларнинг барчаси Аллоҳнинг қудратидандир.

Зарардур, нафъдур ё хайр, шаррдур,
Яқийн билгил қазо бирла қадардур.

Бандаларда бор эзгулигу ёвузлик, фақирлигу ғанийлик, беморлигу саломатлик, забунлигу зийраклик, эрлигу қизлик ва бошқа ҳамма нарсалар Худонинг қазосию қадари ва лавҳи маҳфузга ёзилиб қўйилгани билан бўлади. Буни яна ҳам таъкидлаш учун шоир ёзади:

Халойиқнинг жамийи феълу қавли,
Эмас бир зарраи бетақдири Мавли.

Махлуқларнинг қилмишу сўзлари хоҳ ёлғон, хоҳ чин бўлсин, Аллоҳнинг тақдиридандир. Чунончи, ёлғончилик барча динларда ёт кўриладиган нарсадир. Оқил ва фаросатли киши — агар тақдир бўлмаган бўлса, ёлғон сўзламас эди. Шунинг учун бу кимса ёлғончи бўлади деб тақдирига ёзилган дейиш мана бундай англономоғи керак. Бу кимса танлаган феълени салбий қилиб, ҳар тақдир билан тилга келмайдиган сўзларни олиб кўнглига солади. Ҳақ таоло эса Ўзининг илми азалийси билан бу банданинг кўнглига олган бояғи қасди ёлғончилик, ўғирлик ёки зино қилишлик бўлишини билиб, шуни унинг тақдирига ёзади. Агар бу банданинг қасди Худога ибодат қилиш, зикру тасбиҳ этиш, Қуръон ўқимоқ бўлса, Ҳақ таоло буни ҳам илми азалийси билан билиб, шуни тақдир қилади. Аллоҳ мана шу илми азалийси билан Одам пайғамбарни яратмасдан неча минг йил олдин тақдир қилди.

Ирода айлагач Халлоқи олам,
Ҳар ишни “бўл” деди, бўлди ўшал дам.

Дунёни яратувчи Аллоҳ бирор ишни: “Бўл!” деса, шу он, сира кечикмай — бўлади. Ҳеч бир олоту асбобларга муҳтож бўлмайди.

На этса, эрки бору қудрати бор,
Қўли бирла ярағди, дема зинҳор.

Аллоҳ таоло бандалари учун ҳар на қилса ва ҳар на ҳукм қилса, ихтиёрлидир ва қудратлидир. Бизга ўхшаб қўлу оёқ билан қилмас. Буни била туриб, “Аллоҳ нарсаларни қўл билан яратди” дея кўрма зинҳор. Шоир таъкид учун яна дейди:

Тилингни сақла мундоғ қавли баддин,
Худовандим муназаҳдур жасаддин.

Тилни бундайин ёмон сўзлардан сақла. Бундай сўзлар кўпдир. “Аллоҳнинг қўли бор”, “Аллоҳнинг оёғи бор”, “Аллоҳ кўкда” каби сўзларнинг барчаси куфр сўзлардир. Зеро, Аллоҳ таоло қўлу оёқдан покдир. Йўқса, биздек муҳтож бўларди. Муҳтож кимса эса Тангриликка лойиқ бўла билмас.

Каломи Ҳақдаким ёд айлади ёд,
Анинг бир васфидур, эй одамизод.

Қуръони каримнинг “Фатҳ” сурасидаги 10-оятда: “Аллоҳнинг қўли уларнинг қўллари устида бўлур” дейилишига кўра, Аллоҳнинг қўли бор экан, деган хаёлга бориш мумкин. Шунда сен, эй фарзанд, айтгинки, бу оятда ва бошқа ўринларда “Аллоҳнинг қўли” дейилгани тўғри. Аммо бу ўринда “қўл” сўзи унинг ҳақиқий маъносида эмас, балки мажозий маъноси “қудрат” деб тушунилади. Буни қатта олимлар ўзларининг тафсир китобларида ёзганликларини айтгин. Чунки:

Аимма билди Қуръон маънисин туз,
Кўнгилни қўймағил сан ҳар қаю юз.

Ўтган олимлар Қуръон маъносини тўғри билдилар. эгри йўлга бўрмадилар. Шу жумладан, “йад” (қўл) сўзини ҳам тўғрилиқ билан “қудрат” маъносида тафсир қилдилар. Шундай экан, сен кўнглингни ҳар ерларга бурмагин. Ундайин ўйларни бузиб ташла. Аҳли салафларнинг тафсирлари айни ҳақиқатдир. Зеро, “Юнус” сурасининг 32-оятда шундай дейилади: “Ҳақиқатдан кейин эса фақат йўлдан озиш бор, холос”.

Басар ҳам самъ Анинг васфи било-шак,
Басар маъниси кўрмак, самъ - эшитмак.
Неким мавжуд эрур дунёу динда,
Фалакдин юқори, зери заминда.

Аллоҳ таолонинг саккиз субутий сифатларининг тўртинчиси — басар, бешинчиси — самъ. Басар — кўрмак, самъ — эшитмакдир. Аллоҳнинг дунёу диндаги ва зери заминдагиларни кўрмагу эшитмаги бизнингдек кўзу қулоқ билан эмасдир. Нозим раҳматуллоҳи алайҳ дейди:

Эшитмак, кўрмаги бешубҳаву райб,
Эрур бирдек ҳамиша зоҳиру ғайб.
Эшитмак, кўрмагидур қудратидан,
Қулоқдин, кўздин эрмас, билгил, эй тан.

Худойи таолонинг кўрмаги ва эшитмаги бизнингдек эмас. Чунки Унинг қошида очиғу яширин нарсалар бирдир. Ва Унинг кўриш ва эшитиши кўз ва қулоқ билан эмас, балки қудратидандир. Зероки,

Қулоқ, кўз бандага ҳожат эрур, бас,
Худо ҳеч қайсининг муҳтожи эрмас.

Қулоғу кўз банданинг эшитмоғи ва кўрмоғи учун керакдир. Аллоҳга буларнинг зарурати йўқ. Чунки уларни Ўзи бор қилди.

Тирилсанг охиратда, эй харидор,
Худойим кўрсатур дўстларға дийдор.

Қиёмат куни “Аманнаа биҳи ва соддақонаа” (Аллоҳга иймон келтирдик ва У ҳам ваъдасини рост қилгач), қабрдан туриб жаннатга кирарда, эй ақл соҳиби, Худойим Ўз дўстларига юзини кўрсатур. Аммо Унинг дийдор кўрсатуви суврат ва макон билан эмасдир, балки васфсиз бир ҳолатда бўлади. Шунинг учун бу кўришиш ҳақида: “Қандай?”, “Қандай қилиб?” деб бўлмаслигини ёзади нозим раҳматуллоҳи алайҳ:

Вале кўрмакни бечуну чунон бил,
Жиҳатсиз, мислсиз бил, бемакон бил.

Яна Аллоҳнинг кўринмоғи жиҳат билан эмас ва ҳеч нарсаларга ўхшаш бўлмастидир. Шунинг учун кўринмагининг сувратига эмас, балки кўрмакликка эътиқод қилмоқ керакдир.

Ўшалким, билдирур бешаклигини,

Билур Ул яхши кўрсатмаклигини.

Аллоҳ таоло Ўзини кўрсатмоғи Унинг учун Ўзининг шаксиз Тангрилигидир. Ва бандаларига қанча вақт дийдор кўргазмоғини Ўзи билур.

Билур ҳар одамени бўлса эси,

Калом эрмиш сифотини бириси.

Эси бор киши учун сифати зотийнинг яна бири калом экани маълумдир. Аммо Аллоҳнинг сўзлашуви бизнингча тилу ҳарфу овоз билан эмасдир.

Калом ҳодис эрмасдир, қадим бил,

Ани айғон сўзи бекому бетил,

Аллоҳнинг сўзини янги демагил, у қадимдир, азалийдир. Гапирганида бизча тили билан сўзламас. Унинг сўзини сифатлаб ҳам бўлмайди. Шунинг учун бир Аллоҳга эътиқоди бор мўъмин кишига “Аллоҳ сўзлагувчидир” дейишдан ортиқ сўз керакмас. Зеро,

Халойиқ сўзлай олмас кому тилсиз,

Худо муҳтож эмас ҳеч ишга ҳаргиз.

Махлуқлар тилу оғизсиз сўзлай олмайдилар. Аллоҳ таолонинг эса буларнинг ҳеч бирига муҳтожлиги йўқ. Бас, бундан маълум бўладики, Қуръони карим Аллоҳнинг сўзидир ва у махлуқ эмасдир. Кимки буни била туриб, Қуръонни яратилган (махлуқ) деса, кофирдир. Аммо Каломуллоҳнинг қоғозлари, ҳарфлари, сиёҳлари, ҳаракаю сукунлари махлуқдир. Чунки буларнинг ҳар бирида инсоннинг қўли, унинг санъати бор. Яна Қуръони каримни:

Битилса ё ўқилса, олса эл ёд,

Булар одат эрур, эй одамизод.

Яъни Қуръонни кўчириш, ўқиш ва ёд олишлар ҳам киши томонидан янгидан қилинган, махлуқ ишлардир. Буни билгил, эй инсон.

Худойимнинг каломин яхши бил боз,

Сўзини зотида йўқ ҳарфу овоз.

Худойимнинг сўзида бизнинг сўзлардаги бор ҳарфу товуш йўқдир. Унинг сўзини сифатлаб бўлмайди. Бандалар Уни идрок қилишлари учун ожизлик қилади.

Наким махлуқида бор эрса, эй шаҳ,

Худовандим эрур андин муназзах.

Аллоҳ таоло яратган нарсаларида не турли сифатлар бор. Аммо Аллоҳнинг Ўзи бундайин сифатларнинг барчасидан муназзаҳу покдир. Мана шу эътиқод билан кўнглингни маҳкам қил. Чунки аҳли Ҳақ эътиқоди шудир.

Сифотининг бири эрур ирода,
Муни билган киши етгай мурода.

Аллоҳ таолонинг саккиз сифатининг еттинчиси иродадир. Буни билган мусулмонлар охир-оқибат муродларига етадилар. Ироданинг маъниси истаганини бировдан қўрқмайин ва маслаҳатлашмасдан қилишдир. Бас, ироданинг сифатию маънисини англагач, нозими китоб давом этади:

Қадалса бир тикан ё тушса бир қил,
Иродасиз эмас ҳеч иш – яқийн бил.

Бировнинг оёғига тикан кирадими ё худ бошидан бир тук тушадими, ёки у билан бошқа бирор нарса бўлса, буларнинг барчасида Аллоҳнинг иродаси борлигини шаксиз билгил.

Агар мўре қўяр ер устига по,
В-агар бир заррача қум бўлса бежо,

Мўре, яъни чумолининг ер юзида юриши ва ҳаттоки, саҳродаги бир зарра қум ўрнидан қўзғалса, булар ҳам Аллоҳнинг иродаси билан бўлади. Шунинг учун бу қумурсқа не фикр билан юрар ва қум нима сабабдан қўзғалганлигини Аллоҳ билиб туради. Ва яна:

Булардин ё кичикдур, ё зиёда,
Эмасдур ҳеч нимарса беирода.

Яъни қум ва чумолидан каттадир, кичикдир, борингки, дунёда бор ҳар нарса Аллоҳнинг хоҳиши бўйича бўлади.

Сифотининг бири таквин демишлар,
Худодин халқа рўзий барча ишлар.

Аллоҳнинг саккизинчи сифати таквиндир. “Таквин” Аллоҳдан ризқдир, маъноси нарсаларни йўқдан бор қилиш, нарсаларни яратишдир.

Яратдиким нечук сизни ва бизни,
Тақи халқ этди бизни феълимизни.

Аллоҳ таоло сизу бизни яратди. Тагин феълларимизни ҳам яратди. Демак, кофирнинг куфрини, мўминнинг иймонини, фосиқнинг фисқини, мунофиқнинг нифоқини Аллоҳнинг Ўзи яратди. Буларнинг барчаси Ўзининг иродаси бўйича ва қазою ҳукми зарурати билан бўлади. Шундай эса-да, Аллоҳ таоло бандаларига феълнинг яхши ёки ёмонини танлаш имконини берди:

Агар чандики қўймас эркимизга,
Берибдур ихтиёри жузъий бизга.

Демак, феълни танлаш ихтиёримиз бор экан, биз Аллоҳ таоло кўрсатган икки йўл — жаннат йўли ва тамуғ йўлини танлашимиз ўз ихтиёримиз билан бўлади. Аммо бу танлашда Аллоҳ томонидан зўрлик ёки мажбур қилишлик йўқдир.

Муносиб иш эрур ё номуносиб,
Ани қилмоқға банда бўлди косиб.

Яъни банданинг феъли шариатга мувофиқ бўладими ёки номувофиқ бўладими — буни унинг ўзи касб қилади.

Ўшанча ихтиёри жузъийдин боз
Топар банда жазо кўп қилса ё оз.

Аллоҳ таоло бандаларига яхши ва ёмон феълга жузъий ихтиёри бериб қўйган экан, қиёмат кунда Ўзи жазо беради: ҳар қайси жузъда оз бўлса — оз, кўп бўлса — кўп.

Наким ризқики бўлса шайбу боло,
Яратибдур ани Вожиб таоло.

Пастданми, юқориданми, ҳалолми ёки ҳаром — ниманики ризқ қилган бўлса, уларнинг барчасини Аллоҳ яратди.

Ҳаромидин вале манъ этди бизни,
Берибдур ихтиёри жузъимизни.

Аммо Аллоҳ таоло бизларга ҳаромни олмасликни буюрди, шунинг билан бирга жузъий ихтиёримизни ҳам ўзимизга берди.

Худо рози эмас исёнимизга,
Ризосидур Ани эҳсонимизга.

Аллоҳ гуноҳларимизга рози бўлмайди. Унинг розилиги тоату ибодат каби эзгуликларимиздан ҳосил бўлади.

Киши рози деса исён қилурға,
Аимма ҳукмидур кофир бўлурға.

Кимки, Аллоҳ гуноҳларимизга рози бўлади, деса, кофир бўлади. Бу ҳукмни имомлар чуқур текшириб чиқардилар. Аллоҳ гуноҳларга рози бўлмайди, аммо булар Ўзининг тақдири билан қилингандир. Агар шундай бўлмаганда Аллоҳ таоло гуноҳкор бандаларига зулм қилган бўларди. Ҳолбуки:

Худо зулм этмади ҳеч бандаларға,
Вале туз йўлни кўрсатди аларға.

Аллоҳ таоло бандаларига зулм, зўрлик қилмади. Аксинча, гўғри йўлни кўрсатди, ихтиёрий феъллар берди, пайғамбарлар юбәрди, олимлар етиштирди. Булар гўғри йўлни билмаганларга англадилар. Бас, буни билмаслик — узр бўлмади.

Ўшал халқики туз йўлдин озарлар,
Алар ўз жонлариға зулм этарлар.

Йўлдан чиққан халқ жонига зулмлар келажак. “Тавба” сурасининг 70-оятида мастурдир: “Бас, Аллоҳ уларга зулм қилувчи бўлмади. Балки ўзларига ўзлари зулм қилган эдилар”.

Азоб этса бу олам ё у олам,

Эрур бул адл, эй фарзанди одам.

Аллоҳ таоло дунёда ва охиратда нима азоблар қилса, Ўзининг адолати туфайлидан қилади, зулмлиқдан эмас.

Нафссиз халқ эрур ё зи-нафсдур,

Анинг ўз мулкидур, ҳеч зулм эмасдур.

Дунёда жонли ва жонсиз нарсаларнинг барчаси Ўз мулкидир. Шунинг учун Ўз мулкида сўфини фосиқ, фосиқни сўфи, аҳли тоатни кофир, кофирни аҳли тоат каби бир ҳолдан бошқа ҳолга киритиши зулм эмасдир.

Агар афв айласа, Ўз фазлидур ул,

Будур сидқингу ихлосинг, будур йўл.

Агар Аллоҳ таоло бир гуноҳли бандасини кечиб жаннатга киритса, бошқа бир аҳли тоатнинг тоатини қабул қилмай, дўзахга ташласа, буларнинг бариси адлдандир. Сенга кўрсатилган тўғри йўл - шу. Ихлосингни шунга боғла.

Етар биз омиларга мунча билсак,

Тутуб маҳкам бўйинсунсак, эгилсак.

Биз нодонлар учун шунча билиш етарлидир. Буларни маҳкам тутиб амал қилсак, бўйсунсак ва эгилсак - керак.

Жамоат аҳли суннат тузган эрлар

Дерлар: турфа нозикдур бу йўллар.

Тавҳид бобида турли баҳслар кўпаймаслиги ва чуқурлашиб кетмаслиги учун улуғ арбоблар кўп уриниб, ишлар қилдилар. Бу эранлар аҳли суннат вал жамоат йўлини тузиб кетдилар. Бу - ажаб бир нозик йўл. Кўп фаҳму фаросат эгаларининг фаҳмлари узилиб, тариқи Ҳақдан чиқдилар ва кофир бўлдилар. Яна зиёда фаҳмсизлари ҳам бор эди, фаҳмлари етмай, эътиқоддан маҳрум бўлиб — зиндиқ бўлдилар. Бу байтда, шунингдек, илми каломни кўп ўрганмоқнинг ҳаром эканлигига ҳам ишора бор. Айтадиларки, ўртача зеҳли киши илми каломни кўп ўрганмоғига зарурат йўқдир. Бундай киши бу илми ёмон мазҳабларга жавоб берар даражада билмоғи кифоя қилади. Шунинг учун шоир айтади:

Улуғ йўлни қўйиб ўлгунча, эй ёр,

Қадам қўйма тояр ерларга зинҳор.

Бу ердаги “улуғ йўл”дан мурод тавҳидни аҳли суннат вал жамоат эътиқоди бўйича ижмолан, қисқача билишдир. Сен бу улуғ

йўлни қўйма. Бу йўлда юриб, диний эътиқодларни аҳли суннат вал жамоат талаби бўйича билиб юришдан ошириб кўп билишни ва баҳслар юриштишни истасанг, унда тойиб йиқиласан, хато йўлларга кирасан.

ИЙМОННИНГ БАЁНИ

Худодин ҳар не келса, рост билғил,
Тилинг бирла яна иқрор қилғил.

Худойи таоло томонидан пайғамбарларга нимаики ҳукм келган бўлса, чин билиб, тил билан иқрор бўлиш иймондир. Иймоннинг асли булардир:

Мусулмонлиғ йўлида булдир иймон,
Муни билмас киши - Тонгла пушаймон.

Яъни олдинги байтда айтилганидек, мусулмонликда иймон тил билан иқрор бўлиб, кўнгил билан чинга олмоқликдир. Буни билмаган кимсалар қиёмат кунида ўкиниб, кофирлар гуруҳида бўлиб, дўзахда қоладилар.

Яқийн билгилки, иймон бўлмағай кам,
Эрур бирдек, зиёда бўлмағай ҳам.

Шаксиз билгилки, иймон ортмас ва камаймас ҳам, бирдек турар. Чунки иймон шундай бир ҳолки, унинг аҳволида на ортиқлик ва на камлик бўмайди. Киши иймон ортар ва камаюр деб эътиқод қилиб дунёдан ўтса, шубҳасиз кофир бўлиб, охират кунида қабрдан турганида икки қоши орасига “Аллоҳнинг раҳматидан умидсиз” сўзи ёзилган бўлиши китобларда ёзилгандир.

Бу сўздур аҳли суннатни тариқи,
Жадал этди бу сўзда ҳар фариқи.

Бу сўз, яъни “иймон ортмас ва камаймас” дейиш аҳли суннат вал жамоатнинг тутган йўли ва эътиқодидир. Аммо бу мақомда ҳар гуруҳ ўзича баҳслар қилдилар. Баъзилар “зиёда бўлур ва камаюр”, баъзилар “ортар, аммо камаймас”, айримлари эса “камаюр, аммо зиёда бўлмас” дедилар. Аммо “камаймас ва ортмас” дейиш гўғридир. Бас, бу сўзда қаттиқ бўл.

Бўлур аммо амал зойиду нуқсон.

Топар яхши амалдин ажр инсон.

Аммо амаллар зиёда ёки ўксук бўлади. Чунончи, яхши амаллар қилган кишига Аллоҳ таоло ажрлар бериб, жаннатда даражасини орттирар. Аммо амал қилмайин ҳаракат қилмаган кишининг жаннатда даражаси пасаяр.

Амал айланг ва лекин аймоғайсиз:

“Амалдин дохили жаннат бўлурмиз”.

Яъни ҳар вақт амаллар қил ва бу амалларнинг қабул қилинишини Аллоҳга тоншир. Шундай бўлса-да, “қилган амалим мени жаннатга киритади” демагил. Чунки сенинг ибодатинг Тангри-нинг берган неъматини учун шукрона қилганингдир. Билгилки, шукронанг Аллоҳнинг сенга берган неъматининг мингдан бирича эмас. Лекин Парвардигори олам сени жаннатга киритса, буни Ўз фазли туфайли қилади, ибодатинг учун эмас.

Ани амрин дилу жонинг била ол,
Амал қил, ҳам Ўзининг фазлига сол.

Шунинг учун Аллоҳ буюрган ишларни жону дилингга олиб, амалини ихлос билан қил. Қилиб бўлгач, қабулини Ўзининг раҳматига солиб, зорилик қилгин.

Насиб этса биҳишт, Ўз фазлидур, бил,
Амалга иттико қилмай амал қил.

Аллоҳ сенга жаннат давлатини насиб этса, Ўзининг раҳматидан беради, ибодатинг учун эмас. Шундай экан, амалга таяниб олма, аммо амални доимо қилгин. Зеро, банда амалга буюрилгандир.

Фараз улким, амалга бўлма мағрур,
Амал қилгил, амалга банда маъмур.

Буни била туриб, тагин қилган амалларингга алданиб такаб-бурлик қилмагин. Чунки банда амал қилиш учун буюрилган экан, амални дунёда унга берилган неъматлар учун қилади.

“Амал қилмоқдин, - аҳли истифода
Дедилар, - нури иймондур зиёда”.

Юқорида айтилган гуруҳлар, яъни аҳли сулукдан кўпроғи айт-диларки, амал қилмоқлик иймоннинг нурини орттиради. Аввал кўнгилга ихлос ўрнашиб, сўнгра ушбу ихлоснинг нури юзага чиқиб, Муҳиботи раҳмоний ўрнашади.

Ва гарна бўлмас иймон зойиду кам,
Ақида булдур, эй фарзанди одам.

Демак, аҳли суннат ақидаси мана шудир, эй одам болалари.

Асли иймон ортмас, қамаймас ҳам. Аммо нури иймоннинг ортиши ва иймоннинг фойдаси амал биландир.

Амални нафъи ҳам иймон биландур,
Қачон ёлғуз амал қилгон биландур.

Амалнинг фойдаси Аллоҳ таолога иймон келтирмоқ биландир, ёлғиз амал билангина эмас. Бу ҳақда “Оли Имрон”нинг 91-оятда Аллоҳнинг сўзи бордир: “Албатта, кофир ва кофир ҳолда ўлган

кимсалар, агар улардан бирортаси ер юзи тўла олгинни тўлов қилиб берса ҳам, ҳаргиз қабул қилинмас...”.

Наъувзу биллаҳ, иймонсиз кишини

Қабул этмас Худойим ҳеч ишини.

Иймонсиз бўлмоқдан Аллоҳга сифинамиз. Чунки биламизки, биров иймонсиз ўлса, Худойимиз ҳеч бир ишини ва ҳеч бир амалини қабул қилмайди. Гарчи бунинг учун қанча молу дунё, эҳсону садақалар қилса ҳам, арзимас заррадек сочилиб, йўқ бўлар. Аммо қабул бўлмас. Хуллас, кофир бўлиб, абадий азобга қолур. Бундайин ҳолдан Ўзинг сақлагин, Аллоҳим!

Агарчи яхшилар аъмолин этса,

Тасаддуқ ер юзини молин этса.

Ўша иймонсиз яхшилар ишини қилиб, ер юзида бор молу дунёни фақиру бечораларга садақа қилгани билан қабул бўлмайди. Барчаси елдек тўзиб кетади.

Риёзат бирла бўлса эртаю кеч

Ўшалким — сидқи йўқтур, қилгани — ҳеч.

Яъни иймон давлатидан маҳрум бўлмиш кимсалар кечаю кундуз жонларини оғритиб, рўза тутиб оч юрсалар ҳам, қабул бўлмайди ва улар кофирлар жумласидан бўладилар. Чунки дунёдалиқ вақтларида ихлослари йўқ эди.

Бўлур дўзах ани охир макони,

Кутулмас ҳаргиз ани жисму жони.

Иймон давлатидан маҳрум бўлган кимсалар на қадар эзгу амаллар қилсалар ҳам, уларнинг сўнгги ўрни дўзахдир. Тану жони жаҳаннам ўтидан кутула олмас, дўзахда қолади. Зеро, Аллоҳ таоло “Бақара” сурасининг 161-, 162-оятларида ана шуларни айтган.

Агар иймон насиб этса кишига,

Берур ажр ани ҳўб қилмишига.

Бировга иймон давлати муяссар бўлса, Тангри таоло унинг ҳар яхши ишига мукофотлар бериб, муборак дийдорини рўзий айлайди.

Агар чанди кабоир қилса беҳад,

Тамуғда қолмас иймонлиғ муаббад.

Иймон давлати бор киши на қадар катта гуноҳлар қилса ҳам, гуноҳи туфайли дўзахда мангу қолмайди. Тамуғга кирса ҳам иймони қўлидан олиб жаннатга етаклар.

МУНОЖОТ БА ДАРГОҲИ ҚОЗИЙУЛ ҲОЖОТ

Илоҳи, осиймиз, бечорадурмиз,

Ҳавои нафс ила оворадурмиз.

Ё Рабб, мен қулинг гуноҳ дарёсига дучор бўлиб, ибодатларни тарк этиб, доим нафсим кетидан юриб, жаҳонга масхара бўлганман.

Қўноқмиз бир кеча дунёи ҳеча,
На ишлар кечадур биздин бу кеча?

Умримиз бир кечачалик йўқ бўла туриб, дунё кетидан қувиб, не қадар гуноҳ ишлар бошимиздан ўтар. Биринчи “кеча” — кундузнинг зиддидир, иккинчи “кечадур” — ўтади маъносида.

Бу тунда бутун тут иймонимизни,
Сабоҳ қутқор бу тундин жонимизни.

Бу кеча иймонимизни бутун сақлаб, эртанги тамуғ тутунидан жонимизни асрагил, Илоҳим!

Кўнгил сандуқина бир беадал дур
Ўзинг рост айлагил, ё Кошифуз-зур.

Эй мушқилларни очувчи Зот — Илоҳим, кўнгил сандиқларимизни бебаҳо дурларга тўлиқ қилиб, Ўзинг рост айлаб, тўғри йўлга солгин. “Бебаҳо дур” дан мурод — иймон, “сандиқ” — кўнгилдир.

Ўшал дур қасдина шайтони бадбахт
Тушубдур ҳавою хоҳи билан сахт.

Бадбахт шайтон ўша дурлар кетидан тушар. Кўнгилларга келгувчи ҳавои истаклар сари қаттиқ ҳийлаларни ишга солур. Иймон аҳлини йўлдан уриш қасдида юрур.

Агар бўлсанг мани ҳолимга Ҳомий,
Тўзар кулдек адувларни тамоми.

Илоҳим, агар ҳолимни Ўзинг сақласанг, албатта, душманларнинг барчаси ўчоқ кулидек тўзиб йўқ бўлади.

Агар Сен сақласанг раҳмат йўлидин,
Адув қул келса, на келгай қўлидин?

Ё Рабб, агар Сен раҳматинг билан ўша шайтон — душмандан сақласанг, унинг қўлидан ҳеч бир иш келмайди. Васваса айларга келса, раҳматинг билан Ўзинг суриб юборгин, эй Танграм.

Яна иймонда айди аҳли таҳқиқ:
“Худодиндур ҳидоят бирла тавфиқ”.

Яъни иймон баҳсида моҳир бўлган муҳаққиқ олимлар айтдиларки, ҳидоят ва тавфиқ бермоқлик — Аллоҳнинг Ўзидан. Бу икки нарсани бандалар касб қилиб топа олмайдилар. Булар Худонинг фазлидандир. Чунки шоир дейди:

Худонинг феъли ул махлуқ эмасдур,
Киши ани ҳаргиз махлуқ демасдур.

Худойи таолонинг феъли, яъни ҳаракати махлуқ эмасдир, уни махлуқ демайдилар. Шунинг учун тавфиқ ва ҳидоят махлуқ бўлмади.

Дедилар: “Маърифат бирлаву иқрор
Ўшалким, бандасини феълида бор”.

Муҳаққиқ олимлар айтдиларки, кўнгил билан Аллоҳни танимоқ ва тил билан иқрор бўлмоқ, бу иккиси банданинг феълидир. Шунинг учун булар махлуқ бўлди.

Нечуким, бандани халқ этди Мавли,
Тақи махлуқ эрур феъли ва қавли.

Аллоҳ бандаларини яратганлиги, яъни халқ қилгани сабабли, бу бандаларнинг қилган ишлари ва сўзлари ҳам барчаси махлуқ, яъни яратилган бўлди.

Эрур бир маънида иймону ислом,
Буни билса - керак ҳар хосу ҳар ом.

Истилоҳ юзасидан иймон ва ислом сўзлари бир маънодадир. Буни хосу ом билмоғи лозим. Хабарларда келишича, иймонсиз ислом бўлмас, исломсиз — иймон.

Аимма қавлини берк ушла, зинҳор,
Жадалнинг нафъи йўқ бўлса, на даркор.

Ўтмишда утган имомлар айтган сўзларни маҳкам ушла. Улар ислом билан иймонни маънида бир қилдилар. Сен бу хусусда баҳс қилишдан сақлан. Зероки, баҳсинг дунёву охиратда фойдаси йўқдир.

ФАРИШТАЛАРНИНГ БАЁНИ

Малоикким, эрурлар олами ғайб,
Ҳама Ҳақ бандасидур бешаку райб.

Фаришталар ғайб оламга мансубдирлар. Бизга кўризмайдилар. Булар ҳам барчаси Худойи таолонинг бандаларидир. Бунга гўмон йўқ.

Алар фориг эрур ичмак емакдин,
Ёмон қилмоқ, қабоҳат сўз демакдин.

Фаришталар емоқ-ичмоқ, ёмон ишлар ва ифлос сўзлар айтмоқдан покдирлар. Фаришталарга иймон келгириш — уларда эр-хотинликнинг йўқлиги, Аллоҳ уларни бизлар каби емоқ-ичмоқ ва жиммоқ қилмоқдан холий қилиб яратганига ишонишдир.

Алар барча Худонинг тоагида
Эмас гофил алар ҳеч соагида.

Фаришталар доим Аллоҳ таоло тоати ва ибодатидадирлар. Бирор соат ҳам ибодатдан бўш қолмайдилар. Зеро, Тангри таоло “Тоҳа”

сурасининг 27-оятда дейди: “(Фаришталар) У Зотдан илгари бирон сўз айтмайдилар. Улар Аллоҳнинг буйруғига биноан амал қилурлар”.

Агарчи барчаси тоат саришта,
Муқарраб баъзидин баъзи фаришта.

Фаришталарнинг барчаси тоату ибодатда бўлсалар -да, Аллоҳ таоло ҳазратига инсонлар орасида бўлганидек баъзисидан баъзиси яқинроқдирлар. Зероки, Аллоҳга пайғамбарлар авлиёлардан, авлиёлар авомлардан яқинроқ турадилар.

КИТОБЛАРГА ИЙМОН КЕЛТУРМАК БАЁНИ

Мусулмонлар ўқур Қуръонки, ҳоло,
Эрур барча Каломи Ҳақ таоло.

Ҳозир ҳар мусулмон дарс олиб ўқийдиган Қуръон Аллоҳ таолонинг сўзидир. Китоб кўкдан Жаброил воситаси билан берилгандир. (Аймишларки, Қуръон йигирма уч йилда батамом нозил бўлди. Пайғамбар алайҳиссаломга керак бўлган сайин Жаброил алайҳиссалом индириб турган эди).

Тақи Пайғамбаримиздин бурун бил
Худовандим кутуби қилди нозил.

Яна билгилки, Пайғамбаримиздан бурун ҳам Аллоҳим китоблар нозил қилди.

Юборди ҳар қаю пайғамбарига,
Ки иймон келтирибдурмиз барига.

Аллоҳ таоло ҳар пайғамбарига китоб берди. Бизлар барчасига иймон келтириб, тўғри деймиз.

Бариси Ҳақ таолонинг Каломи,
Муни билса — керак ҳар хосу оми.

Кўкдан инган китобларнинг бари Аллоҳнинг сўзидир. Буни ҳар бир хосу омий, қатгаю кичик билса керак, албатта.

Каломи васфидур, эй одамизод,
Қилиб эрдим Сифоти бобида ёд.

Аллоҳнинг сўзи васфини, эй одамизод, Аллоҳнинг сифотини ёд этганим бобларда баён қилган эдим. Яъни Аллоҳнинг сўзини махлуқ эмас, деб зикр қилган эдим, демоқчи нозим раҳматуллоҳи алайҳ.

ПАЙҒАМБАРЛАРГА ИЙМОН КЕЛТУРМАКНИНГ БАЁНИ

Санову ҳамд қудратлиғ Худога,
Ки иймон келтирибмиз анбиёга.

Мақтамоқ — қудрат эгаси Аллоҳ таолонинг Ўзига бўлсинки, Аллоҳга қилинган ҳамдимиз ҳидояти сабабли Пайғамбарларга иймон келтириб турибмиз.

Аларнинг авваликим Одам эрди,
Муҳаммад барчасига хотам эрди.

Пайғамбарларнинг аввали Одам алайҳиссаломдир, Муҳаммад сўнггиси, ундан сўнг пайғамбар бўлмас.

Бариси Тангрини суйган қулидир,
Бариси жаннату ризвон гулидир.

Ул пайғамбарларнинг ҳаммаси Аллоҳнинг суйган қулларидир. Ҳар бири жаннат боғларининг гулидир.

Худони ҳукмини ҳар феълу сўзга
Набилар қилмади бир зарра ўзга.

Пайғамбарлар Аллоҳ буюрган ҳар бир ишга сўзни заррача ўзгартирмай адо қилдилар. Аллоҳнинг буюрганларидан чиқмадилар. Халойиқдан жабру жафо кўрганликларидан қош чимирмадилар, гуноҳдан кўрқдилар.

Етушмас ҳеч валийлар жолариға,
Етушмас балки хоки полариға.

Авлиёлар нақадар улуғ бўлсалар—да, мартабада набийларга баробар эмаслар. Авлиёлар даражаси балки набийларнинг оёқ остидаги хокчалик ҳам эмасдир. Зероки набийлар ваҳий эгаларидирлар. Валийлар соҳиби кароматдирлар.

Алардур зурриёти Одами хок,
Гунаҳдин анбиёни барчаси пок.

Пайғамбарлар гупроқдан яратилган Одам алайҳиссалом наслидан-дирлар. Улар, албатта, гуноҳлардан пок зотлардир.

Алардин баъзи ишки, қилдилар нақл,
Қилур таъвилини Нўъмони боақл.

Набийлардан пайдо бўлган ишларни нақл қиладилар. Одам сифийуллоҳнинг жаннатда буғдой егани, Пайғамбаримизнинг асални ҳаром қилгани кабиларни доно Нўъмон, яъни Имоми Аъзам раҳматуллоҳи алайҳ шарҳлаб баён қилган. Баёндан маълум бўладики, пайғамбарларда кўрилган бунинг каби ишлар гуноҳ ҳисобидадир. Аммо бу гуноҳ ишлар баъзан пайғамбарликдан аввал, баъзида адаш-

ганларидан содир бўлгани учун Аллоҳ таоло бу гуноҳларни кечган. Аллоҳ кечган иш эса, албатта, йўқ ҳукмидадир.

Алар қасд ила ҳаргиз қилмадилар,
Буюрғон амридин айрилмадилар.

Набийлар гуноҳни ҳаргиз қасд билан қилмадилар. Аллоҳ таоло нимаики буюрган бўлса, улардан айрилмадилар.

Бари дарёи раҳматда эди фарқ,
Расул ила Набийда бўлди бир фарқ.

Анбиёларнинг барчаси Аллоҳ раҳматининг сувига фарқ эдилар. Худойи таоло уларни заволи иймон ва пайғамбарликдан четлашишдан сақлар эди. Лекин шундай бўлса-да, расул билан набий ўртасида фарқ бордир.

Расулига эрур шарт, эй некуном,
Вале бўлди бариға ваҳий илҳом.

Эй сен, билгилки, Аллоҳнинг расулига яхши ном шартдир. Аммо ваҳий илҳоми барида бордир.

Набийдур ҳар Расул — англагувчи бўл,
Ва лекин ҳар Набий эрмас Расул ул.

Ҳар бир расулни набий деса бўлади, буни англаб ол. Аммо набий расул эмасдир. Чунки расулнинг Аллоҳдан инган китоби бор, аммо набийга китоб нозил бўлмагандир.

Дедилар пораи мўмин боласи,
Эрур бир маънида ҳар иккаласи.

Эй, мўмин юрагининг пораси бўлмиш фарзанд, баъзилар дедиларки, набий билан расул ҳар иккиси маънода бирдир. Ора-ларида фарқ йўқ.

Салафким, айлади лутфу инояг,
Эрур аввалгиси машҳур ривоят.

Лекин ўтган имомлар аввалги ривоятни лутф айлаб, дуруст кўрдилар, яъни набий билан расулни фарқли қилдилар. Шунга фатво бўлди.

Башар пайғамбарин Султони Аъдол
Малак пайғамбаридин қилди афзал.

Энг адолатли Султон, яъни Аллоҳ таоло инсонлар пайғамбарини фаришталар пайғамбаридан устун қўйди.

Бу сўздур мазҳаби суннат жамоат,
Алар ҳар не деди, қилгил итоат.

Одамлар пайғамбарини малаклар пайғамбаридан устун кўрувчилар аҳли суннат вал жамоатдир. Булар деганни кўнгилга жо қилиб, итоат қилгин.

Дедилар: “Оммаи фарзанди Одам
Малақни оммасидин фазли кўп ҳам”.

Имомлар айтдиларки, Одам фарзандларининг оммалари фаришталарнинг оммасидан фазли кўпроқдир. Бу ерда “омма” дан мурод пайғамбарлардан бошқа халойиқдир.

“Китоби Кофий” ким, бир босафодур,
Деди: “Омма бу ерда ағқиёдур”.

“Китоби кофий”нинг мусаннифи сафо аҳлининг бошлиғидир. У дедики, бу ерда “омма”дан мурод тақволилар, яъни сўфийлардир.

Башарда бор на чандон беамалдур,
Баҳойимдек эрур бил, ҳам азалдур.

Инсонлар орасида на қадар амалсизлар борлигини кўриб турибсан-ку! Ахир, улар ҳайвонлардек еб-ичиш ҳавасларида эмасмилар?! Улар Аллоҳнинг ибодатидан ғофилдирлар. Шундай экан, улар - аҳли итоатдан бўлмиш фаришталардан нечук ортиқ бўлсинлар?! Буни “Фурқон” сурасининг 44-оятини ўқиган киши яхши билса керак.

Паямбарнинг бари одил ва аъдал
Ва лекин баъзисидин баъзи афзал.

Пайғамбарларнинг барчаси одилларнинг одилроғидирлар. Шундай бўлса-да, баъзиси баъзисидан яқинроқ ва афзалроқдир.

Савоби рутбада афзал эрур ҳол,
Мусовийдур нубувват бирла ирсол.

Ибодат савобида набий билан расул баробардир. Чунки Аллоҳ таолога яқин бўлмоқликлари савобнинг қўшлиги билан эмас, балки васила юзасидан белгилидир. Масалан, Аллоҳ-таоло Мусо пайғамбар билан Тур ғоғида етмиш қават парда орқали сўзлашди. Бу сўзлашувда васила, яъни йўл - парда эди. Пайғамбаримиз алай-ҳиссаломнинг Аллоҳ билан юзма-юз сўзлашувига Меърож васила бўлган. Шунинг учун:

Барининг беҳтарини Мустафодур,
Ҳабиби Ҳақ, нигини анбиёдур.

Пайғамбарларнинг барчасидан афзалу акмали Муҳаммад Мустафо (с.а.в.)дирлар.

ДАР БАЁНИ ТАСДИҚИ МЕЪРОЖ

Муҳаммадким, эрур афзалу асдақ,
Эрур бешак шаби меърожи барҳақ.

Муҳаммад алайҳиссалом пайгамбарларнинг устунроғи ва дўстроғидир. Аллоҳ ул дўстига Меърож тунини ато қилди.

Ҳарамдин масжиди Ақсоға ногоҳ

Олиб борганидур оятда огоҳ.

Пайгамбарнинг Масжиди Ҳаромдан Масжиди Ақсоға боргани Қуръондан англанади. Ундан юқори эмас. Бу ижмоъи умматдан билинди. “Масжиди Ақсо” дан мурод Байтул Муқаддас масжидидир. Масжиди Ҳаром билан Байтул Муқаддас ораси қирқ кунлик йўлдир. Юқорида мазкур бўлган оят “Исро” сурасининг 1-оятидир: “Аллоҳ бир кеча Ўз бандаси (Муҳаммад)ни Масжиди Ҳаромдан Масжиди Ақсоға сайр қилдирган пок Зотдир”.

Меърож Муҳаммад алайҳиссаломнинг Аллоҳ ҳузурига кўтарилиш қиссасидир. Меърож Мадинага ҳижрат қилишдан бир йил олдин воқеъ бўлди. Расулуллоҳ (с.а.в.) айтадилар: “Бир кеча Масжиди Ҳаромда эканимда, баногоҳ ҳузуримга Жаброил алайҳиссалом Буроқ исмли отни етаклаб келди ва мени ўша отга миндириб, самога олиб чиқиб кетди. Бир зумда Қуддусга етиб келдик. Бу ердаги Ақсо масжидида икки ракат нафл намозини ўқиғач, яна Буроққа миниб, Жаброил билан осмонга йўл олдик... Еттинчи осмонга етгач, Тангри таоло менга ва менинг умматимга беш вақт намоз ўқишни фарз қилиб деди: “Бу бир кечакундузда ўқиладиган беш вақт намознинг ҳар бирига ўн намоз савобини ато этурман! *(Демак, беш вақт намоз ўқиган кишига эллик вақт намоз савоби ёзилур)* шунингдек, бандаларимдан кимки бир яхшилиқни қилишга азм этиб, уни адо этолмаса, бир савоб, адо эта олса — ўн савоб ато этурман. Энди кимки бирон ёмон иш (гуноҳ)ни ният қилса-ю, уни амалга оширмаса — у кишига гуноҳ ёзилмас, агар ўша ёмон ниятни амалга оширса — бир гуноҳ ёзилур”. Парвардигоримдан ушбу вазифаларни олиб, ерга тушдим ва бир нафасда ўзимни Маккада кўрдим”.

Ҳам Ақсодин самоға борди ул нур,

Бу сўзнинг сидқиға ахбори машхур.

Самодин юқори ҳар қайси жоға

Иноят айлади ул босахоға.

Ул нур, яъни Пайгамбар алайҳиссалом Ақсо масжидидан самоға кўтарилиди. Бунинг ростлигига машхур хабарлар бор. Жўмардлик эгаси бўлмиш Аллоҳнинг дўсти Пайгамбарнинг кўклардаги ерларга эришмоғи Аллоҳ таолонинг инояти билан бўлди.

Барига сидқимиз, ихлосимиз бор,

Эмас ҳеч қайси иш Тенгриға душвор.

Меърож ва Меърожда кечган буткул ишларнинг чинлигига ишончимиз ва иқроримиз бор. Зеро, Аллоҳ таолога ҳеч бир ишда мушкиллик йўқдир.

Мақоми сидраву нажми малакни,
Биҳишт, Арш Курсию нуҳ фалакни
Агар бир кечада кўрсатса, не кам,
Ва-гар бир дамда кўрсатса, не шак ҳам.

Аллоҳ таоло сидратул мунтаҳони, кўкдаги юлдузларни, жанна-гу дўзахни, Аршу Курсийни, тўққиз қат фалакни бир кечада кўрсатса — мушкил эмасдир. Агар шуларни бир зумда кўрсатса ҳам, шаклана олмайсан, чунки бу ҳам Аллоҳга қийин эмас.

Нечукким айласа, Қодир Худодур,
Чарову чун демак қулдин хатодур.

Аллоҳ қандай ҳукм қилса, унга қодирдир. “Нима учун бундай қилди?”, “Нима учун бундай эмас?” демоқлик биз қуллар учун лойиқ эмасдир. Зеро, Аллоҳнинг қудрати барча қудратларни ўраб олади.

Яқийн билтил ани меърожин, эй ёр,
Тани бирла эди ҳам эрди бедор.

Меърожда Пайғамбар ўзи эди ва уйқусиз эди. Бунга сира шак қилма — ишон!

Ҳабибин ҳар нечук қилса сарафроз,
Худони раҳмати кўпдур, эмас оз.

Аллоҳ таоло Ўз ҳабибига қай ҳолда марҳаматлар қилгиси келса — қилаверади. Чунки Унинг раҳмати кўндир — оз эмасдир. Байтда “сарафроз” улуғлик маъносида келган.

САҲОБАЛАРНИНГ БАЁНИ

Саҳобаи Набийдур барчаси — ҳақ
Ёмон йўлда эмас ҳеч қайси мутлақ.

Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобаларининг барчаси ва уларнинг ҳар бири ёмон йўлда юрмади. Балки тўғри йўлни тутдилар ва тўғри йўлга ундадилар.

Эрур ҳар қайсиси нажми ҳидоят,
Худо халқ ўғлига қилғон иноят.

Саҳобаларнинг ҳар бири ҳақ йўлга бошловчи юлдузлардир. Ҳақ таоло уларни халойиққа ёрдам учун Пайғамбар мажлисига кўшиб, олим айлади. Халқ улардан ҳадислар эшитиб, амал қилдилар.

Биҳиштидур алардин қатъий ўн ёр,
Башорат берди ул султони аброр.

Саҳобалардан ўн кишига ул Султони аброр, яъни Муҳаммад алайҳиссалом жаннат — суюнч хабарини башорат қилди.

Абу Бакр. Умардур сўнгра Усмон,
Алидур, Талҳадур ҳам Абдураҳмон.

Жаннат севинчини олганлар Абу Бакр, Умар, Усмон, Али, Талҳа, Абдурраҳмон ибн Авф ва:

Зубайр, Бу Убайда бўлди ахбор,
Саъиду Саъддур — айгон бу ўн ёр.

Зубайр, Убайда, Саъд ибни Ваққос ва Саъид ибни Зайд — бу ўн саҳоба эди.

Муҳаммадким, эрур ҳодийи олам,
Башорат берди уч фарзандига ҳам.

Муҳаммадки - дунёнинг етакчисидир, уч боласига ҳам жаннатий севинчдан хабар берди. Улар:

Бириси Фотимадур ҳам хатира,
Ҳасан бирла Ҳусайн — икки набира.

Фотима-хатира - қиз, Ҳасан билан Ҳусайн — набираларидир. “Фотима” — ҳаромдан сақланувчи дегани, “хатира” — гуноҳдан қайтарилувчи.

Набийлар сўнгидин билгил батаҳқиқ,
Ки инсон афзали Бу Бакр Сиддиқ.
Ки андин сўнг Умардур, сўнгра Усмон,
Ки андин сўнг Али, бешубҳа, эй жон.

Билгилки, пайғамбарлардан сўнг инсон болаларининг афзалроғи Абу Бакрдир. Сўнгра Умар, кейин Усмон, ундан сўнг бегумон — Алидир.

Эрур бу тўрти умматнинг нигини,
Шафоатхоҳимизнинг жонишини.

Тилга олинган бу тўрт киши умматнинг узук қошидирлар. Бизларга шафоат кўргазувчи пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга халифадирлар. Унинг ўрнини олувчилар шулардир.

Расул айди: ўгурсам дунёдин юз,
Хилофат бўлғай ўтгуз йилғача туз.

Расул (с.а.в.) ўзи дунёдан ўтгач, ўттиз йил текислик билан халифалик бўлиши, кейин халифа дейиш йўқ бўлиб, султону тўралар деб аталажагини айтдилар.

Ул ўттуз йилда шоҳ эрди у тўрт эр,
Алар вақтида бўстон эрди ҳар ер.

Ўттиз йил ўша чаҳор ёр шоҳ эдилар. Улар замонида адл ва барака кўн эди.

Алардин сўнгра ҳеч олими одил
Қила олмас алардек адлу комил.

Ўша тўрт ёрдан кейин ҳеч ким — ҳар қанча олим ва ишбилармонлар бўлсин, барибир, улардек тўла одиллик қила олмайдилар. Кейингилар сўфию зоҳид бўлсалар-да, буларнинг оёқ изларига тенг кела олмаслар.

Ўшал тўрт эрки, Аҳмад ёри эрди,
Биҳишти маърифат гулзори эрди.

Зикр бўлган ўша тўрт мард Пайғамбаримиз Аҳмаднинг дўстлари эдилар. Аллоҳни танимоқликда мисли жаннат гулбоғи эдилар.

Расулуллоҳ тариқин эртаю кеч
Сари мўйдек таҳаллуф қилмади ҳеч.

Ўша чаҳорёр Расул (с.а.в.) ҳазратларининг йўлини эртаю кеч тутиб, уни ташлаб қўймадилар. Пайғамбарнинг деганларидан ва амридан бир тукча чекинмадилар.

Нечук бўлсин хилоф ул чори саъда,
Паямбар қилди ўтгуз йилга ваъда.

Ҳақ сўзли Пайғамбар бу тўрт ёрга ўттиз йил халифалик ваъда қилди. Нечук булар бунга хилоф қилсинлар?!

Аларни васфини ҳеч сони йўқтур,
Тамом этай десам, имкони йўқтур.

Ул тўрт ёрнинг яхши сифатларининг ҳисоби йўқ. Қанча десам ҳам- сира тугамайди. Аммо уларни Аллоҳнинг Ўзи мақтаган. Биз ҳам қанча сифатласак — бўлар!

Саҳобанинг бари ҳам пок диндур,
Бариси раҳнамои роҳи диндур.

Ўша чорёрдан бўлак саҳобалар — барчаси пок диндадирлар. Улар ҳам тўғри йўлга бошловчилардир.

Алардин сўнгра ҳеч ким жолариға
Етушмас, балки хок полариға.

Саҳобалар замонидан сўнг келадиган яхшилар буларнинг мартабаларига эришмайдилар. Булар уларнинг оёқ остиларидаги тупроқчалик ҳам бўла олмаслар. Чунки аввалгилар Пайғамбар мажлисларида бўлган зотлар эдилар. Шунинг учун:

Саҳоба баъзисиким, Муртазоға —
Таҳаллуф айлади ул босафоға.

Саҳобаларнинг баъзиси Алиййи Муртазоға қаршилик қилдилар. Булар Муовия ҳазратлари ва унинг тавобийлари эдилар. Муовия

Усмондан сўнг халифалик менга лойиқ деб даъво қилди. Кўп уруш қилдилар, қонлар тўкилди. Шундай бўлса-да, Муовиянинг Алига қаршилиги ижтиҳод бобида эди, баногоҳ ижтиҳодда хато кетди. Муовия ҳазрати мужтаҳид бўлгани учун унинг хатоси савоб ҳисобланади. Зеро, нозими китоб давом этади:

Савоб эрди ул эрларни муроди,
Хато бўлди баногоҳ ижтиҳоди.

Муовия ва унинг издошларининг мақсадлари ва ижтиҳодлари тўғрилиқда эди. Аммо шу мақсад ва ижтиҳодни тушунтириш ва англатиш тўғри бўлмай, хато кетдилар. Бас, мужтаҳид ижтиҳод қилиб хато кетса, охиратга борганда унга азоб йўқдир:

Хато бўлгон билан ёзди, демасмиз,
Жамоат аҳлидин озди, демасмиз.

Чунки:

Аимма аҳли суннатким, эдилар —
“Хатои мужтаҳид маъфу” дедилар.

Аҳли суннат вал жамоат имомларининг пешволари мужтаҳиднинг хатоси узрли, деганлар.

Хатоға балки тобтилар савоби,
Бу сўздур аҳли суннатнинг жавоби.

Яъни ижтиҳод қилувчи киши хато қилса ҳам, савоб бўлишини аҳли суннат имомлари айтдилар.

Битибдур “Мажмаъ ул-ашё” да, эй шамъ,
Хатодин балки қайтиб эрди ул жамъ.

“Мажмаъ ул-ашё” номли китобда, эй чироғим, нақл қилинадики, Муовия ёронлари билан бирга ул сўзлари (яъни халифалик бизнинг ҳаққимиздир) дейишдан қайтдилар. Ҳазрати Алидан узрлар сўрадилар. Бу қилган ишларидан тавбаю истиғфор қилдилар.

ШАРТИ ИМОМАТНИ БАЁНИ

Имомат шарт бўлди ҳар диёра,
Ҳудуди шаръи то турғой қарора.

Мусулмонларга ўз юртларида имом қўйиш вожиб бўлди. Токи, у шариат буюрган ишларни юргизиб, қарор топтирсин.

Юрутгайлар шариатни қиёмин,
Тақи қилгай ёмонлар ихтимомин.

Имом бўлган киши шариат ҳукмларини тўғри қилиб, чин сўзда туради. Авомнинг ҳавосига қарамайди ва яна ёмон юргувчилар-

ни амри маъруф ва наҳйи мункар билан тўғри йўлга солиш қасдида бўлади.

Агар чандики, султон бўлса фосиқ,
Буюрса иш шариатга мувофиқ.

Агар бирор султон, имом, муфтий ёки қози фосиқ бўлса ҳам, шариатга мувофиқ ишларни буюрса, булардан қайтиб бўлмайди. Бўйсунмоқ ва итоат қилмоқ лозим бўлади.

Қилурмиз жону дил бирла итоат,
Ўзи бўлса агарчи беқаноат.

Юқорида айтилганидек, имомнинг амрлари шариатга тўғри келса, жону дил бирла амрига бўйсуниб, итоат қилармиз. Гарчи бундайин имом қаноатсизлик аҳлидан бўлиб, фосиқ эса-да!

Эмасдур шарт имом бўлса ул маъсум,
Қилибдур шарт аммо шиайи шум.

Имом учун аҳли тақводан ва гуноҳлардан тоза бўлмоқлик шарт эмасдир. Аммо бадбахт шиалар тақво ва гуноҳлардан пок бўлмоқни шарт қилдилар.

Мусулмони оқил, болиғ эр инсон,
Имомат шарти булдур, эй мусулмон.

Имом бўлган киши оқил, болиғ ва эр мусулмон бўлиши керак. Имомликнинг шарти — шу. Буни англа, эй мусулмон.

Раводур иқтидо фожирга қилсанг,
Ҳадиси Мустафодур, яхши билсанг.

Фосиқ имом кетида иқтидо қилиб намоз ўқишинг мумкин — раводир. Зероки, Расул алайҳиссалом ҳадисда демишлар: “Ҳар эзгу ва ёвзудан бўлган имом ортида намозларингизни адо қилинглар”.

Ўқусанг яхшиларнинг кейнида лек,
Савоби беададдур, хислати нек.

Яхши имом кетида намоз ўқишликнинг савоби кўпдир, даражаси ортиқдир. Зеро, Пайғамбар (с.а.в.) дедики, эзгу имом кетида намоз ўқишнинг савоби — менинг ортимда ўқилган намознинг савоби кабидир.

Билурмиз барча масъҳи музани ҳақ,
Нечукким, қилди таъйин шоҳи асдақ.

Икки маъсини масъҳ қилмоқни Расул алайҳиссалом тайин қилганидек адо қилурмиз ва буни тўғри эътиқоддан, деб билурмиз.

ДАР БАЁНИ КАРОМАТИ АВЛИЁ

Эрур барҳақ каромат авлиёдин,
Иноятдур валийларга Худодин.

Авлиёларнинг кароматлари чиндир. Уларга буларни Аллоҳ муҳтож бўлганларида ёрдам учун бергандир.

Каромат хориқи одат эрур исм,
Бўлубдур хориқи одат неча қисм.

Каромат дегани — одатда йўқ, қилиб бўлмайдиган ишларни бор қилмоқдир. Аммо одатга хилоф ишларни қила олувчилар бир неча қисмдир. Буларни нозим бундай баён қилади:

Набийдин хориқи одат не таъйин,
Дедилар мўъжиза, эй толиби дин.

Агар набийлар хориқи одат ишларни кўзга қўрсатсалар — буни мўъжиза дейишади. Буни фаҳмла, эй дин истагувчи. Бармоқлардан сув оқизмоқ, ҳавога учмоқ, дарахтлар ва тошлар билан сўзлашмоқ, хуллас, одатда киши қила олмайдиган бу каби ишлар пайгамбарлардан кўринса, мўъжиза дейилади. Мўъжиза — ақл бовар қилмайдиган нарса, иш деганидир.

Нубувватдин бурунни дерлар ирҳас,
Муни билсанг керакдур: “Аййуханнас!”.

Пайгамбарга пайгамбарлик келмасидан бурун бунинг каби одатга хилоф ишлар кўринса, уни ирҳас дейилган, эй одамлар. Масалан, Пайгамбаримизнинг болалик чоғида қуриган бир ток ёшариб, узум берди. Болалар еб тўйишди. Бу иш Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайгамбар бўлмасидан олдин бўлгани учун бунга ирҳас дейилади. “Ирҳас”нинг маъноси пайгамбарликка далил, унга тайёрлашдир.

Агар солиҳ кишидин бўлса ҳар гоҳ
Кароматдин бўлур бешаку ишбоҳ.

Солиҳ киши, яъни сўфию тақводор бунинг каби нарсалар кўрсатса, буни ҳеч бир гумонсиз каромат дейиш керак. Каромат — ҳурматлаш деганидир. Худойи таоло бу солиҳ кишининг комиллиги учун хориқ одатни ҳурматлаб беради.

Кўрунса бир авом мўъмин кишидин,
Маъунатдир ўшал айфон кишидин.

Авом мўъмин киши тарафидан қаршисидан сувлар оқизмоқ ва сув устида юрмоқ каби ишлар кўринса, уни маъунат дейишади, каромат дейишмайди. Маъунат Аллоҳдан ёрдам маъносида бўлиб, унинг нима учун экани билинмади. Ё тақволикдан ёрдам бўлдими, ёки фосиқликданми, ёки гоят ҳунармандлик-

дан бир ҳийла қилдими, билинмади, ammo маъунат, яъни ёрдам аталди.

Агар кўрсатса мундоғ кофир инсон,
Ул истидрож эрур монанди шайтон.

Бундай ишлар кофирлардан кўринса, уни истидрож деб аташади. Истидрож шайтонда кўп бўлади. Масалан, машриқдан мағрибгача бир кунда ўтмоқ, бир сувратдан иккинчи бир сувратга кирмак кабилар. Истидрожнинг маъноси ҳам “дунёда истаган муродини бериб, охиратда эса тамуғ (дўзах)да даражаси ортиқ бўлур” деганидир.

Вале ул орифи биллаҳ бўлса,
Ёмон ишдин қўли кўтаҳ бўлса.

Муъмин киши Аллоҳни сифати ғайри зотийя ва зотиялари билан танигувчи ва шариат буюрмаган ишлардан қўлни тортувчи бўлса, авлиёдир. Валий, деб шундай кишига айтурлар.

Авомирни ҳамиша қилса ул қул,
Тақи қилма деганни қилмаса ул.

Авлиё яна буюрганини қилиб, буюрмаганини қилмайди. Ҳавойи истакларни ихтиёр қилмайди. Дунё зийнатларига мағрур бўлмайди.

Яратқон Тангрини кўрқинчидин низ
Қаю шубҳа дегандин қилса парҳез.

Яна валий дегани яратган Тангридан кўрқса, Аллоҳга нисбатан шубҳаю иккиланишлардан ўзини тийса керак.

Тақи лаззат билан шаҳватга, эй ёр,
Фуру ҳам кетмаса, ул яхши кирдор.

Тагин у лаззатли нарсаларга алданмаса, нафс истакларига эргашмаса — ўша яхши ишлар қилгувчи кимса ҳам валийлардан дир

Бу таърифлар кишига бўлса содиқ,
Валийдур ул ақоидга мувофиқ.

Бу саналган шартларга кимки лойиқ бўлар экан, ҳақиқий ақоид аҳли қарашларига мувофиқ уни валий деса бўлади.

Шариатсиз киши учса ҳавоға,
Кўнгил берма анингдек худнамоға.

Шариат амрига бўйсунмаган ва унга мувофиқ иш қилмаган киши хавориқ кўрсатиб, ҳавода қуш янглиғ учса, зинҳор унга кўнгил берма. Унинг бу ишини каромат дема. Қулну пашшалар ҳавода учсалар, уларга эътибор бўлмагани каби шариатсиз кишининг ишига ҳам парво бўлмагай Чунки:

Ҳавоға учса монанди чибиндур,
Ани ҳодийи дема — шайтондиндир.

Бир киши ҳавога учсаю, ўзи шариатли бўлмаса, у мисоли бир пашша ҳисобида бўлади. Сен уни етакловчи валий деб эмас, балки шайтон жамоатидан бир кимса деб билгин.

Шариатсиз киши гар ютса ўтни,
Ҳаво ўртасида минса булутни.

Агар шариат тутмаган кимса ўтларни оғзига солиб ютса, заҳарлар ичса, сузиб юрган булутларни миниб юрса ҳам, унинг бу ишларини каромат демагин.

Қачон топқан эрур қурбат изини,
Валий билманг тақи ундай қадини.

Шариатсиз киши Аллоҳ гаолога яқинлик тугул — яқин бўлиш-ликнинг асарини ҳам топган эмас. Тағин ундай қовоқни валий билиб ўтирманг.

Бўлубдур мундоғ ишлар кофирийдин,
Нечукким бўлди сеҳр Сомирийдин.

Бундай хавориқ одатлар кофирлардан ҳам бўлди. Булардан ма-шҳури Сомирий жодучининг сеҳридир. Бу сеҳрда Сомирий лойдан ясалган бузоқ ичига тилсимлар киритиб, Мусо алайҳиссалом қав-мини шу бузоққа топинтирди.

Эшитгил балки Фиръавн амридин Нил
Қуйидин юқориға оқди беқийл.

Яна борки, Фиръавн амри билан Нил дарёси пастдан юқорига оқди. Аммо бу шариатсиз малъунни валий деб эътиқод қилманг.

Муни билгилки Ҳиндустонда боло
Учарлар кофири саноси боло.

Шуни ҳам билгилки, Ҳиндистонда ҳозир ҳам кофирдан баъзи-си юқори ўчадилар. Буларнинг учишлари ҳам Ҳақ таоло томони-дан истидрож учун берилгандир. Ҳиндулар узоқ риёзатлар чекиб, очлик билан руҳий қувват топгач, бу истидрожга эришадилар. Сано — тан маъносида.

Шариат ҳукмин этмай истиқомат,
Таажжуб ишлари бўлмас каромат.

Шариат ҳукмларини тўғри бажармаган кимсаларда таажжуби а соладиган ишлар кўринса, буларни каромат дейилмайди. Бу ҳақда юқорида баён қилинган эди.

Шариатни кишиким тутса хўб пос,
Каромат мундин ўтмас, аййўҳаннос.

Шариат амрларини киши яхшию комил тутса, каромат ана шу кишидан йироқ бўлмайди, эй одамлар.

Хилофи нафс истикмоли тоат,
Бўлурми андин ортиқ харқи одат?

Биров ўз нафсининг тилакларига қаршиликлар қилиб, тоату ибодатни тўла қилса, дунё зийнатларидан безса ва Аллоҳдан ўзгага гамаъи бўлмаса, бундан ортиқ каромат бўлмас.

Киши деса валийни ғойибдандур,
Наъувзубиллаҳ, ул сўз кўп ёмондур.

Биров валийлар ғайбни билгувчилар ва кишилар кўнглидагини кўрувчилардир, деса, Аллоҳнинг Ўзига сиғиниб, тавба билан айтамизки, бу сўз асло ёмондир.

Набий ҳам билмагай ушбу равишдин,
Магар билдурса Тангрим баъзи ишдин.

Набийлар ҳам ғайбни ва кишилар ичидагини билмадилар. Улар ҳам баъзи нарсаларни Жаброил орқали Аллоҳнинг Ўз билдирмоғи билангина билган бўлдилар. Зероки:

Худонинг хоссасидур илми ғайби,
Бу сўзни бўлмагай бир зарра райби.

Ғайбни билмоқлик фақат Худойи таолога хосдир. Бундай демоқликда заррача гумон йўқ. Чунки Куръони каримнинг қатор оятларида, жумладан, “Оли Имрон” сурасининг 119-оятда Аллоҳ дейдики: “...Албатта, Аллоҳ дилларни эгаллаган сирларни билгувчидир”. Ва яна “Хужурот” сурасининг 18-оятда Аллоҳ айтади: “Албатта, Аллоҳ кўклар ва ердаги яширин сирларни билур...”

Яқийн бил ғайб ишдин фолбинлар
Хабар берса агар, ё аҳли жиңлар,

Шаксиз билгилки фолбинлар ёки жин аҳлидан бири ғайб ишдан хабар берсаю, шунда —

Киши чин деса ул ботил сўзини
Бўлуб кофир, қаро қилгай юзини

Бу ғайб ишдан очилган фол ёки жиннинг бекорчи гапига, хабарига ишонган киши кофир бўлиб, Аллоҳ унинг юзини қиёматда қора қилади. Шундай киши кофирлар сўз ҳудда бўлиб, аймондан жинга бўлади. Бундайки ҳолдан Аллоҳкининг Ўзи аспарин. Ривоя: “Али диларки, ўтган замонларда ҳақиқатдан ҳам фолбинлар чиқиб, фарингилардан сўз ўйирлаб, мунажжиму фол билдириб бериб юрардиларки. Тайғамбаримиз дунёга келган ўн тўрт минг йилларни кўкка қараётдилар, олдулар сўнги олиб отдиларки, ҳақиқат “Сақийла” сурасининг 8-9-оятларида шундай дейилган: “...”

ларни ҳаидаш учун уларга ҳар томондан (юлдуздан ўтлар) отилур”, ёки “Мулк” сурасининг 5-оятнда мана бундай сўз бор: “Биз энг яқин осмонни чироқ (юлдуз)лар билан безадик ва уларни шайтонларга отиладиган тошлар қилиб қўйдик”.

Яқийн билгилки, баъзи номусулмон

Демиш: “Вақтики қурбат тобса инсон,

Бегумон билки, баъзи номусулмон кишилар айтадиларки, “Агар бирор киши Аллоҳга яқинлик топса, у кишини Аллоҳ бағоят севар ва —

Кўтарур Ҳақ шариат ҳукмин андин”,

Бўлур юзи қаро мундоғ дегандин.

Ўша яқинликни топган киши зиммасидан Ҳақ таоло шариат ҳукмларини олади, яъни беш вақт намоз, рўза тутиш кабилар унга фарз бўлмайди”. Бундай деган кимсаларнинг юзлари қаро бўлиб, кофир бўладилар.

Бу ботил сўз эрур қавли мулоҳид,

Шариатга эрур ул фирқа жоҳид.

Юқорида айтилган беҳуда сўзлар мулоҳид аталмиш мазҳабнинг сўзларидир. Булар шариатимизни инкор қилувчилардир.

Шариатга кишиким бўлса мункир,

Гумон йўқтур, бўлур, албатта, кофир.

Агар бирор киши ўша мулоҳидлар каби шариатни инкор қилса, сира гумонсиз кофир бўлиши аниқ. Аллоҳ Ўзи сақласин бизни бундайин ишдан!

Киши бўлмас муқарраб анбиёдин,

Алар безор эрур ужбу риёдин.

Аллоҳга набийлардан яқин киши бўлмайди. Шундай эса-да, улар ужб (манманлик) ва риёдан безор бўлдилар. Яъни уларда асло риёву ужб бўлмаган. Риё — амални киши кўзига кўрсатиб, кўз-кўз қилиб адо қилмоқлик, ужб эса - ибодатим кўп, деб мақтанмоқликдир. Зеро:

Кўтарилмади ўлгунча алардин,

Худо ҳаргиз кўтармас ўзгалардин.

Аллоҳ таоло пайғамбарлардан шариат ҳукмини ўлгунларига қадар кўтармади. Шундай экан, авлиёлару бошқа мусулмонлар зиммасидан шариат ҳукмларини олмоқ қачону қандай мумкин!?

ҲИКОЯТ

Муҳаммадким, муҳаббат кони эрди,
Ҳабиби Ҳақ, Расул султони эрди.

Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг муҳаббат хазинасидир. Аллоҳнинг дўсти, расуллаар султони эди.

Кетар вақтида андоғ бўлди ҳоли,
Вузу айларға йўқ эрди мажоли.

Ана шундай — Пайғамбаримиз охират уйига кетар чоғида таҳорат олишга тоқати қолмай, мажолсиз бўлди.

Эшитди чун азони бобашорат,
Деди: “Ё Оиша, қилдур таҳорат”.

Пайғамбар (с.а.в.) азон товушини эшитгач, хотини Оишага дедик: “Мажолим йўқ, мени таҳорат қилдиргин, сўнг масжидга борайин”.

Таҳоратдан сўнг ул шоҳ улул-азм
Жамоатга борурға айлади азм.

Оиша розийаллоҳу анҳо таҳорат қилдиргач, ўша сабрлилик подшоҳи — Пайғамбар (с.а.в.) жамоат намозига бориш учун жазм қилди. “Улул азм” — азм, тилакнинг борлиги дегани.

Қадам босмай туриб кетди ўзидин,
Арақ селоб эди гулдек юзидин.

Намоз қасди билан оёққа турмоққа жазм қилган Пайғамбар ўзидан кетди. Гулдек муборак юзидан терлар оқиб, йиқилди.

Ўзига келди боз этди таҳорат,
Яна кўптики, то топқай жамоат.

Бироздан сўнг ҳушига келиб, яна Оиша ёрдамида таҳорат олди. Жамоат билан намоз ўқиб савобини олишни истади ва яна турди.

Қадам босмай туриб ул соҳиби роз
Ўзидин кетди дармон йўқидин боз.

Сир эгаси — Пайғамбаримиз жамоат намози қасдида турди. Аммо оёқ босмай туриб яна йиқилди.

Нафас чиққунча то қутлуғ танидин
Хилоф этмади бир қил Айғонидин.

Қутлуғ танидан муборак жони чиққунча Пайғамбаримиз (Аллоҳнинг) айтган сўзидан қайтмади ва бир тукча хилоф қилмади.

Анингдек Мустафо — қўрқинчдин ул
Вузу қилди, ўзидин кетди уч йўл.

Мустафо (с.а.в.) дек Саййиди коинот ва мавжудот фахри Аллоҳнинг буюрган амри учун ва Ундан қўрққанлиги учун уч қарра жамоат намозига азм қилди, уч марта ҳушидан кетди. Буни фаҳмлагин-да, сен ҳам Аллоҳдан қўрққин ва буйруқларига хилофлик қилмагин.

Суюкли бандаси то бўлса маҳрам,
Бўлур қўрқинчи ортуқ, ишрати кам.

Аллоҳ таолонинг суюкли бандаларининг қўрқинчлари бизлар-
никидан ортиқ бўлади. Бу ҳурматли бандалар дунё роҳатларини
истамадилар. Аллоҳга яқин бўлган сайин, қўрқмоқлари ортиб, лаз-
зати турмушлари камаё борди.

Агарчи Анбиё бешак амондур,
Муборақ диллари хавф ила қондур.

Пайғамбарлар ҳеч шубҳасиз амондадирлар. Чунки уларга заволи
иймондан хавф йўқ. Уларга тамуғ ҳаром бўлса-да, муборақ кўнгил-
лари ҳамма вақт тўла қондир.

Вале уммат агар ғавси замондур,
Эсон кетмоғи охирда гумондур.

Лекин Пайғамбар умматлари раҳмат ёмғири ичида турсалар ҳам,
сўнгги дамда иймон билан кетишлари аниқ эмас, гумонлидир.
Кўрсанг, баъзи сўфийлар дунёдан иймонсиз кетдилар-ку!?

Агар олам ёруса сен сабабдин,
Қуёшдек титра доим хавфи Раббдин.

Мабодо сенинг бор эканингдан дунё халқи нур олиб ёруғланса-
лар-да, қуёш каби доим титраб, Аллоҳдан қўрқиб тургин.

Керак олий карамни хавфи кўпроқ,
Бийик ердин йиқилгон қолмағай соғ.

Бас, маълум бўлдики, Аллоҳ таоло ҳазратига яқин бўлиб, марта-
баси улуғ бўлмиш кишининг хавфи кўпроқ. Буни юқоридан пастга
йиқилганнинг шикаст бўлиши аниқ эканига қиёс қилса бўлади.

Улуғ тутмас - кичикдек мазҳабин кенг,
Тева тоймоғи эрмас қўй била тенг.

Катта нарсанинг бормоғи ва юрмоғи баробар эмас. Юрган қўй
йиқилса, унинг йиқилиши ажабланарли бўлмайди. Аммо туя тойиб
йиқилса, кўрганлар ажабланиб, кулгига олишади. Шунинг каби
улуғ бир кишининг мардуд бўлиши авомнинг мардуд бўлмоғи
билан тенг эмас. Улуғ киши янглишиб, хато қилса, унинг усти-
дан кулишади. Аммо авом хато қилса, ҳеч ким парво қилмайди.
Шунинг учун улуғ кишида хавф кўпроқ дейилади.

Таваҳхумлик бўлур афёоли хўбнинг,
Сафарда хавфи кўпроқ моли кўпнинг.

Ишлари яхши кишининг қўрқуви кўпроқ бўлади. Чунончи,
моли кўпнинг ўғрию талончидан хавфи ҳам кўп бўлади.

Таваҳхумдин йироқ ғафлатли банда
Кетар ғусса билан ғам — ухлаганда.

Фафлатда юрган банда Аллоҳдан кўрқмоқликдан йироқ бўлади. Бунинг ўхшашини ухлаган кишининг ғам-ғуссадан фориғ бўлишида кўрса бўлади. Байтни яна бир бошқача шарҳлаш ҳам мумкин. Унга кўра, Аллоҳдан кўрқишни билмаган кимса, ўлим келганда қайғу — ҳасрат барибир келгуси, худди қайғули киши ухлаб тургач. ўз қайғусига қайтиши аниқ бўлганидек, дейилади. Аммо аввалги шарҳ тўғридир.

АЖАЛ ИТТИҲОДИНИНГ БАЁНИ

Ажал, албатта, бирдур, ўзга бўлмас,
Ўлар ҳар зи-нафс, ҳаргиз Ул ўлмас.

Аҳли суннат қошида ажал бирдир. Бирдан бўлакмас. Барча жонлар ўлар, Аллоҳ таоло ўлмасдир, ўлимдан муназзаҳдир.

Қаю қулга ажалнинг вақти етса,
Қутулмас ҳар нечаким ҳийла этса.

Банданинг ажал вақти етса, қандайин ҳийлаю найранг қилса ҳам, қутулмайди.

Кейин қолмас ажал, эй ибни Одам,
Етушса соати, ё илгари ҳам.

Келган ажални сира кейинга қолдириб бўлмайди, илгарилатиб ҳам бўлмайди. Ажал ўз соатида тандан жонни чиқаради. Зеро, бу нарса “Аъроф” сурасининг 34-оятда ёзиқлидир: “Ҳар бир жамоат учун ажал бордир. Бас, қачон уларга ажаллари келса, уни бирон соатга кетга ҳам, илгарига ҳам сура олмайдилар”.

Кишини илгида ҳам ўлса ҳар жон
Ажал бирла ўлубдур бўйла инсон.

Агар бирон кишининг қўлида бир жон ўлса, яъни у бировни ўлдирган бўлса, ул жон ўз ажали билан ўлди, дейилади. Биров жонини олди, дейилмас. Ана шундайдир, эй инсон.

Қаю боис билан ҳар жон ўлубдур,
Ажалдиндур қазо андоғ бўлубдур.

Ҳар бир жонки, бирор бир сабаб билан ўлган бўлса, буни ажалдан билиш керак. Аллоҳ таолонинг ҳукми ва қазоси билан ўлдирувчи ўлганни ундай ёки бундай ўлдириб сабабчи бўлди, деймиз.

АЗОБИ ҚАБРНИНГ БАЁНИ

Азоби қабр кофирларгадур чин,
Кўрар гўрни азобин баъзи мўъмин.

Қабр азоби кофирлар учун борлиги чин ва ҳаммаси учун. Мўъминлардан баъзи ҳам гўр азобида бўладилар. Мўъминларнинг кўпроғи гўр азобини билмаслар. Булар — шаҳидлар, ҳақ сўзчилар, сабрлилар, уруш сафида бўлиб ўлганлар, жума кечасида ўлганлар, ҳар кеча сураи “Таборақ”ни ўқиганлар, қувғинда юрганлар, муаззинлар. Уйдан-уйга гап ташувчиларга қабр азоби бордир. Бундайлар кўп бўлғусидур.

Битик кўп нусхайи машхур ичинда —
Келур икки фаришта гўр ичинда.

Кўп машхур китобларда ёзиқлиқки, икки фаришта гўр ичига келиб, банданинг ҳаётдаги ҳолини сўрар. Бу икки фариштанинг исмлари Мункар ва Накирдир.

Сўрар: кимдур худо бирла расулинг,
Надур, дерлар яна дининг ва йўлинг.

Бу икки фаришта бандадан “Худойинг ким? Расулинг ким? Дининг ила мазҳабинг қайси?” дея сўрарлар. Жавоб маъқул бўлса — яхши, жавоб бўлмаса, азоб берарлар.

Агар кирса фаришталар ғазабдин,
Чиқар ўт бурни ҳам оғзу лабдин.

Агар ўша фаришталар қабрга жаҳл билан кирсалар, бурун ва оғизларидан ўтлар чиқаради. Ўзлари ҳам маймун сувратида бўларлар.

Агар ҳайбат била қилса назора,
Бўлур ғамгин кўнгуллар пора-пора.

Бу икки фаришта ўша жаҳл ҳолатида кириб кўзга ташланса, унинг ҳайбатида қўрқиб, ғамгин юраклар пора-пора бўлиб, аъзолари қалтираб жавоб бера олмаслар.

Дегай: эй одами, булдур сенга жой,
Жавобин бермасанг, вой устига вой.

Улар дейдиларки, эй инсон, саволимизга жавоб бера олмасанг, жойинг қиёматгача шу ер — қабр бўлади, ҳасрату ўкинчда мана шу қоронғи гўрда ётарсан, сенга азоблар берурмиз.

Урарлар гурзи бирлан ул икки ёр,
Эшитур инсу жиндин ўзга жондор.

Бу икки дўст фаришта жавоб бера олмай турган бандани чўқмор билан чунон урадиларки, зарбининг товушини одаму парилардан бошқа жонворларнинг ҳаммаси эшитади.

Аларнинг зарбига тоб этмагай тоғ
Нечук тоқат қилур бир мушт тупроғ.

Чўқмор зарбига тоғ дош бера олмайди. Бир ҳовуч тупроқдан бинога келган одам нечук чидаш беролсин?!

Тўлар дўзах соридин қабр ичи дуд,
Пушаймон анда ҳаргиз қилмағай суд.

Чўқмор зарбидан сўнг гўр ичи дўзах томонидан келган ўту дуд-
га тўлади. Шунда ўкинмоқнинг сира фойдаси бўлмайти.

Иноят айласа Донои асрор,
Кирар гўрга мулойим икки ёр.

Қабрда ётган бандага сирларни билгувчи Аллоҳ иноят кўзи би-
лан қараса, ўша икки дўст фаришта гўр ичига мулойимлик ва
гўзал суврат билан киради.

Дегайлар кирсалар хавф этма мандин,
Сўрарлар меҳрибонлиғ бирла андин.

Аллоҳнинг инояти тушган бу эзгу банданинг қабрига бу икки
фаришта киргач, айтарларки, зинҳор биздан кўрқма. Биз сенга
жаннат хабарини келтирганмиз. Сўроқ ҳам меҳрибонлик билан
бўлади.

Агар берсанг жавоби босавобе,
Очар жаннатдин ул манзилга бобе.

Ўша икки фариштанинг саволларига тўғрилиқ билан жавоб бер-
санг, жаннатдан эшик очишиб, ётган ерингда жаннатни кўрарсен.

Қоронғи гўр бўлур андоғ фараҳнок,
Жаҳонни шавқи ёдингдин чиқар пок.

Қабрга жаннат эшиги очилгач, қоронғи қабр нурга тўлиб, шун-
дай мунаввар бўладики, жаҳоннинг орзу-ҳаваслари кўнглингдан
чиқару кетар.

Кўнгилда ғусса қолмас бир чигитдек,
Ётурсан янги уйланган йигитдек.

Шундан сўнг кўнглингда заррача қайғу қолмай, янги келинчак
олган йигитдек роҳатланиб қабрда ётурсан.

Ки мундин сўнгра неъматларини
Худодин ўзга ким билгай барини.

Бандага гўрда ҳосил бўлган жаннат неъматидан яна қанчаю қан-
дай неъматлар муяссар бўлишини Аллоҳнинг Ўзидан бошқа ҳеч
ким билмас.

ДАР БАЁНИ МУНОЖОТ

Илоҳи, бандаман, бечорадурман,
Ҳавои нафс ила оворадурман.

Илоҳим, мен — бир чорасиз бандаман, ҳавойи истағу хоҳишлар
кетидан юриб, масҳараи дунё бўлибман.

Эрурман барча нуқсонимга иқрор,
Мусулмон ўғли қилмас ишларим бор.

Барча камчиликларимни бўйнимга олиб, иқрор бўлдим. Ўзимни гуноҳкор банда ҳисобида кўраман. Чунки гуноҳларим ичида мусулмон боласи қилмайдиганлари ҳам бор.

Эрурман бандаларнинг сарнигуни,
Тўла ёру биродарлар забуни.

Бандаларнинг боши тубани ўзимман. Буткул ёру биродарларнинг энг тубани ҳам ўзимман.

Манингдек осий бўлғайму жаҳонда,
Гуноҳим зоҳиримдин кўп ниҳонда.

Мендек осий банда бу дунёда йўқ, гуноҳлиман. Очиқ гуноҳимдан яширин гуноҳим кўпдир.

Нетай ʔайни ақлим чун безиёдур,
Амал ҳам йўқ, агар қилсам риёдур.

Не қилайки, ақл кўзимнинг нури йўқ. Шунинг учун амалим йўқдир. Гоҳида амал қилсам-да, риё қиламан.

Агарчи ман ёмон қул пой то фарқ
Бўлубман маъсият дарёсига фарқ.

Албатта, мен ёмон қулман. Бошдан-оёқ гуноҳ денгизига ботибман.

Вале содиқ эрурман бирлигингга,
Таянибман Сани гофирлигингга.

Аммо бирлигинг учун айтган сўзимга содиқман ва Гофир эканингга таяниб, гуноҳларимни кечарсан деган умиддаман. Зеро, “Зумар” сурасининг 53-оятисида Аллоҳ “Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлмангиз!” дея марҳамат қилади.

Лаҳадга кирса бу ёлғуз, ғариб бош,
Ўурса юз ҳама қавму қариндош.

Бу ёлғиз ғариб бошим лаҳадга киргач, қавмим ва қариндошу ёрларим мени лаҳадга қўйиб қайтсалар,

Таҳаййур бўлса жон ғами саришга,
Етушса сўрғали икки фаришта.

Мен шу лаҳад ичида жоним қайғудан ҳасратда бўлиб ётганимда сўроқ қилмоқ учун икки фаришта келса —

Деса «Ман роббука» ики абдуддаргоҳ,
Тилимга жори қилғил «Раббим Аллоҳ».

Ул икки фариштаки, Аллоҳ даргоҳининг икки қулидир, “Раббинг ким?” деб сўраганида, “Раббим Аллоҳ” дейишга тилимни юргизғил, Худойим.

Сан осон этмасанг андоғ саволи,
Нечук кечғай ғариб бандангни ҳоли.

Ё Рабб, ул икки фариштанг сўроқ қилганида, жавобини Ўзинг
енгил қилмасанг, бу ғариб бандангнинг ҳоли харобу юзи қаро
бўлур.

Агарчи осийдур, ё Рабб бу банда,
Ўзинг бандам, дегил Раббим, деганда.

Мен осий бандангнинг гуноҳим кўпдир. Мен “Раббим” деб ёдга
олганимда, Сен ҳам мени “қулим” дегил.

Агар Сан қилмасанг қуллуқ отим худ
Мани қулман деганимдан нечук суд.

Аллоҳим, Ўзинг “қулим” деган сўзни менга жўмардлик қилма-
санг, ўзим “Аллоҳнинг қулиман” дейишимдан фойда йўқдир.

Илоҳи, лутф қил мунда ва онда,
Мани банда этиб, банди эт мунда.

Аллоҳим, мени бу дунёву у дунё қуллигингда маҳкам боғлаб,
лутфу марҳамат қилгил.

Агар чандики гўрсиз ўлса инсон,
Сўралур, албатта, бешаку нуқсон.

Агар инсон гўрсиз, қабрсиз ўлган эса-да, гўр саволи бекаму
кўст сўралур. Бунга сира шубҳа йўқ.

Агар дарёда ўлсун ё осилсун,
Ғазаб этса, бани Одам на билсун.

Ҳар кимсаки, дарёга чўкиб ўлсин, ёхуд осилиб ўлсин, шаксиз
сўроққа тутилади: хоҳ ўша дарё ичида ёки осилган ерида. Шунинг
учун ҳам киши охиратда бўладиган ишларга кўрмайин иймон кел-
тиради.

Дарранда одам ўғлин қилса хўрок,
Гумон йўқтур сўрар қорнида, эй пок.

Арслон, йўлбарс, бўйи каби йиртқичлар киши боласини еган
бўлса, ҳеч бир гумон йўқки, Аллоҳ таоло одам боласини ўзига
емиш қилган дарранданинг қорнини гўр сўроғининг ери қилур!

Агар банда муъаззиб бўлса анда,
Қолур туймай бу ишдин ул дарранда.

Бу ейилмиш кишини Аллоҳ таоло шул йиртқич қорнида азоб-
ласа, бу азобни, ҳатто, йиртқичнинг ўзи ҳам билмай қолади.

Нечук қилса эрур қодир ва носир,
Бу ерда бандасининг ақли қэсир.

Қодир ва Носир Аллоҳ нима хоҳласа, шуни қилади. Банда бу
ўринда ажабланмасин. Буни англаш учун барибир унинг ақли

қисқалиқ қилади. Аммо бундай ишлар Пайғамбар алайҳиссаломнинг берган хабари биландир.

Наким айди Худойинг ё Паямбар —
Ани маҳкам тутиб, айрилма дигар.

Худойи таоло Пайғамбарга аҳқомлар айтди. Шунинг учун Пайғамбар алайҳиссаломнинг деганлари Аллоҳ таолонинг айтганларидир. Зероки, гўр азобининг масойиллари Пайғамбаримизнинг ҳадислари билан собит бўлгандир. Ҳатто, бу хусусда бизларга узлуксиз етмишта ҳадис етиб келгани маълум.

ҚИЁМАТ ҲАҚ ТУРУР

Қиёмат ҳақ эрур, эй одамизод,
Худо Қуръон ичинда қилди кўп ёд.

Қиёмат кунининг келмоғи ҳақдир. Аллоҳ таоло уни Қуръонда кўп ёд қилди. (Айтишларича, Қуръони каримнинг учдан икки улуши қиёмат равишини баён қилади.)

Бўлур қудрат билан туфроғимиз тан,
Кирар жон қайтадан бешубҳа ва зонн.

Аллоҳнинг қудрати билан бизлар ўлиб, тупроқ бўлурмиз. Сўнгра Ҳақ таолонинг ваъда кунини етгач, танларимиз қайта яратилиб, жонларимиз яна танларимизга кирар. Бунга шубҳа ва гумон йўқ.

Танинг ҳар турли бўлғон бўлса барҳам,
Қилур бурноғидек Халлоқи олам.

Эй банда, сенинг танинг дунёда эканингда ҳар турлик қиёфада бўлур эди: биринг қисқа, биринг узун, биринг оқ ва яна биринг қора. Аллоҳ буларнинг ҳаммасини бурунгидек сақлайди. Сақлагувчи Аллоҳ ҳеч бирини каму зиёда қилмай, барча пароканда бўлган аъзоларинг машриқми ёки мағрибда тарқалиб ётган бўлса-да, шу заҳоти йиғиб тирилтиради.

Худо ҳеч ерда йўқни айлади бор,
Яратса қайтадан эрмас бу душвор.

Худойи таоло бизларни аввал қандай қилиб йўқдан бор қилган бўлса, қайта бор қилиши ҳам қийин эмасдир. Бу иш ҳар кимга “Ёсин” сурасининг 70-оятидан маълуму аёндир.

Удур Ҳоқим - нечукким ҳукм қилди,
«Тирил» дегач ҳама олам тирилди.

Аллоҳ ҳукм қилгувчиларнинг ҳокимидир. “Тирилингиз!” деб буюргач, барча олам халқи тирилади. Бунинг учун Аллоҳ ҳеч бир олуту асбобга муҳтож бўлмайди.

Йиғар маҳшар ерида барча жонни,

Сўрар бандасидан яхши-ёмонни.

Аллоҳ таоло қиёмат куни Ўз маҳшарида барча халқни тирилтириб йиғади. Шунда бандаларининг ҳар биридан яхшию ёмон ишларидан ҳисоб олади.

Ҳар ишни кўп қилибдурсан ва ё оз,

Ҳисобин ҳам қилур ул бандадан боз.

Банда дунё ичида яшаб ишлади. Озми кўпми қилган ҳалолу ҳаромини Аллоҳ сўроқ қилади. Сўрамоғи буларни билмаганликдан эмас, балки банданинг ўпкаламаслиги, армонда қолмаслиги учундир. Ерда қилган номаларини ўзига ўқитиб, жазо қилади.

Худо ҳар бандасига қилса осон,

Жавобин бергуси банда ўшал он.

Худойи таоло ҳисоб кунида бандасига ҳисобни енгил қилса, яхшилаб — ўша он жаннатга киргизади.

Агар қаттиқ тутар банда ҳисобин,

Ўзи билгай анга солган азобин.

Агар Аллоҳ бандасига ҳисобни қаттиқ қилса, бу қийинчиликнинг ҳикмати бизга аён бўлмас. Аллоҳ таоло унга берар азобини Ўзи билади.

Билур гарчи жамиъи ҳолимизни,

Юборур номаи аъмолимизни.

Аллоҳга ҳолларимиз аёнدير. У гуноҳларимизу савобимизни билади. Шундай бўлса-да, амалларимизни тарозига кўйиб ўлчайди.

Юборса номани раҳмат йўлидин,

Келур нома ул қулни ўнг қўлидин.

Аллоҳ Ўз бандасининг аъмолини раҳмат йўлига киритса, унинг номаси ўнг ёғидан келади.

Қизил юзлик бўлур, ҳам сарафроз,

Суюнгандин қилур ул банда овоз.

Номаси ўнгдан келган кимса — юзи очилиб, бош кўтаради, суюнганидан:

Ўқунг номамни, эй турғон халойиқ,

Келубдур нома ихлосимға лойиқ.

“Эй бу ерда йиғилиб турган халойиқ ва, эй маҳшар жамоати, қаранг ва ўқинг менинг номамни. Яхши ва гўзал бўлиб келди” — дея шодланиб қичқиради.

Биҳингги ʼолия бўлғой макони,

Фариқи раҳмати Ҳақ жисму жони.

Номаси ўнг қўлидан келган банда буюк мартабали жаннатдан ўрин топади. Яна тану жони Аллоҳнинг раҳматига фарқ бўлгай.

Агар нома келур бўлса ғазабдин,
Келур орқасидин ё дасти чапдин.

Агар банданинг номаси Аллоҳнинг қаҳри билан бўлса, унда номани банданинг орқасидан ёки чап қўлидан берурлар.

Қаро юзлук бўлуб шарманда ул қул,
Тутарлар ҳам солурлар бўйнига гул.

Бундай қулнинг юзи қора бўлиб, халойиқ олдида шармандаси чиқади. Уни тутиб, бўйнига ўтли бўғовлар солишади.

Тақи занжир этарлар гарданига,
Тараҳҳум бўлмағай ёлборганига.

Яна номаси чапдан келган кимсанинг бўйнига ўтли занжирлар соладилар. Банда қанча ёлвормасин, раҳм бўлмас. Ҳолбуки, ёлвормоқ ёруғ дунёда эди. Аммо ғофил бўлиб, бу охират кунини унутди.

Бўлур турлик машаққатлар ҳавола,
Қилурлар жониби дўзах кашола.

Номаси сўл банданинг устига кўп машаққатлар солишиб, забоний фаришталар ул қулни тамуғ тарафига юз тубан судраб тортадилар. Бу байтнинг ушбу мазмуни “Қамар” сурасининг 48-оятнда мастурдир.

Илоҳим, кўрқадурмиз ҳазратингдин,
Умидим кўп эрур Фаффор отингдин.

Аллоҳим, улуғ даргоҳингдан ҳаммамиз ҳам кўрқамиз. Менинг ҳам “Фаффор”, яъни “мағфират қилувчи” исмингдан умидим кўпдир.

Йиғилганда ёмону яхши банда,
Қулингни қилмағил шарманда анда.

Аросат майдонида бўлган замонда — йиғилган яхши-ёмон бандаларнинг ичида мен қулингни шарманда қилима.

Агар аъмолима солсам кўзимни,
Сазовори алам дерман ўзимни.

Эй Худо, агар қилган амалларимга кўз солсам, маълум бўладики, азобларга лойиқман. Чунки қилган ишларимнинг барчасини нуқсонли деб биламан.

Агар алтофинга боқсам, Илоҳим,
Умидим кўп - бағишлангай гуноҳим.

Агар лутф эҳсон қилишингни сўрасам, умидим кўпдир. Шояд, гуноҳларимни кечсайдинг.

Агар Сен ёпмасанг, эй Олими ғайб,
Бўлур Тонгла муаййан - сони йўқ айб.

Эй ғайбларни билгувчи Аллоҳим, агар Сен айбларимни афв пардаси билан ёпмас экансан, унда аниқки, эрта қиёмат кунида ҳисоби йўқ айбу гуноҳлар билан турарман. Чунки инсон болалари ғофилликдан холи эмаслар.

Илоҳий, мағфиратинг муҳтождурман,
Санинг кенг раҳматингдин рожийдурман.
Умидим кўп эрур андоғ шарафдин,
Йиборсанг номамизни ўнг тарафдин.

Аллоҳим, ёрлақашингга муҳтожман. Сенинг кенг раҳматингдан ёлворгувчиман. Умидлар кўп, шояд, номамиз ўнгдан олинса.

Ҳижоби афв ёпсанг айбимизга,
Дурри раҳматни солсанг жайбимизга.

Айбларимизни афв пардаси билан ёпсанг, ёқамиздан раҳматинг дурларини сочсанг эди, ё Аллоҳ!

Илоҳий, кўрқадурмиз жонимиздин,
Йиборма номани сўл ёнимиздин.

Раббим, азобингдан жон ила кўрқамизки, баногоҳ номамизни сўл ёқдан юбориб қолгайсан, деб.

Умидлик бандадурмиз ҳам ҳаросон,
Ҳисобимизни ул кунда қил осон.

Худойим, кўрқамиз ва умид қиламизки, ул маҳшар кунида ҳисобимизни енгил қилиб, даргоҳингга лойиқ кўрарсан!

Талаттуф бирла сўрғил коримизни,
Қаро қилма ул кун рухсоримизни.

Ишимизни меҳрибонлик билан сўрагин, юзимизни қора қилмагин, ё Рабб!

Агарчи номуносибман, ямонман,
Ўзинг айдинг: «Кулимға меҳрибонман».

Агар мен қулинг яхши сўроғингга лойиқ бўлмасам-да, ёмонлигимга қарамагайсан. Чунки бандаларингга меҳрибон бўлмоқлигингда Ўз сўзинг бор.

Агар чандики бўлсам зишту бадкор,
Ҳабибинг умматиман, «кул» отим бор.

Ҳарчанд мен ёмон ишлар қилгувчи бўлган эсам-да, дўстинг Муҳаммад умматиман, “кул” деган отим бор, эй Худо!

ТАРОЗУЙИ ҚИЁМАТНИНГ БАЁНИ

Тарозу ҳақ эрур рўзи қиёмат,
Анинг сидқиға нозил бўлди оят.

Мезону тарозу қиёматда бўлади. Бунинг ростлигига “Аъроф” сурасининг 8-ояти бор: “Амалларни тўғри тортишлик ўша кунда бўлур...” (Муфассирлар айтмишларки, мезон Микоил фариштанинг қўлида бўлур. Бир палласи — нурдан, иккинчиси — қоронғуликдан. Катталиги ер билан кўк орасича. Қандай бўлмасин, биз кулларга мезоннинг ҳақлигига эътиқод қилишнинг ўзи кифоя).

Билур Тангри агарчи ҳолимизни,
Тарозуға солур аъмолимизни.

Аллоҳ таолога буткул ҳол-аҳволимиз аёнدير. У бизнинг аъмоларимизни тарозуга солмайин ҳам билиб турибди. Шундай бўлсада, тарозуга солади. Токи — куллари ўпкаламасинлар, доғда қолмасинлар.

Қилур огоҳ қулин қилмишлариға,
Етушмас ақл Эгамнинг ишлариға.

Худойи таоло ўшал куни барча бандаларининг амалларини англатур. Барчасини хотирлариға солур. Эгамнинг қудрати билан бўладиган ишларга ақлимиз етмайди. “Эгам” - Аллоҳим маъносида.

Тарозу бориға иқроримиз бор,
Нечук эрканиға не коримиз бор?

Тарозу бордур. Бунга иқрормиз. Аммо унинг қандай эканини билмасмиз. Унинг сувратини Аллоҳнинг Ўзи биладир.

Илоғи, қил оғир мезонимизни,
Саломат тут бизинг иймонимизни!

Аллоҳим, яхши амалларимиз тарозусини оғир қил, дунёдан ўтганимизда иймонимизни саломат сақлагин!

ДАР БАЁНИ ПУЛСИРОТ

Жаҳаннам узра бир кўприк эрур, оҳ,
Ўшал кўпрук Сирот отлиғ гузаргоҳ.

Жаҳаннам устидан бир кўпрук ўтар, э воҳ! Ўша ўтар жой — кўпрукни “сирот” дея аташар.

Қиличдин тез эрур, қилдин ингичка,
Пушаймонлар ўшал кун тушгай ичга.

Ўша сирот кўприги қилдан ингичка ва қиличдан кескирдир. Дунёда гуноҳ ишлар қилган одамларнинг ичлариға пушаймонлар тушиб, юришга қўрқарлар.

Ажаб ҳайрон бўлур фарзанди одам,
Қадам қўйса анинг ости жаҳаннам.

Одам боласи ипдан ингичка ва қиличдан кескир кўприк қар-
шисида ҳайронлар бўладилар. Оёқ босишга тиласалар, кўприк ос-
тидаги жаҳаннам оёқ куйдирур.

Агар қайтай деса, қўймас муваккил,
Бўлур фарзанди одам ҳоли мушқил.

Шунда баъзилар орқага қайтишни истарлар. Аммо муваккил
фаришталар қайтармайдилар. Ўтли гурзилар билан урарлар. Албат-
та, шу тобда одам болаларининг ҳоли оғир бўлади.

Муаййан кўрсалар халқ ул тафи тоб,
Бўлур жон ваҳми бирлан заҳралар об.

Дарҳақиқат, одамлар қизиган кўприкни кўриб, кўнгилларини
ваҳима босади. Юраклар сув бўлади, яъни одамлар тирижликдан
умид узадилар.

Юраклар қон бўлиб, кўзлар тўкар ёш,
У манзилдин қутулғайму ғариб бош.

Сирот кўпригини кўриб турган халойиқнинг юраклари қон
бўлиб, кўзларидан ёшлар тўкилади. Инсонлар: “Э воҳ, шу манзил-
дан қачон қутулар бу ғариб бошлар?!” дея Аллоҳдан нажот сўрай-
дилар.

Фигонлар қўпғай авлоди башардин,
Ким ўтгай, ким йиқилгай ул гузардин.

Одамлар фиғон кўтариб, зор-зор йиғларлар. Ўша кўприкдан
ўтишда баъзи йиқилиб, баъзиси ўтар.

Иноят қилса — баъзи одамизод,
Ўтар баъзи яшиндек, баъзи чун бод.

Аллоҳ таоло ёрдами билан иноят қилса, баъзи одам болалари ул
сиротдан ўтарлар: баъзи яшиндек, баъзиси елдек.

Ўтар андин баъзиси югурук отдак,
Ўтар қурбига лойиқ, яъни ҳар яқ.

Баъзи мусулмон кўприкдан югрук отдек ўтади. Хуллас, ҳар ким
Аллоҳга яқинлиги миқдорича ўтсалар керак.

Ўтар баъзи мусулмон тоя-тоя,
Етар Охир деган ишратли жоя.

Баъзи мусулмонлар кўприкни тойиб-тойиб ўтадилар. Юра-юра
охири ишрат бор ер — жаннатга етиб борадилар.

Қадам қўйса йиқилур баъзи инсон,
Илоҳи, айлагил ул кунни осон!

Баъзилар сиротга оёқ қўйишлари билан қулаб, жаҳаннамга ке-
тадилар. Ўша кунда ишимизни енгилу осон қилгил, ё Аллоҳ!

Агар ўтқармасанг андин саломат,
Қулинг расво бўлур рўзи қиёмат.

Сирот кўпригидан бизни саломат ўтказмасанг, бу бандаларинг
қиёмат куни расво бўлиши аниқ.

Билиб, тасдиқ этиб бул кўп хатарни
Бу мискин қўймади исён этарни.

Эй Худо, бу мискин банданг сироту ҳисобнинг борини биладу
туриб, гуноҳлардан тийилмади, ҳамиша исён ичида бўлди.

Илоҳи, бандани соҳиб надам қил,
Сироти шаръ узра соҳиб қадам қил.
Илоҳи, бирлигининг хурматидин
Саломат қил у кўпрук меҳнатидин.

Эй Худо, бирлигинг ва борлигинг хурмати — биз ғариб банда-
ларингни сирот кўприги машаққатларидан омон сақлагин!

ДАР БАЁНИ ҲАВЗИ КАВСАР

Қиёматда Паямбар ҳавзидур ҳақ,
Сифотин қилди таъйин Шоҳи асдақ.

Қиёмат кунида Пайғамбарнинг кўли “Ҳавзи кавсар” ҳақдир.
Ростлик подшоҳи, яъни Пайғамбаримиз бунинг чинлиги учун
“Кавсар” сурасининг 1-оятини келтирди: “(Эй Муҳаммад), албат-
та, Биз сенга Кавсарни ато этдик”.

Суви ул ҳавзни сутдин эрур оқ,
Иси чун мушқдин ҳам эрур беҳроқ.

Ул ҳавзнинг суви сутдан оқроқ. Иси ҳам мушқдан яхшироқдир.
Анинг улуғлиғи бир ойчилик йўл,
Муни, албатта, қил зеҳнга мақбул.

Ҳавзнинг катталиғи бир ойлик йўлча бор. Буни эсда сақла ва,
албатта, ишон. (Ривоятларда айтилишича, Муҳаммад умматлари
дўзахдан чиққач, ўша ҳавзда ғусл қилиб, жаннатга кирадилар. Бу
ҳақда китобларда сўз кўп).

Даме сув ичса андин ҳар мусулмон
Яқийн бил сувсамас ҳаргиз ул инсон.

Агар бир мусулмон у ҳовуздан бироз сув ичса, ишонгинки,
сира сувсаганини билмас. “Ғатавойи сўфиййа” китобида келтири-
лишича, Кавсар кўлининг суви беш тур гуруҳга хослангандир:
бири — Пайғамбар суннاتини қўймаганлар, иккинчиси — мавлуд
байрамини қилганлар, учинчи — мударрислар, ҳожилар ва ғозий-
лар, тўртинчи — етимларга нафақа берганлар, бешинчи — толиб-
лар ва мусулмонлар учун тунашга уй берганлар.

Худовандо, насиб этгайсен андин,
Умиди кўп эрур бандангни Сандин.

Раҳматинг ила бизга ўша кўлнинг сувидан насиб айла. Зеро, бандаларингнинг умидлари Сендандир. Буни “Зумар” сурасининг 53-оятида Ўзинг айтгансан, эй Худойим: “...Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлмангиз!”.

ДАР БАЁНИ ШАФОАТИ АНБИЁ ВА АВЛИЁ

Худо изни билан ҳақдур шафоат —
Қилурлар анбиёву аҳли тоат.

Аллоҳнинг изни билан шафоат чиндир. Аммо шафоат қилувчилар пайғамбарлар ва тоат аҳллари дур.

Шафоатким, мусулмонларгадур суд,
Ва лекин бўлмагай беизни Маъбуд.

Муҳаммад алайҳиссаломнинг қиладиган шафоати мусулмонлар учун фойдалидир ва ҳақдир. Аммо Аллоҳ таолонинг амри бўйича бўлади, бошқача бўлмайди. Бу ҳол сураи “Бақара”нинг 255-оятида аёндир: “Унинг ҳузурини ҳеч ким (бировни) Унинг изнисиз оқлай олмайди...”

Худо изн айласа рўзи қиёмат,
Суюклук бандаси айлар шафоат.

Аллоҳнинг амри билан қиёмат кунинида Ўзининг суйган бандалари шафоат қилишади. Пайғамбарлар умматларига, фаришталар, солиҳлар ва олимлар — барчаси шафоат қилишади, устозлар шогирдларига шафоат этишади.

Қиёмат кун ажаб шиддатли кундур,
Анинг қаттиғлиги ҳақдин фузундур.

Қиёмат кунини — ажаб қийин, шиддатли кундир. Унинг қаттиқлиги ҳисобга сифмас.

Ул куннинг ҳайбатидин бешаку райб
Бўлур кўк пора-пора, тоғлар ғайб.

Қиёмат кунининг даҳшатли ҳайбатидан бешаку шубҳа осмон пора-пора бўлиб, тоғлар тўзон бўлиб учар.

Замин авгоди барча кўҳи сангин
Бўлур Ҳақ хашмидин чун пашми рангин.

Ернинг қозиклари, яъни тошли тоғлару дарахтлар Аллоҳнинг аччиғидан ўша кунда титилиб, юнг каби ҳавода тўзиб юрадилар.

Ўшал шиддатга ер-кўк қилмаса тоб,
Нечук тоқат қилур бир қатраи об.

Қиёмат кунининг ўшандай шиддатига еру кўк бардош бера ол-
маса, бир томчи манийдан яралган инсон болалари нечук чидасин-
лар!?

Бўлур ҳам ғам билан хурдони зийбо,
Далилим «Яжъал ул-вилдана шийбо».

Ўша қиёмат кунида қайғу ва ҳасратлар билан катталар ва кичик
норасидаларнинг сочлари оқарур. Бу сўзимнинг чинлигига далил
“Муззаммил” сурасининг 17-оятидир: “Бас, сизлар кофир бўлсан-
гизлар, (ўз даҳшати билан) болаларнинг сочларини оқартириб,
чолларга айлангириб қўядиган кун(нинг азоби)дан қандай сақла-
нурсизлар?”. Бу байтдаги “ҳам” — соч оқариши маъносида.

Бўлур бир-бирига душман — дўст деганлар,
Магар тақво йўлида ғам еганлар.

Қиёмат куни шундай қаттиқликда экан, дунёда дўст бўлиб юр-
ганлар бир-бирига душман бўлурлар. Бола отадан, ота боладан қочарлар.
Аmmo дунё ҳаётларида тақволик қайғусида бўлганлар, мажлисларда
бўлиб, охиратдан сўзлашганлар, жамоат намозига борганлар бир-
биридан қочмайин, бир-биридан шафоат истаб-шафоат қилурлар.

Ҳаво мисдек қизир, ер ҳам темирдек,
Ғазаб қилган киши бўлғай кўмирдек.

Қиёмат кунида ҳаво мисдек қизийди. Ер ҳам қизиган темирдек
бўлади. Азоб берилмиш бандалар кўмирдек қораядилар. Аллоҳнинг
Ўзи сақласин бунингдек ҳолдан!

Келур найза бўйи хуршиди тобон,
Хижолат териға ғарқ ул биёбон.

Аллоҳ таоло ўша кунда қуёшни одамлар устига бир найза бўйича
қўяр. Шунда бу иссиқдан ва хижолатдан одамларнинг терлари-
дан маҳшар саҳроси тўлиб — дарё бўлиб оқади.

Бўлур ўз ҳоли бирлан одамизод,
Келур кўнглиға қилган ишлари бот.

Бу кунда ҳар бир одам ўз-ўзи билан овора бўлади. Ўғил-қиз,
ота-она кўзга кўринмас. Ёруғ дунёда қилинган ҳар бир гуноҳ
ишлар бир-бир хотирга тушар. Бунинг тасдиғи “Абаса” сураси-
нинг 35-ояти сўзларидир: “Инсон ўз қилмишини эслаб қолади-
ган кунда...”

Агар Ҳақ ёпмаса - журм айлаған жой,
Гувоҳлик бергуси, бил, даст ила пой.

Ҳақ таоло ҳазрати Ўзининг раҳмати ила гуноҳларимиз кечган
жойларни Ўзи яширин қолдирмаса, қилган гуноҳларимизга қўлу
оёқларимиз гувоҳлик қилурлар. Бунинг гувоҳи “Ёсин”нинг 65-

оятидир: “Бу кун Биз уларнинг оғизларини муҳрлаб қўюрмиз. Ва Бизга уларнинг қилиб ўтган ишлари ҳақида — уларнинг қўллари сўзлар ва оёқлари гувоҳлик берур”.

Қабоҳатлик амаллар тушса кўзга,
Иложин ким билур Ҳазратдин ўзга.

Тирикликда қилинган ифлосу чиркин ишлар кўзга тушса, бу гуноҳ ишлар ҳақида одамлар дунёда эканликларида қайғурмоқлари керак эди. Бундайн гуноҳлар учун тавбалар қилмоқ зарур эди. Аллоҳ тавбаларини қабул қилса эди, гуноҳлари йўқ ҳукмида бўлар эди. Ҳар бир ишнинг иложини Аллоҳнинг Ўзи билур.

Муҳаммадким, эрур Ҳақнинг ҳабиби —
Маосий дардининг ҳозиқ табиби.

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳнинг дўстидир ва яна гуноҳлар дардининг моҳир табибидир.

Белин ҳиммат кўрига боғлаб ул эр,
Ҳамма нафсин деса, ул умматин дер.

Пайғамбар алайҳиссалом аросат майдонида белига ҳиммат камарини боғлаб туради. Ҳамма ўзини ўйлар, у эса уммати қайғусида бўлар.

Ҳама ўз нафсига бўлса гирифтор,
Муҳаммад - уммати мискин учун зор.

Барча аросат халқи — хоҳ пайғамбарлар бўлсин, хоҳ авлиёлар бўлсин, Ҳақдан ўзлари учун тиларлар. Биров учун сўрамаслар. Аммо уларнинг орасида фақат Муҳаммад (с.а.в.) Аллоҳ таолодан мискин — гуноҳли умматлари учун зор-зор йиғлаб, шафоат қилур.

Агар бўлса эмадурғон бола гум,
Топилғонда нечук жавлон урар умм.

Бир хотиннинг эмизикли боласи йўқолиб — топилгач, боланинг онаси бола атрофида айланиб-тўлғаниб юрар, бола топилганининг севинчидан нима қиларини билмай қолар. Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳам қиёмат куни умматларини кўриб турганида ўша онадек раҳми ва шафқати билан тараддудда туради.

Минг андоғ анодин хўброғу беҳроғ,
Муҳаммаддур ғариб уммат учун доғ.

Расул алайҳиссаломнинг умматига шафоати бояги онанинг гўдагига кўрсатган меҳридан минг бор ортиқ ва гўзалроқдир. Ғариб умматларимга шафоат қилай, деб кўнгли доғда бўлади.

Оқар дарё бўлур ул муҳтарамдин —
Шафоат шери бўстони карамдин.

Ул муҳтарам зот (с.а.в.) нинг умматлари учун шафоати дарё бўлиб, гўё саховат эмчагидан оқиб чиққан сутдек оқади.

Қилур Ҳақ изни бирла ҳар тараф жўш,
Насиб этган ул дарёдин қилур нўш.

Пайғамбар (с.а.в.) шафоат дарёсининг суви ҳар тарафларга оқар.
Аллоҳнинг амри билан - насиб бўлмиш инсонлар шафоат сувини
ичарлар, албатта. Унинг шафоатини бизга ҳам насиб айлагин, Ал-
лоҳим.

Насиба этмаган фарзанди одам
Қолур андоғ улуг емдин куруғ фам.

Насиби йўқ бандалар шундайин улуг неъматдан еёлмайин —
куруқ оғиз билан қолурлар.

Киши билмас қиёмат даштида, оҳ,
Бу қулларни дегайму уммат - ул шоҳ!?

Оҳки, қиёмат саҳросида одамлар билмасларки, ул шоҳ, яъни
Пайғамбар алайҳиссалом — ул қулларни умматим дермикан ёки
йўқ. Нозими китоб бу ўринда: “Илоҳим, Пайғамбаримиз тилига
“умматим” сўзини солгин, биз ҳақда ҳам шу сўзни айтсин” —
дея илтижо қилмоқда.

Агар уммат деса, хуш давлату бахт,
Йўқ эрса, осийларға иш бўлур сахт.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом бу қулларни умматим, деб тилга
олса, бундайин давлату бахт бўлмас. Агар “умматим” сўзи тилига
келмаса, унда гуноҳли бандаларнинг бошларидаги иш оғир бўлур,
яъни шафоатдан маҳрум бўлиб, дўзахга кирурлар. Бундай ишдан
Ўзинг асра, Худойим!

Агар уммат деса, «нурун алан нур»,
Йўқ эрса, осийларға иш бўлур зўр.

Агар он ҳазрат алайҳиссалом умматим деса, нур устига нур,
йўқса, осийлар иши катта бўлур.

Ўшал султонки, даоян илаллоҳ —
Ғариб уммат учун доғ эрди валлоҳ.

Ўша султон, яъни Муҳаммад (с.а.в.) ҳар вақт Аллоҳга қарата
дуо қиларди, ғариб умматлари учун кўнгли доғ бўларди, дея
қасам ичяпти бу байтда шоир. Қасам “валлоҳ” сўзи биландир.

Бу умматлар ажаб зишт этди ҳолин,
Епар бидъат билан суннат жамолин.

Умматлар эса ажаб қабиҳ ишларни қилдилар, ўз ҳолларини
бузуқ қилдилар, ўзларини қизғанмадилар, Пайғамбаримиз
(с.а.в.) нинг суннатларига бидъат ишларни қориштирдилар.

Баҳойимдек - иши емак-ичмакдур,
Қуруғ тил бирла умматмиз демакдур.

Бу умматларнинг кўпроғи ҳайвондек еб-ичишни билдилар. Пайгамбар суннатини тутмай, куруқ сўзда “умматмиз” дедилар.

Илоҳи, лутф қил ҳасратли соат
Ҳабибингдин насиб этгил шафоат.

Илоҳим, раҳматинг-ла бизга бу қайғули дамда Ўзингнинг дўстинг шафоатини насиб айлагил. Бидъатлардан йироқ қилиб, суннатларига оёқларимизни ростлагил.

Айурма яхшиларнинг орасидин,
Йироғ этма ҳабибинг қорасидин.

Яхшилар даврасидан бизни айирмагил, ё Рабб, ҳабибинг кўлагасидан йироқ қилмагил ва унинг суннатини тутмоққа бизни собит айлагил!

БИҲИШТ ВА ДЎЗАХ БАЁНИ

Эрур жаннату дўзах ҳоло мавжуд,
Яратибдур ани халқиға Маъбуд.

Жаннат билан тамуғ — ҳар иккиси ҳозиргача бордир. Уларни Аллоҳ таоло бандалари учун яратди. (Муътазилалар демишларки, ужмоҳ (яъни жаннат) билан дўзах ҳозиргача бор эмасдир. Аллоҳ таоло уларни қиёмат кунида бор қилади, дейишади. Ҳолбуки, бундаин бақо нарсаларнинг вужудининг фанода, яъни йўқликда қолмоғи мушқилдир. Шунинг учун уларнинг бу сўзлари беҳуда гап дейилади. Муътазилаларнинг бу ботил сўзларига жавобнинг кўркемироғи шулдирки, одам алайҳиссаломнинг қиссасидир. Зероки, у жаннатда мевалар еган эди).

Кўнгулға солма, эй ақли пиёда:
«Сигар ул икки манзил қайси жоға».

Эй ақлини юргизувчи инсон, шундайин чеки йўқ икки манзил, яъни дўзах билан жаннатни қаерга сиздириб бўларкин, дея бош қотириб, бу аҳмоқона фикрни кўнглингга солма. Аллоҳ таоло ҳар қайсини қайга жойлашни Ўзи билади. Хоҳласа, у ерга, хоҳласа бу ерга ўрната олади.

Агар амр айласа, кавнайни барпой
Бўлур бир пистани пўчоғина жой.

Ушбу байтнинг юқорида берилган шарҳида келганидек, бизга мушқил туюлган ишлар Аллоҳга осондир.

Кирар дўзахға кофир, қайта ўлмас,
Азоби сахтидин ҳаргиз қутулмас.

Кофирлар дўзахга киргач, у ердан қайта чиқа олмаслар. Тамуғда мангу қолурлар.

Ҳамиша қолмагай иймонли банда,
Тутар охир қўлин иймони анда.

Иймони бор бандалар дўзахда мангу қолмаслар. Ахири бир кун келиб, иймонлари қўлларидан етаклаб жаннатга киритарлар.

Агар афу этса осоми кабойир,
Дегил жоиз, Удур Ғофиру Сотир.

Агар Аллоҳ таоло бирор бандасининг қилган гуноҳларини афв қилса, буни тўғри билгил, чунки Аллоҳдир гуноҳларни кечгувчи.

Агар сағиродин тутса Худованд,
Дегилким, эрк Анингдур, эй хирадманд.

Аммо Аллоҳ таоло бандасини кичик гуноҳи учун азобласа, дегилки, эй оқилу дониш, Аллоҳ бу ишда эрклидир, қандай тиласа, шундай қилади.

Ўзи Қодир, Ўзи Ғофир - Худодур,
Кулиға ҳар на ҳукм этса - раводур.

Аллоҳ таоло Ўзи гуноҳларни афв қилгувчидир ва бандаларига Қодирдир, нима истаса, шуни қилур, дегил, эй банда.

Наъувзу биллаҳ, истиҳсоли исён
Олур мўъмин кишидин шамъи иймон.

Аллоҳ сари сиғинамиз. Бирор кимса гуноҳларни ҳалол деб билса, Аллоҳ ўша кишидан иймон чароғини олур.

Биҳишт ичра кишиким бўлса дохил,
Бўлур анда ҳама мақсуди ҳосил.

Бирор киши жаннатга кирса, у ерда унинг ҳамма тилаклари ҳосил бўлур.

Тирикдур доимо - андин сўнг ўлмас,
Аламдин, ҳазну ғамдин зарра бўлмас.

Жаннатга кирган бандалар мангу тирикдирлар, ўлмаслар. У ерда қайғу, ранжу аламларни сира кўрмаслар. Доимо ўйнамоқ ва кулмоқда бўлурлар.

Ҳамиша айш ила ишратда банда —
Кўнгилда кечмаган иззатлар анда.

Жаннатга дохил бўлган банда ҳамиша айшу ишратда бўлади. Ҳаёлига келмаган иззатларни ужомоҳда кўради.

Агар жаннат билан дўзахни авсоф
Қилурға жам бўлса қоф то қоф,
Адо бўлмас икки манзил сифоти,
Ани яхши билур Тангримни зоти.

Агар жаннат билан дўзахнинг аҳволларини баён қилиш учун машриқу мағриб халойиқлари йиғилсалар ҳам, бу икки юртнинг

васфини қила олмаслар. Унинг энг яхши тавсифу таърифини фақат Аллоҳнинг Ўзи қила олади.

Икки манзил сифотин сони бўлмас,
Алар аҳли билан ҳеч фони бўлмас.

Ул икки манзилнинг сифатларининг сон-саноғи йўқдир, баён қилишнинг ҳам мушқиллиги кўп. Бу икки юртнинг аҳли ҳам фоний бўлмаслар.

Битибдур шориҳи «Аврод» они,
Ки бўлмас Аршу Курсиййу Руҳ фони.

“Ал-аврод” номли китобнинг шориҳи ёзганки, кўклар ва ерлар фоний бўлган бир замонда Арш, Курсий ва Жонлар фоний бўлмас.

Фано бўлмас, деди Лавҳу Қалам ҳам,
Ақида булдур, эй фарзанди одам.

Яна ўша шориҳ дедикки, Лавҳ ва Қалам ҳам фоний бўлмайди. Шунга эътиқод қил, эй одам боласи!

МУНОЖОТ

Илоҳи, эътиқоди пок бирлан
Мани оғушта қилгил хок бирлан.

Аллоҳим, кенг раҳматинг ила мени яратганинг тупроққа пок эътиқоддалигимда қориштир, яъни мени тупроқ каби тавозуъли қилиб, мартабамни баландларга кўтаргил.

Дилим содиқ тилимга бўлди қойил,
Бу сўздин қилмағил бир зарра мойил.

Менинг кўнгил эътиқодим аҳли суннат вал-жамоаг биландир ва тўғридир. Тилим билан чин, дея иқрор бўлурман. Аммо, ё Раббим, раҳматинг ила ҳақ эътиқоддан мени заррача зойил қилма, четга бурмагил.

Худовандо, Ўзингни ҳурматингдин,
Кариму Фофиру Саттор отингдин

Эй Худойим, Ўзингнинг ҳурматинг билан бу мискин бандаларнинг гуноҳларини ёрлақарсан, чунки Сен Ўзинг меҳрибонсан, гуноҳларни кечиргувчисан.

Бу мискинларға мўъмин исм қилдинг,
Жамоати аҳли суннат қисм қилдинг.

Ё Рабб, бу бандаларга мўъмину мусулмон, дея исм қўйдинг, яна аҳли суннат вал-жамоат гуруҳидан қилиб, уларнинг бир қисми қилдинг.

Ўшал отдин айурмагил ҳамиша —
Агар чандики бўлсак журмпеша.

Эй Худо, бизларни аҳли суннат вал-жамоат номимиздан асло айирмагин. Гарчи бу бандаларингнинг гуноҳи кўпдир. Шунга қарамай, раҳматинг ила шул исмдан айирма, эй Худо!

Малак келса жасаддин олғали жон —
Қилур шайтони малъун қасди иймон.

Азроил фаришта жонларимизни олгани келган вақтида, лаънати шайтон келиб, иймонимизни алдаб олиш пайида бўлади.

Қилурда жон ширин жисмдин нақл
Азиз жон аччиғидин кам бўлур ақл.

Ширин жоннинг жасаддан чиқишида, азиз жон аччиғи вақтида бошда ақл камайиб, нуқсонли бўлади. Шунинг учун иймонимизни олмоқчи бўлган бояги лаънати шайтон эканини билмай қолармиз.

Кўнгил шаҳбозини қилмоқ учун сайд
Қилур ҳар ёнда шайтон ҳийлаву кайд.

Кўнгил қушини, яъни иймонни олиш учун ҳар тарафдан шайтон ҳийлаю найранглар қилади.

Мадад Сан қилмасанг ул дамда, ё Ҳайй,
Урар тирноғимизга ул лаъин най.

Эй тирик Аллоҳ, ўша вақтда бизларга ёрдам бермасанг, ўша лаъин шайтон тирноғимизга, яъни иймонимизга қамиш санчади. “Тирноққа қамиш санчиш”дан мурод — ҳийла билан иймонни олмоқдир.

Худовандо, тирикда, жон чиқарда,
Лаҳадда, ҳашрда, кўпрук ўтарда —
Жамиъ ерда мўъмин отимиздин
Айурма сидқимизни зотимиздин.

Бизларни тириклигимизда, жон чиқар вақтимизда, лаҳадга кирганимизда, қабрдан турганимизда, сирот кўпригидан ўтар вақтимизда — барча ерларда бизнинг мўъмин исмиимизни зотимиздан айирмагин, эй Худойим. Шу исмиимиз билан собит қилгил бизни.

Ҳамиша нафс ила шайтон каминда
Мани озғурмагил дунёву динда.

Нафс билан шайтон ҳамиша бузуқ йўлга бошларлар. Раҳматинг-ла мени дунё ва дин йўлида адаштирмагил, Илоҳим!

Тилагим бу - аё Суббуҳу Қуддус,
Қулингни қилмагил расвою маъюс.

Тилагим шулки, эй Поко, эй Худовандо, мен қулингни халқ орасида расвою ноумид қилмассан.

Худовандо, не қилдим - турфа ёздим,
Шайотин макри бирлан йўлдин оздим.

Эй Худойим, хато ишларни қилиб — енгилдим, гуноҳларга ботдим. Шайтон макрига илиниб, йўлдан оздим.

Пушаймонман паришон ўтган ишдин —
Баҳору тийрамоҳу ёзу қишдин.

Паришон ўтган кунларимдан ўкинаман. Нимаики ишлар мен ғариб бандангдан баҳор ва куздами, ёзу қишдами пайдо бўлган эса, гуноҳларимни мағфират қилишингни ўтинаман, Худойим.

Ямон ишдин ҳама узвимни пок эт,
Кўнгил мулкин мақоми дарднок эт.

Ё Рабб, қилган ёмон ишларимдан ҳамма аъзои баданимни тоза қил. Қолган ҳамма эзгу ишларимнинг савобларини, Ўзингга қилган тоату ибодатларимнинг эзгуликларини кўнглимнинг дардли манзилига қўй.

Яна шарманда қилма қайта бошдин,
Уётлиғ қилмағил дастори фашдин.

Тавбаю истиғфор қилганимдан сўнг тавбамни қайтариб, шарманда қилма. Зероки, мен аҳли солиҳу тақводан бўлиб, салла кийиб эдим. Зинҳор тавбамни бузма. Бу салла билан фиску фасод ишлар қилдириб, мени халқ орасида шармисор қила кўрма. “Фаш” — салланинг учи.

Муножот этди Оллоёри мискин —
Қабул этгайсен, эй Дорандаи дин.

Темурёр ўғли Оллоёр дуо қилди, уни қабул айлагил, эй дини исломни ушлаб турган Подшоҳ!

Талим узр айғоли, эй Кошифи роз,
Тилимни минг тилим қилсам - эрур оз.

Эй сирларни, очгувчи Зот, тилим гуноҳларим кўп учун кўп узрлар айтмоқчи. Бу гуноҳларим шу қадар кўпки, агар тилимни тилиб мингга қилсам ҳам, бу тиллар гуноҳларим учун узр сўрашга камлик қилади. Бу ерда “талим” — кўп маъносида.

Уётлиғман вале, эй Ёалимус сир,
Қани узр айғоли мингдин бир.

Эй сирларни очгувчи Аллоҳ, уятлиман. Чунки қилган гуноҳларимнинг мингдан бирига узр сўраш учун лойиқ бўларлик ҳимматим бўлмади.

Эмасман туз Карам хонинда еб туз,
Керак юзларга қўйсам ҳар қаю юз.

Мен жўмардлик дастурхонингдан туз ичиб, яъни кечаю кундуз неъматларингни еб-ичиб юрибман. Шундай экан, гуноҳ ишларни қилмай, буюрганларингни адо этиб, ўзимни тўғри тутмоғим керакдир. Байтда “туз” сўзи уч марта икки маънода — аввалда ва учинчи ўринда “тўғри” маъносида, иккинчи ўринда “намак” маъносида келган.

Тила айдим: «Тила - ҳар матлабинг бор»,

Деди: «Ҳақдур Ўзи донои асрор».

Тилга қарата дедимки, эй тил, нимаики матлабинг бўлса, сўра Аллоҳ таолодан. Зеро, сен бандасан ва муҳтожсан. Муҳтожлар бойлардан сўраганларидек, сен ҳам Аллоҳдан тила тилагингни. У деди: “Чин Аллоҳ — буткул сирларни Ўзи билгувчидир. Зеро, менинг ҳам сирларимни билади ва тилаган мақсудларимни бергувчи ҳам Ўзидир”.

Ўшал бохавф этиб борур еримдин

Терим ҳижлат била оқса теримдин.

Ўша хавфли еримга боришдан қўрқиб, гуноҳларим кўплигидан теримдан уят терлари оқса, ажаб яхши иш бўлар эди.

ДАР БАЁНИ АЖЗУ ШИКАСТАИ МУСАНИФИ РОҲМАТУЛЛОҲ

Ўтар дунёда Оллоёри маъюб,

Мунигдек юрганингни ўлганинг хўб.

Оллоёр бу дунёдан айбу гуноҳлар билан ўтмоқда. Шунинг учун бу юрганидан ўлгани яхши. Зеро, киши ўлса, гуноҳлари ҳам камаяди, - дейди шоир ўзи ҳақида ва давом этади:

Ямон нафсинг сани ўтдек туташти,

Гуноҳинг бора-бора ҳаддин ошги.

Сенинг ёмон нафсинг иймон уйингга ёниб турган ўтдек туташди. Гуноҳни қила берганинг сари унинг ҳисоби ҳам ошиб кетди.

Била олмам, аё ноқобил авқот —

Нечук жонсан, нечук тансан, нечук зот?!

Гуноҳларинг бу қадар кўп бўлиб, вақтни тавбаю истиффорсиз кечиришга уялмаганингга ажабдаман. Ўзинг учун қайгурмаган қандайин жонсан, тансан, қандайин зотсан, ахир!?

Баҳойимсан - башар, девонасан - соғ,

Гуноҳинг олдида арзинча йўқ тоғ.

Нима учун сен бу қадар гофилсан? Нима, ҳайвонмисан, тавба қилиб гуноҳингни ювмайсан? Балки соғ инсонсан, лекин девона-

сан! Чунки телба бўлмасанг, тоғдан ортиқ гуноҳларингдан кўрққан бўлардинг!

Муаннассанму эр, болиғмусан, ёш?

Юзинг қаттиғ, тилинг аччиғ, дилинг тош.

Бу қадар гуноҳларинг бор, нима учун ҳануз тавбалар қилмайсан? Хунасамисан, эрмисан, балоғатдамисан ёки гўдак? Комил эр бўлсанг, тавба қилардинг!? Зеро, сен ҳали ҳам сурбетсан, аччиқсўзсан, тошбағирсан!

Фиёлининг - номуборақ, тальатинг - шум,

Хумои бахтинг ўз каъбинг била бум.

Ишларинг номуборақ, бахтинг қародир! Хумои бахтингни ўз фосиқлигинг билан бойқушнинг шумлигига алмашгирдинг, яъни шоир ўзи ҳақида: “Эй Оллоёр, бошингта ислом соя солиб турган эди. Сен эса ўз фосиқ ишларинг билан ҳавои нафсга берилиб, бойқушдек хосиятсизликка гирифтор бўлибсан” — демоқчи. (Айтишларича, Хумой қуш кўланкасида бўлган киши подшоҳ ёки жуда катта давлат эгаси бўлади).

Наким — аҳдиким қилдинг, бўлди ёлғон,

Қани сандек гуноҳ остида қолғон?!

Сен Аллоҳ олдида аҳдлар қилдинг. Гуноҳларимга тавба қилдим, дединг. Аммо ҳаммаси ёлғон бўлиб чиқди. Сендек гуноҳлар остида қолган бошқа бир одамни топиб бўлармикан?!

Йироғ тушдинг нағу қурбатли йўлдин,

Йибординг риштаи тоатни кўлдин.

Тавба қилдинг. Нима учун тавбангни бузиб, шунчалар яқин бўлган ердан узоқлашдинг?! Бунинг устига тавбаю тоат ипини кўлингдан чиқариб, бунчалар хароб бўлибсан?!

Наким қилдинг жаҳонда эртаю кеч —

Риё бирла ул ишни айладинг ҳеч.

Ёруғ дунёда кеча-кундуз нимаики тоат-ибодатда бўлсанг, барини риё билан йўқ қилиб, савобидан маҳрум бўлдинг!

Белингни боғла маҳкам, бўлма мафлуж,

Кўзинг оч, карвоне қилдилар кўч.

Бас, шундай экан, энди белингни Аллоҳ таолонинг ибодатига маҳкам боғла. Тараддуд қилма. Зероки, карвон кўчди. Сени кутиб турмаслар. Кўзингни ғафлатдан оч!

Ётиб ғафлат қорасин сурма кўзга,

Еди халқ ўз ғамини сандин ўзга.

Тур энди, ғафлат уйқусида ётиб, гуноҳларингнинг қорасини юзингга суртма. Тавбаю истиғфор қил. Сендан бошқа халқ ҳаммаси ўз ғамларини еб, тавбаю истиғфор қилиб бўлдилар.

Мусоҳибларки - ҳамаҳд эрди мунда,
Кетурлар боқий уйга кунда-кунда.

Ёру биродарларинг ва сенинг ораларингда бу дунёда ваъдаларинг бор. Буни оқиллар фаҳмлаб олурлар. Зероки, кунда-кунда одам болалари боқий уйга кетарлар. Ул қабрга кирган кишилар аҳд қиладиларки, эй ёронлар, мен кирган гўрга сизлар ҳам киргайсизлар. Лекин сизлар мендек амалсизликдан ўкиниб ўтманглар бу дунёдан.

Кўрарсан қофилани ўтганин фош —
Кўтармассан хатарлик уйқудин бош.

Агар гафлатда қолган бўлмасанг, кўрардинг карвон аҳлининг ўтганини. Йўқ, сен гафлатдан бош кўтармаяпсан. Чунки гуноҳ ишлар кетида юрибсан, тавба қилмаяпсан.

Кўзинг олдидаги бегонаву хеш
Сафар рахтини боғларлар пешу пеш.

Кўзинг олдида бўляпти, кўриб турибсан — ёту қариблар олдин-ма-кетин гуноҳларидан қайтиб, охираг яроқларини ҳозирламоқдалар.

Вале сан хамри гафлатдин бўлиб кайф
Ётарсан неча расволиғ била ҳайф.

Аммо сен гофиллик шаробини ичиб, маст бўлиб ётибсан. Охираг амаллари қайғусини қилмассан. Ҳамиша ўзингга расволиқ ишларни касб қилурсан. Э воҳ сенга, ҳайф сенга!

Улуғлардин, кичиклардин баяжбор
Кетарлар хонаи мақсудга ночор.

Кўрарсан — ёшу қари бирин-бирин қабр уйига чорасиз кетишади. Сенинг-да кетаринг ҳақдир! Кетмасликка чора тополмассан!

Агар сандин кичиклар тутсалар роҳ,
Ётарсанму ҳануз, эй ақли кўтоҳ.

Эй ақли калта инсон, сендан ёшлар ўлимга йўл тутган бўлсаларда, сен нечук — ҳануз ётибсан!? Кўриб турибсанки, ўлим қаршисида ёшу қари баробар. Шунинг учун сен тавбалар қилиб, гуноҳларингни ёрлақашини сўрагин.

Баногоҳ карвон султони етса,
Санга асл ватанни ҳукмин этса,

Тўсатдан карвон султони — Азроил алайҳиссалом келиб, жонингни олгач, қабрга кирарсан. Шунда тавба қилмай, ҳасратда юрганлар гуруҳига кириб қоларсан.

Улуғ йўлга кирарсан хоҳ-нохоҳ,
На қилрайсан вале бетўшаи роҳ?

Гоҳ шарият йўлига кирарсан. Баъзан кирмай, нафсинг кетидан юрарсан. Ахир, бу ёвуз феълларинг билан охираат озигини қандай ҳосил қилурсан, эй банда?!

Ажаб йўл - уқбае ҳар бир қадамда,
Жамиъи карвони баҳри ғамда.

Охираат йўли ажиб бир йўлдир. Бу йўлнинг ҳар қадами машаққатлар билан тўла. Карвон халқи эса — барчаси қайғу денгизига чўмган бўлади.

Хусусан, йўлда бир ваҳшатли уй бор,
Кирур ёлғуз бошинг ул уйга ночор.

Хусусан, машаққатлироғи шуки, йўлда бир уй бор. Унга ёлғиз бошинг сиғади, бошқа сифмас! Яъни йўлдаги уй қабрدير. Қабрда киши ёлғиз ўзи, бошқа ҳеч ким бўлмайти.

Айуруб карвондин - қўнтурурлар,
Қизил гулдек юзингни сўлдурурлар.

Карвондан айириб, ўша уйга киргизурлар. Ул уйда қизил гулдек юзинг сўлур, чунки Мункар Накир ҳайбати қўрқитиб, киши рангини ўчирур.

Азиз жисминга неъмат хора бўлғай,
Қора ер остида бечора бўлғай.

Азиз танларинг дунёда неъматлар еди. Энди уларнинг барчаси хор бўлиб, қора тупроқ ичида чорасиз қолади.

Юз алвон била сўз айғон сучук тил
Демас фармондин ортуқ биргина қийл.

Ёруғ дунёда эканида рангоранг ширин сўзлар айтган тил гўрда Аллоҳнинг буйруғидан ортиқ бирор сўз айта олмайди. Ҳамиша тараддудланиб, забун бўлади.

Лаҳад қурти агар келса егали —
Қани ул дамда дармон «киш» дегали.

Лаҳад қурти жасадни егани келган вақтда “кишт” дейишга ҳол қани?!

Етушса сўрғали икки фаришта —
На қилғай бандаи ҳасрат сиришта?

Ўша лаҳадга икки фаришта гўр саволи бермоққа келсалар, ҳасрат ипига боғланган киши гадбир фикрига чўмиб қолади.

Магар Тенгри таоло қилса имдод,
В-агар на - қайда етгай доду фарёд.

Тангри таоло шу ўринда Ўзи мадад айласа, хўб-хўб. Йўқса, бизларнинг дод-фарёд солиб қичқаришимиздан нима фойда?!

Яқийн билгил муни, эй бандаи зор,
Худодин ўзга йўқ ҳеч ҳокими кор.

Шунинг учун, эй Аллоҳнинг зориққан бандаси, билдингми, ишларга Худодан бошқа ҳукм қилгувчи йўқдир.

Нағу қуллуқға боғласанг белингни,
Саноси бирла сабз этсанг тилингни.

Худойи таолонинг ибодатига белингни боғла, нима учун шу вақтгача ибодатда эмассан, ахир?! Тилингни ҳам Аллоҳнинг саноси ва зикри билан кўкартир, яъни доим зикру санода бўл.

Лаҳаддин барча одам ўғли турса,
Бўлуб бир карвон Маҳшарға юрса.

Қиёмат кунида барча одамлар лаҳадларидан турсалар ва бир-бир маҳшарга юрсалар ва Аросат майдонида ҳозир бўлсалар, шунда:

Ва лекин ҳар киши ўз мотаминда —
Бўлур охирғи савдоси гаминда.

Бу одамлар бир карвонда бўлсалар ҳам, ҳар бир киши ўз ҳолидан гам ейди. Дунёда нима амаллар қилгани, охират савдосини қандай қилгани қайғусида бўладилар. “Мотами” — гами маъносида.

Худо қилса нидо: «Эй бандаи зор,
На келтурдинг, на турлук қилмишинг бор?»

Аросат халқи ҳозир бўлиб турган вақтда Худойи таоло Ўз қудрати ила айтур: “Эй бандаларим, Менинг ҳузуримга нима амаллар билан келдингиз ва нима ишлар қилдингиз?”. Ва яна айтур:

Тану терингда тотлиғ жон яраттим,
Баҳойим қилмадим, инсон яраттим.

“Эй бандаларим, танларингизга азиз жон бердим, тўрт оёқли ҳайвон эмас, комил ақл эгаси инсон қилиб яратдим”.

Ҳамиша айладим тарбиятингни,
Нағу қилдинг паришон ниятингни?

Сени отаинг пуштида, онанг қорнида тарбиялаб, дунёга келтирдим. У ерда ҳам турлик-турлик неъматлар билан тарбия қилдим. Хўш, нима учун энди ниятингни бузиб, Мендан бошқани дўст тутдинг?!”

Сани солдим мусулмонлиғ ерина,
Қани - шукр этмадинг мингдан бирина.

“Яна айтаманки, сени мусулмон қилиб туғдирдим, мусулмонлик йўлига солдим. Турли илмлар бердим. Юз минг неъматлар бердим. Бу қадар неъматнинг мингдан бирига шукр қилмадинг-ку?!”

Тамом аъзоларингни солим эттим,
Ариф Зотим билурға олим эттим.

“Барча аъзоларингни дунёдалик вақтингда саломат қилган эдим ва Ўзимнинг пок зотимни билурлик даражада идрок ва илм бердим. Олим бўлгач, Мени билиш учун далиллар излаб топмоғингга имконлар яратдим”.

Суғордим оби неъматдин тишингни,

Қани, айғил Манга қилгон ишингни?!».

“Дунёда эканингда Мен сени оқар сувлар ва неъматлар билан парвариш қилдим. Хўш, шу қадар иззату неъматлар ичида юриб, энди Менинг даргоҳимга нима яхши амаллар келтирдинг?”

На бергайсан жавобин, эй тан орой,

Бу ҳасратдин фиғон, эй рўсийаҳ, вой!

Бас, Ҳақ таолонинг бу қадар койишидан юзларинг қора бўлиб, ҳасрату ўкинч ичида қолурсан, эй банда!

Эрур бошдин оёғинг барчаси айб.

Магар афв айлагай Донандаи ғайб.

Қилган ишларинг — бошдан оёқ бариси айбу хатодир. Тоату ибодатларинг ҳисобда бўлса-да, барчаси айбдир. Зероки, нуқсонлик билан бўлгандир. Айбларингни Аллоҳ таолонинг Ўзи ёпиб, раҳмати билан гуноҳларингни кечсагина, жаннатга тўғри бўлурсан.

Яна келса нидо Андин - билинглар:

«Ямонлар, яхшилардин айрилинглар».

Яна Аллоҳ таоло Арофат майдонида нидо айлаб: “Ёмон амалли қуллар, яхши амалли қуллардан айрилиб туринглар” деса, биз ғариблар нима қилармиз?!

Мусулмон ўғлида турфа ёмонсан,

Ямонлиғ ўртасида, бегумон, - сан.

Мусулмонлар ичида сен жуда ёмонисан. Ёмон ишлар қилишда ҳам ёмонсан. Бунга шубҳа йўқ.

Ямонлиғни магар Донандаи роз

Ёпуб, қўшқай - саодат аҳлина боз.

Бандада бўлган ёмон нарсаларни билгувчи Аллоҳ таолонинг Ўзи билиб, раҳмати ила ёмонликларингни ёпиб, яхшилар сафига кўша олади.

В-агар на - сан жаҳон расвосидурсан,

Халойиқ ичра фитнабошидурсан.

Агар Худойи таолонинг раҳмати бўлмаса, сен гуноҳларинг ту-файли расвои оламсан ва халойиқ ичра фитна чиқармоқнинг бошидадирсан.

Тилингда халқ аро тасбиҳу таҳлил,

Ва лекин ботининг тазвир ила ҳийл.

Сен риё билан амал қилувчисан. Чунки халқ орасида “Алҳамду” билан “Ла ҳавла” ни кўп ўқийсан. Аммо шу ўқиб турганингда ичингда тўла ҳийлалар билан халқни алдаш пайдасан. “Тазвир” — алдаш.

Тилингда - халқ ичинда ваъз ила дарс,
Ва лекин ботинингда онча йўқ тарс.

Халқ ичида юрганингда тилинг ваъзу дарс билан банд. Аммо ботинингда ваъзу насиҳатларингда айтганинг эзгу ишлар йўқолиб, такаббурлик билан ўзинг ўтгит қилган яхши амаллардан номус қилиб юрасан.

Кийибсан халқ аро фақрона лабус,
Ва лекин ботинингда нангу номус.

Халқ орасида бошингга саллаю дастор ўраб, фақрона тўнлар кийиб юрасан. Аммо буларнинг барчаси ҳақиқий тақводорлик ва сўфийликдан эмас. Балки яна ўша такаббурлик ва “Сўфий аҳли тақводор ва сАллоҳдир” деган ном чиқариш учундир. Ичинг ана шундайдир.

Кўрар кўзга ажаб сўфийнамосан,
Ниҳонда нафс итиға мубталосан.

Кўзга сўфийнамо, яъни дасторли бошингни тубан солиб, одоб билан турарсан. Аммо ичингда бир нафс итиға мубтало бўлгансан.

Магар раҳмат билан Донои асрор
Гуноҳларингни афв этгай баякбор.

Қани энди, сирларни билгувчи Аллоҳ гуноҳларингни афв айлаб, Ўз раҳматига лойиқ қилса эди!?

Ўшал - ғамлик кўнгилни айлагай шод,
Некулар ўргасинда айлагай ёд.

Аллоҳ таоло бизнинг ушбу қайғули дилларимизни шод айлаб, Ўз раҳмати ила эзгулар аҳлига қўшса эди.

Киши то шарр қилур - савдоси тошар,
Наъувзу биллаҳ, улки ҳаддин ошар.

Киши ёмон иш қилса, қилган сайин яна қилмоққа қасд қилар. Гуноҳ ишларни кўп қила-қила ҳаддан ошиб, куфрлик даражасига етиб қолишдан Аллоҳ таолога сиғинамиз. (Донолар айтмишларки, одам боласи кичик гуноҳга қасд айласа, шайтон айтур: “Буни қилгил, бунда кўп зиён йўқдир”. Буни қилгач, гуноҳнинг каттасига ўтади. Бора-бора иш куфрлик билан тугайди. Шундан сўнг бу киши Аллоҳнинг даргоҳидан йироқ бўлиб қолади).

Башар бўлсанг, қўй афъоли башарни,
Абас ўткармагил исно ашарни.

Агар инсон бўлсанг, унда сен ёмон ишларни қўй, улардан тавба қил. Йилда ўн икки ойингни яхши ишлар билан кечиргин. Ёвузликни қўй. Ундан фойда йўқ.

Ё нар хунсомусан қавлингда, ё нар,
Аҳдинг нахли ҳаргиз бермади бар.

Ҳой, кимсан ўзи? Эرمىсан ё сўзида турмас хунасамисан? Берган ваъдаинг хурмоси мева бермади, ахир!?

Ёшинг ўтган сари феълинг сани ёш,
Кўзинг ёши қани, эй мағзи йўқ бош?!

Ёшинг улғайган сари сен ҳануз ёшлигингдаги нарсаларни тиларсан. Қартайган сари ҳавои нафс кетидан қуварсан. Эй бемаъни — шохи йўқ бош, энди йиғлашинг керак эса-да, қани, ё кўзингда ёш йўқ-ку?!

Қаноат маъданига оч кўзинг оч,
Тамаъ бўйи кўринмай бўйидин қоч.

Ҳамиша қаноат хазинасига кўз тикиб юргин. Тўқликда ҳам, очликда ҳам қаноатли бўл. Фафлатда бўлма, кўзингни оч. Тамаънинг қиёфаси кўринмасдан олдин — унинг исини билгачок, ундан қоч!

Сочилмасдин бурун сочғил ўзингни,
Сўралмасдин бурун сўргил ўзингни.

Аъзоларинг чиримай туриб, яъни ўлимдан олдинроқ ўзингни ўликлар аҳлига қўшгил-да, охиратда бўлажак ҳисобдан олдин ўзингни ҳисоб қилиб юргин. Яхшию ёмон ишларингни билиб, ёмонларидан тавба қилиб, афв сўргил.

Қозилмай ер санга - қайт озғонингдин,
Ёзилмай уқдалар - ён ёзғонингдин.

Сенга ер қазилмасдан бурун, яъни қабрингга тушмасдан бурун гуноҳ ишларингдан қайт. Яна фаришталар бу ишларни ёзмасдан бурун уларнинг гуноҳидан тавба қил.

Бақодур, дема - айши бебақони,
Яқони тут - ажал тутмай яқони.

Бу дунё тириклиги бебақодир. Уни боқий демагил. Мангу дунёни ажал келмасдан аввал ўйлаб, ёмон ишлардан тавба қилиб, тўғри йўлни маҳкам ушлагил.

Макон этган ерингдур мухталиг лой —
Насиҳат гўша олсанг - гўша қил жой.

Сенинг ётган еринг балчиқ билан қоришгандир. Яъни дунё қабр кабидир, машаққатлари кўпдир. Бас, насиҳатни қулоққа олсанг, бир бурчакни жой қилиб олгин-да, тоат-ибодатга машғул бўл.

Ёниб айшу тарабдин иста Раббдин —

Ўзин билган қачон қолғай талабдин?!

Дунё лаззатларидан қайтиб, Тангрини истагил. Худойи таоло сени Ўзини истамакдан қолдирмасин. Эсли киши, албатта, тилак сари ингила беради.

МУСАННИФИ АЛАЙҲИР РОҲМАНИНГ ВАСИЯТЛАРИ

Ман ўлсам, эй жамиъи маҳрами роз,

Мани ўзга ўлукдек қилманг эъзоз.

Эй менинг сирдошларим, қачонки мен дунёдан ўтсам, васият сизларга шуки, мени бошқа ўликлардек иззату хурматлаб, тажҳизу такфимимга ортиқча машаққат чекманглар. Балки мусулмонлар ўлигидан хорроқ қилинглар.

Хасу хор устига ташланг, тутунг хор,

Қилинг мандек баҳойим жисмидин ор.

Мени хасу чўп устига ташлаб, танимни хўрлангиз. Тўрт оёқли ҳайвон ўлигидек мендан жирканингиз.

Бўсаға устига ташлаб танимни,

Кафан айланг чирик пироҳанимни.

Ўлганимдан сўнгра мени бўсаға остига ташлаб, танимдан кулинглар. Шу бўсаға остидаёқ чириган кийимларимдан кафан ясанглар. Устимдан кула-кула масхара қилинглар.

Манга ҳайф этмангизлар тутмаган бўз,

Агар чандики мардум қилсалар сўз.

Менинг кафанлигим учун янги — тутилмаган бўзни исроф қилмангиз. Одамлар “Бундай қилмангизлар, янги бўз кафан қилинглар” десалар-да, уларнинг сўзларига қараманглар. Зероки, шариат-да эски бўз тоза бўлса — кафанликка жоиздир.

Юборунг тез боратурғон йўлумға,

Мабодо, қолмағайсиз шумлуғумға.

Мен ғарибни яроғлантириб, тезлик билан борадиган йўлимга юборингиз. Яъни тезроқ қабрга элтингиз. Мабодо сусткашлик қилсангиз, бахтсизлигимни кўриб, ҳайратда мусулмонлар қабридан маҳрум айлаб, ёлғиз ерга кўмарсизлар.

Кўзингиздин чиқарманг қатраи ёш,

Жанозам орқасидин отингиз тош.

Мени “Ўлди” деб, йиғлаб, кўзларингиздан ҳасрат ила бир қатра ҳам кўз ёши тўкмангиз. Балки хор қилиб, жанозам кетидан тош

отингизлар. Яъни “Яхши дуо билан ёд қилингизлар” демоқчи Оллоёр раҳимахуллоху таоло.

Аёғимдин тутуб судранг лаҳадга,
«Нечун қилмадинг, - деб, - қуллуқ Аҳадга».

Мени қабрга элтгач, оёғимдан судраб, масхаралаб, “Эй шум, нима учун тириклик вақтингда Аллоҳга қуллик ва ибодатлар қилмадинг? Нима учун ҳавои нафсинг кетидан юрдинг ва нима учун халқни ранжитдинг?” дея қабрга солинглар.

Агар чандики ман ўлсам гуноҳкор,
Дуову зориға сизлар бўлинг ёр.

Гарчи мен гуноҳлар дарёсига фарқ бўлсам-да, мени кофирлар каби макруҳ кўрманглар. Балки дуоларингиз билан ёру йўлдош бўлингизлар.

Дейингиз: «Парвардигоро, Кирдигоро,
Раҳимо, мағфиратлиғ Биру Боро,

Ул оламини парвариш қилувчи Аллоҳ таолога қарата: “Эй раҳмли, мағфиратли, бир ва мавжуд Аллоҳ” деб айтингизки...

Олиб келдук Сани қочқон қулингни,
Хатолар бобини очқон қулингни.

Сенинг буюрганларингни қилмай қочиб юрган қулингни тутдик ва Сенинг даргоҳингга олиб келдик. Бу қулинг хато эшикларини кўп очган эди, мана келтирдик...

Келибдур, ҳийласи йўқтур кетарға,
Тили йўқтур бу қулни узр этарға.

Бу қулинг Сенинг эшигингга келди. Энди қайтиб қочмоққа ҳийласи йўқ. Тили ҳам йўқ — гуноҳларини кечишни ўтиниб тиламоққа.

Агар берсанг жазо - Қодир Худосан,
В-агар афв айласанг - Сан Подшосан.

Агар мискин қулингни жазоласанг ёки гуноҳидан ўтиб кечирсанг, барчасига Қодиру Подшоҳ Ўзингсан — эрклисан!...

Илоҳо, барча отинг ҳурматидин,
Ариф зотинг, сифотинг ҳурматидин,

Барча исмларинг ҳурмати ва зотингу сифотинг ҳурмати, ё Аллоҳим —

Бу қочғон бандаға қилғил тараҳҳум,
Агарчи қилди қуллуқ риштасин гум.

Шариат амрларидан қочиб юрмиш бу бандангга раҳм айлагил. Бу мискин қулинг банда бўлишлик ипини йўқотиб қўйган бўлса, раҳм айлагил, Худойим.

Муҳаммад отли дўстинг хурматидин
Насиб эт охиратни роҳатидин.
Ҳама ўтган Расулинг хурматидин,
Жамиъи яхши қуллар хурматидин,

Дўстинг Муҳаммад хурмати, барча анбиё ва авлиё хурмати — бу
ғариб қулингга охират роҳатини насиб айлагил, эй Худо!

Агар чандики бандангдур бадафъол,
Руҳи исёна савби мағфират сол.

Агар бу банданг ёмон феълли бўлса-да, унинг гуноҳлари устига
ёрлақаш либосини ёпиб, гуноҳини кечиргин, Аллоҳим.

Муҳаббат аҳлининг асрори учун,
Рўйи зард, дили хунбори учун,

Аллоҳ таолони суйгувчилар ва уларнинг юзларини сарғай-
тиб, юракларидан қон оқизганлиги учун бу бандангга раҳм
айлагил, эй Худованд.

Ҳазо қилган эранлар жони учун,
Шаҳидларнинг муборак қони учун,

Урушлар қилиб, шаҳид кетган ғозийлар қони ҳаққи, шаҳид-
ларнинг қутлуғ қони учун бу бандангга раҳм айлагил, Аллоҳим.

Улуғларни соқолин оқи учун,
Йигитларнинг дили муштоқи учун,
Ажузларни оқарган боши учун,
Етимларни кўзини ёши учун,

Чолларнинг оқ соқоли учун, йигитларнинг кўнгил орзулари
учун, кампирларнинг сочларининг оқлиги учун ва яна етимлар-
нинг йиғлаган кўз ёшлари ҳаққи ва хурмати раҳм айлагил, эй
Парвардигор.

Шикаста беваларни дарди учун,
Асир халқини оҳи сарди учун,

Беваларнинг қайғу ва ҳасрат билан синган кўнгиллари учун ва
асир тушган инсонларнинг дарду аламли оҳларининг ҳаққи ва хур-
мати учун раҳм айлагил, Илоҳим. Нозим раҳматуллоҳи алайҳ мана
шу байтларда тилга олган инсон тоифалари Аллоҳ таолонинг қошида
хурмати кўпдир. Шунинг учун булар ила шифо истамоқда марҳум
шоир.

Агар чандики йўқ илқида ҳеч шай,
Бу қочқон қулни расво қилма, ё Ҳайй!».
На бўлғай бу дуолардин Худойим
Бу қочқон бандаға ўтса жаройим.

Хуллас, бу қулингнинг қўлида амаллардан ҳеч нарса йўқ ва яна шариат амрларидан қочиб юрмиш бу қулингни расво қилмагил, эй тирик Аллоҳ, раҳматинг ила гуноҳини ёрлақа!

ТОЛИБ УЛДУРКИ – ПИРИ КОМИЛ ТОПИБ, ҚЎЛ БЕРСА

Кел, эй толиб, бу дундин юз ўгирсанг,
Тариқи Каъбаи мақсуда юрсанг.

Эй Аллоҳни истагувчи инсон, бу забун дунёдан юз ўгириб, мақсудинг Каъбасига юрмоқ истасанг, яъни аҳли сулукдан бўлиб, Худойи таолони топмоқ истасанг ва бунга қасд қилсанг, кел.

Қадам қўйсанг агар бул водийға,
Қўлунгни топшир аввал ҳодийға.

Агар сен аҳли сулук бўлиб, тариқат водийсига оёқ қўймоқ истасанг, унда аввал қўлингни етакловчи бир шайхнинг қўлига топширмоғинг керак бўлади. Ҳодий шайх сенинг қўлингни олмагунча Аллоҳ таоло томон сайр қилмоқлик восил бўлмайди. Зероки, Пайғамбар алайҳиссалом айтдиларки: “Ҳар кимнинг шайхи бўлмаса – дини йўқ, муроддан комили йўқ”. Чунки сулук бўлмаган кимсанинг эътиқодида ва кўнгил ишқида собитлик бўлмайди. Шу жумладан, Ҳақ таоло томон сайр қилмоқ мумкин бўлмас. Ҳатто, Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳам Жаброил алайҳиссалом восита бўлмаганда Аллоҳга восил бўла олмаган эдилар. Бунинг тўғри эканини “Шўро” сурасининг 52-оятини ўқиб билса ҳам бўлади.

Ажаб йўлдур - анинг поёни йўқтур,
Хатарлик ерларини сони йўқтур.

Аллоҳ таоло даргоҳига сайр қилинадиган йўл жуда узоқ йўлдир. Унинг охири йўқдир. Охирига эришмоқ ҳам йўқдир. Аммо бу йўлдаги хатарли манзилларнинг сон-саногии ҳам йўқ.

Талаб қилгон ўшал роҳи адамда,
Ҳалоқат чоҳидур ҳар бир қадамда.

Бу талаб қилинган фақирлик ва йўқлик йўлининг ҳар бир қадамида ҳалоқат чоҳлари бордир. (Демишларки, валийларнинг мақомлари ўн иккидир. Ҳар бир мақомда турли фитналар бордир. Бу фитналарнинг ҳеч биридан толиб ўзини ўзи халос қила олмайди. Бунинг учун шайхи комил керак.).

Ажаб йўлдур - тамоми меҳнату ранж,
Ва лекин ҳар қаришда бир ниҳон ганж.

Аллоҳ таоло тарафига сайр қилмоқ йўли ажаб йўлдир. Ҳар мақомнинг охирига етгунча ранжу алам кўпдир. Лекин шуниси ҳам борки, бу йўлнинг ҳар қаричида яширин хазина бор. Ва ҳар бир мақомда Аллоҳнинг яширин ҳукми бордир. Бу йўлларни ўтиб идрок қилмагунча одамлар бу хазинаю ҳукмларни билмаслар. Зероки, бу тариқатнинг ҳар мақоми завқийдур. Буни киши ўзи ҳис қилмагунича баён қилиш билан билиб бўлмайди.

Ўшал ганжи ниҳон ётган заминда
Муҳайёдур қароқчилар каминда.

Ўша яширин хазиналар ётган ерда ўғрилар ва ҳаромилар бордир. Ҳар бири пистирмада ўтириб, толиби Аллоҳи таолони оздирмоқ учун писиб ўтирадилар. Пири комил шу қароқчилар бор ердан муридни халос қилиб, қўлидан етаклаб чиқаради.

Агар бўлмаса йўл бошлагувчи пир,
Солур бўйнунгга шайтон доми тазвир.

Агар ўшандай ҳолатда йўл бошловчи пиринг бўлмаса, пистирмадаги ўғрилар ҳийла билан бўйнингга тузоқ солиб, Ҳақ йўлидан оздириб, тариқи ботилликка киритадилар. Шунда жинни бўлиб, қора юзли бўлурсан.

Агар бўлмаса бир соҳиб каромат,
Эмас мумкин - киши етгай саломат.

Аллоҳ таоло тарафига сайр қилишингда бир каромат эгаси бўлмиш шайхнинг йўқ эса, бу кенг ва узоқ мақомга етиб бормоғинг мумкин эмас. Кўрдинг-ку, фалсафа жамоатларининг ишларин. Ахир, улар бизга пайғамбарлару авлиёлар керакмас, чунки бизлар Аллоҳ таолони ўз ақлимиз билан танурмиз, пайғамбарларни Аллоҳ илмсиз кишилар учун юборди, бизларга муршид керакмас, деб нимага эришдилар?! Улар ўзларича сулук айлаб, ақллари ила далиллар исбот қилиб, охири шубҳалари билан бирга қолдилар. Шубҳаларини оча олмайин кўпи дунёдан кофир ўтдилар. Бундайин кор-қолдан Аллоҳ асрасин.

Қачон ҳар пир билур қутлуғ йўлунгни,
Топиб эр яхшисин, топшир қўлунгни.

Аҳли сулук бўлмоқни истаган чоғингда шайхларнинг комилу мукаммалига сулук қил. У шундайин шайх бўлсинки, муборак йўлингдаги ҳолларни билсин. Шундайин эрни топиб, унга қўлингни топширгин. (Нақл қилмишларки, муршид бўлмиш кимса қирқ ёшдан кам бўлмасин, хотинсиз бўлмасин, нодон бўлмасин ва бидъат билан сифатланмаган бўлсинки, қуйида баён қилинур):

Ўшал пирики, эрнинг эри бўлмай,
Тариқат бешасини шери бўлмай.

Пир бўлмиш киши пирларнинг комилроғи бўлур ва тариқат ўрмонининг шери. Бундан мурод илми ботинда комил бўлиб, муридларининг лойиқсиз ҳолларини англагувчи ва уларни ҳалокат палласига етган замонларида ўз ҳимоясига олиб, йўлда қандайин хавфли мақомлар бўлса, муридларини халос қила оладиган бўлади.

Тахаллуф қилмаса ҳеч шаръ ишидин,
Тамаълик бўлмаса ҳаргиз кишидин.

Шайх бўлмиш кимсада ҳар қачон шариатга хилоф иш кўринмасин. Юриш-туришида, емак-ичмагида, сўзлашмоғида — барча-барча ишида шариатга мувофиқ бўлсин. Одамлар қўлидаги нарсаларга тамаъ қилмасин. Балки қадим аҳли тариқат каби ўзларининг ҳалол касби билан бўлсинлар. Бу айтилган ва яна айтилажак шартларнинг биригина бўлмаса ҳам, у кимса шайх эмас. Кашуфот ҳолларини кўрсанг-да, шайхлигига ишонма. Бу ҳоллар маъунат ёхуд истидрож бўлиши мумкиндир.

Олиб қўлга чароғи илми зоҳир,
Булуми ботинийда бўлса моҳир.

Шайх бўлмиш кимса зоҳирий илмлардан фикҳни биров — диний зарурат миқдорича билади. Илми ботинийда комил бўлмоғи лозим. Хуллас, пир шариат масалаларини билиши муридларни шак ва шубҳадан чиқара олиш даражасида бўлади. Аммо илми ботинда авлиё даражасининг ярмидан кам бўлмас. Бундан кам бўлса, ботин илмида маҳорати бўлмайди. Бу ҳолда ўзини ўзи сақлай олмаса, муридларини қандай сақласин?!

Фано бўлса тан-жон гаваллойдин,
Кутулса масовийдин лутфи Ҳаййдин.

Пир бўлмиш кимса аҳли фанодан бўлиб, тану жонидан безор бўлиб, Аллоҳ таоло сари таваккул қилар. Жону танига бало келган чоғларда сабр аҳлидан бўлиб, Аллоҳ таолодан бошқадан безади. Аллоҳ таоло ризолигини излаб, дунё зийнатларига қарамай қўяди. (Айтмишларки, шайх Шиблийдан сўрдилар: “Аллоҳ йўлида фано нимадур?”. Жавоб қилди: “Зийнати дунёдин безмақдур”.)

Қаю эрмиш фано бўлган нишоне,
Такаббур бўлмаса миқдори доне.

Шайх бўлишлик - кишида такаббурликдан сира асарнинг йўқлигидир. Шайхда тавозуъ бўлмоғи керак.

Ўзини нафсини ул билмаса пок,
Бўлуб қуллуғда, айтса:»Ма абадноқ».

Шайхнинг аҳли фано бўлмоғи унинг ўз нафсини ҳарому шубҳадан тоза қилиши ва ўзи тоату ибодатда бўлиб, “Бизнинг қуллигу ибодатимиз қаерга борарди?” деб ўзини кам тутишидадир.

Агарчи бўлмаса фориг ишидин,
Ўзин кам тутса ҳар мўъмин кишидин.

Муршид бўлмиш кимса тоату ибодатлардан ҳеч бир вақт бўш бўлмаса-да, ўзини бошқа мўъминлардан кам тутар. Шу сабабдан мусулмонлар қилган айблардан холи бўлади.

Эшитмаса киши ҳеч «Ман» деганин,
Ўзи ҳам билмаса фоний эканин.

Муршид бўлмиш киши ўзини кўз-кўз қилиб, манманлик қилмагани ҳамда ўзининг Аллоҳ йўлида фано мақомида эканини ўзи билмасин ва одамларга “Мен шундайман” деб гапирмасин. Муршиднинг ана шундай эканини кишилар ўзлари кўрсин ва билсин.

Ўзи айтса «Фано бўлдум» - эмасдур,
Фано бўлган киши ҳаргиз демасдур.

Муршид бўлмиш кимса “Мен фано мақомига етдим” деб кишиларга гапирса, шундай деб ўзини мадҳлаб, муридларни жалб қилса, бу кимса аҳли фано эмасдир. Зеро, аҳли фано бўлган кимса кишиларга фано эканини айтмас.

Ўзини бошини сотса ўзи қул —
Қачон оқил киши бергай анга пул?

Бир банданинг бандаси ўзини ўзи бировга сотса, эси бор киши қачон пул бериб уни олсин?! Зероки, қулнинг ўзининг устидан ўзи тасарруф қилиши жоиз эмасдир. Шунинг каби шайх бўлмиш киши ҳам ўзи ҳақида “Мен мақомни топдим” дейиши ножоиздир. Ўзи шундай деса — жинлар телба қилиб юргизиб қўйган бир аҳмоқ ҳолида бўлур.

Агар рў берса ҳам баъзи мукошиф,
Ишонмасдур анга ҳеч марди ориф.

Агар баъзи вақтда кашуфот ва ажойибу ғаройиб нарсалар кўринса-да, Аллоҳ таолони ҳақиқатан таниган муршид бу нарсаларга ишонмасдан айтурки: “Менинг гуноҳим кўринди”.

Агар кўрган билан ўздин кетибдур —
«Етибсан» деб ани шайтон етибдур.

Агар шундаин ажойибу ғаройибларни кўриши билан ўзидан кетса, яъни такаббурлик қилса ва ўзини чин мартабага етибман,

деб ишонса, билгинки, ўша кишини шайтон қўлидан етаклабди.
Ана шундай дейишдан бошқаси қолмайди.

Бу кунни туш била туш қилма , эй хом,
Баён қилмоқ билан қолганини шом.

Ул ишда истихора туши билан ёки камолот топгандан сўнгра уйқунгда ёки мууроқабада ажойибу фаройиб нарсаларни кўрганингни баён қилиб куннинг туш вақтигача гапириб, куруқ қолма, эй хом калла. Ўша тушинг ва мууроқабада кўрган нарсаларингни айта-айта оқшом вақтига қолурсан. Шунинг учун тунда кўрган нарсаларингни гапирмасдан, алданмай, ҳамиша талабда бўлгил.

Агарким бўлса кўрмакдин махофат,
Етар ахшом сабоҳ бу тушдин офат.

Ўша тушни кўрмиш кимса тушидан кўрқмаса, бу тушнинг фитнаси тонгда ёки оқшомда билинур. Яъни яхши туш бўлса, унга алданиб ўзини ғурурга солур. Агар ёмон туш бўлса, умидни йўқотур. Ҳар икки ҳолда ҳам тушни гапириб бериш керак эмас.

Ўзин айған киши албаттадур хом,
Валоят тахтиға босган эмас гом.

Ўзини ўзи “Мен аҳли кароматданман ва муршидман” деб халққа айтувчи кимса, албатта, хом кимсадир. Ўзини муршид санаб, халойиқдан мол олмоқ ниятида юргувчи — каззобдир.

Мабодо ғуррае тушса кўнгилга,
У ғурра бошласа офатли йўлга,

Мабодо ўша кимсанинг кўнглига ғурурлик тушса, бу ғурур кимсани фитнали йўлга бошлар. У бу йўлда ҳалок бўлиб, такаб-бурлар гуруҳидан бўлиб, ўкинчда қолур.

Агарчи ҳар кеча кўк бўлса тавфи,
Бурунғидан зиёда бўлса хавфи.

Агар биров ҳар кеча етти қават осмонни тавоф қилиб, Аршга борса ҳам, Аллоҳ таолодан кўрқмоғи аввалгидан ортиқроқ бўлса — керак.

Бўлур ҳолатли эр, албатта, хомуш,
Агар етилса май ҳеч урмагай жўш.

Агар бировнинг ҳол илмидан биров насиби бўлса, бундаин кимса сукут сақлаб, ҳолидан хабарлар бермас. Етилган май кўпик ва товуш чиқармаганидек, аҳли ҳол камолот мақомига эришса, сира ҳам “ман-ман” деган хабари эшитилмас.

Кўтармас ун валоятлиғ хирадманд,
Садо чиқмас унидин боғласа қанд.

Илми ҳолдан бўлган ақл эгаси ҳеч қачон “Мен ундай халифа, мен бундай эшонман” демас. Шакар қамиши ҳам етилиб, ичи шакарга тўлган сайин ундан овоз чиқмаганидек, камолот аҳлидан ҳам ўзи ҳақида манманлик уни чиқмас.

Демас ҳар кимга асрори ҳақойиқ,
Агар топилса ганж - ихфоси лойиқ.

Ҳақиқат сирларини билгувчи ақл эгаси — соҳиби ҳол киши гайбдан бир хазина топилса, уни ҳеч кимга айтмас, чунки айтар бўлса, фитнага сабабчи бўлади. Шунинг каби кимса камолот топса, буни ҳеч кимга айтмас, ўзини кўз-кўз қилмас.

Киши учқон билан сўйи самовот,
Таварруъ қилмайин бўлмас камолот.

Биров осмонга чиқиб учиб юрса-да, унинг учмоғи тақволик билан эмас, камолот мақомига етганликдан дейилмас. Балки бу учиш юқорида зикр қилинган истидрож ёки маъунатдир.

Валий улдур чиқарса мосувони,
Ҳаводиндур талаб қилмоқ ҳавони.

Валийнинг таърифи будир: кўнглидан Аллоҳ таолодан ўзгани чиқарсин. Нафс ҳавасларини тарк айлаб, Аллоҳни истасин. Зероки, икки севмак бир кўнгилга сиғмас. Нафс ҳаваси билан Аллоҳни истамак ҳаваси - икки зиддир. Икки зид нарса қандай бир бўлсин, жамлансин?! Бирини тарк қилсанг - бири қолур.

Набий табиатидур риштаи ҳуб,
Вараъ қилмоқ - камолоту тақарруб.

Набийларнинг табиатида қуллик ва муҳаббат иплари билан боғланганлик бордир. Ва тақво қилмоқ комил ҳол аҳлларининг яқинлигидир. Шу сабабдан Аллоҳга яқин бўлулар.

Агар филдек эрур манҳий ва гар қил —
Вараъ асҳоби айтурлар: «Ҳазар қил!».

Агар шарият буюрмаган иш фил каби катта, ёки қил каби кичик бўлса ҳам, тақво аҳли айтурларки: “Ул ишдин тийилгин”. Хуллас, шарият буюрмаган иш хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, бирдир — сақланмоқ керак.

Агарчи кўп эрур жуду сужуди,
Кўринмас заррача ориф вужуди.

Ҳарому шубҳадан сақланмай юрган кимсанинг жўмардлиги ва Аллоҳни билиши ҳамда сажда қилиши нақадар кўп бўлса-да, заррача кўринмас. Шунинг учун муҳаррамотдан сақланмаган кимсанинг барча ибодати тўзон бўлур.

Агарчи зоҳиру ботин деса дарс,
Сақар олдида турғондек қилур тарс.

Агар аҳли тақво зоҳиру ботиндан дарс бериб, халқ ундан фойда олиб турса-да, бу дарсларни бергувчи муршид барибир Аллоҳ таолодан тамуғ олдида турғондек қўрқар.

Анингдек ҳодий амрини қўйма зинҳор,
Шайотин шатталар - айрилсанг, эй ёр.
Анингдек ҳодийга қилсанг итоат —
Саодатдур, саодатдур, саодат.

Ана шундай ҳидоят йўлбошчисига бўйсунмоғинг сен учун яхши давлатдир.

Гадоийи кўчаи даргоҳи бўлсанг,
Умиддур мулки дилнинг шоҳи бўлсанг.

Бундай кимсанинг хизматида кўча тиланчиларидек доим бўлгин. Бундай муршиднинг хизматида турсанг, шояд, кўнгил мулкининг султони бўлсанг. Яъни шунда кўнгил тасарруфотига қодир бўлиб, аҳли сАллоҳдан, яъни авлиёдан бўлурсан!

Киши қилса хилофи ҳукми шаръий,
Ани жинни дегил ё марди саръий.

Бирор кимса муршидлик даъвосида бўлиб, ўзида шариатга хилоф ишлар кўп эса, унда хориқи одат ишлар кўп кўринса-да, барибир, сен уни “жинни” ёки “қутурган” дегил.

Агар сув устида юрса ўшал кас,
Дегил: «Чандон бўлур сув устида хас».

Шариатга хилоф ўша кимса сув устида юрса-да, сен бунга ажабланиб, қойил қолиб қарама. Ахир, сув устида турли хас-чўплар ҳам чўкмай, қалқиб юради. Аммо ҳеч ким бунга ажабланиб қарамайди-ку!?

Ҳавоға учса - монанди жиндур,
Ани ҳодий дема - шайтондиндур.

Шариат йўлини тутмаган кимса ҳавода учса ҳам, уни йўлбошчи — шайх дема, шайтондан — истидроҳ дегин.

Кўран ортиқ эмасдур, кўрмаган кам,
Ким атқо бўлса, «Индаллоҳ ил-акрам».

Ўзини ўзи улуғ мартабада кўргувчи киши Аллоҳ таоло қошида мартабаси ортиқ бўлмаганидек, ўзини ўзи кам кўрган кимса ҳам Аллоҳ таоло қошида кам бўлмас. Аммо кимки Аллоҳ таоло қошида тақволи ва парҳезли бўлса, ўша ҳурматлироқ бўлур.

Керак тобеъға матбуъи мукаммил —
Улуғ тандин пайдо бўлур улуғ зилл.

Эргашган кимсанинг эргаштирувчиси комил бўлмоғи керак. Яъни муридларнинг муршиди комил бўлмоғи керак. Негаки, катта соя тушмоғи учун соя берувчи нарса ҳам катта бўлмоғи шарт. Хуллас, муршиднинг камолоти кўп бўлса, ҳаммаси хўб бўлади.

Керак кўп толиб ичра бир неку рой —
Ўрутмас мунча юлдуз - бўлмаса ой.

Кўп истагувчи ёронлар орасида бир оқил эзгу муршид керакдир. Осмонда юлдуз ҳарчанд кўп бўлса-да, ой чиқмагунча дунё ёримас. Шунинг каби муридлар орасида муршиди комил бўлмаса, муҳаббати Илоҳийдан яралмиш нурларни ёруғ ва равшан қабул қила олмаслар.

Олиҳиммат йигитларга керак пир —
Камонсиз учмаган кўп бўлса ҳам тир,

Ҳиммати улуғ йигитларга бир муршид керак. Негаки, муршидсиз камолот топмаслар. Камон бўлмаса — ўқ қанча кўп бўлса-да, уларни отиб бўлмас. Шунинг каби йигитлар қанчайин ҳимматли бўлсалар-да, муршидсиз Аллоҳ ризосини топмаслар ва ошиқлик бобида қатъий бўлмаслар.

Ўшал чандики ҳарб олотин осар,
Агар босар юриса - ёвни босар.

Бир неча ёки кўп аскар уруш қилмоқ истагида қуроллари оғир бошлиқ ва сараскари билан бирга юрсалар, ёвни босарлар. Яъни енгил ғолиб келарлар. Худди шунингдек, муридлар жамоати шайтон аскарлари устидан ўзлари ғолиб кела олмаслар. Бунинг учун улар орасида бир муршиди комил керак бўлади.

Соғайтур телбани пири забардаст —
Қуюннинг шўришин дарё қилур паст.

Тараддуд ва тафаккур изтиробига тушган муридларни забардаст пир саломат қилур. Ахир, биласан-ку, қуюн ели дарё устида сусаяди.

Анингдек ҳодий амрин қўйма зинҳор,
Шайотин шатгалар, айрилсанг, эй ёр.

Ўшандай етакловчи муршиднинг буйруқларини қўйма. Агар унинг амрига хилофлик қилсанг, шайтон оёғинга уриб, ихло-сингни олиб, аҳли сАллоҳга киришинга йўл қўймас, дўстим.

Тушуб шех илгина бозий қочар боз,
Бўлур зоғларга бозий ул сарафроз.

Қарчиғай эгасидан қочиб қўлдан чиқса, яна бориб қарғаларга бош бўлур. Шунга ўхшаб бирор мурид муршидидан айрилиб, унинг тарбиясидан қочса, шайтонларга бош бўлиб - аҳли жинга кириб, оқибат куфр вартасида қолар.

Бу таърифларга содиқ бўлса пиринг,
Ва лекин бўлмаса равшан замиринг,
Эрур нуқсон ўзунгдин - кўрма андин,
Бўлур саъй, албатта, «Пирман» дегандин.

Қачонки, юқорида айтилган шартларга муршидинг тўғри кел-
маса, шу туфайли муршид бўлмиш кимсадан кўнглинг равшан
бўлмай, муҳаббатинг бўлмаса ва хизматингда камчилик бўлса,
буларнинг барчасини ўзингдан кўргил, шайхдан кўрма. Чунки
муршидман, деган кимсанинг, албатта, шунга яраша жаҳди бўлса
— керак.

Пиринг фармонидин қилсанг тахаллуф,
Таассуфдур, таассуфдур, таассуф.

Муршиднинг хоҳ дунёвий, хоҳ ухровий ишлар хусусида бу-
юрганларига хилоф бўлмоқ лойиқ иш эмас. (Нақл қиладилар-
ки, Шиблий ҳазратлари бир муриди билан ҳажга кетди. Тасодифан
йўллари Аммон денгизига туташди. Денгизда кема йўқ эди, булар
сувга киришдан ожиз қолдилар. Шиблий ҳазратлари намоз жойи-
ни (жойнамоз) сув устига солди, ўтирди. Мурид ҳам ўтирмоқ
истади. Шайх деди: “Эй мурид, бир шартим бор. Уни ўрнига кел-
тирсанг — ўтиргил. Йўқса, ўз йўлингни ўзинг тут”. Мурид шартни
сўради. Шайх деди: “Сен “Шайхим” дея зикр қилгил. Мен “Аллоҳ”
дерман. Бошқа сўз дема”. Жойнамозга ўтирдилар. Шу орада денгиз-
нинг бироёб миқдорини сузиб ўтдилар. Муриднинг кўнгли бузи-
либ, шартни бузиш ниятига ўтди. Шайхни зикр қилиш ўрнига “Ё
Аллоҳ” деди. Дейиши билан жойнамознинг мурид ўтирган тарафи
сувга фарқ бўла бошлади. Шайх муридга тезроқ “Ё шайх” дейиш-
ни таклиф қилиб: “Айтганимга қаршилиқ қилсанг, Аллоҳ ризо-
лигини топмассан” дея таълим берди).

ШАРОБИ МУҲАББАТНИ ПИРИ КОМИЛДИН ИЧМАК БАЁНИ

Кел, эй соқий, икковлон айлали шурб,
Ўшал шурбикни - халқ андин топар қурб.

Кел, эй соқий, иккимиз бирга бу муҳаббат шаробини ичайлик.
Бу шароб шундайин шаробки, буткул халқ уни ичмак билан Ал-
лоҳга яқинлик топарлар. Аммо огоҳ бўлки, бу шароб тасаввурий
нарсга эмас, маънавий ва завқий нарсадир.

Шаробе берки, дил андин бўлур саҳв,
Қилур бир муддаодин ўзгани маҳв.

Шундайин шароб берки, уни ичгач, дил пок бўлиб, Аллоҳ таоло ёдидан бошқасини йўқ қилсин.

Агар Фағфури Чиндур, Қайсари Рум -
Муҳаббат аҳлининг олдида маъдум.

Чин фағфури ёки Рум қайсаридир — барчасининг молу дунёлари бояги муҳаббат шаробини ичган аҳли ишқ қошида йўқ кабилдир. Ул шаробдан ичганлари ўша шоҳу султонларнинг молу зийнатларига илтифот қилмаслар. “Фағфур” — Чин шоҳи, “қайсар” — Рум шоҳи.

Муҳаббат жомидин тобса киши баҳр,
На қилсун мулку моли Мовароуннаҳр.

Биров муҳаббат жомидан баҳра олиб, унинг бир қултумини ичди дегунча молу мулкка, гарчи у молу дунё Мовароуннаҳр мулкидек бисёр бўлса-да, назар-писанд қилмас. Муҳаббат жомидан ичган кимсанинг истаги фақат Маъшуқига қаратилган бўлади.

Кўнгил мулкига бир олий сифатдур,
Муҳаббат ганжи боғи маърифатдур.

Кўнгилнинг давлати ва мулки шундайин бир юқори сифатдирки, уни сўз билан васф қилиб бўлмайди. Чунки кўнгил муҳаббат боғи ва хазинасининг манбаи ва Аллоҳнинг уйдир. Шундай экан, уни баён қилиш қачон мумкин бўлган?!

Ризойи ҳазрати Маъбуд ўшанда,
Жамиъи истаган мақсудлар анда.

Ҳазрати Ҳақ таолонинг ризоси ўша кўнгилда, исталган ниятларнинг барчаси ўша кўнгил уйида бўлса, албатта, буларни васф қилиш мумкин эмасдир.

Анингдек мулкани султони бўлсанг,
Не ҳожат ер юзини хони бўлсанг.

Сен шу кўнгил мулкининг шоҳи бўлсанг, ер юзига султон бўлишликка асло ҳожат қолмайди. Зероки, дунё подшоҳлиги — фоний, охират подшоҳлиги — боқий.

Агар хардалча бўлса меҳри ағёр,
Бўлур ботин кўзинг маҳжуби Асрор.

Агар бир аҳлуллоҳнинг кўнглида қалампир уруғичалик Аллоҳдан бошқанинг муҳаббати бўлса, ўша кимсанинг кўнгил кўзи Аллоҳ таолонинг сирларидан пардаланади. Яъни у кишига Аллоҳ таолонинг сирлари ёпиқ бўлади.

Нечукким зарраи хас тушса кўзга
Қилур, албатта, кўрмакликни ўзга.

Чунки, масалан, агар заррадек бирор нарса кўзга тушса, албатта, кўзнинг кўришини ўзгартиради, унинг кўриши нарса тушмасдан илгаригидек бўлмайди. Шунинг каби юқоридаги байтга қайтилса, бир аҳли муҳаббатнинг кўнглига Аллоҳдан бошқанинг муҳаббати тушса, албатта, Аллоҳ таолони севмоғи ўзгаради. Шу сабабдан аҳлуллоҳнинг кўнглида зарра миқдори Аллоҳдан гайрининг муҳаббати бўлмайди, эртаю кеч Аллоҳ ризолиги талабида бўлади.

СОЛИК ҚАЗОҒА РОЗИ, БАЛОҒА СОБИР

Кел, эй соқий, муҳаббат жомидин май
Харидор илкина бергил паё-пай.

Кел, эй соқий, муҳаббат шаробини бизларга ичиргил. Уни бу харидор кўлига устма-уст қуйиб бергил. Бу ерда “соқий” дан мурод – Тангрининг ўзидир. Харидор – солик.

Харидор ул эрур жуз нияти фард -
Кўнгил кўнглакина юқтурмагай гард.

Харидор деганимиз улки, нияти ёлғиз Худонинг Ўзидадир, бошқада эмас. Унинг кўнгил кўйлагига тўзон юқтирмас, яъни кибру ҳасаду гинадан кўнгли соф бўлмиш муршиднинг харидори дерлар.

Қаю ҳолатда бўлса - эртаю кеч
Хилофи ҳукми Маҳбуб этмагай ҳеч.

Аҳли сулук бўлмиш кимса ҳар қандай ҳолларида – хоҳ сиҳатлик, хоҳ беморлик, хоҳ шодлик, хоҳ торлик ҳолларида, эртаю кечларида Маъшуқи ҳукмига асло хилоф қилмайди. Туну кун Аллоҳ таоло ризолигини сўрайди.

Бу йўлни барчасин тай қилган эрлар:
Ризо бермак - мақом аълоси, дерлар.

Бу тариқат йўлини босиб ўтган кимсалар айтурларки, Ҳақ таолонинг балосига ва қазосига ризо бўлмоқ авлиёларнинг барча мақомларининг юқори мартабасидир. Хуллас, Ҳақ таолонинг берган неъматларига шукр қилмоқ ва балоларига сабр қилмоқ – бу икки сифат авлиёларнинг улуғларининг мақомидир.

Агар бошида юрса осийи санг,
Ризо жўянда ҳаргиз бўлмагай танг.

Агар ана шундай кишилар бошида тегирмон тоши айланса ҳам, асло сиқилмаслар. Яъни Аллоҳ таолонинг ризолигини истаган кимса бошига катта балолар тушса ҳам, парво қилмай, Аллоҳнинг ризолигини исташда қатъий тура беради.

Агар ҳар кунда ичса захр аёгин,
Суюкли бандаси чатмас қабогин.

Сабр аҳли ҳар кунда заҳар жомидан ичиб турсалар-да, яъни танларига ҳар куни турли-туман заҳматлар етишса ҳам, Аллоҳни севмиш бўлган бу сабрлилар оҳ-воҳ қилиб, қовоқларини солмаслар, фақат ризолик талабида бўларлар.

Кишиким розилиқ томминда бўлса,
Қилур шукр - аждаҳо коминда бўлса.

Ҳар киши Аллоҳ таолонинг ризолигини истамоқ завқида бўлса, аждаҳо оғзида туриб ҳам Тангри таолога шукр айлайди, ҳамиша ризолигини сўрайди. “Томм” — завқ ва ишқнинг мукамаллиги маъносида.

Ризо айвонида то тобқон киши жо
Демас «во» - боби офат бўлса ҳам во.

Биров ризолик айвонида ўрин топиб, Аллоҳ таолонинг ризолик мақомида бўлса, қаршисида бало эшиклари очилган тақдирда ҳам “оҳ-воҳ” қилмайди. Ҳамиша ризолик талабида бўлади. “Во” нинг иккинчиси - очиш маъносида.

Агар мағзи дилинг айрилса то пўст,
Йигини йиғ - агар чин қулсан, эй дўст.

Эй дўстим, агар сен ўша балою қазолардан юрак мойинг ёки теринг ажраб кетса ҳам, сабр қил. Йиғлашни қўй. Аллоҳ таолонинг севган бандаси экансан — шундай қил.

Сўнар ғам тушса ҳам озода эрга -
Ўчар ўт - келса хасдин ўзга ерга.

Озода, яъни сабрли киши бошига балою қазо ғами тушса — йўқ бўлади. Буни хас йўқ ерга тушган ўтнинг сўнишида кўрса бўлади. Хуллас, сабрли киши бошига иш тушса ҳам, чидам ва тўзими билан уни йўқ қилади.

Худо амрига оқил ғам емасдур,
Демас — гар дун қилур “Гардун эмасдур”.

Ақл эгаси бўлмиш кимса Аллоҳ таоло юборган балою қазоларга қайғурмайди. Бу қадар осмон балолари мени эгди, демайди ҳам. Балки ҳамиша сабрда собит туради.

Худо ҳукмига ҳар ким бўлса мамнун,
Кўтармас ун - гар бошин қилур ун.

Биров Аллоҳнинг буйруқларига бўйсунса ва таслим бўлса, у кишига бало келиб, бошини ун қилиб — майда-майда қилса ҳам, товуш кўтариб “оҳ-воҳ” қилмас, ҳамиша сабрли бўлур.

Бутоққа сурсалар ташлаб бутоқдин,
Санодин ўзга чиқмас аҳли соғдин.

Сабр аҳлига азоб бериб — бир бутоқдан иккинчи бир бутоққа ташласалар—да, ақл эгаларининг оғзидан Аллоҳнинг зикри ва саноидан бўлак нарса чиқмас.

Агар қийндур ва гар минг қилсалар қийн,
Қачон тушгай чин эрнинг кўнглина чин.

Агар киши банда эса, биров уни минг бор уриб-қийнаса ҳам, у киши сабр қилиб, Аллоҳ таолонинг ҳақиқий қули бўлиб қолади. Сира юзини чимирмас. Аксинча, Аллоҳ таоло ҳазратидан “Зиёда айлагил” деб, дуо ва тазарру қилур.

Қаю ҳолат билан жон бўлса танда,
Бўлар шокир - ҳамиша рози банда.

Сабр аҳлининг тандаги жони не ҳолатда бўлса ҳам, сабр қилиб, Аллоҳнинг берган неъматларига шукр қилса — керак.

Улуғ йўлдин адашган неча беақл —
Қилур эрлардин ул ёлғончилар нақл.

Катта йўлдан адашган баъзи нодонлар ўзларининг шариат ҳукмларига хилоф ишлари ҳақида гапириб, бу ишларни азиз авлиёлардан ўқиб-ўргандик, улар ҳам шундай қилган эканлар, деб ёлғонламоқдалар. Буларнинг ҳаммаси ёлғончидирлар. Чунки авлиё аталмиш кимса шариатга хилоф иш қилмайди.

Кишиким ошиқи дийдори Ҳақдур,
Муҳаббат аҳли бирлан ҳамсабақдур.
На ҳожат ўзгача тоатлар андин,
Бўлур юзи қаро мундоғ дегандин.

Биров Аллоҳнинг зотига ошиқ ва Аллоҳни севувчилар билан ҳамсабоқ бўлса, унга Аллоҳ буюргандан бошқача тоату ибодатга зарурат бўлмас, балки шариатга мувофиқ иш тутмоғи лозимдир. Агар биров авлиёларнинг шариат билан иши йўқ, бизнинг кўзимизга уларнинг ишлари шариатга хилоф бўлиб кўринади, аслида уларнинг ботинлари чиндир, деса, қиёмат куни юзи қора бўлиб мулоҳид мазҳабидан саналиб, кофир бўлиб тирилади.

Буюрғониға ҳар ким бўлса муғкир,
Гумон йўқтур - бўлур, албатта, кофир.

Биров Аллоҳнинг буюрган ишларини инкор қилса, шубҳасиз, бу киши кофирдир. Шу жумладан, агар биров авлиёлар шариатга хилоф иш қилсалар ҳам, ботинлари чин бўлади, деса, билгилки, бу киши кофирдир. Буни англаш учун Хизр билан Мусо қиссасини келтириш кифоя. Хизр Мусо алайҳиссаломга шариатга хилоф

иш кўрсатди. Чунки Хизр ишининг ботини ҳақ эди. Бундай ишга жавоб шуки, булар иккиси пайгамбар эдилар. Зеро, нубувват иши билан каромат иши орасида ер билан осмонча фарқ бордир. Мусо соҳиби китоб эди. Хизр эса соҳиби ладан. Маълумки, соҳиби китоб билан соҳиби ладан иши баробар эмас.

Ўшал халқеки кўп беақл эмишлар -
Худонинг душманин ошиқ демишлар.

Юқорида кофир ишини қилганларга ўхшаганлар шундайин бир халқки, авлиё ва машойихлар бизнинг кўзимизга шариятга хилоф ишни кўрсатсалар ҳам, ботинлари ҳақдир, дейишади. Бунинг учун атайлаб муршидларни мисол қилиб кўрсатишади. Бундай эътиқод қилувчи кишиларнинг барчаси ақлсизлардир. Чунки Аллоҳ таолонинг душманини ишқ аҳли билиб, авлиё санарлар. Зероки, беш вақт намозни кўймоқ, гийбат сўзламоқ — барчаси Худойи таолога душманлик феълларидир.

Дилу жон бирла бўлган ошиқи зор
Хилофи ҳукм қилмас - заррайе кор.

Биров жону дили билан Аллоҳ таоло ҳазратига ошиқ бўлса, у ошиқ киши Худойи таолонинг ҳукмлари ва буюрганларига заррача хилоф қилмас. Балки ризолик бобида бўлади.

Буюргон ишларини шоду ғамда
Қилур бирдек - фароғатда, аламда.

Чиндан ошиқ бўлган банда Аллоҳ таолонинг буюрмиш ишларини асло ташлаб қўймайди. Шодлигу қайғуда ҳам, роҳату азобда ҳам Аллоҳ нимани буюрган бўлса, ҳеч бир хилофсиз уни қилар.

Агар тўлдурсалар ернинг юзини
Қизил тилло билан - солмас кўзини.

Масалан, ер юзини олтин тангалар билан сочиб тўлдирсалар ҳам, Аллоҳ таолога ошиқ бандалар буларга кўз ташламаслар. Тангаларга кўнгил бермаслар. Балки Ҳақ таоло ҳазратининг ризолиги талабида бўларлар.

Бало ўқи қадалса, урмағай оҳ,
Қилич бошиға келса, бузмағай роҳ.

Аллоҳга ишқи бор кимсалар, агар уларнинг танларига бало ўқлари ёғилиб қадалса ҳам, бошларига қилич келса ҳам, шарият йўлини бузмай, маҳкам тутарлар. (Айтмишларки, бу ҳол аҳли ишқнинг ҳолидир. Аммо аҳли шаръийда биров бировнинг зўри билан куфр ишларни қилса ёки куфр сўзларни айтса, лекин кўнгли ростлик билан турса, бу кимса мўъмини муаххаддир).

Кишиким, қилса ошиқликни лофин,
Қилурми ҳеч Маъшуқин хилофин.

Киши Аллоҳ таоло ҳазратига ошиқлигини даъво қилса, албатта, бу даъвогар киши Аллоҳ таолонинг амрига хилофлик қилмайди. Балки туну кун Ҳақ таолонинг ризолигини сўрайди.

ҲИКОЯТ

Мусулмонени юз чўб урди бир дун.
Ўшал озодадин ҳеч чиқмади ун.

Бир мусулмонни бир забун давлатли бадбахт юзига ёғоч билан урди, аммо мусулмон кишидан ҳеч бир овоз чиқмади, балки сабрда бўлди. (Айтмишларки, мусулмондан мурод — Яъқуб Чархий. Уни урган Ловийи Ҳиндий деган қора қул эди).

Деди бир нозире: «Кўб, ҳокима бор!»
Бу айди: «Ҳоқим ҳозирдур, эй ёр!»

Бу иккисининг можаросига боқиб турган киши дедик, турда, ҳоқимга бор. Арз қил. Ўчингни ол. Жабрдийда дедик, менинг Ҳоқимим шу ерда, ёнимдадир. У ҳар нарсани кўриб тургувчи Аллоҳдир.

Тану жон чунон амлоки Раббдур,
Мақосид истамак биздин ажабдур”.

Яна калтак еган мусулмон деди: “Таниму жоним — бари Аллоҳнинг мулкидир. Бас, шундай экан, бизлар У Зот қаршисига турли талаблар қўйишимиз ажаб эмасми?” (Айтадиларки, Ловийи Ҳиндий бу сўзларни эшитиб, зор йиғи билан Яъқуб Чархийнинг оёғига бош қўйиб, розилик сўради. Яъқуб Чархий ул Ҳиндийга дунёву охират тилаги билан дуо қилди. Ҳақ таоло ҳазрати дуони қабул қилиб, Хожа Баҳоуддиннинг катта халифаларидан бўлди. Хабарларга қараганда, Яъқуб Чархий Хожа Баҳоуддиннинг муридларидан тарбия топди. Бомдодда намозга кириб, ўша куни пешин намозигача ўтган вақт ичида валоят мақомини топди).

ТОЛИБ УЛДУРКИ, ЖАҲОН САВДОСИДИН МОСУВО БЎЛСА

Кел, эй кўнгил, жаҳон савдосидин кеч -
Қадам ғам кишварина урмағил ҳеч.

Эй кўнгил, дунё ишлари ва завқларидан кеч. Оёғингни дунёнинг ғам-ҳасратларига урма. Дунё қайғуси билан охират мулки-

дан қуруқ қолмагин. Ундан кўра қилмишларингга зудлик билан тавбаю истиғфорлар қилгин.

Жасад қолмасдин илгари нафасдин
Ҳаво кўп қилмағил, кечгил ҳавасдин.

Танинг жонингдан айрилиб қолмасдан бурун нафс орзуларини кўп қилмагин. Ҳавойи тилаклардан тийилиб, тавба қилгин.

Дари тавба очуқда иста мақсуд,
Иш ўтган сўнг пушаймондин нечук суд.

Тавба эшиги очиқ эканида мақсудларингни тилагил. Гуноҳларингга тавбаю истиғфор қилгил. Тавба эшиги ёпилгач, тавбадан фойда қилмай, ўкинарсан.

Эгил тезроқ Худонинг тоатиға,
Кейин қўйма бу дамни соатиға.

Тезроқ тавба қилиб, Худонинг тоатларига эгилувчи бўл. Кечикувчи бўлма. Ҳали тавбанинг вақти бор, деб, бир соатга ҳам қолдирма.

Йигитликда ажаб хуш хавфи зори -
Ёғинлик келса хўб йилнинг баҳори.

Йигитлик чоғида тавба айлаб, Аллоҳдан кўрқиб йиғламоқ жуда хуш ишдир. Чунки Аллоҳ таоло Ўзидан кўрқиб тавба қилгувчи ёшларга яхши қараса — керак. Зеро, йигитликда қилинган тавба барча ишлари ва сўзларини тўғри қилар. Оз қилган амали — кўп, оз умри - кўп умрли кимса каби фойдали бўлур. Баҳорда ёмғир кўп бўлса, йил ҳам мўл бўлиб, барака ортгани каби йигитлик дағи тавбанинг хислати кўпдир.

Кўзидин ёш оқар - кўрқиб тўқар ёш,
Дурри раҳмат бўлур ҳар ёшиға чош.

Йигит киши Аллоҳдан кўрқиб йиғласа, Аллоҳ таоло ул йигит тўккан кўз ёшининг ҳар томчисини раҳмат инжуси айлаб, савобини кўп қилур.

Мабодо тавба қилмасдин бурунроғ
Ажал келса, кетарсан тавбасиз - доғ.

Тавба қилмасингдан бурун - тасодифан ажал келса, тавбасиз, доғда кетарсан. Тавбани илгарироқ қилмаганингдан ўкинарсан.

Ўлимни доимо ёнингда билгил,
Анинг илгин гирибонингда билгил.

Шунинг учун билгилки, доим ўлим ёнингда. Қўли бўйнингдадир. Ўлимни сира ўзингдан йироқ, демагил.

Ўлимни соқисин пешонада бил,
Лабингни доимо паймонада бил.

Ўлим соқийси, яъни Азроил алайҳиссаломни пешонангда тургандек бил. Азроил қаршингда туриб — ўлим шарбатини қуяр. Сен ўша шарбатни доим ҳўглаб турган бўлгин.

Кўтарибдур қилич — бизга солурға,
Киши билмас — қўярми дам олурға!?

Ажал бир жаллод мисоли қиличини кўтариб, бизларнинг бўйнимизга соларга шайланиб туради. Одамзод буни билмас. Ажал етиб келиб, қилич билан урган чоғда нафас олиш учун ҳам ўз ихтиёримиз қолмайди.

Ажал тортиб турубдур ёй била ўқ,
Ёшинур ер, қочар дармонимиз йўқ.

Ажал овчидек — ёйини ўқи билан тортиб турибди. Бизларнинг эса на яширинадиган еримиз ва на қочарга дармонимиз бор. Шундай экан, тавба қилиб, ўлимга ҳозирланмоқ керак.

Билурсан - йўқ бу дунёни бақоси,
Қадам қўйғон ерингдур - жар ёқоси.

Нега энди тавба қилмассан?! Ахир, биласан-ку, бу дунёнинг бақоси йўқдир. Яшаётган бу дунё гўёки бир жарнинг ёқасидир. Бундай ерда узоқ турмоқ бўлмайди. Ахири ер емирилиб, денгиз ичига тушар. Шунга ўхшаб — сен ҳар қанча яшасанг ҳам, барибир, фоний бўлиб, қабр ичига кирарсан.

Таажжуб мундин ўгмас - жар лабинда
Бани одам ҳануз ўз маглабинда.

Не ажабки, одам болалари ўлимдан қўрқмаслар. Тавба қилмайин ҳануз нафслари ҳавосида бўлиб, нафсларини қондириш талабила юрмоқдалар.

Қадам - дарё юзинда рўйи хасда
Ҳануз авлоди одам минг ҳавасда.

Дунёда тавба қилмайин яшаётган кимсалар мисоли оёқларини дарё устига қўйиб, забун нарсаларни фикрлаб турган кишилар кабидир.

Саҳар бўлса, нидо айлар фаришта,
Дегай: «Эй одами ғафлат сиришта,

Ҳар тунда саҳар келгач, тўртинчи қават кўк устида фариштанинг овози келади. Уни ғафлат қучоғида бўлган одам билан парийлар эшитмаслар. Аммо бошқа жонзотлар эшитса — керак. (Айтадиларки, мазкур фаришта товуқ сувратида бўлади. Унинг чақиришидаги сўзлари будир):

Сани халқ айлаган Султони Ғолиб
Ҳамиша бандасидан тавба толиб».

“Эй одам болалари, сизларни яратган ғолиб Султон, яъни Аллоҳ таоло доим бандаларидан тавбага келишларини истайди. Уларнинг

саҳарларда зорий қилмоқларини яхши кўради”. Фаришта сўзида давом этади:

Эгамни мағфират дарёсидур жўш,
Ажабдур бандасидин - гафлат оғуш.

Худойимнинг раҳмат денгизи қайнаб турибди. Бу раҳмат денгиздан ақалли бир қултум ичингиз. Не ажабки, бандалари гофиллик билан омихта бўлиб юрибдилар.

Эгамдин лутфу раҳмат бобин очмоқ,
Ажабдур бандасидин — мунча қочмоқ.

Раҳмат эшигини бандалари учун очмоқ — Аллоҳ таолодан. Не ажабки, бандалари раҳмат эшигидан қочиб, азоб эшигини истарлар.

Ётурсан гобакай, эмди уёнғил,
Дилу жонинг билан Ҳазратга ёнғил.

Ул фаришга яна айтур: “Эй одам фарзандлари, қачонгача ухларсизлар?! Бас, уйғонинглар. Кўнглингиз ва жонингиз билан гуноҳларингиздан тавба қилиб, Аллоҳ таолога қайтингизлар”.

Наким, қилмишларингдин тавба қилғил,
Бошинг кўп юқори этма, қуйи қил.

“Қанчалар гуноҳ қилган бўлсангизлар, барига тавба қилингизлар. Бошингизни юқори кўтариб — такаббурлик қилмангизлар. Аксинча, бошларингизни эгиб, қилмиш гуноҳларингиздан уялингизлар”.

ПАНДУ НАСИҲАТ

Агар ер юзини султони бўлдунг,
Ўлим чанғалига охир тутулдунг.

Сен, агар ер юзига султон бўлиб, ҳукм юргизсанг ҳам, барибир, ўлим чанғалига тушарсан.

Агар тобсанг ҳаёти ҳазрати Нуҳ,
Қилур бир кун ўлим жонингни мажруҳ.

Агар умринг Нуҳ алайҳиссалом умридек узун бўлса-да, барибир, бир куни ўлим жонингни яралаб кетар. Ушанда шу қора ер остида қоларсан.

Агар тобсанг ҳаёти Хизру Илёс -
Кетурсан бу жаҳондин - аййуҳаннос!

Эй инсон, агар сен Хизр билан Илёснинг умрини яшасанг ҳам, охир бир кун бу жаҳондан кетарсан -ўларсан.

Надур тавба демак - ёнмоқ гуноҳдин,
Тузук йўлга юрумак ўзга роҳдин.

“Тавба нима ўзи?!” деганга жавоб: “Гуноҳлардан қайтмоқ, тўғри йўллар сари юрмоқ, бузуқ йўллардан безмоқдир”.

Худо даргоҳида чун айладинг аҳд,
Ани синдурмагил - нафс айласа жаҳд.

Сен Аллоҳнинг даргоҳида тавба қилиб, тўғри йўлга киришга аҳд қилганингни сўнг тавбангни бузмасликка тириш. Тавбангда собит бўлмоқликни Аллоҳдан тила.

Агар тавба демак чиқти тилингни,
На суд - ул бўлмаса жону дилингни?

Оғиздан чиққан тавбанг жону дилдан айтилмаган бўлса, у тавбангдан нима фойда?!

Дилу жон бирла қилғонни нишони -
Яна қилмаса тавба қилғон - они.

Агар тавба жону дилдан чиққан бўлса, тавба айлаган киши тавба қилган нарсаларини қайта такрорламайди. Бу жону дилдан қилинган тавбанинг аломатидир.

Агар чин ёнасан - тормош бу ёна,
Таҳи поёнадур - тойрилма ёна.

Сен чиндан ҳам тавба қилиб, гуноҳларингдан қайтган бўлсанг, тавбангда собит бўл. Оёғингни юмшоқ бос. Тавба аҳлидан айрилмай, ҳаммаша уларнинг мажлисида бўл. “Таҳи” юмшоқ маъносида. “Тайрилмоқ”нинг маъноси — айрилмоқ.

Надам нурун кўнгилдин қилма ғойиб,
Агар тойиб эурсан - кетма тойиб.

Ўқинч нуруни ҳаммаша кўнглингда асрагил. Тавба қилувчи ўлгандан сўнг беихтиёр тавбангни бузиб, йўлдан тойиб қолма. Негаки, афсус-надоматда қолурсан. Аввалги “Тойиб” — тавба қилувчи маъносида.

Ўлар бир аҳд ила бир хайли бўлса,
Агар чандики - ишрат майли бўлса.

Агар кишининг хаёлида Аллоҳдан бошқа бўлмаса, нафси дунё лаззатларини тиласа-да, нафсига қарши чиқиб — тийинар.

Кўнгил тасдиқи решадур, амал - шох,
Улуғи тавбадур, синдирма густох.

Кўнгил ростлиги томирдир, амал — бутоқ. Буларнинг улуғи — тавба. Уни ҳавойи нафсинг учун синдирма, эй феъли тез инсон!

Синуқ шох зарби бирлан захм олур асл,
Мабодо қолмагай хушк - охири фасл.

Маълумки, куз туни тоқнинг бутоғини ерга кўмиб қўйишади. Иккинчи йил ундан узум меваси чиқади. Демак, синиқ бутоқ

орқали томир нам олади. Шунинг учун синиқ булоқни кўймай қолдирма. Чунки куз ёмғирсиз келса, ўша булоқдан томир чиқмай қолиб — қуримасин, тагин!? Шунга ўхшаб, сенинг ҳам тавбаларингга васвасалар тушиб, ҳаром нарсаларни орзу қилишингнинг охири иймон давлатидан маҳрум бўлмоғингга сабаб бўлишини билиб қўй.

Жарима чирки бирла зоҳиру сир
Бўлубсан кир, надам дарёсига кир.

Гуноҳ ғубори билан жисминг аъзолари кирланибди. Шундай экан, сен ўкинмаслик дарёсига киришинг керак. Ҳамиша тавба қилиб, надомат чеккил.

ҲИКОЯТИ РОБИЪА АЛАЙҲА РОҲМАҲ

Эшитгил Робиъани ашкин, эй шоҳ,
Бировнинг чодирига томди ногоҳ,

Эшитгил, эй шоҳим, Робиъа исмли бир валия хотиннинг ҳикоясини. Робиъа бир вақт хотинлар мажлисида ҳозир эди. Робиъанинг кўнглига Аллоҳ таолодан кўрқув тушиб, йиғлади. Кўз ёши оқиб, бир хотиннинг рўмолига томди.

Деди: «Юв чодирингни, эй қариндош,
Қизил қондур кўзимдин сачрагон ёш».

Робиъа кўз ёши томган хотинга деди: “Эй дугона, бурканчингни ювгин. Чунки менинг кўзимдан томган сув кўз ёши эмасдир, балки қизил қондир. Бас, қон эса — мурдор, рўмолинг — нажас бўлди. Шунинг учун ювгил”.

Уётлиғ осийадин, эй газида,
Бўлубдур қона табдил оби дийда.

Яъни, эй қариндош, менинг кўз ёшим гуноҳим сабабли қора сувдан қизил қонга айлангандир. Шунинг учун бурканчиқ — нажас бўлди.

Агарчи Робиъадур маръи биззот,
Эранлар қўйдилар «Тожур рижол» от.

Эркаклик ва зоҳидлик соқол билан эмасдир. Чунончи, Робиъа сувратда хотин эса-да, эркаклар унга “Тожур рижол” исм бердилар, яъни “эрлар тожи” дедилар.

Ўзин судраб Ҳарамга жони бирлан
Етушти етти йилда ёни бирлан.

Робиъа турли-туман азоблар билан яёқ юриб, Каъбатуллоҳга зиёратга келди. (Айтмишларки, Каъбатуллоҳ Робиъа хотун томон

юрди, ўзини тавоф қилдирди. Алҳол Каъбага ярим кунлик йўлда бир чашма бор. Уни Чашмаи Робия дейишади).

Анинг шаънидаги касбу камолат
Ададиндур берун азвоқи ҳолат.

Робиянинг зотида бўлган ибодат касбу камолотлари ҳисоби ҳаддан ташқари. Уларни баён қилиш учун бу мухтасар торлик қилади.

Мунингдек йиғласа андоқ неку рой,
Бизингдек рўсийаҳни ҳолиға вой.

Бундайн эзгу фикрли валийаки, кўзларидан қон чиққунча йиғласа. Биздек қора юзликлар ҳолиға вой бўлса керак. Чунки бизда сабот камдир.

Ҳамиша завқимиз айшу кулушга,
Етушмас эрта қилғон тавба тушга.

Зероки, бизлар ҳамма вақтимизни тириклик ҳавасларию кулмагу ўйнамоқ завқи билан ўтқарурмиз. Тавбалар қилсак-да, тавбаларимизда қатъийлик йўқдир. Эрта билан тавба қилсак, туш вақтида уни бузиб. аввалги хатоликларимизга қайтармиз. Бизларга Робия каби камолот топмоққа йўл бўлсин!?

МУНОЖОТ БА ДАРГОҲИ ҚОЗИЙУЛ ҲОЖОТ

Илоҳи, лутф қил ман мубталоға,
Тушубдурман биёбони балоға.

Илоҳим, менки, бало даштига кириб, адашиб — йўлдан озибман, бу балоға гирифгор қулингга раҳм қил.

Ётибман юз тубан - иссиғда сувсаб,
Киши йўқтур томизғай қатраи об.

Мен қулинг биёбонда гуноҳларим иссиқлигида сувсаб, раҳматинг сувига муҳтож бўлиб, юз тубан ётибман. Бирор киши йўқки, шафоат қилиб, раҳматинг дарёсидан бир қатра сув оғзимга томизса.

Қуруб қоним, етибдур лабға жоним,
Тушубдур ерға оғзимдин забоним.

Мен шунчалар ҳолга тушибманки. ожизлик ва сувсизлик қонимни қуритиб, жонимни оғзимга келгирди. Иссиқдан тилим осилиб, ит каби ожиз бўлибман.

Мазиййат аҳли атрофимдадур пур,
Умидликман ҳануз, ё Кошифуз-зур.

Атрофимда эгулар аҳли кўпдир. Уларнинг шафоатидан ҳануз умиддаман, эй муцкиллари очувчи Аллоҳим.

Карам баҳридин, эй султони Ваҳҳоб,
Ато қилсанг манга бир журъайе об.

Жўмардлик денгизидан менга бир томчисини бергил, эй ке-
чиргувчи Подшоҳим — Аллоҳ.

Саодат қувватин қилсанг иноят,
Рафиқим бўлса тавфиқи ҳидоят.

Ё Раббим, раҳматинг бирла эзгулик қутини ва озуқини менга
иноят қилиб, йўлдошимни тавфиқ ила ҳидоят айласанг эди!?

Бериб синмас асои тавба қўлга,
Талаб дарди билан солсанг бу йўлга.

Раҳматинг ила тавбанинг синмас қаттиқ таёғини қўлимга бе-
риб ва тавбамда қатъий қилиб, Аллоҳ таолони истамак сари
қўнглимга ошиқлик бериб, тариқат йўлига солсанг эди!?

Таварруъ зоди бўлса қўйнимизда,
Убудийят таноби бўйнимизда.

Раҳматинг туфайли қўйнимизга тақволик озуғи бўлса ва яна
бандачилик юку умидлари бўйнимизда бўлса эди, қандайин гўзал
иш бўлар эди!

Юритиб яхшилар кезган субулни,
Ризо мулкига қўндурсанг бу кулни.

Ё Рабб, раҳматинг ила бу ғариб бандангни ҳам улуғлар ва эзгу-
лар кезиб юрган йўлингда кездирсанг ва Ўзингнинг ризолик дав-
латингда севинтириб юритсанг бўлармиди?!?

Мунингдек ишлар, эй Донои асрор,
Санга осон эрур, гар бизга душвор.

Бундайин ишлар, эй сирларни билгувчи Аллоҳ, Сенга осон-
дир, бизга қийин.

Кўтарибман умид бирла билакни,
Худовандо, қабул этгин тилакни.

Умид билан Сенинг раҳматингга сифиниб, дуо учун билакни
кўтариб, арзи ҳол этарман. Ўзинг раҳматинг билан тилакни қабул
қил, эй Худо!

МАВЪИЗА: ҲАСАДДИН ЙИРОҚ БЎЛМОҚ БАЁНИ

Кел, эй нафс, очмагил кўз ҳар қаёна
Йўқ эрмиш эътимод ушбу замона.

Эй инсон, кўзингни очиб, ҳар тарафларга суқланиб боқмагил.
Бу дунёни боқий, деб ишонма. Зеро, бу фоний жаҳоннинг таян-
чи ва бақоси йўқдир.

Муяссар бўлса тиллодин санга тахт,
Ўзингдин пастга зинҳор аймагил сахт.

Ҳақ таоло ҳазратининг марҳамати туфайли сенга енгиллик билан тожу тахт муяссар бўлса, зинҳор базинҳор, ўзингдан паст мартабали кишига қаттиқ сўз дема, кўнглини ранжитма.

Агар берса жаҳон султонлиғи даст,
Киши ўз ҳолини билмоқ керак паст.

Агар дунё халқи барчаси сени подшоҳ, деб байъат берсалар-да, сен ўзингни тубан мартабада билмоғинг керак. Зероки, мартаба ва шоҳликка гурур қилмоқ аҳмоқликдир.

Агар рутбанг эрур аълои офоқ,
Йиқилгон хасталарни ҳолина боқ.

Агар сенинг мартабанг осмондек баланд бўлса-да, мартабангта алданмагил. Атрофга қараб, хасталикларга чалинганларнинг аҳволига боқиб, ибрат олгин. Мен ҳам бир куни шу хасталар кунига тушиб, забун бўлурман, дея фикр қил.

Бу рифъат бирла кўкни кўр ҳамиша,
Юзидур ер сари, эй яхши пеша.

Кўриб турибсан-ку, осмон нақадар юксак бўлишига қарамасдан, юзини тубан қилиб, тавозуъ билан ер томон қаратиб турибди. Шундай экан, сен ҳам гердайиш ўрнига тавозуълик қилгин.

Агар чандики ўрнинг бўлса афлок,
Қуёшдек ўп - юриб рухсорай хок.

Агар сенинг ўрнинг Идрис пайгамбар каби кўклар устида бўлса ҳам, такаббурлик қилмагин. Балки қуёш каби уялиб, юзингни тубан қилиб тургин.

Агар дунёда бўлса зўр бозу,
Вале анда қуруғлиғдур тарозу.

Сен бу дунёда куч-қувват соҳиби бўлсанг, одамларга зулм қилма. Чунки охиратда зулм қилгувчилар учун тарозу бор — ҳисоб қиларлар у ерда.

Тараф мўре ва сенда қудрати фил -
Мусулмонлиғда анга марҳамат қил.

Сенга қарши тарафда бўлмиш бир мусулмоннинг қуввати бир кумурсқача, сенинг қувватинг филча бўлса, сен унга кучим кўп, деб зулм қилма. Зеро, мусулмонликда зўр — кучсизга шафқат қилмоғи керак.

Агарчи ул оёғ остидадур хор -
Худо махлуқидур, оғритма зинҳор.

Агар биров оёқ остидаги бир тиканчалик бўлса ҳам, унга озор берма. У ҳам Худонинг махлуқидир.

Такаббур қилмагил, эй бемаъоний,
Фалони ўғлидурман, деб фалони.

Такаббур қилма, эй бемаъни инсон, бировни “У фалончининг боласи, унинг онаси фалончи” деб хўрлама.

Агар олдингдаги қул бўлса волий,
Кўнгилни кинасидан айла холий.

Агар қаршингдаги қул волий, ёки муфтий, ёки султон бўлса, сен унга ҳасаду гина кўзи билан қарама. Унга эргашишдан ор қилма.

Бурунғи ҳолиға этма наззора,
Ани Тангрим азиз тутса - начора.

Сен ул мансаб эгаси ва аҳли тақвонинг бурунғи ҳолига қарама. Яъни у авваллари фосиқ эди. Энди қандай қилиб тақво бўларкан, мен унга илтифот қилмасман, демагил. Зеро, Тангри уни азиз айлаб, авлиё қилса — начора?!

Ишонма отага, қолма талабдин,
Сўралмасдур қиёматда насабдин.

Отам улуғ зотлардан бўлган, деб алданиб, Аллоҳ таолони истамдан қуруқ қолмагин. Зероки, қиёматда “Насл-насабинг қандай эди?” деб сўраслар. Бунинг тасдиғи “Мўъминун” сурасининг 101-оятидир.

Ҳасаб фавқи насабдур, эй неку ҳол,
Йипак тўндин ўтар хўп ишлаган шол.

Эзгу ва яхши амалли бандалар қиёмат кунида насли ва насабли кишилардан устундирлар, эй хушҳол инсон. Ахир, бозорларда кўргансан-ку, яхши тикилган тери тўн ипак тўндан ўтиб тушади.

Қорача ўғли хўжа ўғлидин кам,
Муаллим бўлса - саййиддан ўтар ҳам.

Қулнинг боласи хўжа ўғлидан кам туради. Аммо у қулбачча билимдон бўлса, саййиднинг ўзидан ҳам ўтар.

Агар соҳиб насаб туздур ишига,
На сўздур икки хислатлик кишига.

Агар насл-насабли киши шарият ишига ҳам тўғри бўлса, сўз йўқ — ўша киши икки хосиятли кишидир. Хосиятнинг бири — наслу насаб бўлса, иккинчиси — яхши амаллиликдир.

Агар қилсанг сафар дорул ҳаёта,
Хўб ота бор, дема, тормош хўб ота.

Сен охират уйига сафар қилмоқ қасдида бўлсанг, яхши отам бор, дема. Ва мен унинг наслиданман, деб алданмагил. Яхши ота ва онага алданмоқ — аҳмоқликдир. Аммо яхши ном орттиришга интилин. Чунки:

Агарчи Нуҳ эди ҳодийи инсон,
Туғубдур андоғ эрдин номусулмон.

Нуҳ алайҳиссалом одамларни тўғри йўлга бошловчи пайғамбар эди. Шунга қарамай, ундан бир кофир ўғил туғилди. Оти Канъон эди — оғасининг пайғамбарлигига ишонмади.

Агарчи Нуҳ ўғлин арзин этти,
Худодин «Лайса мин аҳлик» эшитти.

Ҳақ таоло ҳазрати Нуҳ пайғамбарга тўфонда кемага ўтирганида ваъда қилиб эдики, тўфонда кемада ўтирганинда аҳлинг ва жамоатинг билан киргин. Тўфон куни етиб келган вақтда Нуҳнинг уч ўғли Ҳом, Ёфас ва Сом кемага тушдилар. Булардан бошқа саксон киши билан бирга Канъон исмли ўғли кемага тушмади. Нуҳ алайҳиссалом: “Эй ўғлим Канъон, бизлар билан кемага мингил” деди. Канъон айтди: “Мен баланд тоғларга чиқиб қолғумдур”. Шунда Нуҳ алайҳиссалом Аллоҳга қарата ваъдани эслатди. Аллоҳ таоло айтди: “Канъон сенинг аҳлингдан эмасдир. Чунки у кофирдир. Кўриб турибсан-ку, сенга ҳам, онасига ҳам эътибори йўқ бунинг”.

Абу Толибки, ʼаммдур Мустафоға,
Ота эрди Алиййул Муртазоға,

Биласан-ку, Абу Толиб Пайғамбар алайҳиссаломнинг отаси Абдуллоҳ билан бир туғишган эди. Ва яна ҳазрати Алига ота эди.

Кичикдин Мустафоға эрди мушфиқ,
Ва лекин бўлмади динда мувофиқ.

Абу Толиб Пайғамбаримизга ёшлик чоғидан шафқатли бўлиб, уни тарбиялаган эди. Шунга қарамай — динга кирмай кофир бўлди.

Диёнатсиз ўшалки - бўлди нобуд,
Паямбар шафқати ҳам қилмади суд.

Ўша Абу Толиб динсиз кофир бўлгани учун Пайғамбарга қилган барча яхшиликлари йўқ бўлди. Пайғамбарнинг шафқати ҳам фойда қилмади. Бу хусусда “Тавба” сурасининг 113-оятини нозил бўлди.

Анинг ҳукмидадур идбору иқбол,
Тикандин гул чиқарди, заҳрдин бол.

Дунё ишларини тадбиру қабул қилишлик Тангри таолонинг ҳукмидадир. Агар Аллоҳнинг иродаси бўлса, кофирни мусулмон қилади. Истаса — тикандан гул чиқариб, заҳарни бол қилади.

Халилуллоҳ эрдилар Озар ўғли,
Тақи Лут набийдур - Ҳозар ўғли.

Айтмишларки, Иброҳим Халилуллоҳ Озар исмли кофирнинг ўғли эди. Лут пайғамбар ҳам - Ҳозар отли кофирнинг ўғли эди.

Ҳасуд этган киши дуну дағалдур,
Бу бир сўз халқ аро эски масалдур.

Ҳасадчи киши ёвуз бир пасткашдир. Бу сўз эскидан бор бир масалдир. Бунинг маъноси шуки, кўрилган икки пайғамбарнинг оталари иймонсиз эди. Шунга қарамай, Аллоҳ таоло бир кимсани отаси кофир бўлса ҳам - азиз қилди. Зероки, ёмондан яхши туғдирмоқ — Аллоҳнинг ҳикматидир.

Чароғиники, Ҳақ ёндирди - қўйди,
Ани ким «пуф» деди - соқоли куйди.

Аллоҳ таоло бировнинг қўлига ислом чироғини ёқиб бериб, азиз - авлиё қилса, бошқа биров эса уни сўкиб — илтифот айла-маса, соқоли куйиб, халқ орасида масхара бўлади. Зеро, Луқмони Ҳаким айтмишки, бировнинг давлати ва мартабаси ортса, унга қарши келмагил.

Худони сунъидан кўрдинг карашма -
Бир эски ердин оқти янги чашма.

Худонинг ҳикматларини кўриб турибсан. Шулардан бири — қадимда сувсиз бўлган ерларга чашма оқизгани эмасми? Шунинг каби, Аллоҳ таоло Ўз қудрати билан бизга ажиб кўринган иш, яъни кофир наслидан пайғамбар ёхуд бир азизни туғдирса, Унга бу иш сира мушқил эмасдир.

Ани банд этгали бирав олди бел,
Ани фарқ айлади ногоҳ келиб сел.

Бир аҳмоқ келиб, бу чашмани бўғиш учун фил билан тупроқ ташитди. Аммо тўсатдан сел келиб, ул аҳмоқни фили билан фарқ этди. Шунга ўхшаб, ҳасадчи бировнинг мартабасига ғаюрлик қилса, ахири, ўша аҳмоқнинг ўзи хароб бўлиб, йўқ бўлади.

Агар тори киши зулм этса тор-тор,
Вале мазлум деганни ажри ортар.

Бир золим бировга зулм истаса, пичоқ ёки қилич тортар. Аммо бу ҳолда мазлум золимнинг зулмига чидаб, сабр билан бўлса, албатта, ажри ортади. “Тори” — пичоғи маъносида.

Мусулмонга ҳеч бўлма мукобир,
Борур жо(й) бир эрур, эй нафси жобир.

Худдас, сен мусулмон кимсага такаббурлик қилма. У азиз кимса бўлса, итоат қил. Кўнгилдан ҳасадни чиқар. Зероки, азиз ва мартабали кишига бировнинг ҳасади қанчалар кучли бўлгани сари, азиз ва маратабали кишининг иззати ва мартабаси яна ҳам ошар. Буни уққин, эй ўзига зулм қилгувчи кимса.

Тушурма нафъи йўқ ранжиш миёна,
Сани элгар зиёна тозиёна.

Бефойда зиёну ранжишу зулмни мусулмонлар орасига туширма.
Фитна кўтарма. Чунки бу ишларни қилмоқ охират зиёнига олиб
келади. Бу дунёда ҳам биров у золим ҳасадчи устидан қозига бо-
риб, қамчилатиб қўйиши мумкин.

Тирик юргунча золим - ўлгани хўб,
Гуноҳдин бир неча кам бўлгани хўб.

Албатта, золимнинг ер юзида тирик юрганидан кўра ўлиб, гўрга
киргани яхши. Шунинг учун у золим қанча тез ўлса, қилажак
гуноҳлари ҳам шунча камайиб, азоби ҳам кам бўлур. Мана бу ҳикоя
шул хусусдадир.

ҲИКОЯТИ ҲАЖЖОЖ

Мусулмонга бир кун айди Ҳажжож:
«Дуои хайр учун бизга қўлунг оч».

Кунлардан бир куни Ҳажжож ибни Юсуф бир мустажоби даъ-
вот кимсага узрхоҳлик ва илтимос билан деди: “Эй азизу аржу-
манд, бизларга бир яхши дуо қилгил”. (Нақдирки, ул киши Бағ-
додлик Сулаймон ибни Мусо исмли киши эди. Ғоят тақволи ва
донишманд эди. Ҳажжож эса Макка подшоҳи эди — ўта золимди
ва “Дунёда қон тўкишдан лаззатли нарса йўқ дерди.”).

Дуога қўл кўтарди ул неку ҳол,
Деди: «Ё Рабб, бу золим жонини ол!».

Ул азиз Ҳажжожнинг илтимосини қабул қилди ва дуога қўл
кўтариб деди: “Эй Худо, бу золим шумнинг жонини олгил ва
умрини оз қилгил”.

Деди Ҳажжож ўшал марди Худога:
«Тилинг борди нечук мундоғ дуога?».

Ҳажжож бу дуони эшитгач, ул Аллоҳ таоло йўлида юргувчи
азизга деди: “Бундаин дуога нечук тилинг айланди? Мендан
нима жафо кўрдингки, бундаин хавfli дуо қилдинг?”

Деди Ҳажжожга ул марди неку сайр:
«Санга ҳам барча мусулмонларгадур хайр.

Ўша яхши юриш-туришли авлиё Ҳажжожга жавоб бериб айт-
дики: “Бу дуо ажаб кўркам дуодир. У сенга ва барча мўъминларга
яхшидир”.

Гуноҳинг кам бўлур - агар ўлсанг тез,
Кетар зулминг аларни бошидин тез».

Ул азиз кимса яна дедики: “Агар сен менинг дуоим сабабли тез кунда ўлиб, охират уйига борсанг, гуноҳинг оз бўларди. Зероки, умринг узун бўлса, гуноҳинг кўп бўлиб, тамуғда узоқ турарсан. Тез ўлмоғингдан яна бир фойда шулки, мўъминлар бошидан зулминг кетиб, роҳатда қолурлар. Сенга бундан ортиқ яхши дуо бўлурми?!” (Айтмишларки, ул азиз бу дуони қилгандан сўнг йигирма кунча ўтгач, Ҳажжож ҳижратнинг 126-йили рабиъул аввал ойининг 13-кунида жума кечаси дорул бақога кетди. Масжиди Ҳаромнинг Боби Аббос номли эшиги ёнида дафн қилинди).

ТАМАЪДИН ҚОЧМОҚНИНГ БАЁНИ

Кел, эй озода, бўл ҳиммат билан ёр,
Тамаъ зиндонига бўлма гирифтор.

Эй пок инсон, кел, энди сен ҳамиша ҳимматинг билан бўл. Зинҳор тамаъ зиндонига гирифтор бўлмагин. “Тамаъ қандай бўлади?” десанг, эшит. Агар биров тижорат қилиб ёки экин экиб, фойда олишни умид қилса, бунга тамаъ қилиш дейилмайди. Аммо ўзини халқ орасида олиму сўфий кўрсатиб, бироқ унинг бу сўфийлиги Аллоҳ учун бўлмай, балки халқ менга назру ниёз берсинлар, деб қилган ишидир. Тамаъ қилиш ана шудир. Бу ҳаромнинг ўзгинасидир.

Берарга бўлмаса дунё ишидин,
Уз истиғно, тамаъ қилма кишидин.

Агар халққа берадиган молу дунёнг бўлмаса, яъни нақадар фақир бўлсанг-да, ҳолингни бировга билдирма ва бирор нарса тамаъ қилма.

Худойим ҳар на берса, қил қаноат,
Юракни қилма миннатдин жароҳат.

Худойи таоло сенга бойликдан ёки фақирликдан ҳар нимаики берса, шунга қаноат қил. Мен фалончига фалон нарса қилдим. Мен бировга бунча садақа қилдим, уни бердим, буни бердим, дея миннат билан кўнглингни жароҳатлама. Чунки қилганларингни санаб миннат қилишинг — бари ҳаром.

Югурсанг кунда бир кади учун чанд
Бухоро ўлкасидин то Самарқанд,

Агар сен бир қовоқ учун кунда Бухородан Самарқандга югуришни касб қилган бўлсанг, ёки:

Бадахшондин кўтарсанг юз сари тош,
Баҳоси Балх ичида бўлса бир мош.

Юз сари оғирликдаги тошни сотиш учун Бадахшондан Балхга кўтариб келсанг, фойдаси бир мошча бўлса, ёхуд:

Агар боши билан чоҳ қазса банда,
Кўзини ёшича сув тобса анда.

Бир қул боши билан қудуқ қазиб, охирида — қазиб бўлгач, кўз ёшичагина сув чиқса ёки:

В-агар қазса ариғ кирпик била мард,
Агар бир хўшайе жав қилса парвард.

Бир киши кичкина пичоқ билан ариқ очиб, сув оқизиб, бир бошоқ келадиган арпа етиштириб ўстирса:

Бу меҳнат бирла тобсанг парчаи нон,
Кишини миннатидин улдур осон.

Бу айтилган машаққатлар билан топилган бир парча нон кишининг миннатидан яхшироқдир. Яъни халқдан тамаъ қилмоқдан яхшироқдир.

Қидирғон бирла ризқинг ошмас,
Кетар қадринг - қадардин ҳаргиз ошмас.

Қидириб елиб юрганинг билан Аллоҳ таоло тақдир қилган ризқинг кўпаймайди. Аммо Худойи таоло қошида қадринг, яъни ҳурматинг кетади. Сабрсиз ва ҳарис бўлиб, аҳли дунё жумласидан бўлиб қоларсан.

Таваккул ганжидин, эй юз ўгурғон,
Буюрғонга муҳолифдур бу юрғон.

Эй тамаъгир, сен таваккул хазинасидан юз ўгириб, тамаъ хазинасига борурсан. Зероки, сенинг бу юришинг Аллоҳнинг буюрганнига қаршидир. Чунки Аллоҳ таоло касб қилмоқликни буюрган-дир. Бу буйруқ “Мулк” сурасининг 15-оятгида ёзиқдир.

Ола бўлғон ола юрғондин ортиқ,
Кўмулган - телмуриб турғондин ортиқ.

Эски кийим билан турмоқ тамаъ билан мол олиб юрмоқдан афзалдир. Ўлиб тупроққа кўмилиш одамларнинг кўлига термилиб тамаъ қилгандан ортиқдир.

Агар тош чайнаса элдин чиқиб тош,
Кишига эгмагай ҳимматли қул бош.

Агар киши шаҳардан чиқиб, тош чайнаса ҳам, бу ҳимматли банда бошини тубан қилиб кишига сирин айтмас, кишидан тамаъ қилмас.

Тамаъ нониға лаб очгунча - ўл оч,
Минан ўтидин учқундек бўлиб қоч.

У қорни оч киши тамаъ билан топилган нонга оғиз очмас. Одамларнинг миннатлари ўтидан яшин тезлигида қочар. Асло тамаъ қилмас.

Агар қорни бироз тўймаса қорни,
Кишига айтмагай ҳар банда сирни.

Агар бир кишининг қорни узоқ вақт тўймай, оч юрса ҳам, бу банда ҳимматли бўлса — сирини бировга айтмас.

Қаноат маъданига оч кўзинг оч,
Тамаъ бўйи кўринмай бўйидин қоч.

Қаноат хазинасига қадам қўйган инсон, очиқиб турган кўзини очгин. Тамаънинг бўйи-басти кўринмасдан бурун — унинг исидан қоч.

Тамаълик силадан беҳдур силинган,
Тилангандан эрур ортиқ тилинган.

Тамаъ билан бир сурув қўй олгандан кўра елкага мушт еган афзалдир. Тиланчи бўлиб юргандан — эски кийимларда тилиниб юрган яхши.

Тамаъ қилма топарга зарнигорин,
Бу зар меҳри бузар динни ҳисорин.

Хуллас, сен ҳар кимдан тамаъ қилма. Хўрлик топарсан. Яна олтин муҳаббатига кўнглингни боғлама — дин қалъасини бузарсан ва уни хароб айлаб, иймонингдан жудо бўларсан.

Кишининг матлаби сийм бўлса ё зар,
Халилнинг отаси бўлса ҳам - озар.

Агар бировнинг орзуи сийму зар бўлиб, Аллоҳ таолони истама-са, гарчи у — Халилуллоҳнинг отаси Озар бўлса-да, йўлдан чиқади.

Мусоҳиб билмагил дунё ҳасиймин,
Насийми маърифат исга - на сиймин.

Ўшандайин Ҳақ таоло ризолигини қўйиб, олтин истамиш кишини охират йўлдоши деб билма. Балки Тангри душмани деб бил.

Эмаклаб — кетса, тушса эт била пўст,
Тамаъ қилма кишидин тўша, эй дўст.

Эмаклаб, терию этинг тушиб, не машаққатлар ичида юрган бўлсанг-да, одамлардан гарчи биргина луқма бўлса ҳам тамаъ кутма, эй дўст.

Ғарази дунё бўлиб, эй одамизод,
Азиз умрингни ҳаргиз қилма барбод.

Хуллас, бу дунёда турли ҳолларда бўлсанг-да, азиз умрингни тоат-ибодатсиз ўтказиб, тамаъ йўлига кирмагил, эй инсон.

Кишини хизматида боғласанг қўл,
Жиловида югурсанг бир қадам йўл.

Сен тамаъ кетидан юриш ўрнига бир муршиди комилнинг хизматига қўл қовушгирсанг, яхши бўлади. Аллоҳнинг ризолиги учун бир қадам бўлса-да, югурмоғинг авлодир.

Бу юргондин фано кечганинг ортиқ,
Бу неъматдин заққум ичганинг ортиқ.

Тамаъ дўконида турмоғингдан ўлмоғинг афзал. Ва бу тамаъдан ҳосил бўлган неъмагни емакдан жаҳаннам заққумини еганинг яхшидир.

Ва лекин тегса хос эрнинг жилови,
Саодатдур дилинг дардига дови.

Аммо бир муршиди комилнинг файзи нури сенда из қолдирса, ажаб эмаски, бу бир яхши давлат бўлса-ю, кўнгил заҳматларингга дорилик қилса ва буткул матлабинг ундан ҳосил бўлса. Муршиди комилнинг “файзи нури”дан мурод — унинг муридга берган тарбиясидир.

Анингдек эрнинг даргоҳида қиш-ёз
Азиз умрингни ўткарсанг - эрур оз.

Ўшандай муршиднинг хизматини қишу ёзлар қилиб умринг ўтса-да, хизматинг озлик қилур.

Ўшал эрнинг эриким бериёдур -
Қадам туфроғи кўзга тўтиёдур.

Бу хизмат қилгувчи эр — муриднинг муршиди комили риёсиз ва тамаъсиз бўлса, бундай муршиднинг оёқ босган тупроғини кўзга сурма қилиб сурса ҳам бўлади. Бу мурид кўз устидаги қошдек ҳурматли бўлади.

Анингдек бандани бўлсанг гадоси -
На давлатдир Худойимнинг ризоси.

Шундайин муршиди комилнинг хизмати учун гадо бўлсам эди, бу қандай гўзал давлат бўларди мен учун. Зеро, Худойи таолонинг ризосини шу муршиди комил хизматидан топилур.

Анинг бир донасидур хирмани зар,
Дами суддир ул эрдин мушқу анбар.

Бундай пири комилнинг бир ўзигина хирмон тўла зарга тенг бўлади. “Зар” дан мурод — бироз суҳбатида ўтирмоқлик билан кўп савоблар олмоқлик ва яқинлик ҳосил қилмоқликдир. Ва бироз юзлашиб муомала қилиши мушқ ила шакардек ёқимлидир.

Саодатлик мурид ул ҳақ роҳинда
Бўлур йўлбошчининг даргоҳинда.

Шундайин пирнинг муриди саодатли ва яхши давлатли муриддир. Бунингдек, мурид ҳақ бўлгувчи муршиди комил йўлида бўлиб,

унинг суҳбатида мулозаматлар қилиб, ҳамиша йўлбошчиси ёнида бўлади. Унинг хизматидан бир соат ҳам айрилмайди.

Не расво пир эрур нафс учун хор -
Муриди эшигинда юрса ул зор.

Бу қандайин расво муршидки, нафси учун хор бўлиб, муридларининг эшигида туриб, улардан мол тамаъ қилса - асбоби дунёни жазб қилиб юрса!?

Ҳаё йўқ, шарм йўқ ҳаргиз аларда,
Битиклик ҳодийлардан нусхаларда.

Бунинг каби тамаъ кетидан тушган муршидларда ҳаё йўқ, шарм йўқ. Булар ҳақида ўтган яхшиларнинг китобларида ёзилгандир.

Кеча кундузга кимнинг кучи етса,
Ҳаром эрмиш ўзини сойил этса.

Бировнинг бир кеча-кундузга етарли озиғи бўлса-ю, у яна тиланчилик қилса — ҳаромдир. Бизнинг замона шайхлари яхши отларга миниб, яхши араваларга ўтириб, бой муридларига тамаъ қилиб юришади. Бу айна ҳаромнинг ўзгинаси.

Набий айди: «Қиёмат бўлса, эй дўст,
Тамаъгирни юзида бўлмагай пўст».

Пайғамбар алайҳиссалом айтдиларки, қиёмат куни келиб, одамлар қабрларидан турган вақтда тамаъ аҳлларининг юзларида териси шилиниб чиқар ва халқ орасида юзлари хунук бўлиб, шармисор бўлишади. Аллоҳдан паноҳ сўраймиз бундайин ҳолдан.

Билай десанг бу сўзни иста «Мишкот»,
Тамаъ бирла кечирган ҳайф авқот.

Юқорида келган Пайғамбар алайҳиссалом сўзини билишни истасанг, “Мишкоти масобиҳ” китобига боқ. Унда муаллиф айтади: “Тамаъ билан кечган умр — зое кетган вақтдир”. Яъни бундай ҳаёт амалсиз ҳаёт бўлиб, охиратда бунингдек кимсалар ҳасрат аҳлидан бўлурлар.

ҲИКОЯТИ САВБОН

Ажаб мард эрди Савбон атқиёда,
Ул отлиғ эрди бир кун, эл - пиёда.

Хабарда келмишки, Савбон розийаллоҳу анҳу жуда тақволи ва сўфий кимса эди. Бир куни у йўлга чиқди. У отда эди. Яна бироз жамоа ҳам у билан пиёда борарди. Шунда:

Қўлидин ерга қамчи тушди ногоҳ,
Тушуб олди ўзи ул марди огоҳ.

Бироз юрилгач, ногоҳ Савбоннинг қўлидан қамчиси ерга тушди. Хушёр Савбон отдан тушиб, қамчисини олди.

Ёронлар айди ул покиза ҳалқа:

«На бўлғай эрди амр этсанг бу халқа».

Яёқ юрганлар ўша пок хулқли Савбонга дедиларки, “Буюрсанг эди, бу яёқлар қамчини ўзлари олиб берардилар”.

Деди Савбон: «Тамаъдин бўлмағай, деб,

Олиб бергил, демакни кўрмадим эб».

Савбон розийаллоҳу анҳу айтдики, “Тамаъгир аҳлидан бўлиб қолмайин тағин, деб, сизларга қамчини олиб беринглар, дейишни лойиқ кўрмадим”.

МУҲАББАТСИЗ КИШИДИН ҚОЧМОҚ БАЁНИ

Кел, эй толиб, кўзунг ибрат била оч,

Муҳаббатсиз кишидин қуш бўлиб қоч.

Эй Аллоҳ гаолони истагувчи инсон, кўзингни дунё ишларидаги ибратларни кўриш учун оч. Бу мазмунда оятлар қўп. Шулардан бири “Аъроф” сурасининг 185-оятидир. Яна “Оли Имрон” сурасининг 31-оятда айтилмишки, кўнглида Аллоҳга муҳаббати бўлмаган кишидан қуш каби нафратланиб қоч.

Муҳаббаг аҳлини жўёни бўлғил,

Ўшалким учради - қурбони бўлғил.

Сен ҳамиша Аллоҳни севувчиларни излагил. Баногоҳ улар сенга учраб қолсалар, йўлларида фидо бўлиб, ўзингни қурбон қилгин.

Зеро, аҳлуллоҳларни топмоқ — Худонинг Ўзини топмоқдир.

Кишини кўнгликим бегона бўлса,

Эрур душман - агар ҳамхона бўлса.

Бирор кишининг кўнглида ёмонлик, яъни Аллоҳ таолони истамакни душман кўришлик бўлса, албагта, у сенинг душманингдир. Агар у сенга ҳамхона бўлса, яъни бирга яшаса ҳам, ундан безгил. Уни душман кўргил. Мажлисида ҳозир бўлмагин.

Муҳаббатсизки бўлди ҳар қаю зот,

Агар фарзанди шириндур - эрур ёт.

Биров Аллоҳни севмас бўлса, ундан қайтгил. Зеро, бундай кимса — ўз фарзандинг бўлса-да — душмандир. Нуҳ алайҳиссаломнинг ўғли бунга мисолдир. Аллоҳнинг Нуҳга: “У сенинг аҳлингдан эмасдир” — дегани машҳурдир.

Муҳаббат бўлмаса ҳар кимда, эй хайр,

Отанг бўлса - эрур бегонаву ғайр.

Ҳар кимдаки Аллоҳга муҳаббат бўлмаса, эй хайрли инсон, у ётдир. Аҳлинг эмасдир. Гарчи бундай киши - отанг бўлса ҳам.

Ақориб юрмаса кўнгли ақориб,
Қўлингдин келса, ҳеч ўлтирма бориб.

Агар яхши бир қариндошининг кўнгли Аллоҳ таоло ишқи билан ёришган бўлмаса, эр йигит бўлиб — қўлингдан келса, унинг олдига бориб ўтирма. Балки уни кўп душман кўргин. Чунки у аҳлуллоҳдан бўлмади.

Агар бегонайенинг доғи бўлса,
Анга сарф эт кўзингни ёғи бўлса.

Агар қариндошинг бўлмаган бир бегона кишининг кўнглида Аллоҳнинг ишқу ҳасратидан доғ бўлса, яъни у Аллоҳни севса, кўзингда бироз бўлса-да, ибрат аломати бор экан — унинг хизматида бўл. Чунки сен учун ҳақиқий қариндош шулдир. “Хужурот” сурасидаги “Мўъминлар - биродардирлар” деб ёзилмиш 10-ояти бунга кафилдир.

Жигарбандинг юрагинг гўшасидур,
Анинг меҳри қиёмат тўшасидур.

Аллоҳнинг ишқи ва талабида бўлган ўша кимса сенинг жигарбандинг ва юрагингинг бир бўлагидир. Ана шундай кишини севмоқ қиёмат кунининг озиғидир. Чунки у ўзининг Аллоҳни севмоғи билан аҳлуллоҳдан бўлди.

Анингдек ёр ила чун айладинг аҳд,
Ичурса заҳр - ани билмак керак шаҳд.

Ана шундайин аҳли ишқ билан дўстлик риштасини боғлаган бўлсанг, унда шу дўстинг сенга заҳарли нарсалар ичирса-да, сен уларни болдек қабул қил. Яъни бундайин дўст сенга нақадар машаққатлар етказса ҳам, уларни енгил кўриб, дўстликда қатъий бўлмоғинг керак. Албатта, уларда шариатга хилофлик бўлмаса!

Тиласа бўркни бермак керак бош,
Агар жон истаса, қайтармағил қош.

Ўшандай дўсти содиқ сендан бўркингни сўраса, бошингни бер. Мабодо жонингни тиласа, қош чимириб тескарилиқ қилма. Сўзини қайтарма — Худо учун ҳурмат қил.

Агар бўлсин десанг енгил оғирлар,
Чиқиб бир ёна - тоб бирён бағирлар.

Шундай дўст бўлсанг, унда Аллоҳ таоло дўстлигинг сабабидан оғир амалингни енгил қилади. Ана шунинг учун сен элдан чиқиб, бир томонларга бориб, Аллоҳ ишқи билан бағрингни куйдир. Бағри куйганларни топ. Улар билан бир мажлисда бўл.

Қилур суҳбат асар, эй толиби роҳ,
Мунигдек жори ўлди одатуллоҳ.

Эй шу йўлни излаган инсон, суҳбатдан кўнгилларда муҳаббат асари қолади. Аллоҳ таолонинг одати шу йўсин юриб турадиган бўлди.

Наким тузганига тушса - бўлур туз,
Ки андин ўтса неча кеча-кундуз.

Ишқ аҳлининг мажлисида чидам билан тўзиб, сабр қилгил. Зероки, сабр қилган ва тўзган киши тўш еяр. Демак, уларнинг мажлисларида машаққатли бўлса ҳам сабр қил. Суҳбатда кечаю кундузлар ўтса-да, давом эт.

Агар чандики ноқобиллитинг бор,
Некулар жамъидин айрилма зинҳор.

Гарчи сен ўзингда аҳли сАллоҳларга аралашиш учун қобилият сезмасанг-да, бу эзгулар жамоатидан айрилма. Зинҳор уларга кўнгил бериб, маҳкам бўл.

Агар чиқса йипакнинг жамъидин лос,
Ўлур фарқи сиёҳи, аййўҳаннос.

Маълумки, ипак тўпидан чўппак чиқиб қолса, ипакфурушлар хижолат бўлиб, терга ботадилар. Чунки бунини кўрган харидорлар сотувчини уришадилар. Шунинг каби охиратда ёвузлар суҳбатида беҳуда кетган умр учун киши хижолат бўлиб, юзи қора бўлади, демоқчи шоир бу байтда.

Ўзин қилса қаю мис нуқрага зам,
Қўяр мис отини халқ ўғли дирҳам.

Кўриб турибсан-ку, қандайдир бир мисни кумушга кўшиб, ақча ясалар, халойиқ уни дирҳам, яъни кумуш пул дейишади. Шунга ўхшаб, сен ҳам ёвузлар аҳлидан бўлиб, эзгулар суҳбатига борсанг, эзгу номини оларсан.

Олур суҳбатда бир-бирдин киши баҳр,
Агар кўп чашма бир бўлса бўлур баҳр.

Одамлар бир суҳбатда бўлиб турсалар, бир-бирларидан фойда олишади. Чашма бир ерга қўшилса, катта дарё бўлади. Шунга ўхшаб, эзгу аҳллари бир ерга йиғилишса, улуғ савобу даражотлар ва фойдалар юзага келади. Шунинг учун сен ҳам жамоатдан айрилмагин.

Жамоатдин ўзунгни қилма мумтоз -
Чопар кўп тўпдин айрилган қуша боз.

Шундай қилиб, англандики, сен ўзингни аҳли суннат вал жамоатдан айирма. Доим улар билан бўл. Тўп қушлардан бири

галадан айрилса, қарчиғай уни олади. Шунга ўхшаб, сен ҳам жамоатдан айрилсанг, шайтони лаъин алдаб, иймонингдан жудо қилгач, кофирлар гуруҳидан бўлурсан.

Галага бўри чопса, эй фалони,
Қаю айрилса аввал тишлар они.

Шунга ўхшаш — қўй тўдасига бўри чопганида, қайси бир қўй подадан айрилса, бўри уни тишлаб ер.

Юрусанг якка, дев бошингни янчар,
Қароқчи тўпдан айрилгонни санчар.

Жамоатдан айрилиб ёлғиз юрсанг, шайтони лаъин бошингни янчиб, ақлингдан оздиргач, куфрлик ҳолатига туширар. Ўғри ва қароқчилар ҳам карвондан ажралганни тутиб санчиб, ўлдириб, молини оладилар.

Худони раҳмати бўлса жамоат,
Эрур раҳматидин айрилган - шаноат.

Шундай қилиб, жамоат — Худонинг раҳмати бўлса, бу раҳматдан айрилиб ёлғиз юрмоқ, албатта, хўрлик, дунёву охирати забунлиқдир. Аммо:

На ул жамъики ғафлат аҳли бўлғай,
Баҳойимдин зиёда жаҳли бўлғай.

Билгилки, биз жамоат деганимиз фосиқлар ва ғофиллар жамоати эмас, ҳайвонлардек кўп жоҳиллар жамоати ҳам эмасдир. Балки эзгу олимлар ва сўфийлар жамоатидир. Улар хонақоҳда ўтириб, Аллоҳни ёд этарлар.

Аларни суҳбатин бил заҳри қаттол,
Бузар кўп суҳбатин бир бад афъол.

Ёвузлар ва фосиқлар суҳбатини гўё ўлдиргувчи бир заҳар деб билгил. Зероки, эзгуларнинг суҳбатида кўп ўтириб топган савобингни ёвузлар суҳбатида бир карра ўтирганинг барбод қилар.

Керак суҳбат эли бир тану бир ранг,
Барас бар рўйи нохун бўлса ҳам нанг.

Суҳбат аҳли барчаси бир тан ва бир томирли, яъни барчаси бир эътиқодда бўлиши керак. Ахир, биласан-ку, тирноқда оқлик бўлса — яхшидир. Аммо оқлик кипшининг бошқа ерларида бўлса ёмондир.

Агар музиррдур нафрат қил ондин,
Йилондин не зарар кўрсанг - бил ондин.

Агар сенинг йўлдошингдан ажнабийлик ёки ётлик келса, яъни унда муҳаббатulloҳ бўлмаса, сен бу йўлдошдан ёлғондан қочган-дек қоч. Чунки бундай йўлдош ёлғондан зарарлироқдир.

ҲИКОЯТИ ДЕВ АЛАЙҲИЛ ЛАЪНА

Деди бир деви ҳосид яна бирга:
«Бориб кайд эт фалон фаҳшли ерга».

Бир шайтон бошқа бир шайтонга дедики, фалон ерда сўфийлар мажлис қуриб ўлтирибдилар, сен бориб ҳийла билан уларни йўлдан оздириб, бузуқ ерларга ундагил.

Деди: «Ул фирқадин фориф бўл, эй ёр,
Алардур бир-бирига даҳбари нор.

Буюрилмиш дев буюрмиш девга деди: “Эй ўртоқ, ул сўфийлар жамоатидан йироғу фориф бўл. Уларга васваса қилиб бўлмас. Зероки, улар бир-бирларига тамуғни йироқ қилгувчилардир. Уларга ҳийла қилиб бўлмас”.

Билибдур зоҳирий душманларин дўст,
Эмас ҳожатки, кирсанг раг била пўст».

Инсон болалари душманлиги кўриниб турган нарсаларни дўст биладилар. Бунинг каби инсон ўзига қилган зарарларининг барчасини баён қилмоққа ҳожат йўқ. Агар эзгулар йўлига томиринг ва теринг билан кирган бўлсанг, унда ёмон мажлисларнинг душман ва зарарли эканлигини ўзинг ҳам билиб оларсан.

ДУНЁДИН ТАЖАРРУД ҲАҚИНДА

Кел, эй солик, ўзунгни йўлга солдинг,
Улуғ ҳиммат асосин қўлга олдинг.

Эй йўлга кирувчи инсон, мана ўзингни тариқат йўлига солдинг. Ҳиммат таёғини қўлга олдинг. Яъни одобу тариқат ақойидини қисқача ҳолда билиб олдинг.

Агар қолмай десанг кирган йўлунгдин
Тажарруд давлатин берма қўлунгдин.

Аҳли сулук бўлиб кирган йўлингдан қолмайин десанг, яланғоч бўлмоқликни қўлдан бермагин. Яъни дунё ишларидан кесилиб, дунёга алоқаси бор нарсаларга кўнгил берма. Зеро, хотинларга ва фарзандларга кўнгил бериш Аллоҳни истамакдан маҳрум қилур.

Кейинга боқмагудек бўлса банда,
Етар мақсудига тез излаганда.

Худойи таолонинг “Мени изласанг - топарсан” сўзига бир банда ҳамиша ихлос билан қараб, ижтиҳодда бўлса, тез орада бу банда кўзлаган мақсудига эриша олади. Шундай экан, Худойи таолонинг буюрган ишларига итоат қилиб, ҳамиша талабида бўл.

Агар боқсанг кейин бу тоғу чўлда,
Мабодо қолмагайсан ўрта йўлда.

Сен Аллоҳнинг “Мени изла - топасан” сўзини тоғу чўлларда деб ўйласанг, тўсатдан ўрта йўлда қолиб, Матлубингдан марҳум бўлиб қоларсан. Шундай қилиб, Ҳақ таоло ризолиги тоғу чўллар муҳаббати билан топилмас. Балки уларнинг муҳаббатини кўнгилдан чиқариб, ҳамиша талабда бўлмоқлик лозим. Уларнинг муҳаббатига алданиб, талабдан маҳрум бўлиб қолма. Чала-чулпа фикр юритувчи бўлма.

Машаққат бўлмаса сунғон бўйунда,
Беҳ андин бўлғони ернинг қуйинда,

Аллоҳнинг амрига бўйсунган банда кўп машаққатлар чекиб, Аллоҳ таолони истамаса ва Унинг буйруғига итоат қилмаса, ул банданинг ўлиб, ер қўйнида бўлгани яхшидир. Чунки ўлган киши қанчалик машаққатлар чекса ҳам, Аллоҳни истаса керак.

Ибодат бандани манзури бўлса,
Беҳ ул эрни уйида ҳури бўлса.

Бир банданинг завқи ва ишқи Аллоҳнинг ибодатида бўлса, унинг уйида бир ҳур қиз бўлса ҳам, ўша гўзал қизга майлу муҳаббат билдирмас. Ҳамиша Аллоҳнинг ишқида бўлиб, тоату ибодат қилур.

Ва лекин этмаса шаҳват жудолиғ,
Кўнгилга тушса қасди кадхудолиғ.

Ҳақиқатан Аллоҳ таолони истагувчи банда ҳур қизларга шаҳват билан қарамас. Чунки кўнгилга Аллоҳ таолонинг ишқини тушириб, ул қизларга илтифоту эъгибор қилмас.

Диёнат истагудекни талаб қил,
Агар топилмаса, кунжида хаб қил.

“Тажрид”дан мурод хотин олмаслик эмас. Чунки биламизки, Пайғамбар алайҳиссалом хотинли эдилар. Шунинг учун “тажрид” деганда кўнгил муҳаббатини қўймоқликдир. Яъни хотин олмоқ истасанг, дин тилаган сўфия хотинни олгин. Агар ундайи топилмаса, бир бурчакда тек ўтиргин.

Агар зангибачадур кўзлари кўр -
Уким мастура бўлса, бил уни ҳур.

Ул дин истагувчи хотин ҳабаш сингари қора ва сўқир бўлса ҳам, юзини номаҳрамлардан беркитса, албатта, сен уни ҳур қиз, деб бил.

Агар чандики бўлса бандазода -
Ани соҳиб насабдин кўр зиёда.

Агар ўша мастура хотин қулдан туғилган бўлса ҳам, сен уни саййидзодалардан отлиқ кўр.

Тилини узун шарму ҳаёси,
Юзини оқидур эрни ризоси.

Хотин сўзини ўлчаб сўзласа, ортиқ сўзламаса ва яна ҳаёву андишали бўлса, тагин у эрини рози қилмоқ учун юзини очиб турса — бу албагга, яхши хотиндир.

Ўшал хотунки - номаҳрам назардур,
Агар шамсу қамардур - мочахардур.

Аммо олган хотининг, масалан, бегона эрларга қарагувчи бўлса, гарчи ўзи қуёшу ойдек гўзал бўлса-да, уни урғочи эшак демоқ лозим бўлади.

Агар чандики бузургзодадур ул -
Яқийн бил тўрт аёқлик модадур ул.

Юзини ёт эркаклардан қочирмаган уша хотин, гарчи ўзи пайгамбарзода бўлса ҳам, билгилки, у атиги тўрт оёқли қанжиқ ҳайвондир.

Ўшал хотунки яширмас юзини
Ки номаҳрамга кўрсатур ўзини.

Ани манъ этмас эрдур - беҳамиййат,
«Хулоса» да эрур мундоғ савиййат.

Агар хотин юзини яширмай, ўзини номаҳрамга кўрсатадиган бўлса, хотинига буни манъ қилмаган эр — ҳамиятсиз эрдир. “Хулосаи фатаво” да айтилганки, бу эру хотин — ҳар иккаласи гуноҳда ўртоқдирлар. Эр — куюнчаклик қилмагани учун, хотин — юзини қочирмагани учун.

Боғайрат эр бўлур рози қазоға,
Юбормас хотунин тўйу азоға.

Файратли эр турмуш машаққат ва торликларига рози бўлади. Шундай бўлса-да, хотини ва оиласини тўйу азага юбормас. Баъзи нусхаларда “қазо” ўрнига “казо” ёзилган. Бу ҳам тўғридир.

Бўлур рози қаро ерга тикарға -
Қачон рози бўлур уйдин чиқарға.

Файратли ва куюнчак эр хотинини қора ерга тикишга рози бўлар, аммо оиласининг уйдан чиқиб юришларига асло рози бўлмайди.

Фараз - эй бандалар, нозир бўлинглар,
Ёмон йўл фирқага ҳозир бўлинглар.

Мақсад шуки, эй бандалар, ёмон йўлда юргувчи гуруҳлар ҳолини баён қилайин. Сизлар ҳозир нозир бўлинглар.

Бани одамда бордир бир фариқа -
Тутарлар ўзларин аҳли гариқа.

Одам болалари ичида бир турли гуруҳ бордир. Улар ўзларини тариқат аҳли санаб, бизлар аҳли жазабамиз, дерлар. Ўзлари жазабанинг маъноси ва унинг неча хил бўлишини билмайдилар. Фақат тариқат аҳлиданмиз ва зикри жаҳрийаданмиз, дея бақириб, деовна бўлиб юришади.

Алар шаръи Набийнинг душманидур,
Аларнинг оти, яъни Равшанийдур.

Сифатланмиш гуруҳлар Пайғамбаримиз шариятининг душманидир. Буларнинг ҳоллари кофир бутидан ортиқдир. Аммо мазҳабларнинг оти — мазҳаби Йаъраб ибни Сафвон Равшанийдир. Равшаний — Балхдаги бир қишлоқнинг номи.

Алар ўзлариға ориф қўйиб от,
Ўқурлар омиларға яхши абёг.

Бу ботил мазҳаб аҳли бир-бирларини ориф атаб, у шундай авлиё, шундайин ҳолли, дер эдилар. Бир уйга йиғилишиб, охирад ҳолини кўрсатувчи абётлар ва ҳикмагларни омиларға айтиб ва турли дафу ногораю бошқа чолғуларда оҳанглар чалурлар. Хотинлар ва бесоқоллар нафис товушлар билан ўзарлар. Бир замондан сўнг баъзиларининг димоғига шайтон ўсиргач, ақлларидан озиб, хушидан кетишади. Лекин айтишларича, ақлдан озиб, хушдан кетишлари бир тур доридандир. Сафро ўтини гулханга қўйиб, ундан тутун чиқиб, димоғларига киргач, хушсиз бўлишади. Аммо шайхлари хушларини йўқотмай доим оғизларига асал солиб туришади. Бу асал бояги гиёҳ тутунининг ҳароратини қайтариб гуради. Ул малъуннинг ғарази — кўркам хотин ёки бесоқол хушсиз бўлгач, уни жимоъ қилишдир.

Ва лекин айтушур беҳуда маъни,
Ўзини йўлина солмоққа яъни.

Аммо бу фирқанинг шайхлари ўтган авлиёлар ва буларнинг ҳоллари ҳақидаги беҳуда гаплар билан омиларни рағбатлантириб, ўзларининг ботил йўлига солмоқ ва киритмоқ ҳавасида бўладилар.

Аларда бўлмағай ҳеч яхши нийят,
Аёлу аҳлида бўлмас ҳамийят.

Ўша мажлисда ҳозир бўлганларнинг яхши нияти йўқ. Бири-бирига ошиқ бўлиб юришади. Хотинларига ва оилаларига куюнчак бўлишмай, балки қайси бирининг хотини қўлга тушса, ўшани жимоъ қилишади. Шундан сўнг мен Аллоҳнинг ишқидан маст бўлиб, нима нарса бўлганини билмадим, дейишади. Ва яна айтурларки, Аллоҳ таоло ҳазрати кўзларига гоҳ кўриниб, гоҳ кўрин-

мас эмиш. Олимларни ёмон кўриб, намозни ёқтирмайдилар. Яна дейишадикки, уларнинг мажлисида ҳар ким бир кеча ўтирса, қирқ йиллик ибодат савобини топармиш. *(Шу ўринда шарҳ муаллифи Тождуддин ушбу мазҳаб ҳолини кўриб ўрганиш учун уларнинг бир неча мажлисларида ўтиргани учун афсусу надомат билан Аллоҳдан узр сўрайди).*

Жамиъи жонворлар тушса кўзга,
Ҳамийятли бўлур тўнғуздин ўзга.

Дунёдаги барча ҳайвонда ғайрат ва қуюнчақлик бордир. Елғиз тўнғизда бу нарсалар йўқ.

Аларнинг феълидур тўнғузга ўхшаш,
Шариат мункиридур - оғзиға тош!

Бу малъунларнинг феъли тўнғизларга ўхшашдир, чунки тўнғиз каби буларда ҳам рашк йўқ. Шариатни инкор қилиш буларнинг одатидир. Олимлар ўтит қилиб, хатоларини айтсалар, уни сўкиб, кофир дерлар. Рўзани икки-уч кун кейин бошлаб, жамоатдан икки кун бурун байрам қилишади. Шайхлари гуруҳдагиларнинг нима-ики нарсасини хуш кўриб қолса, тиланчилик билан олишади. Яна айтишадикки, молимизнинг ярми — шайхимизники. Сўрамайин олса ҳам, бизлар ризо бўлмасак ҳам - ҳалолдир.

Аларнинг феълини ким яхши билди -
Бўлуб кофир - ёнар ўтга йиқилди.

Кимки уларнинг феълини яхши била туриб, йиғинларига ўзи борса ва хотину аҳлини юборса, ёнар ўтга тушгандир. Яъни ул кимса кофирлардан бўлиб, жаҳаннамда мангу қолади. Бу ҳол “Бақара” сурасининг 195-оягига мувофиқ тушибдир.

Бўлубдур ҳам тақи бир фирқа пайдо -
Оти мўъмин. вале нафсиға шайдо.

Яна Равшаний мазҳаби каби бир гуруҳ пайдо бўлибди. Исмлари мўъминдир, аммо ўзларини ўзлари алдагучилардир. Ўзларини мўъмин дерлар, аммо ичларида кофирдирлар.

Йиғарлар порайе бўйни йўғонни,
Соларлар ўртаға қизу жувонни.

Бир гуруҳ бўйни йўғон гиёҳни йиғиб, мажлисларида ўтга қўйиб ёқадилар. Мажлисларига қизлар ва бесоқоллар ҳам келтирилади. Тутаётган гиёҳнинг тутуни бурунга кириб, кишини хушсиз қилади. Шайх бўлмиш кимса доим сирка ва нордон нарсаларни ичиб гургани учун унга тутун таъсир қилмайди. Шундан сўнг истаган қиз ёки бесоқолни жимоъ қилади. Бу гуруҳ Авбошлардир ва Равшаний мазҳабидан ёмонроқдир.

Агарчи Равшаний эрмас бу - Авбош,
Вале бу иш шариат ҳукмидин тош.

Бу мазҳабнинг тузувчиси Аббос ибни Убайда ал-Харуфий ал-Авбошийдир. Равшаний мазҳабидан бошқадир. Лекин ҳар иккисининг мазҳаби Набий (с.а.в.) шариати ҳукмидан ташқаридир. Ҳар иккиси кофирлардир. Авбош Шероз яқинидаги шаҳар исмидир.

Битибдур Бул Ҳасан - ул яхши банда
«Китоби танбеҳ уз-зооллийн» ичинда.

Абулҳасан ал-Хирқоний ҳазратлари “Одоби сўфий” номли китобида ёзишча, бу мазкур бўлган икки гуруҳ замона охирида чиқиб, жуда кўп бўлишар.

Бу айғон фирқаким золлу музиллдур,
Шариат аҳли бу элдин хижилдур.

Мазкур китобда ёзилмишки, бу икки гуруҳ йўлдан озганлардир ва йўлдан оздирувчилардир. Шариат аҳли олдида уятлидирлар.

Инонсун , деб тақи бир неча беақл
Қилурлар Хожа Аҳмаддин муни нақл.

Ишонсинлар, деб неча ақлсизлар — ул мазҳабнинг тобеълари Хўжа Аҳмад Яссавийдан нақл қилурлар, яъни бизнинг силсила-миз Хўжа Аҳмад Яссавий дерлар. Шу билан халойиқни алдамоқ истарлар.

Худони дўсти бўлса Хожа Аҳмад -
Қилурми ҳеч мунингдек бидъати бад.

Хўжа Аҳмад Яссавий ҳазратлари Аллоҳ таолонинг дўсти бўлсаю, бундаин бидъат ва ёвуз ишларни қилмаса керақдир. Хуллас, шундай улуғ авлиёдан бундаин куфр ишлар келмас.

Шариатда эди ул офитобе.

Қолибдур бизга ул эрдин китобе.

Нозими китоб айтдики, Хўжа Аҳмад Яссавий ҳазратлари шариатнинг қуёши, яъни комилу мукаммали эрди. Ул кишининг “Нажотуз зокирийн” номли китоби қўлимизга тушди.

Ўшал султон битибдур балки онда:

«Чйқар мундоғ фариқ охир замонда.

Ул султон, яъни Хўжа Аҳмад Яссавий ҳазратлари “Нажотуз зокирийн” — дан нақл қилиб, “Танбиҳуз зооллийн” китобининг ичида ёзди, яъни Сўфи Оллоёрнинг қўлига Хўжа Аҳмад Яссавий ёзган мана шу икки асар бир жилд китоб ҳолида тушган.

Анингдек фирқа малъуни Худодир,
Аларни феъли суннатдин жудодир».

Бундаин гуруҳ Аллоҳнинг раҳматдан йироқ ва уларнинг ишлари аҳли суннат вал жамоат ишидан айрилгандир. Шунинг учун улар кофирдирлар.

Бу ишлар бешаку райб, эй мусулмон,
Ўшал қутби замонга эрди ёлгон.

Бу айтилган икки гуруҳнинг ишлари шак-шубҳасиз ул замона қутби шайх Аҳмад Яссавий замонидан бери ёлгон эди. Яъни бундаин ёмон гуруҳлар унинг замонида ҳам бор эди.

Қаю эрдинки нақл этса бу ишни,
Инонманг зинҳор андоғ демишни.

Кимки, агар бу ишни қайси бўлмасин авлиёдан кўчириб нақл қилдим деса, зинҳор унинг бу сўзига ишонманг. Албатта, бу ёлгондир.

Ани шаънинда ёлгондур бу афъол,
Агар чин деса - эрмас соҳиби ҳол.

Бундай сўзларнинг Хўжа Аҳмад Яссавий ҳазратлари ҳақида айтилиши ёлгондир. Агар бу ишлар ул зотдан экани ҳақиқат деса, ундай деган киши илми ҳол соҳиби эмасдир. Чунки аҳли ҳолдан бунчалик нобакор ишлар келмас.

Валий бўлса - Улуғ йўлдин тоярму?
Хилофи шаръи Паямбар этарму?

Бу ишларни айтган валий бўлса, Аллоҳ кўрсатган тўғри йўлдан чиқмасди. Пайгамбар алайҳиссалом шариатиға тўғри келмайдиган бунинг каби ёлгонларни айтмасди.

Валий билмасмиз ул айғон кишини,
Қилиб ўтган экан шайтон ишини.

Бу ишларни айтган кишини валий деб билмаймиз. Унинг шайтон йўлдан оздириб қилингани аниқдир.

Олиб борса киши аҳлу аёлин -
Кўтарур беҳамиййатлик ваболин.

Агар биров аёли ва фарзандларини бу икки гуруҳнинг мажлисига олиб борса, бу кимса рашки йўқларнинг гуноҳини кўтариб, ўзи ҳам шу гуруҳда бўлиб, дўзахда қолур.

Ҳаром ишники тоат билса инсон -
Эрур бул эътиқоди номусулмон!

Биров ҳаром ишни тоату ибодат билиб, шунга эътиқод қилса, бу эътиқод номусулмонларнинг эътиқодидир. Яъни мазкур икки гуруҳ аҳли шундай эътиқодлари учун кофирдирлар.

Биродарлар, билинлар роҳи Ҳақни,
Тутунг душман ўшал айғон фариқни.

Эй биродарлар, тўғри йўлни унутманглар, ҳамиша ёдда сақланглар. Айтилган икки гуруҳни душман тутингиз. Улар билан бир мажлисда ўгирмангиз. Афифа қизларингизни уларга бермангиз.

Қиёмат кун қўшилса жон бирла тан,

Қўпар ҳар одами ўз дўсти бирлан.

Пайғамбар (с.а.в.) айтадиларки, қиёмат кун бўлса, “Аманнаа биҳи ва саддақнаа” — жон бирла тан бир-бирига қўшилиб қабрдан турсалар, ҳар ким ўзининг яхши кўрган гуруҳи билан бўлади. Шу сабабдан “Масобиҳ”да: “Кимни яхши кўрсанг, ўша билан бўласан” дейилган.

ҲИКОЯТ

Паямбар дарида бир кун гадоёе

Келиб эрди тилаб хайри Худойи.

Ривоятда келмишки, Пайғамбар (с.а.в.)нинг уйига бир сўқир тиланчи келиб, Аллоҳ йўлида бирор нарса тилади. Айтмишларки, бу кўр тиланчи Абдуллоҳ ибни Умм Мактум эди. Пайғамбар (с.а.в.)нинг муаззини, ғоят фақир эди.

Туруб эрди қарошиб баъзи азвож,

Ғазаб бирла қаради шоҳи меҳрож.

Пайғамбар (с.а.в.)нинг хотинларидан баъзиси ўша сўқирга қараб туришарди. Меърож шоҳи Пайғамбар (с.а.в.) уларга аччиқ билан қараб дедиларки: “Нима учун номаҳрамга қарарсиз?”.

Дедилар: «Эй шаҳаншоҳи қабоил,

Биз андин қочмадук - кўр, деб бу соил».

Ул хотинлар айтдиларки: “Эй қабилалар султони бу тиланчи кўр экани учун ундан қочмадик”.

Аларга дедилар Султони аброр:

«Агар кўр бўлса ул, сизларда кўз бор!?».

Пайғамбар алайҳиссалом уларга жавобан айтдиларки: “Ул тиланчи сўқир бўлса, сизларда кўз бордир!”.

Алар «Биз билмадук» деб зори қилди,

Гуҳарлар кўзларидин жори қилди.

Хотинлар: “Ё Расулуллоҳ, бизлар бундай эканин билмадик” деб, зор-зор йиглаб кўзларидан гуҳар — ёшларини оқиздилар.

Не сўз Пайғамбар азвожиға, эй хок,

Алар эрди жамиъи шубҳадин пок.

Эй ақл эгаси, бу ҳикоядан англагилки, Пайғамбаримиз (с.а.в.) хотинларига айтган бу сўз қандай улуғ сўз эканки, у зотнинг

хотинлари барчаси ҳар қандай шубҳадан пок бўлсалар-да, ўша сўзларни айтдилар.

Таажжуб фитналикдур бу замона,
Тушубдур эрлар аҳволи ёмона.

Ажаб фитналар кўпдир бу замонда. Эрлар ўзларини ёмон аҳволга солганлар. Яъни уларда ғайрат ва рашқдан асар ҳам қолмай, хотинларини бозорларга, кўча-кўйларга пардасиз юборурлар.

Хирадманд, эшит мандин неча панд,
Бу сўзга бўлмадим омил агар чанд.

Эй ақл эгаси, энди мендан бир-неча панду насиҳат эшит. Мен ўзим бу сўзларга кўпда амал қилгувчи бўлмаган эсам-да, сен уларга қулоқ тутиб, яхши эшитгил.

Замона хотунини йўлга солмоқ-
Эрур осон ул ишдин жанг қилмоқ.

Бу замонда хотинларни тўғри йўлга солмоқ — бир қальбани жанг қилиб олмоқдан мушқилдир.

Узулмас солмани бўйнутга солма,
Агарчи олмадур рухсори - олма!

Сен узилмайдиган ипни бўйнингга илма. Агар сен олмоқчи бўлган хотиннинг юзи олмадек кўркам бўлса ҳам, агар у номаҳрамларга қарагувчи бўлса, сен уни олма. Агар шундай хотинни олсанг, унда сен бўйнингга узилмас ипни боғлаган бўласан. Бу ҳақда “Ҳижр” сурасининг 88-оятида ҳам сўз боради.

Дами айшики бўлғай охири сард,
Ани хушлаб қабул этма - узун дард.

Айш — ўзи қисқа, аммо охири — совуқ. Бундан мурод — кўркам юзли ва номаҳрамларга боққувчи хотиндир. Агар шундай хотинни олсанг, унинг кўркамлиги бироз лаззат берар, аммо турли қилмиш ва найранглари сен учун узоқ давом этадиган дарддек бўлади. (Чунончи, Пайғамбар алайҳиссалом айтмишларки, “Кўркам хотинларнинг ҳийласи қирқ эрнинг ҳийласидан ортиқдир”. Ва яна айтмишларки, “Фитналарнинг улуғи кўркам хотиндир - юзини номаҳрамдан қочирмас”).

Бола деб солмағил жонинг балоға,
Бола бирла бўлурсан мубталоға.

Фарзандлар кўраман, деб, ёмон хотин олиб, жонингни балою қазоларга солмагин. Зерски, бола деб, ёмон хотин шумлигидан кўп бало-қазоларга қоларсан.

Мусулмони олий бўлсанг олма олин,
Агар олсанг, қабул этма ваболин.

Эй мусулмон, агар ёмон хотининг олий бўлса, қўлини олмагил. Агар олсанг ҳам, унинг гуноҳини қабул қилма ва унинг бузуқ ишларига рози бўлма. Чунки гуноҳда ўртоқ бўларсан.

Кўйуб Тангри таолонинг ризосин,
Нечук тандур қилур зан муддаосин?!

Шундайин ёмон хотин олиб, Тангрининг ризолигини кўйибсан. Ул хотинга бўйсуниб, ёвуз ишларга кўнибсан. Бунинг устига яна мусулмонман, дея даъво қилурсан. Хуллас, ёвуз хотиннинг қилмишларига сабр қилмоқ мусулмонлик эмасдир. Аммо ундайин хотинни талоқ қилмоқ фарздир.

Агар бор олғанингни яхши ҳоли -
Дема хотун, дегил диннинг камоли!

Фарзандлар учун олган хотининг яхши бўлиб, эзгу ишлар қилса, масалан, номаҳрамдан юзин қочирса, фаржини зинодан сақласа, беш вақт намоз ўқиса, рўза тутса, жанобатдан гусл қилса, ҳайзу нифос илмини билиб, эрига холис эътиқод ила хизмат қилса, бундайин хотинни хотин деб айтма, балки диннинг камоли деб зикр қилгил. Эзгу хотин сифатини баён айлаб, нозими китоб давом этади:

Хуш ул зан билмаса беҳуда дерни,
Сучук лафзи билан шод этса эрни.

Яхши хотин беҳуда гаплар айтишни билмас. Аммо ширин сўзи билан эрини шод қилур.

Агар ўн йил уйида бўлмаса ун,
Уни чиқмас уни айтурға бир кун.

Агар хотин яхши бўлса, эрининг уйида ўн йил давомида ун бўлмаса, бировга ҳеч вақт ун йўқ дея товуш чиқармас.

Билур эр олдида додак ўзини,
В-агар юз тепса, қайтармас юзини.

Яхши хотин ўзини эри олдида канизак билур ва агар эри уни оёқ остига олиб, юз карра тепса-да, қош чимириб, аччиқланиб, юзини хўмрайтмас.

Агар ўйса кўзин кулфат била шуй,
Туриб уйдин чиқарға айламас ўй.

Хотин яхши бўлса, эри кулфат ичида кўзини ўйиб-тешса-да, уйдан чиқиб кетишни ўйига ҳам келтирмас.

Сирин фош айламас - гар ғамда бўлсин,
Агар танг бўлса, айтур: «Бўлса бўлсин».

Яхши хотин эрининг сирини ўзи аламда бўлса ҳам, асло фош айламас. Агар рўзгори тангликда қолганини биров айтса, “Бўлса - бўлсин” дея ортиқ сўзламас.

Агар занни мунингдек бўлса хишти,
Ани билгил бу дунёни биҳишти.

Агар хотиннинг сифати юқорида баён қилинганидек бўлса, ул хотинни бу дунёнинг жаннати бил.

Иликка тушса мундоғ нозанин гул,
Дегил: «Бу сандадур - бўсанда, ман - қул!».

Аллоҳ таоло насиб айлаб, шундай хотин қўлингга тушса, нима-ики сиринг бўлса, яширмай ул хотинга айт. Ўпиб ва қучоқлаб дегилки: “Қулингман сенинг”.

Саройи охиратни зодидур ул,
Иноят гулшанини бодидур ул.

Бу сифатлар билан васфланмиш хотин охираг уйининг озиғидир. Аллоҳ таолонинг раҳматидан эсган ёрдам елидир. Хуллас, яхши хотин охират муродига етмоқнинг сабабидир.

Қаро дема, қара - хуш феъли-хўйи,
Некудир - на кўча кўрса, на кўйи.

Хотин оладиган бўлсанг, унинг рангига қарама, балки феъли-хўйига қарагин. Катта-кичик кўча кўрмаган бўлиб, уйдан чиқмаган бўлса, уни яхши хотин дегил.

Фанимат бил топилса хулқи хуш кўр,
Балодур жонингга моҳ - сухани шўр.

Хуш феълли хотин топилса, гарчи унинг кўзи кўр бўлса ҳам, ўзингга бир бойлик деб бил. Аммо ўзи ойдек гўзал бўлса-ю, тили аччиқ бўлса, бундай хотин бошингга битган балою қазо бўлади.

Оқизур оқлигин гар келса тилга,
Қизил деб олмагил бадхў қиз элга.

Олган хотин сен билан сўзлашганда, оғзидан доим ширин сўзлар оқизсин. Тагин чиройли экан деб, ёмон тилли ёвуз қизни қўлга киритган бўлмагин.

Ёмон бўлса, наъувзу биллаҳ ондин,
Зиёндин ҳеч ўзга келмас ёмондин.

Олган хотин ёмон чиқса, бу хотин қўлидан зиёну ёмонликдан бўлак нарса келмас. Бундайин хотинлар шумлигидан Аллоҳга сиғинамиз.

Ёмон хотун шайотин қамчисидур,
Қўлинг боғлагувчи арғамчисидур.

Ёмон хотин, албатта, шайтонларнинг қўлидаги қамчисидир. Аллоҳ таолонинг ибодатларидан қўлингни боғлаб, гуноҳ дарёсига чўктиргувчидир. Бас, бундай хотинни талоқ қилмоқ фарз-дир.

Ду олам нори бўлса - нори кетсун,
Кўзунг кўрмасга шум дийдори кетсун.

Иш шундай ҳолда экан, бу ёмон хотин икки дунёнинг дўзахи бўлса ҳам, уни талоқ қил. Ўзингдан нари қил. Бу икки дунё тамуғи кетсин, ботсин, битсин, дея талоқ қил.

Агар ул кетмаса, сен кет олиб бош,
Кўтариб юрмагил тоғдин оғир тош.

Агар ул ёвуз хотин ўзи кетмаса, унда сен ўзинг бошингни олиб кет. Узлат йўлини ихтиёр қилиб кет. Ўз устинга тоғдан оғир тош қўйма. Яъни оғир гуноҳларни кўтариб юрма.

ҲИКОЯТ

Неку зотега айди бир неку хўй:
«Эрурсан бул-ажаб минқоди шўй?».

Бир эзгу зотли хотин бир яхши хулқли кимсага дедики: “Сен эрингга нечук бу қадар бўйсунарсан?!”. (Демишларки, айтувчи Ҳафса бинти Умар, сўралгувчи Фотима эди).

Деди: «Қасдим мени - Тенгрим ризоси,
Битар бу ўртада эр муддаоси.

Ҳазрати Фотима айтдики: “Менинг эримга бўйинсуниб хизмат этмагимдан муроду мақсадим Тангри таолонинг ризолигидир. Шу аснода эримнинг даъво қилмиш нарсаси ҳам тугайди” Яъни “Эримга кўп хизмат қилмоғим Аллоҳ учундир. Шу йўсин мен эримнинг дунё ва охират даъвосини адо қиламан. Бунинг учун эрим мендан хушнуд бўлади”.

Агар тоат муяссардур бу ишда,
Нечук сунмай бўйун амр айламишда!?».

Фотима деди: “бир хизмат билан икки тоат енгил бўлади. Бира — Аллоҳ ризолиги, иккинчиси — эримнинг шод бўлгани”. Киши бир хизмат билан бундай улуғ савобларга муяссар бўлгач, нима учун Аллоҳ буюрганига бўйинсунмас экан?! Ҳолбуки, Аллоҳ таоло хотинларга эрига бўйсунмоқни буюради.

ШАЙХИ КОМИЛ ИСТАМАК ВА ШАРИАТГА ИЯРМАКНИ БАЁНИ

Кел, эй сўфий, умид этсанг сафодин,
Қариш чиқма тариқи Мустафодин.

Эй сўфий, Аллоҳнинг раҳматидан умидвор бўлсанг, кел Пайғамбаримизнинг йўлида бўл. Пайғамбар алайҳиссаломнинг йўли бу

бобда муршиднинг амридан муриднинг чиқмаслиги эди. Сен ҳам муршид амридан чиқма. Ҳамиша муршид талабида бўл.

Амал қил - иттико қилмай амалга,
Таваккул айлагил Азза ва Жаллга.

Сен Пайғамбар (с.а.в.) йўлига кирсанг, аввал унинг шартларига амал қил. Шундан сўнг қилган амалларинг қанчалик кўп бўлсада, уларга таяниб алданма. Сен амални қилгач, қабул бўлмоғини Худога топшириб қўй.

Амал қилмай сафо бўлмас кўнгилда,
Оёғсиз ҳеч киши юрмади йўлда.

Фақатгина иймон келтириш билан Аллоҳнинг ризолиги ва хушнудлиги топилмас. Шунинг каби амал қилмай туриб, кўнгилларда сафолик бўлмайди. Оёқсиз киши йўлда юрмоғи мумкин эмас-ку!? Шунинг каби амали йўқ банда ҳам Аллоҳ сари юрмоғи мумкин эмас.

Қачон қўлсиз киши бўлғай шиновар?
Шиноварман деса - ҳеч қилма бовар!

Қўлсиз киши сувда сузганини ҳеч ким кўрмаган. Агар қўли йўқ биров “Мен сузаман” деса, ишонма. Шунинг каби — киши амали бўлмаса, Аллоҳга яқин бўла олмайди ва У томон юра олмайди ҳам. Чунки бандаларининг амал қилмоқларини Аллоҳ тасолонинг Ўзи буюргандир. Албатта, Ўзи буюрганга хилофлик қилиш бандага лойиқ эмасдир.

Солибдур аҳли суннат роҳи ома,
Бу йўлдин чиқмағил ўзга мақома.

Тариқатга сулук қилсанг, эътидол тариқи сулук қил. Суннат йўлида юргувчи кимсалар сдамларнинг авомлари томон юриб, уларга “саводи аъзам” аталмиш йўлни кўрсатдилар. Бу йўл тариқи эътидолдир, яъни тўғри йўлдир. Аҳли суннат вал жамоат эътиқодда, аъмолда ва афъолда нимани буюрган бўлсалар, сен улар айтганча бўл. Зеро, тасаввуф аҳлиман, деювчи гуруҳлар ўн бештадир. Ўн турти хатодир. Фақат бири — саводи аъзам йўсини биландир. Шуни тасаввуфи суннат дермиз.

Дема: «Туттум фалон бузрук ишини»,
Қўя кўрма Набийни қилмишини.

Сулук қилиб, тўғри йўлга қадам қўйсанг, фалон улуг қилган савобли амални қилдим, дея гурурланма. Балки яна ҳам савобли амаллар қилмоққа қасд қил. Пайғамбар (с.а.в.) қилган амал ва ишларни қўйма. Уларни қил.

Ўшал бузрукки соҳиб ҳимматидур -
Расулуллоҳнинг хос умматидур.

Улуғ кимса, яъни шайх бўлмиш киши ҳиммат соҳиби бўлади.
Тамаъгир бўлмас. Шундай киши Пайғамбар алайҳиссаломнинг хос
умматидир.

Паямбар қилғонидин қилмағай тош,
Агар чандики, бўлса кўз била қош.

Ҳиммат эгаси — шайх Расулуллоҳ (с.а.в.) қилган ишдан четга
чиқмас. Гарчи қош билан кўз орасичалик кам, арзимас иш бўлса
ҳам, қилмас. Хуллас, ўшандай шайх кичик гуноҳлардан ҳам сақла-
нур.

Шариат ҳукмидин ташқи риёзат
Эмас тоат - қабоҳатдур, қабоҳат!

Шариат буюрганидан ташқари машаққат чекиб қилинган ибо-
дат тоат эмас, балки қабоҳатдир. Буни шоир юқорида кечган боб-
ларда баъзи мазҳабларнинг аҳволлари баёнида кўрсатган эди. Шун-
га эътибор бермоқ лозимдир.

Амал қилмоқ учун кирсанг, бу йўлда
Керакдур шамъи илм, албагта, қўлда.

Тариқат йўлига кириб, амал қилмоқ истасанг, сен зарурати
динийа қадар илмга эга бўлмоғинг лозим. Чунки илм чироғи
қўлда бўлмаса, тариқат қоронғилигидан чиқиб бўлмайди.

Қоронғуда қадам қўйсанг, ёзарсан,
Агар кўз бўлмаса, йўлдин озарсан.

Қоронғи кечада йўлга чиқсанг, адашарсан. Кўзи йўқ кимса йўл
юрса ҳам адашади, йўлдан чиқади. Шунга ўхшаб, киши нодонлик
билан тариқатга сулук қилса, адаўиб, йўлдан чиқади ва аҳли жин-
дан бўлиб, ахири зиндиқ бўлиб, дунёдан ўтади. Бундайин ҳолдан
Ўзинг асрагил, Аллоҳим. Бас, маълум бўлдики, илм муридни ва
муршидни шубҳали ерлардан чиқариб, тўғри йўлга бошлайди.

Эрур чунки ажойиб бир қатраи роҳ,
Қадам қўйсанг оёғ остидадур чоҳ.

Тариқат йўли хатарларга тўла йўлдир. Оёқ қўйсанг, остида
қудуқлари кўпдир. Аммо ул хатарларни баён қилиб бўлмас. Баъ-
зиси — қалбий, бошқаси — ҳиссий. Барчасини зикр қилмоқ ки-
тобни узун қилур. Дарвоқеъ, илмсиз кимса йўлнинг тузутию бу-
зуғини барибир билмас. Зеро:

Тузук йўл деб қадам ўтру солурсан,
Қудуққа тушганинг билмай қолурсан.

Илминг йўқ бўлгани учун босган йўлингни тўғри йўл деб ўйлайсан. Аммо тўсатдан чуқурга тушиб, ҳалок бўлганингни сезмай қоласан. Яъни тўғри йўл деб ўйлаганинг — юқорида тилга олинган ўн тўрт гуруҳдан бирига кириб, жаҳаннам қудуғига тушганингни билмассан. Маълум бўлдики, илм кучли қуролдир.

Кўзунг гар бўлмаса, эй ақли ҳуш ёр,
Асокашсиз қадам қўйма ҳеч зинҳор.

Кўзинг бўлмаса, эй эси буг инсон, таёғингни ушлаб юргувчи бир яқининг бўлмаса, зинҳор йўл юрма. Яъни илмсиз тариқат йўлига қадам қўйма. Аммо илм чексиз, уни ўргана боргач, ажал етиб, тариқатга кирмоқдан маҳрум бўлурмиз, деганларга жавоб бериб, шоир дейди:

Агар олим сўзини ҳўб билса омил,
Ани омий дема, эй, — марди комил!

Ҳамма илмларни билиш фарз эмас. Шунинг учун амал қилувчи нодон киши олимлар сўзини яхши уқиб, улар айтган сўзни бажонудил қабул этса, Расули ақрам уни омий деб атамадилар. Балки уни комил эр деб мақтадилар.

Диёнат беҳидур илми ақоид -
Томурсиз шоҳа сув бермак на фоид?

Дини исломнинг томири ақоиддир. Бу илм билан бирга нозими китобнинг аввалда баён қилган тартибида Аллоҳ таолонинг зотиййа, субутиййа ва салбиййа сифатларини билмоқ ва нолайиқ сифатлардан пок қила билмоқ керакдир. Чунки ақоидни билмай туриб тариқатга кирмоқ — томири йўқ дарахтни ўссин деб суғормоқ билан баробардир.

Удур жоҳил билиб муршид сўзини,
Кулоққа олмағай олим сўзини.

Ўзини ўзи муршид билиб, олимлар сўзини кулоққа илмаганлар — нодондирлар. Булар олимларни душман тутиб, ўзлари билган нарсаларини қилиб, олимларга эътибор бермаслар.

Бу маҳкам туб шажарни шоҳи аъмол,
Либоси бўлди тақво, меваси - ҳол.

Дарахт - иймон бўлса, шоҳи — аъмол, либоси — тақво, меваси — ҳол. Илми ҳолдан мурод эса — тасаввуфдир.

Ажаб аслеки - фаръи фис самодур,
Чиқарар ҳодий - илми раҳнамодур.

Ул иймон ажойиб бир томирдир. Бутоғи — кўкда. Бундан мурод - амаллар қилиб, ақли тариқатга сулук айламоқ билан Ҳақ томон тортилмоқдир. Бу тортилмоқни юзага чиқарувчи — муршиди олимдир.

Бедуни илм агар қўйсанг анга пой,
Тойиб кетсанг - сени аҳволинга вой.

Тариқатга илмсиз ҳолда оёқ қўйсанг ва шундан сўнг тойиб йи-
қилсанг, ҳолинг вой бўлади. Шунинг учун бу йўлда илмли бўлиш
олот-қуролларнинг улуғидир.

Иликка домани ҳодийи илм ол,
Чиқиб, шояд егайсан меваи ҳол.

Сен бу тариқат йўлида аввал етакловчи муршиди олимнинг эта-
гини тутгил. Кўкка чиқиб, бояги кўкка бўй чўзган дарахтнинг шо-
хидан, шоядки, мева есанг. Демак, тариқатга кириш учун аввал мур-
шид керак. Сўнг Аллоҳ таолога яқин бўлиб, тажаллийот ва кашуфот
мақомини топарсан.

Ажабдур ердаги турғон аъмоға -
Узатур илкин асмори самоға.

Жуда қизик, биров ерда турган кўрга қўл чўзиб, самодаги мевани
сўрар. Яъни нодонлик билан тариқатга кириб, тажаллийот ва кашу-
фот илмини топмоқ ва Аллоҳга яқин бўлмоқни истар. Ёки, ажабки,
бирова тажаллийот ва кашуфот мақомига етишибди-ю, кўкдаги емишга
қўл чўзибди. Яъни кўкдаги ажабларни билибди. Ҳолбуки, ўзи очиқ
кўз билан кўрмагандир.

Заифе айтса: «Бефикҳи зарурий
Муяссардур анга тоат сурури?».

Бир ақли заиф киши айтсаки, илми фикҳни ва дин учун зарур
илмларни билмаган кимсалар тоату ибодат қилсалар, шоядки, Аллоҳ
таолони топсалар, қандай енгил иш бўларди. Бунга нозим жавоб бе-
риб дедики:

Ўқий билмаса зоҳир лафзи Қуръон,
Нечук тафсирини билгай ул инсон?

Бир нодон Қуръоннинг очиқ сўзларини ва ҳарфларини ўқиш ва
ёзишни билмаса, у қандай қилиб Қуръон маъноларини англай?!
Қай ҳолда омил бўлиб, тариқатга сулук айлаб, ҳалокат вартасидан
ўзини қутқарар?! Шунинг учун нозим тажвид билиш заруратини
ёзиб дейди:

Агар мағзин олубдур марди зоҳир,
Нечук қолди кўрунмай фашири зоҳир?

Агар биров Қуръоннинг мағзини билса, нима учун унинг зо-
ҳирида данаги кўринмай қолсин? Албатта, кўринса керак. Шун-
дай қилиб, биров Қуръоннинг маъноларини билса, ҳақиқат ила
мажозини англаса, нузулининг сабаблари ва носиху мансукхлари-
ни тушуниб етса, бундай кишига, албатта, Қуръоннинг зоҳири

билинади. Эндиги байт илми наҳв, илми баён ва илми маоний-нинг зарурати ҳақидадир. Зероки, уларсиз ҳақоиқи Қуръонни англаб бўлмас:

Эрур дин илми чун зардолу, эй дўст,
Мулаззаздур ани ҳам мағзи, ҳам пўст.

Бас, шундай экан, дин илми — фикҳдир. Уни билган киши мисоли ўриққа ўхшайди. Унинг меваси ҳам, данаги ҳам лаззатлидир.

Биродарлар, будур бу қулни арзи,
Вале, бўлғайму қилган тарки фарзи?

Эй, мажлисда ҳозир биродарлар, бу Оллоёرنинг айтмиш масалаларидан мақсади — муршид бирор фарзни тарк қилиши мумкинми? - деган саволга жавоб бермоқликдир. Саволга жавоб шундай: ҳар муслиму муслимага илм ўрганмоқ фарз бўлгани учун муршид фарз таркини қилса, у чинакамига муршид эмасдир, ёлғончидир. Ўзини сақлай олмаган аҳмоқдир. Бундай муршид муридларни ҳалокат палласидан чиқара олмас. Ўзи ҳам, мурид ҳам ҳалок бўлур.

Эрур фикҳи зарурий - фарзи айни,
Ёмондур турфа нодонлиғни шайни.

Фикҳ илмидан зарурагчасини билмоқ фарзи аиндир. Бу заруратларни билмасликнинг оқибати ёмондир.

Бу тарк узра бўлур тарки фаройиз,
Нечук бўлғай валий - тонгла аройиз?

Илми фикҳни ўрганмай қўймоқ — фарзни тарк қилмоқликдир. Бас, шундай бўлса, қандай қилиб ул кимса авлиё бўлади? Қандай қилиб - муршид бўлиб, халойиқни тўғри йўлга бошлайди? Шунинг учун илми фикҳни қўймоқ - барча фарзларни тарк қилмоққа ишорадир.

Агар ул билмаса илми ақоид -
Бўлур ул акбари ʼосома оид.

Муршид бўлмиш кимса илми ақоидни, яъни аҳли суннат вал жамоат эътиқод қилган нарсаларни билмаса, катта гуноҳга ботиб, куфрликка қайтар.

Анингдек телба зотни, эй неку зот,
Валий билма, агар қўрсанг кашуфот.

Эй зоти тоза инсон, ўшандай телба кимсани, яъни ақоид илмини билмаган муршидни валий демагил. Гарчи ундан карсмаат ва хавориқ одатлар кўринса-да, валий эмасдир. Балки бу кўринганлар — маъунат ёки истидрождир.

Юмуб кўз - уйқула кўрган била кас,
Валий билмас ани марди суханрас.

Нодон шайх мууроқабага бориб — кўз юмиб, ухлаб кўрган нарсаларидан хабарлар бермоғи унинг муршиди валий эканини кўрсатмайди. Шунинг учун унинг сўзларининг ҳақиқати хусусида огоҳ бўлгил. Зеро, авлиёларнинг бир машҳур қоидаси бордир: қачонки, уларда бир амри азим вужудга келса ёки муриднинг ҳолини англамоқ тиласалар, Ҳақ таолога юзланадилар. Бошларини куйи солиб, кўзларини юмиб, бир замон чуқур ўй-ла туришади. Буни боя мууроқаба дедик. Шу ҳолда Аллоҳ таоло уларга ҳоллар маълум қилиб, кашуфот ва тажаллийотлар ҳосил бўлур. Шундан сўнг улар муридларга хабар беришади. Энди бояги нодон муршид мууроқабада ҳозир баён қилингандай ўтириб бўлгач, хабарлар берса, унинг авлиёлигига ишониб қўя қолмоқ тўғриси эмасдир. Зеро, у нодондир, илми фаройизни билмас эди.

Югурмакдин ўзни билса зиёда,
Дегил отдин тушиб бўлди пиёда.

Муршид мууроқабада кўрган ажойибу фаройиблар сабабли ўзини ортиқ кўриб, такаббурлик қилса ва ҳолларини ҳар кимга сўзласа, билгилки, у отдан тушиб, йўлига пиёда қайтарилибди.

Бурунги ҳолидин қилди таназзул,
Тушар саркашли қулни бўйнига гул.

Мууроқабага бориб, ўз ҳолига мағрур бўлган кимса аввалги мартабаси ва ҳолидан тушади. Жину шайотин гуруҳидан бўлиб, аҳли кибр бўлади. Бундай бебош қулнинг бўйнига занжир-кишанлар тушиб, дўзахда бўлади. Ёки кимса боягидек ҳолини сўзлаб фахрланса, ҳиммат кўлига занжир-кишан урилиб, иккинчи мартаба Аллоҳ таолони истаб, ул мақомга эришмас.

Не яхши ёр - ўзин билса гуноҳкор,
Бўлур кўрган сари кўрқинчи бисёр.

Ўзини гуноҳлар қилгувчи деб билган киши қандайин яхши дўстдир. Мууроқабада ҳоллар кўрган сайин Аллоҳдан кўркуви оша боради. Ва юқорида саналган фахру гурурдан тийина юради.

Агарчи бўлса кўп пинҳон сужуди,
Кўрунмас заррача ориф вужуди.

Аммо мууроқабада кўрган нарсаси билан ўзини ортиқ кўрган кимса Аллоҳ таолога яширин сажда қилса-да, унинг орифи биллаҳ бўлганидан асар ҳам кўринмайди.

Ризоий Ҳақ анинг мақсуди бўлса,
Ҳаёву илму ҳилм жуди бўлса.

Муршид бўлмиш кишининг қасд қилган нарсаси Ҳақ таолонинг ризолигини топиш бўлса ва яна ҳаё, илм ва ҳалимлик топиш бўлса:

Анинг ихлоси қуллуқ бўлсаю бас,
Риёдин бўлмаса кўнглида бир хас.

Яна муршид бўлмиш кимсанинг ибодати ихлос билан бўлса,
бошқача эмас, яна риё ва ёмон хулқдан кўнглида бир хасча бўлма-
са — унда ҳақиқий муршид шудир.

Жамиъи ишларин солса Худога,
Кўлун топшурса ул марди Худога.

Муршид бўлган киши барча амалларини Худога солса ва кўлини
тўғри йўлга етакловчи шайхга топширса, яна тўрт силсиланинг
бирига мувофиқ бўлса, қандайин яхши бўлар эди-я!?

ҲИКОЯТИ ШАЙХ ИМОМ БАСРИЙ

Имоми аҳли суннат шайхи Басрий -
Умид улдурки, жаннат бўлса қасри.

Аҳли суннат вал жамоатнинг имоми Ҳасан Басрий раҳма-
туллоҳи алайҳдир. Умид улдурки, жаннат унинг саройи бўлгай.
Зероки, у тобеинларнинг улуғи ва илми тасаввуфда қутблар
қутби эди.

Ани бор эрди бир омий муриди,
Ва лекин танда эрди кашфи дуди.

Ҳикоя қилмишларки, Ҳасан Басрийнинг бир нодон муриди бор
эди. Аммо нодон бўлса ҳам, шайхи хизматида туриб, кашф ва кўрмоқ
ҳоллари бор эди. Яъни кароматдан бироз асари бор эди.

Муриди келмади бир неча айём,
Ўзи тобти ани ул шайхи ислом.

Ўша мурид бир неча кун шайхнинг мажлисида йўқ эди. Хизма-
тида бўлмади. Ахири шайх Ҳасан Басрий муриддини ўзи излаб
топди.

Деди ул омийни қилмоқ учун ол:
«Манга асроринг айғил, эй неку ҳол».

Шайх ўша омий муриддини ғурурга солиб қизартиш учун деди:
“Эй эзгу ҳолли мурид, бизнинг мажлисимизга келмадинг. Шояд-
ки, келмаганинг Аллоҳ таолога яқинлик туфайли бўлса. Аммо
шундай бўлган тақдирда ҳам биз ғарибларни кетга сурмай, ка-
шүфотларингдан бироз айтсанг, жуда яхши бўлур эди”.

Деди: «Ҳар гоҳки, хуфтон келса қарши,
Етарман лаҳзада айвони Арши.

Ул нодон мурид шайхи уни ғурурликка солиб сўраганини бил-
мади ва деди: “Эй ҳазрат, ажаб сирлар бошга тушди. Хуфтон намо-

зи вақти келди эса бир лаҳзада Арши Раҳмонга борурман” дея давом этди:

Малоикдек бўлиб Арш ичра мумтоз
Худо бирлан узун шаб этарман роз!».

“Аршга боришимда фаришталар қатори бўлиб, Ҳақ таолонинг Ўзи билан узун тунларда сирлашиб чиқарман”. Шайх Басрий бу гапни эшитиб:

Деди: «Борсанг ўшал манзилга чун бод,
Бу мискин отини ҳам айлагил ёд».

Деди: “Эй фалончи, агар сен ўша “арш” деган жойга ел каби борсанг, бу мискин Ҳасанни ҳам сирлашганингда тилга олиб ўт”.

Яна кечага ул манзилга етти,
Ҳасан отин тилига жори этти.

Яна бир кеч мурид “арш” деган ерига етгач, филҳол Басрийнинг муборак Ҳасан исмини айтди.

Бузулгон кўрди арши дилкушойин,
Нажосатхонайеда кўрди жойин.

Мурид ўз кўнглида кашф бўлиб кўринган жойда Ҳасан номини тилга олгач, кўзини очса, ўзини ҳожатхонада кўрди.

Яқийн билди мун шайтон қилиб кайд,
Қилур эркан уни ҳар кечаси сайд.

Мурид бу ҳолни кўргач, шаксиз билдики, шайтонга алданиб, кўлига тушибди. Бу ишни ҳар кеча шайтон билан қилибди. Муриднинг бу ҳолга тушгани илми йўқлигидан бўлди.

Инобат қилди бориб қайта бошдин,
Муяссар этти илм отлиғ куёшдин.

Шундай қилиб, мурид Ҳасан Басрий мажлисига қайтиб борди. Зикрни аввалги талқиндан бошлаб, илми фикҳни ўргана бошлади. Вақт ўтиб, Аллоҳ таоло унга илм куёшини енгил берди. Такрор мақомига етиб, камолог топди.

Бузар ботилни туз олимни зоти,
Факайфа, ул ерда ҳозир бўлса зоти.

Ҳол шундай бўлгач, маълум бўладики, ботил ишни эзгу олимлар исми бузади ва ҳароб қилади. Ҳасан Басрий ҳикоясида мазкур шайхнинг исми муридида кечган ботил ишни бузганидек. Демак, нотўғри ишни бузиш, яъни яхши томон қайтариш учун олим кишининг ҳозир бўлиши зарурдир.

Ариғ илму амалдур раҳбари ҳол,
Бу икки бол билан учган ичар бол.

Эзгулик — илм, бу илмга амал қилмоқ ва у билан ҳол илмини ҳосил қилмоқдир. Бу икки қанот билан учган кимса, албатта, бол ичса керак. Хуллас, илм ўрганиб, унга амал қилиб, аҳли ҳолдан бўлишга эришган киши, албатта, Аллоҳ таолони топса керак.

Агар бўлмаса илминг, эй сабук сайр,
Билур болинг-вуболинг барчасин хайр.

Илминг бўлмаса, эй шошқалоқ инсон, унда сен учун фойда ҳам, зарар ҳам бирдир. Зеро, сенинг заиф фикрингча, гуноҳларингнинг барчаси ўзингга хайрлидек кўринади.

Агар билсанг неку - афъоли баддин
Наъувзу биллаҳ андоғ мўътақаддин.

Агар сен ёмон ишлардан эзгулик қутсанг, унда сендайин эътиқод қилгувчидан бизни Худонинг Ўзи асрасин.

МАВЪИЗА

Кел, эй оқил, буюрсанг ақлинг ишга,
Ўзингдин кетмагил “доно” демишга.

Эй оқил инсон, сен бутун ақлингни тоағу ибодат қилишга қаратган бўлсанг-да, ўзингни ўзинг олимман, дея такаббурлик қилма.

Агар боло чиқиб, кетсанг ўзингдин,
Йиқилгайсен тойиб ерга юзингдин.

Такаббурлик қилиб, юқори чиқиб, ўзингнинг ким эканингни билмасанг, мартабангдан юз тубан тушиб қолмагин, тағин. Яъни такаббурлик билан ҳаддан ошиб, кофирлар аҳлидан бўлиб, жаҳаннамга юз тубан тушиб қолмагин.

Ўзин боло тутиб кибр айламакдин
На чобуклар йиқилдилар оёқдин.

Ўзини ўзи юқори тутиб, не-не зийраклар оёқларидан йиқилиб, мартабаларидан тушдилар. Бу ҳолларни Иблис, Ҳоруту Морут, шайх Абдурраззоқ, Балъам Боур ва шайх Барсисо кабиларнинг машҳур ҳикояларида кўrsa бўлади.

Агарчи ҳар кеча дил махзанина
Боқарсан кўп туриб, кўп турмасина.

Камолот топиб, ҳар кеча муроқабада бўлганингда мукашафоту мушаҳадот кўриниб, кўнглинг шишмасин. Кўнгил хазиналарига чиқсанг-да, бунчалик бўлмоғингни муроқабада турмоғингдан кўр. Ўзингни ўзинг шишириб, “Мен андоқ ҳоллиман” деб такаббурлик қилма.

Агар чандики бўлсанг қутби аброр,
Дегил не донишим, не-да ишим бор.

Агар сен эзгуларнинг қутби, яъни бошлиғи бўлсанг ҳам, менда на билим бор, на бир кўзга кўринарлик иш бор, яъни униси ҳам, буниси ҳам йўқ дегил.

Ниҳоли меҳнатинг берсун десанг бар,
Ризойи Ҳақ учун илм эт муяссар.

Меҳнат ниҳолинг мева берсин десанг, Аллоҳ таоло ризолиги учун илм истагин ва топган илмингни халойиққа сарф қилгин. Хуллас, аҳли сулук бўлиб, кўп машаққатларга учраб, Аллоҳга яқин бўлмоқни тиласанг, илми фикҳни билмоғинг керак.

Агар боғингда бўлса гил риёси,
Қачон бўлғай чироғингни зиёси?

Агар амалларинг уруғига гил — тупроқнинг риёсидан аралашган бўлса, аъмол чироғинг ёришиб, нури тажалло ва асрори Илоҳий ҳосил қилмоғини қачон кўрар экансан?!

Агар ҳоли риёдин холи эрмас -
Ҳақиқат ул кишини холи эрмас.

Бу илми ҳол ила мавсуф бўлган кимса риёдан холи бўлмас экан, ҳақиқат сирлари сари бормоқ ул кишининг ҳолидан келмайди.

Ўқур бўлсанг ўқ ур нафсинг кўзина,
Қара чин кўз билан Мусҳаф юзина.

Сен дарс ва Қуръон ўқир бўлсанг, аввал нафсингни гуноҳ заҳматидан даволашга жаҳд қилгин. Шундай қилиб, ўқиган Қуръон ва дарсдан ўғиту насиҳат олмасанг, сенинг бу ишинг Қуръон устига қўниб турган пашша кабидир.

Муҳаққақ олим улдур - одил ўлса,
На кўп жо дил югуртиб, жодил бўлса.

Ҳақиқий олим кўп баҳслар қилувчи олим эмас, балки илмига амал қилувчи олимдир.

Жадалдин қолки, қил устундадур қол,
Йиқилсанг ё йиқитсангдур забун ҳол.

Ҳақиқий олим бўлсанг, баҳслардан тийилгин. Асло баҳс қилмагин. Зероки, илми қолда “қил” сўзи кўпдир. Бу “қил” сўзи билан баҳслаша-баҳслаша, ўзинг йиқилиб, одамлар орасида шарманда бўлурсан. Ёки бошқани йиқитиб шарманда қиларсан. Ҳар ҳолда баҳснинг кўркамлиги кўринмайди.

Вужудинг уқбаси эрмас алоша,
Тал оша келган ўлтурмас талоша.

Вужудингнинг тоғи баланд эмасдир, яъни нақадар олим бўлсангда, илмнинг охири бўлмагани учун унга етишган киши бўлмассан. Шунинг учун сени биров баҳсда енгиб — йиқитиб, хор қилиши мумкин. Шундай экан, тоғ оша келган, яъни адамдан вужудга келган киши одамлар билан баҳслашиб, уришиб, таллашиб ўтирмас. Руҳ оламидан вужудга келган олим эканингни ҳисобга ол-да, яна борлиқдан адамга кетишингни ҳам бил. Буни ҳисобга олиб, амал қилгин ва баҳсларни қўйгин.

Ўқурдиндур гараз Тенгри ризоси,
На ул илмики, бўлгай халқ изоси.

Баҳс қилмагил, дейишимдан мақсад — Аллоҳнинг ризолигини топишдир. Унинг ризолигини излаган киши, албатта, баҳсни қўйса керак. Чунки ул олимки, илми билан халойиқни ранжитадиган бўлса, бундайин олимдан Худойи таоло рози бўлмас.

Ёниб келганда меҳнат шамъи, эй ёр,
Ёниб, тутма ҳаво бодиға зинҳор.

Кўп машаққатлар билан ҳосил қилган илмингни нафс орзуларига сарф айлама, дўстим.

Замона халқи аксар толиби қадр,
Бўлай деб садри мажлис, қон қилур садр.

Бу замон илм истагувчиларининг илм ҳосил қилишдан мақсадлари халқ ичида ҳурмату обрў топишдир. Бундай мақсад билан охираат мажлисининг тўрида ўтирмоққа булар қандай қилиб муяссар бўлсинлар?! Албатта, бундай ният билан охираат мартабасини топиб бўлмайди.

Ўқубдурсан агар холис маони,
Юрак қони бирлан асори қони?

Дарслар қилиб, ўқиб, холис Аллоҳ учун эришган илмларим бор, дерсан. Агар ростдан шундай бўлса, унда Аллоҳдан қўрқиб йиғлаганинг аломатлари қани?! Йўқ, шунинг учун бу айтган сўзинг ёлғондир. Ҳолбуки, сен юрак қонингни Аллоҳ таолодан қўрқиб оқизмагансан.

Агар қилдинг муяссар илм ишидин,
Аёғинг босма эгри - кўр кишидин.
Билиб ўз душманинг қилма анга ҳарб,
Кўриб, ўтқа ўзинг солмоқ нечук зарб?

Илмли бўлиб, ўз илмингни душманингга сарф қилма. Била туриб — илмингни нафси ҳавога сарф қилмоқнинг мисоли бировнинг ўт (олов) борлигини била туриб, ўзини ўзи ўтга солишидир.

Мувофиқ илмига қилса ишини,
Дегил арбоби илм андоғ кишини.

Илм ўрганувчи олимнинг қилган тоатлари ўрганган илмига мувофиқ бўлса, бундай олимни олими Раббоний ва фақиҳи самдоний деб атагин.

Таварруъ шартида, эй мардикори,
Керакдур, албатта, қорию қори!

Бир олим тақво шаҳрида иш юритгувчи бўлса, яъни тақво билан яшамоқни истаса, албатта, у оғир, тўзимли, андишали бўлмоғи керакдир.

ҲИКОЯТИ БАДБАХТОН

Битибдур «Жомиъи мишкот» ичинда -
Набийдин сўрди бир сўргувчи банда:

“Жомиъи мишкот” аталмиш китобда битиклидирки, Пайғамбар алайҳиссаломдан бир куни бир қул сўради (ул сўргувчи банданинг исми Абдуллоҳ ибни Масъуд эди):

«Ёмонларнинг ёмони қайси бир инсон?»
Жавобин бермади анга ўшал он.

“Эй Расулulloҳ, охиратда сизнинг умматингиздан ёмонларнинг ёмонроғи ва азобининг кўпроғи қайси одам бўлади?”. Ул саййид сўроққа шу он жавоб бермади.

Уч айғон сўнг жавобин берди они:
«Ёмон олим - ёмонларнинг ёмони!».

Сўргувчи киши уч марта такрор сўрагандан сўнг Пайғамбар (с.а.в.) дедилар: “Охиратда ёмонларнинг ёмонроғи бузуқ олимлардир. Илмларидан фойда олмай, амал қилмаганлардир. Халқ орасида нимаики ҳукм қилсалар — пора учундир. Авомларнинг нафси ҳаволарига қараб юрган олимларга бериладиган азоблардан қаттиқроқ азоб ҳеч кимда бўлмас”. Жавобнинг савол уч карра қайтарилгандан сўнг берилишига сабаб Пайғамбаримизнинг олимлар олдида одоб сақлаб, уларнинг айбларини тез очиб беришни эп билмаганларидандир. Охират подшоҳики — олимлар олдида одоб сақласа, биз қандай бўлмоғимиз керак?!

Яна айди ўшал ҳамрози маҳбуб,
Ки: «Хўбларни хўби ҳам олими хўб!» .

Аллоҳнинг сирдоши он ҳазрат (с.а.в.) ўша мажлисида яна дедиларки: “Охиратда яхшиларнинг энг яхшироғи яхши олимлардир. Улар билган иллари билан халқ орасида амри маъруф ва наҳйи

мункар қиладилар. Юмшоқ сўзлар сўзлаб, фосиқлардан йироқ қочгувчи бўлурлар. Бойлару амалдорлар мажлисларига яқин йўла-маслар ва уларга бойликлари учун тавозуъ қилмаслар. Ҳукмлари учун пора олмайдилар, масжид йўлидан қолмай, баҳслар қилмайдилар. Булардан бошқа яна қандайин замима ишлар бўлса, яхши олимлар барисидан йироқ бўладилар”.

Деди Пайғамбари оламга ҳодий:

«Эрур дўзахда бир шиддатли водий.

Олам аҳлини тўғри йўлга бошловчи Пайғамбаримиз (с.а.в.) яна дедилар: “Дўзахда бир азобли қудуқ бор”. (Бу ҳақда ҳам бояги “Жомийи мишкот” китобида Абу Ҳурайра розийаллоҳу анҳудан ривоят қилиб ёзилган).

Ўшал водийни «Жуббул ҳузн» оти,

Риёлик қорийлар жойи ул водий.

Ўша қаттиқ азобли чуқурни Аллоҳ таоло “Жуббул ҳузн” (“Қайғу қудуғи”) деб атади. Ул қудуқ риёкор қорилар учундир. Булар шундайин олимларки, илм топиб, риёкорлик билан — халқ орасида ниятлари фақат обрў-эътибор топиш бўлган. (Ривоятларда келишича, бу қудуқ жаҳаннам ўртасида жойлашган. Унга риёли олимлардан бошқа яна эрларига қичқириб гапирган хотинлар ва онасини ранжитган кимсалар тушадилар).

Жаҳаннам кунда тўрт юз қатла андин

Паноҳ истар Худои зул-минандин».

Ул чуқурнинг азобию ҳайбати кўплигидан жаҳаннамнинг ўзи Аллоҳ таолога сифинишни истайди. У ҳар куни тўрт юз марта неъмат берувчи Тангридан мадад сўраб сифинар экан.

Худовандо, йироқ этгил риёдин,

Айирма сиди у ихлос ва зиёдин.

Аллоҳим, Ўз раҳматини ила бизларни риё билан дарс бергувчилар ва илмларига риё билан амал қилувчилардан йироқ қил, ихлос нуридан айирма.

ТАКАББУРЛИК ҚИЛМАЙ, ТАВОЗУЪЛИК ИХТИЁР ҚИЛМОҚ БАЁНИДА

Кел, эй зоҳид, қўлунгдин берма тоат,

Зиёд эт тоатинг соат-басоат.

Эй дунёдан юз ўтириб, дунё неъматларидан қайтиб, аҳли сулук бўлган сўфий, зинҳор тоату ибодат вақтларингни — тирик экансан — қўлингдан чиқарма. Балки тоатинг ва ибодатингни соат сайин ортира боргин.

Уётлиғ пеша қил хавфи тамаъдин,
Риёзат ила тақвоу вараъдин.

Эй зоҳид, сен кечалари уйғоқ бўлишни одат қил. Аллоҳнинг азобидан ҳамиша кўрқиб юр. Тамаъдан йироқ бўл. Доим оч бўлиб, рўза тутиб, нафсингга машаққатлар қил. Буларнинг барчаси ўзингга фойдали эқанини бил.

Фароғат бирла ошиқ ҳеч етарму?

Киши роҳат бирла ошиқ этарму?

Аллоҳ таоло ҳазратига ошиқ киши - Маъшуқидан беҳабар, тинч уларми? Йўқ, ошиқ киши асло тинчланиб, роҳатланб ётмас. Ошиқликни даъво қилгувчи кимса — еб-ичиб ётмас.

Агар қул Хожасин жўйинда бўлса,

Ётарму йўлда - ошиқ банда бўлса?!

Бир қул хўжасини излаб йўлга чиқса ва у хўжасига чинакам ошиқ бўлса, албатта, у хўжасидан хабар олмай қўйиб, фароғатда ётмас.

Егил кам - кеча турмоқдин есанг ғам,

Бўлур иш кам - агар кўп тўйса ишкам.

Аллоҳга ишқинг ҳақиқий бўлса, кам егил, оз ичгил. Кўп еб-ичиш ишни, яъни тоату ибодатни кам қилади. Чунки кўп емоқлик ялқовликни келтириб чиқаради. Шундай сўнг Аллоҳни истамакдан маҳрум қолурсан.

Эгам аҳд этса «Фатлубний тажидний»,

Қўярму бандалар бу жаҳду жадни?!

Аллоҳ таоло ҳазрати аҳд қилиб: “Мени чини билан изласанг, албатта, топарсан” деб айтган бўлса, ақл эгаси Аллоҳнинг бу амрини четга қўйиб, дунёга ошиқ бўлиб, тескарилик қилмас. Балки тиришиб-тармашиб Аллоҳ амрига амал қилар.

Оғир жисминг агар бўлсун десанг соғ -

Саноч оғзин сан оч, албатта, камроғ!

Пок танинг тоза бўлсин десанг, оғзингни камроқ оч, яъни кам егин. Бу ерда “саноч” сўзи аслида ҳаво тўлдирилган мешдир. Бу меш билан дарё сувидан ўтилади. Ушбу саноч билан сувдан ўтишда униг оғзини катта очиб бўлмайди. Агар очилса, мешдан ҳаво чиқиб кетиб, дарё сувида ҳалок бўлиш мумкин. Демак, байт мазмуни мана бундай бўлади: Кам егин. Кўп есанг, танинг қувват топиб, Аллоҳни истамай қўюрсан.

Риёзат мевасидур мисли ёнғоғ,

Агарчи зоҳири тош, ботини ёғ.

Оч юришда кўп фойдалар бордир. Очлик билан машаққат чекмоқ мисоли бир ёнғоқ кабидир. Ёнғоқнинг мағзига етиб — эриш-

моқ учун унинг қотган қаттиқ пўстлоғини олиб ташлашга тўғри келади. Демак киши дунёда очлик билан кўп юриб, сабр қилса, охиратда кўп роҳатлар кўради.

Маишат аввали - нарм, охири - қаҳр,
Йилоннинг таши юмшоғдур, ичи заҳр.

Хулас, қорин тўқлигида фойда йўқдир. Зеро, яхши тириклик ва яхши еб-ичишнинг аввали — юмшоқ, яъни дунёдалик вақтида фойдалидир. Лекин охири қаҳрдир. Охиратда Аллоҳнинг азоби бордир. Биласан-ку, ахир, илоннинг сирти юмшоқ, аммо ичи тўла заҳардир. Шунинг учун умрингни очликда ўтказ, охиратингни азобга кўйма.

Риёзат хокиға ҳар кеча ур бош,
Юрак қон айласа, лаъл атанур тош.

Машаққатлар тупроғига ҳар кеча бош ургил. Нафсингни тийиб, уни доим машаққатда тутгил. Шундайин риёзатлар чекиш сабабли юрак қонинг лаъл тошига айланиб, Аллоҳ таоло қошида ҳурматли бўлурсан. Зероки, лаъл тошининг одамлар орасида қиймати баланд бўлади. Шунга ўхшаб, риёзат соҳибининг ҳам Тангри қошида ҳурмати баланддир.

Белингни боғлагил хизматга чун най,
Шакар тўлдурса, шояд, қалбинга Ҳайй.

Бас, шундай экан, Аллоҳ таоло ҳазрати учун қамишдан очлик белбоғини боғлагин. Шоядки, Тангри бунинг эвазига шакар қамиши каби кўнглингга шакар қумини тўлдирса. Яъни кўп очлик билан бўлсанг, Тангри таоло кўнглингни маърифату ҳикмат билан тўлдириб, Ўзи ва одамлар ҳузурида ҳурматли қилур.

Билур оқил бу дунни сижни бадбўй,
Баланд уй истасанг, нафсинг кўзин ўй!

Оқил бўлсанг, бу дунёни сассиқ зиндон деб билгил. Бинобарин, сассиқ ва чиркин ерда турмоқ киши табиатига хилофдир. Шунинг каби бу дунёнинг фоний эканини билган кишининг тоат қилмай, нафсига машаққат етказмайтуриши номуносиб ишдир. Шундай экан, юксак фикр қилувчи киши, албатта, машаққат ва тоат-ибодат билан нафс кўзини ўйса керак. Аллоҳнинг ризолигини ҳамиша истаса керак.

Тўшаб қолин, ёлиб тоат жамолин,
Кўйибсан бошинга болин ваболин.

Нафсинг буйруғига бўйсуниб, роҳат учун тўшакни қалин ёйиб — роҳатда ётурсан. Сен Аллоҳнинг тоат-ибодатига ёниб туриш ўрнига ялқовлик қилиб турибсан. Бошингга қават-қават ёстиқ кўйиб, роҳатда ётибсан.

Тели нафсинг тила тоатга кам-кам,
Магар, бўлғай эгилмас гарданинг хам.

Бас, шундай экан, телба кўнглингни Аллоҳнинг ибодатларига
аста-секин ўргатгин, уни машаққатлар билан буктил, бўйинсун-
мас бўлиб қолмасин, тагин. Зеро, нафсинг тилаганини доим қила-
версанг, ўзинга устун бўлиб қолиши бордир.

Кўзингдин айла ғафлат уйқусин дур,
Ва лекин бўлмағил тоатга мағрур.

Сен ғафлат уйқусини кўзингдан нари қилиб, машаққатлар қил-
гин. Аллоҳ таолонинг тоат ва ибодатларини доим адо қил. Лекин
тоату ибодатни кўп қилдим, деб такаббурлик қилмагин.

Агарчи бўлсанг аҳли илму зуҳҳод,
Такаббур қилмағил - аслингни қил ёд.

Гарчи сен аҳли илм ва аҳли зуҳҳоддан бўлсанг ҳам, такаббур-
лик қилмағил. Доим аслингни эслагил. Зеро, аслинг тупроқдир.
Шунга кўра юксалма — паст бўл.

Такаббурлик айламак шайтон фиёли,
Йиғию зоридур одамнинг ҳоли.

Такаббурлик шайтон алайҳиллаънанинг ишидир. Шунинг учун
такаббурлик қилма. Доим йиғлагил. Йиғламоқ Одам алайҳиссалом-
дандир. Шайтон такаббурлик қилиб, Одамга сажда қилмай, Дар-
гоҳдан қувилди. Одам алайҳиссалом жаннатда бугдой еб, Тангри
олдида гуноҳкор бўлди. Шундан сўнг доим йиғлаб юрди. Ҳақ та-
оло гуноҳини кечиб, Ўзига яқин қилди. Ҳар иккисининг ҳикоя-
си маълуму машҳурдир.

Риёзат бирла ҳам очсанг кўзунгни,
Азозилдек улуғ тутма ўзунгни.

Сен риёзатлар билан нафсингга машаққатлар чектириб ва кўп
тоат-ибодатлар қилиб — кўзинг очилиб, турли тажаллийоғу ка-
шуфотлар билан сифатлансанг-да, ўзингни Азозил каби улуғ тутма.
Чунки Азозил ўзини катта тутиб, хор бўлгани машҳурдир.

Агар ернинг юзига айласанг дарс,
Такаббур бўлмағил, бўлғил Худотарс.

Сен доною донишманд бўлиб, дунё халқининг барчасига сабоқ
бера олсанг ҳам, мен фалондек устозман, деб такаббурлик қилма.
Балки доим Аллоҳдан қўрқувчи бўл.

Сани кирган йўлунг турфа узоқдур,
Орада сони йўқ банду тузоқдур.

Сенинг аҳли сулук бўлиб кирган йўлинг жуда узоқдир. Йўл
ораларида ҳисоби йўқ дому тузоқлар бордир. Бу тузоқлар бор

Ўринлардан қутулмайин такаббурлик қилмагин. (Демишларки, тариқат йўлида саккиз минг хатарли мақом бордир. Бу ўринларни ҳар бири аҳли сулукни тариқатдан қайтаргувчи бир тўсиқлардир. Буларнинг баъзиси — ҳиссий, баъзиси — қалбийдир. Бу мақомларнинг барисини шу ўринда баён қилиш адабдан эмас. Бу ўринлар солиқнинг ўзига ўз вақтида завқи орқали билинади).

Ажаб йўлдур - орада кўп хатар бор,
Киши билмас - чибин етгайму, шунқор?!

Тариқат йўли жуда узоқ йўл. Орада хатарли ўринлар жуда кўп. Бундаин мушқил йўлга ҳар ким етиб бормоғи маълум эмас. Пашша-ми ёки шунқор етиб боради — аниқ билиб бўлмас. Бу ерда пашша — кам ибодатли киши, шунқор — ибодати кўп киши. Шунинг учун тариқат йўлини оз ибодат қилганлар ўтадимми, ёки аксинчами — аниқ билиб бўлмайди. (Шайх Абдурраззоқ, Балъам Боъур ва Иблис кабилар етдилар, аммо такаббурлик қилиб, хароб бўлдилар. Хуллас, маълум бўладики, банда бўлмиш кимса хавф билан ражо, яъни ўтиниш орасида бўлмоғи лозим. Банданинг Ҳақ таолога восил бўлмоғи ибодат билан эмас, аммо банда ибодат қилмоққа буюрилгандир).

Киши билмас - бу уммон остида фош:
Жавоҳирпора қиймат борму ё тош?

Бу тоату ибодат денгизи ва унинг тубида бор нарса кўриниб турмайди. Уни одамлар билмайди. Хусусан, ўша денгиз остида қийматли жавҳар борми ёки оддий тош?! Номаълумдир. Шунга ўхшаб, қилаётган тоату ибодатимизда Аллоҳнинг ризолиги борми ёки йўқ?! Маълум эмас. Шунинг учун ибодат аҳли Аллоҳдан қабул қилмоқни ўтинадилар ва қабул бўлмаслигидан қўрқиб, ҳамиша тоатда турмоқлари керак бўлади. Демак, фужур қилган киши айтмасинки — менинг турмушим шунча вақт бетавфиқ ўтибди, энди қандай қилиб тоат қилурман?! Барибир, фойдаси бўлмас.

Агар чандики гавҳарпорадурсан,
Яқийн бил - бандасан, бечорадурсан.

Агар сен гавҳар тошнинг бир бўлаги, яъни саййидзода бўлсанг ҳам, шаксиз билгилки — чорасиз бандасан! Шундай бўлгач, такаббурлик қилмоғинг нима учундир?!

Ҳамиша бандадандур зори қилмоқ,
На ҳаддур бошини юқори қилмоқ?

Ҳа, банданинг одати — зорилик қилмоқдир. Бошни юқори қилиб такаббурлик қилмоққа биз бандаларда ҳад йўқ. Аммо ҳамиша тавозуъда бўлмоғимиз керак.

Тавозуълик бўлуб, тутгил ўзинг кам,
Шажарким, бўлса мевалик - бўлур хам.

Бас, шундай бўлгач, тавозуъли бўлиб, ўзингни паст тутсанг,
Тангри қошида ҳурматли бўлурсан. Ахир, биласан-ку, мевали да-
рахтнинг ҳосили кўп бўлса — боши эгик бўлади.

Теракким, ул кўтарди юқори бош,
Самарсиз бўлди - кўрдингму ани фoш?!

Терак деганни кўрдингми? Боши юқорида, аммо ўзи мевасиз
бўлиши машҳурдир. Шунга ўхшаб,

Такаббурлик қилиб турган кимса, албатта, Аллоҳ таоло қошида
даражасиз ва ҳурматсиз қолмоғи машҳурдир.

Кишиким хоки роҳдур бериёдур,
Яқийн билгилки - кўзга тўтиёдур.

Бир киши тупроқ каби тавозуъли бўлиб, амалида риёси бўлма-
са, бундай кишининг оёғи остидаги тупроқни кўзга сурма каби
сурса бўлади. Яъни бундай киши Тангри қошида кароматли ва
яқиндир. Одамларга ҳам қуш каби яқин бўлиб, фойдаси кўпдир.

Кетар дамда тўлай деб паст ўтар кун,
Сабоҳ чиқса бўлур оламдин устун.

Қуёш чўқар пайтда барча нарсалардан паст бўлиб, тонг ёришгач
эса бутун дунёнинг устида турар. Буни кўргансан-ку?! Шунга ўхшаб,
бирор киши ўзини паст тутиб юрса, Аллоҳ қошида барча халойиқ-
дан ҳурматли ва даражали бўлади.

На бўлғай қатрадек қилсанг ўзунг гум,
Гуҳар бўлсанг, то қилсанг тожи мардум.

Ўзингни нисон ёмғиридек кам тутсанг эди. Шоядки, гавҳар
бўлиб — эранларнинг бошидаги тожида бўлсанг. (Ривоятларда
келишича, Савр юлдузининг ўн бешинчи нисонида ёмғир ёғади.
Ўша ёққан ёмғир Форс денгизи билан Рум денгизи тубига бо-
риб, садаф оғзига тушса — инжу бўлур. Агар бу ёмғир денгиз
юзида қолса, айтадики: “Эй Раббим, мен қулинг заифларнинг
заифман. Шундай улуғ денгиз ичида мен нима қилайин?”. Ана
шундай тавозуълари учун Аллоҳ таоло уни подшоҳларнинг тожида
қилди. Шунга ўхшаб, бирор киши ўзини кам кўриб юрар бўлса,
Аллоҳ уни азиз қилиб, одамлардан устун қўяди).

Агар файз истасанг, қилма такаббур,
Буюкка оқмағай баҳр ўлса ҳам пур.

Сен тариқати Ҳаққа сулук қилиб, турли кашуфоту тажаллийот
ила сифатланиб, Аллоҳ таоло кўнглингга баъзи ашёларнинг маъ-
ноларини билдирган бўлса-да, ўзингни улуғ кўрма. Такаббурлик

қилма. Зеро, денгиз суви қанчайин тўла бўлса ҳам, юқорига оқмайди. Шунга ўхшаб, кашуфотлар билан сифатланган киши пухта бўлиб — такаббурлик қилмас.

Агар тутсанг тариқи Мустафони,
Ёмон куйдур - такаббур, куйдур они.

Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг йўлини ихлос ила тутар бўлсанг, тавозуъли бўл. Такаббурлик қилма. Зеро, такаббурлик кўчаси ёмондир. Ул кўчани шарият ўти билан куйдириб — ёндиргил.

Оғир тутди ўзини санги хора,
Талаб бозорида кирмас шумора.

Қора тош ўзини оғир кўриб, такаббурлик қилди. Мен — оғирман, деб катта кетди. Шунинг учун уни бозорда ҳисобга киритмай, арзигулик нарса қаторида кўрмадилар. Шунга ўхшаб, биров ўзини оғир билиб, такаббурлик қилса, “Тавба” сурасининг 111-оятда ваъда қилинган бозорга кирмас. Аллоҳ таоло ва одамлар ул такаббурга илтифот қилмаслар.

Кичик билди ўзини ҳолини дур,
Баҳосидур харидор олдида пур.

Биласан-ку, инжу тоши ўзини юқорида баён қилинганидек, кичик тутди. Шунинг учун унинг баҳоси харидор олдида қийматлидир. Шунга ўхшаб, аҳли тавозуънинг Тангри қошида ҳурмати кўпдир.

Эгармиш жазби ишқ шикаста касни,
Йиғар гирдоб аксар хору хасни.

Аллоҳга тортилган ишқ, албатта, кишини синиқликка, тавозуъга олиб келади. Яъни Аллоҳга чин ишқи бор киши, албатта, кўркам хулқ ва тавозуъ билан сифатланса - керак. Чунончи, гирдоб ҳам сув устидаги хасу чўпни йиғади. Шунга ўхшаб, ишқда ҳам ёмон сифатлар йўқолиб, яхшиси қолади.

Агар нафсинг ҳамиша тутмасанг кам,
Дуруст ихлос бирла бўлмағай ҳам.

Агар ўзингни ўзинг доим тавозуъ ва хўрлик билан кам тутмасанг, чиндан ҳам, сенда ихлос йўқ, деса бўлади.

ҲИКОЯТИ АЗИЗИ

Азизи комилни жоҳили хом
Қабиҳа лафзи бирла берди дашном.

Бир азизу комил авлиёни бир нодон, хом киши ёмон сўзлар билан сўқди. (Айтмишларки, ул авлиё бўлмиш киши ҳазрати шайх

Шиблий эди. Сўккувчи хом, нодон Абдурахмон ибни Масъуд Арзоний эди. Бу икки киши Бағдоднинг бир кўчасида бир нарса тўғрисида сўз юритдилар. Ҳазрати Шиблий Ҳақ тарафга тортса, Абдурахмон бузуқ томонга тортарди. Абдурахмон шайх Шиблийни соқолидан тутиб, чиркин сўзлар билан сўкди. Шиблий жавоб бермай, бўйинсуниб, тек турди).

Тутуб соқолини ул марди хушхўй
Дер эди ўз танига: «Эй хунук рўй,

Сўккувчи кетгач, Шиблий ҳазратлари соқолини қўлига олиб, ўзига ўзи деди: “Эй бадбашара нобакор, хор бўлдинг, хорлигинг ўзингдан бўлди. Ул сўккувчи йўқ нарсаларни айтмади. Барчаси сенда бордир”.

Сани расволигингни эртаю кеч
Ўзум айғонга бовар қилмадинг ҳеч.

Шайх Шиблий шу алфозда давом этиб деди: “Эй тан, сенинг расволигингни эртаю кеч кўриб турибман. Уялишим сен сабабли бўлмоқда, дер эдим ўзимга. Сен шум ўзим айтиб буюрган тоату ибодатга ғайрат қилмадинг. Аслида эса аҳли сАллоҳданман, деб қуруқ даъво қиласан, холос”.

Бу мўъминдин эшитиб, келтур инсоф,
Некулар аҳлиман, деб урмағил лоф!».

Шайх Шиблий давом этиб: “Ё Шиблий, бу урғувчи мўъминдан ўз айбингни эшитдинг. Энди инсофга келгил. Бундан кейин мен аҳли саллоҳ ва сўфийданман, деб қуруқлик билан йўқ лофни урма. Балки бу мусулмон айтган айбларингникўнглингга солиб, тавбаю истиғфор қилгил” дея ўзини ўзи койир эди.

Ана инсоф, ана хулқ, эй биродар,
Ўзунгни айбинга сан ёпма чодар.

Эй биродар, кўргил — инсофу хулқнинг қандай кўркамлигини! Сен ҳам шундайин инсоф аҳлидан бўлсанг, айбингни парда билан бекитма. Балки ўтган айбларингни бўйнингга олиб, тавба қилгин. Мусулмонлар ғийбатидан пок бўлгин.

Агар сан қилмасанг нафсинг шикасте,
Етар соқолинга ҳар кўни дасте.

Сен агар ўзингни ўзинг хор кўриб, нафсингни тиниқ тутмасанг ва доим такаббурлик қилсанг, одамлар билан сўз олишганда ҳар сафар соқолингдан тортгувчилар бўлиб, ўзингни халқ ичида шарманда қилурлар. Бас, шундай экан, такаббурлик қилма, тавозуьда бўл, бошингни кўтарма. Ҳамиша мискинликда бўл. Ҳақиқий тасаввуф — ана шу.

ТАВАККУЛ БАЁНИ

Кел, эй ошиқ, кўнгилни айлагил пур,
Тариқи Каъбаи мақсудинга кир.

Эй ошиқ, кўнгилни Аллоҳ таоло ишқи билан тўлдир. Мақсадинг Каъбасига бормоқ йўлига кир. Дунёга алоқаси бор нарсаларнинг ҳеч бирига илтифот қилма. Кўнгилнига бўлмағур фикрларни солиб, Матлубингдан айрилиб қолмагин, тагин.

Нечук бўлгай дебон, андиша қилма,
Таваккул айла, ўзга пеша қилма.

Аҳли сулук бўлиб кирган йўлим қандай бўларкин, дея йўқ фикрларни қилма. Балки ихлосингда қатъий бўлиб, таваккул қил, бошқасини кўябер. Зеро, Аллоҳ розиқдир, таваккули томм кишилар билан биргадир. Бунга “Оли Имрон” сурасининг 159-ояти шоҳиддир.

Таваккул бандани йўлдоши бўлса,
Ажаб эрмас - қора тош оши бўлса.

Банданинг таваккули тўла бўлиб, таваккули ўзига йўлдош бўлса, тоғдаги қора тошлару биёбондаги ўтлар бу бандага неъматлик қилса, ажаб эрмас. (Масалан, Бани Исроил сўфийлари тоғда узлатда бўлганларида неъматлари ўт, қум ва тош эди. Бизнинг Пайгамбаримиз умматидан узлат қилиб турган Абу Зарр ал-Ғифорий эди. У ҳам тоғда туриб тоат қилди. Кўпроқ емиши ўт-ўлан бўлди. Бундайин авлиёлар кўп ўтган. Аммо шунинг ўзи таваккулдан бошқа нарсани кўнгилга солмаслик кераклигига етарли мисолдир).

Агар ҳиммат кишини ёри бўлса,
Ажаб йўқ - харзалар бозори бўлса.

Агар кишига ҳиммати ҳамроҳ бўлиб, таваккули томм бўлса, қалъалару дашту саҳроларда бозорлар топса, ажаб эмас. Яъни киши таваккулни тўла қилиб, сафарга чиққан бўлса, унинг йўлида озиқ тўла бозорлар бўлур, емишга танқис бўлмас.

Етар охир таваккул айлаган қул,
Таваккул қил, таваккул қил. таваккул!

Таваккул қилган киши ахири бир кун мақсадига эришса — керак. Шунинг учун ҳамиша таваккул қил ва бошқасига қарама.

Эрур бир ихтиёри жузъи сандин,
Талаб қилгонинга еткурмак Ондин.

Аллоҳ таоло феъл, яъни ишнинг қандайини танлаш ихтиёрини сенга бериб қўйди. Ўша ихтиёрий феълнингда ҳамиша таваккул қилгин. Зеро, Аллоҳ таолони истамоққа ихтиёрни солмоқ бандаларда-

дир ва муродга эришгирмоқ Аллоҳдадир. Демак, таваккул қилиш — бандадан, мақсадга етказмоқ — Аллоҳдан.

Агар тутса Худо - қул хотирин пос -

Чиқар ҳар гўшайедин Хизру Илёс.

Аллоҳ таоло таваккул қилган кишининг хотирини сақлаб турса ва марҳамат қилган бўлса, албатта, ул кишига ҳар бурчакдан оби ҳаёт ичган Хизр ва Илёс алайҳимассалом чиқиб, ёрдам бериб турарлар.

Агар биткурса Мавло қул ишини -

Қилур мушфиқ кўзига ҳар кишини.

Аллоҳ таоло бирор қулининг ишини қабул қилиб, муроди ва мақсудини ҳосил қилмоқни тиласа ва бу қул ҳам таваккул қилиб, Худо йўлига бөрмоқ тиласа, Аллоҳ бу йўлда кўринмиш ҳамма кимсаларни мушфиқ қилур.

Агар лутф айласа, бўстон бўлур чўл,

Олов ўртасида пайдо бўлур йўл.

Аллоҳ таоло раҳмат айлаб, зафар бермоқ тиласа, қулининг қилган таваккулини тўла билиб қабул қилса, бу қулни мақсудига эриштириб, биёбонларини бўстон қилиб, қудрати ила турли неъматларни пайдо қилур. Йўл бўлмаганда йўл бериб, муродига етказар. (Жумладан, Мусо алайҳиссалом Тиҳ саҳросида Боъурнинг дуоси сабабли қирқ йил тўла сайр қилди. Аллоҳ Мусонинг қавмига саҳроларда турли емишлар ўстириб, ҳозир қилиб турарди. Шунга ўхшаб, таваккул аҳлига ҳам Аллоҳ таоло чўлларда турли неъматлар пайдо қилур).

Ўтарда аждар оғзин - сўрса пойинг,

Зиён этмас омон этса Худойинг.

Аллоҳ таолони истамакка борилмиш сафарда, масалан, аждаҳо оёғингни тишлаб сўрса, Тангри таоло ул илон оғусидан оёғингга зиён етказмас — агар Аллоҳ таолонинг истаги сени омон қолдириш бўлса.

Эгам «Қум!» деди - қумдин чиқиб част

Муҳаббат қумқумидин қил ўзунг маст.

Аллоҳ таоло сенга: “Тур, Мени истагил” деди. Бас, ундай бўлса, бу дунё қумидан зудлик билан тур, Аллоҳни иста ва Унинг амрига хилоф қилма. Аллоҳ таолони истаб, Унинг қумғонидан муҳаббат шаробини ич ва бу шароб билан ўзингни гуноҳларингдан юв. Байтдаги аввалги “қум” арабча “тур” дегани. Иккинчи “қум” мутлақ “ер” маъносида келган. “Қумқум” “қумғон” дегани.

Бузуғ ерда ётиб - бўлмас ишинг беҳ,

«Маконан тоййибан - фазҳаб биавних!».

Шундай экан, бу бузук дунёда Аллоҳни истамай ётишимиз яхши эмасдир. Шунинг учун Аллоҳ таолонинг ёрдами ила таваккули томм билан пок жой сари қадам ташлагил. Яъни амаллар қилиб, қабул қилинмоғини Аллоҳга таваккул қилиб, жаннат сари юрмоқ қасдида бўлгил.

Агарчи бўлса санда аҳли фарзанд,
Яратибдур аларни ҳам Худованд.

Сен Аллоҳ таолога чиндан ошиқ бўлсанг, таваккул айлаб Аллоҳни истагин. Дунё халқига алданма, бола-чақаларим бор, дема. Чунки болаларинг бор бўлса уларни ҳам, Аллоҳнинг Ўзи яратгандир.

Ўзи қилди аларни жисм ила жон,
Берур, албатта, жон берган Худо - нон.

Аллоҳ таоло фарзандларингни йўқдан вужудга келтирди. Уларга тану жон рўзий қилди. Албатта, тан билан жонни берган Парвардигор уларга нон ҳам берса — керак.

Азиз жон чиқмаса қолибларидин,
Камаймас неъматини Ҳақ лабларидин.

Демак, бола-чақаларингнинг азиз жонлари жисмларида экан — уларнинг нонлари оғизларида бўлса — керак. Шунинг учун хотиним, болаларим, деб, Аллоҳни истамакдан қуруқ қолмагин.

Саноглиғ умридин то жон тугалмас -
Яқийн бил оғзидин нон тугалмас.

Сен хотининг ва болаларингга алданиб, фарзларни ўтказиб юборма. Уларга нафақа топиш билан бандман, деб далил излаб. Аллоҳ таолонинг ризолигини топишдан қуруқ қолмагил. Ҳамиша тоатда бўл. Чунки уларнинг ҳисобли умрларидан жонлари чиққунга қадар оғизларидан нон тушмас. Шундай қилиб, сен касб қилиб, Аллоҳ таолонини буйруғини адо қилсанг, икки турлик гоат қилган бўласан: бири — оила нафақаси бўлса, иккинчиси — Аллоҳ амрига итоат.

Агар дарё тубинда бўлса жойинг -
Баҳона бирла еткургай Худойинг.

Манзилинг дарё тубида бўлса ҳам, билгилки, Аллоҳ таоло ризқингни бир баҳона билан етказиб бера олади. Шунинг учун уйим-жойим, ундай эди, бундай эди, деб, ўзингни алдама. Таваккул қил-да, Аллоҳни исташ йўлига қадам бос.

Фараз - ҳар қайда, эй фарзанди одам,
Саноглиғ рўзий ҳаргиз ўлмағай кам.

Фараз шуки, эй одам боласи, қайси жойда бўлсанг-да, ҳисобли ризқинг сира кам бўлмайди. Бас, шундай бўлгач, хотининг, бола-

ларинг бор бўлса, уларга нафақа топиб, Аллоҳнинг буюрган ишларига итоат билан доим ортгирмоқ ҳавасида бўл. Аммо хотин ва бола-чақаларинг бўлмаса, ҳамиша Аллоҳ талабида бўлган кишиларни излаб, узлат йўлини ихтиёр қил. Харжим, молим йўқ, деб, таваккулсизлик қилма. Зеро, таваккулни тўла қилсанг, фаришталар каби тасбиҳ ва таҳлиллар билан ризқланиб турарсан. Баъзи зоҳидлар ўн кун, баъзиси йигирма кун, яна бир хили бир ой, баъзилари икки ой емай турадилар. Масалан, ҳазрати Абу Мусъийа ал-Асвад ҳазратлари лой, Иброҳим Адҳам қум еганлари маълумку!?

Кишини бўлса мундоғ эътиқоди -
Анга бўстон эрур ҳар қайси водий.

Агар кишининг эътиқоди юқорида мазкур бўлганча эътиқоди томм бўлса, ул киши ҳар қандай чуқурда бўлса, унга бўстон пайдо бўлур. Аллоҳнинг қудрати ила у ерда турли неъматлар ҳозир бўлур. Ёки одатда неъмат ҳисобланмаган нарсаларни неъмат қилур. Масалан, лой билан қумни. Зероки, Аллоҳ таоло қодирдир.

Вужудинг хору хошоки қолиндур -
Ёлинсанг ҳам ҳаво учмас ёлиндур.

Кофирнинг нафси тилаган нарсалар хас-чўпдир, яъни турли бидъатлар билан музаййан бўлишлиқдир. Шундай бўлгач, сен нафсингга ялиниб, хушомад қилмагин. Чунки унга ялиниб хушомад айламоқнинг учқуни ҳавога учмаган ёлиндир. У сени яширинлик билан йўлдан оздиришлик пайдан бўлади. Шунинг учун нафсинг тилаган нарсалардан қайт, нафсингга хушомад қилма.

Миниб ҳиммат буроқин Ҳақ болидин,
Ёлин маҳкам тутуб сачрат ёлиндин.

Шундай қилиб, таваккул ва ҳиммат отини миниб таваккулсизлик ўрмонидан чиқ. Яъни доим таваккул билан бўл. Яна ўша таваккул отининг ёлидан маҳкам тутиб, таваккулсизлик ёлқинидан сачраб чиқтил. Хуллас, зудлик билан таваккул қилиб, матлабингда бўл. Бу ерда “қолин” — ўрмон маъносида. Байт сўнгидаги “ёлин” — аланга.

Етибдур соли умринг, эй табаҳ ҳол,
Таваккул соли мақсуд баҳрина сол.

Умринг йиллари ўтиб, охирлаб қолди, эй ҳоли бузуқ киши. Шундай экан, таваккул солини ясаб, уни мақсад денгизига сол.

Кириб жон бағрина, эй нафси золим,
Дема: «Солим мани етгайму солим?!».

Эй золим нафс, таваккул денгизига киргандан сўнг фикрларинг тараддуда бўлмасин. Менинг сувга солган солим денгиздан саломат ўтарми, деб шубҳалар қилма. Ҳамиша қатъий бўл.

Етар-етмаслигингдур - ҳукми Раббда,
Эранлар шартидур - ўлмоқ талабда.

Манзилга етар-етмаслик шубҳаси нуқсонинг бўлса-да, Аллоҳнинг ҳукмида бўл. Аллоҳ нимани буюрган бўлса, ўшандан қолмагил, нимаики нарсаларни наҳй айлаган бўлса, улардан тийилгин. Зероки, Аллоҳ таоло: “Мени изла – топарсан!” деган. Шундай экан, Аллоҳ таолони истамак йўлида бўлиб жон бермоқ эрларнинг ишидир.

Таваккулни талаб қил, эй одамизод,
Югургил Каъбаи мақсудга чун бод.

Эй одамзод, таваккул қилиб, мақсад Каъбаингга ел каби югургил. Бундан мурад – қолган умрингни тезлик билан таваккулга сарф қил. Тараддуд ва ўйланишни қўй, демакдир.

Кириб йўлга - қўриб аълому осор,
Узун бар, деб гумонбар бўлма зинҳор.

Тариқат йўлига киргач, у ерда уйғоқлик ва уйқу орасида турли мушоҳадоту тажаллийотлар ёки хилма-хил қўрқувлар кўрсанг-да, бу торлик ва кенглик биёбонидир, деб гумон қилгувчи бўлмагил. Балки ҳамиша афъолингга қатъий бўлиб, таваккулда бўлгил. Хуллас, муроқабда хилма-хил кашуфоту мушоҳадотлар кўриб, мен фалон мақомга эришдим, дея такаббурлик қилувчи бўлма. Яна шу муроқабда турли азоб ўринларини кўрсанг-да ва фақат ўзингни шу азоблар ичида кўрсанг-да, Тангри раҳматидан умид кесиб, кирган йўлингни ташлама. Балки ҳамиша таваккулда бўл. Шунда ишинг “Талоқ” сурасининг 3-оятига мувофиқ бўлур. “Узун бар” – кенг биёбон маъносида. “Гумонбар” - гумон қилувчи.

Бу бормоқда агар бормоқ солур шер -
Қачон қайтар таваккул айлаган эр?!

Киши Аллоҳ таоло сафарига юрмоғида арслон тирноқ солса, яъни киши Ҳақ таоло томон юришда турли машаққатларга дуч келса-да, таваккул қилган бу киши, албатта, йўлидан чекинмас. Ва бу йўлида қатъий бўлур. “Каҳф” сурасининг 62-оятга бу ҳақдаги хабардир.

Хатардин аҳли ҳиммат хийра бўлмас,
Агар эл тийра тутса - тийра бўлмас.

Ҳиммат аҳли ва таваккули тўла киши Аллоҳ сари бораётган йўлида қанчайин хатару машаққатлар учраса ҳам, ҳайрон қол-

мас. Заифлик ва бўшлик кўрсатмас. Агар Аллоҳни истамак йўлида барча халқ тўсиб, ўққа тутсалар-да, кўрқоқ бўлмас. Ҳамиша Маъшуқи талабида бўлур. Бу ерда “хийра” — заиф, “тийр” — ўқ ва “тийра” кўрқоқ маъносида.

Таваккулдин кишиким олса баҳра -

Қачон заҳра ўлур фарқ ўлса заҳра?!

Бирор киши таваккулдан фойда олса, ундай кимсанинг кўнглига қачон кўрқув тушар? Агар шу банда заҳар денгизига фарқ бўлса-да, ҳамиша талабда бўлур. Бундан мурод аҳли таваккул қанча балою қазоларга йўлиқсалар ҳам, илтифот қилмаслар. “Заҳра” сўзининг аввалгиси — кўрқоқ, иккинчиси — оғу маъносида.

Ема рўзий ғамин ҳеч ерда, эй ёр,

Ким асроринг билур - Ул яхши асрор.

Шундай экан ҳеч ерда ризқ қайғусида бўлмагин, эй дўст. Зероки, сирларингни билгувчи Аллоҳ таолонинг Ўзи сени асрашни билур. Чунки ризқнинг соҳиби — Аллоҳдир. Ризқингни зиёда ҳам, кам ҳам қилмайин берур. Шунинг учун сен қайғуга тушиб, сабр-сизлик қилмагил. Бунинг шоҳиди “Худ” сурасининг 6-оятидир.

Худоға қилса ҳар ким ҳўб таваккул -

На ерда бўлса зойеъ бўлмас ул кул.

Ҳар ким Худойи таолога яхши таваккул қилса, ул кул қаерда эса-да, зое бўлмайди. Аллоҳ унинг ризқини хиёнат қилмайин берур.

ҲИКОЯТИ АБДУЛЛОҲ ИБНИ МУБОРАК

Муборак ўғли бир кун азғуруб роҳ,

Ажойиб сусағонда кўрди бир чоҳ.

Ҳикоятда келтирибдирларки, Абдуллоҳ ибни Муборак бир куни Шомдан Мадина томонга бораётганида, мадина йўлини тополмай — адашиб, қаттиқ сувсади. Тўсатдан қаршисида бир қудуқ кўрди.

Кечурди кўнгилда то бўлди матлуб:

«Агар далву расан бўлса эди - ҳўб!».

Қудуқни кўриб, ибни Муборак кўнглидан бў сўзни кечирди: “Бу қудуқнинг челаги ва ипи ҳам бўлсайди...”

Ўшал дамда бир оҳу келди сусаб,

Тошуб чиқти қудуқни оғзина об.

Абдуллоҳ ибни Муборак шу фикрни қилгани замон, қудуқ қошига бир оқ кийик сувсаб келди. Чуқур қудуқнинг суви тошиб чиқа бошлади. Оқ кийик сув ичиб қонди ва ўз йўлига кетди.

Ул ичган сўнг ўшал шаҳ борди чаҳга,
Етар-етмасда ул сув тушти таҳга.

Абдуллоҳ ўгли Муборак ҳазратлари оқ кийик ичгандан сўнг, сув ичиш учун қудуққа етар-етмас қудуқнинг суви аввалги ҳолига тушди. Абдуллоҳ ибни Муборак бу ишларга ҳайрон бўлиб, Аллоҳ таолога ўпкалаб деди:

Деди: «Ё Рабб, берурсан оҳуга об -
Манга бермассан, эй Султони Ваҳҳоб?!»

“Ё Рабб, оқ кийикка челагу ипсиз сув берурсан, эй раҳматларни бағишловчи Карим Аллоҳ. Ҳолбуки, иккимиз ҳам Сенга бандамиз. Нима учун уни бундай, мени бундай қилдинг?” дея муножот қилди.

Нидо келди ўшал важҳи ҳасанга: ﴿
«Тилинг борди сани далву расанга!»

Шу вақт кўркама юзли Абдуллоҳ ибни Муборак ҳазратига ичдан бир нидо келдики, “Эй Муборак ўгли, сенга сув бермаганим сабаби — аввал бошда қудуқни кўра солиб, тилинг челақ билан ипга борди. Аммо Бизни унутдинг. Ёрдам истамадинг. Энди боргин-да, сувни челақ билан ипдан сўра”.

Ўшал оҳуки - кўрдинг чиқти ерга,
Таваккул қилмади Биздин дигарга!»

Ул сирли товуш яна дедики, “Сувсаб келган оқ оҳуни кўрдинг. У аввал Бизга назар қилиб, сўнг айтдики, турли неъматларнинг билан меҳмон қилдинг. Бу сувинг билан ҳам меҳмон қилгин. Челақ билан ипни кўнгилга келтирмади. Сен эса энди бор-да, сувни челақ билан ипдан сўра”.

Эшитиб бул нидони бўлди беҳуш,
Ичидан Қулзуми завқ айлади жўш.

Абдуллоҳ ибни Муборак ҳотифдан келган бу нидони эшитиб, беҳуш бўлди. Ичида Аллоҳ таоло завқию ишқи Қулзум денгизидек қайнаб жўш урди.

Муҳаббат жоми ҳўл қилди тамоғин,
Тирикликда унутти сусамоғин.

Ҳазрати Абдуллоҳ Муборак ўглининг томоғи Аллоҳ таолонинг муҳаббати шаробидан ҳўл бўлди. Тирик вақтида сувсашни унутди. Яъни Аллоҳ таоло ҳазратига ошиқ бўлиб, сувсашни ёдига келтирмади.

Эди аввалда ҳам эр атқийда -
Юз онча ҳиммати бўлди зиёда.

Абдуллоҳ ибни Муборақ аввал бошда ҳам тақволи эди. Бундай-ин сўзларни эшитгач, тақволилиги юз чандон ортди. Шундан сўнг китоб нозими қиссадан ҳиссага қайтиб буюрдики:

Мане мискин таваккул бобида доғ,
Тушубдур ҳимматим кун-кундин забунроғ.

Мен мискиннинг таваккул бобида ҳасратим бор. Таваккулда субутим йўқ. Кундан-кун таваккулим ва ҳимматим забунроқдир.

Ҳамиша нафси зиштим мубталоси -
Манингдек борму ҳеч мўъмин боласи.

Мен ҳамиша тириклик — нафсим кетидан юриб, балоларга мубталоман. Ҳеч бир мўъмин боласи менингдек бўлмас.

Илоҳо, баҳри ҳимматдин қилиб сер,
Мане хунсоға эрлар нашъасин бер.

Аллоҳим, таваккул ва ҳиммат денгизидан мени тўқ қил. Яна мен - таваккулсиз бир кўрқоққа баҳодир эрларнинг аломатларини бергин.

Эрурман ақли йўқ, идроки йўқ қул -
На тамкин бор, на ҳиммат, на таваккул.

Мен ҳақойиқи ашёга эришмаган бир қулман. Собитлигию ҳимматию таваккули йўқ бандаман.

Гила боттим гила қилмам кишидин,
Кўрармен барча - ўз нафсим ишидин.

Мен гуноҳ ботқоғига ботдим. Ул балчиққа ботмоқни бировдан кўриб, гина қилмайман. Мен буни ўз нафсимдан ва унинг шумлигидан кўраман. “Гил” сўзи балчиқ, лой маъносида. Кейинги “гила” — гина маъносида.

Бу мўъминлар ичинда бир баломан,
Бузуқ йўлдин чиқолмай мубталоман.

Бу мусулмонлар ичида гуноҳ дарёсига ботган бир ўғлонман. Бузуқ йўлдан чиқа олмайин, балою қазоларга мубтало бўлган бир бечораман.

Бўлубман фарқ баҳри изтироба -
Хароб ўлмишман тушуб нафси хароба.

Мен мискин Оллоёр гуноҳ денгизига фарқ бўлдим. Қимматли вақтимни хароб қилиб, нафсим майхонасида маст-аласт юрдим. Бу ерда иккинчи “хароб” — майхона.

Эрур кўнглимда кўп зори ниҳони,
Юзум йўқтур туруб айтурға они.

Мен мискин Оллоёрнинг кўнглида яширин сирлар кўпдир. Барчасини Ҳақ таолога айтишга юзим чидамас, уялурман.

Ўзингсан Олими сирру хафиййот,
Муайяндур Санга мажмуъи ҳолот.

Дарвоқе, кўнглимдаги сирларнинг барчасини айтишга ҳожат йўқдир. Чунки Сен Ўзинг яширин орзулару сирларни билурсан. Аммо узрни Ўзингдан ўтиндим.

Агар қайгармасанг раъйим вародин,
Қутулмасман мунингдек можародин.

Ё Рабб, агар Ўзинг мени махлуқот фикру райларидан қутқармасанг, бундайин гап-сўз можаросидан қутула олмасман, ҳамиша бузуқ сўзларни айтмоқда бўлурман. Шунинг учун Сен Ўз раҳматинг ила мени махлуқлар фикридан қутқариб, ва мазкур фикру райларни қайтариш бобида собит қилгин.

Агарчи сони йўқ бу қул гуноҳи -
Гирифтори ғазаб қилма, Илоҳи!

Гарчи бу Темурёр ўғли Оллоёр — бандангнинг гуноҳлари ҳисобсиз бўлса-да, раҳматинг ила гуноҳларим шумлигидан мени аччиғинг ва азобингга тутқун қилма, ё Аллоҳ!

ДАРВИШЛИК БАЁНИ

Кел, эй дарвиш, агар дарвиш атандинг,
Тариқи Каъбаи мақсуд атандинг.

Огоҳ бўлиб келгил, эй сўфий. Чунки сен аҳли ҳолдан бўлиб, сўфий исми билан аталдинг. Ва тариқат йўлига киришингда зурафо аҳли қошида сўфийдир, деб фикр қилиндинг. Шул исминг ва шу йўлингда собит бўл. Чунки:

Агар отинг хилофи бандаликдур,
Қиёмат кун нечук шармандалиқдур?!

Сўфий исминг тариқат йўлига кириб, Аллоҳ таолонинг хос бандаларидан эканингни билдирур. Агар шу исмингда собит бўлмайин, нафси ҳаволарингга берилиб, сўфий исмингга хилофлик қилсанг, қиёмат кунда бунинг уяти қандайин бўларкин?! Қиёматда ўзингни сўфий исмингдан маҳрум қилиб, “Эй золим”, ёки “Ё осий” дея ундашар. Бундай исмлар билан ундалмоғингда чидаб бўлмас хўрликлар бордир. Чунончи, шунга ишора қилиб:

Қуруқ от била ўтган ҳайф авқот,
Ўетлиғ бўлма, мағрури қуруқ от.

Хулласи калом, амалдан бўш юрма, доим амалда бўлгин чунки қуруқ сўфий исми билан юрмоқлик аҳли ҳол бўлмоққа далолат эмас. Бу исм билан сифатланган эсанг — ўзингни ғафлат

уйқусидан уйғотгил, қуруқ сўфий номи билан алданиб юрувчи бўлмагин.

Қуруғ юрма қуруғ дасти ажалда,
Солур ногоҳ гумон этмас маҳалда.

Хуллас, амалда бўш юрмагил, доим амал қилгил. Зероки, қуруқ ёғоч ажал қўлидадир. Кўнглинг тўқ бўлсин, ул ёғоч ўз вақтида, албатта, бўйнингга сиртмоқ қилиб солинади. Шунда охират манзилига ўкинч билан кетарсан. Яъни Азроил алайҳиссалом жонингни олар ва шунда охират уйига қуруқ, яъни амалсиз келганингни биларсан. Шунинг учун зудлик билан амал қилмоқликка жаҳд қил. “Қуруқ” сўзининг аввалгиси — бўш маъносида, кейингиси — учига ип боғланган узун чўп маъносида. Бу ипли чўп отларнинг бўйнига ташлаш учун қўлланади.

Ўзингдан кетма ихлоси авома,
Суюнма нома келмай яхши нома.

Мен аҳли ҳолданман, уларнинг мажлисига кирганман, дея ўзингдан кетиб такаббурлик қилма. Яна авом халқнинг сени муршид деб ихлос қилишига алданма. Қиёмат келиб, эзгу номаларинг ўнг қўлингга берилган замондагина севингил. Чунки йигитлигинг ва эрлигинг шу вақтда билинур.

ҲИКОЯТИ ХЎЖА БАҲОУДДИН

Ҳикоят қилурларки, Хўжа Баҳоул Ҳақ ваддин ҳазратлари бир кеча Бухоронинг масжиди калонига бораётганида бир қоровул ҳазрати Баҳоуддинни тугди ва дедики, “Сен эрмисан ё хотун?”. Хўжа Баҳоуддин айтдики: “Хотинму эрми эканимни билмасмен”. Қоровул хўжанинг деганини англади ва уни қўйиб юборди. Бу ишдан қоровул ибрат олиб дер эдики: “Хўжанинг сўзи ҳақдир”. Қиёмат келмайин ҳеч ким ўзининг қандай эканини билмас. Дунёда йигитман, эрман, деб юрармиз, аммо қиёматда нечук бўлуримизни билмасмиз. Баногоҳ ёмон заифалар гуруҳидан бўлиб — дўзахга кетмагайсан!? Шундай экан, эрлик ва йигитлик исмига дунёдалиқ вақтингда алданмагил.

Киши рўда кийиб гар юрса рўда,
Қачон восил бўлур дурри шухуда.

Денгиздан инжу олиш қасдида бўлган киши денгизнинг лабида юрса, қандай қилиб инжу топсин?! Ахир, инжулар дарё ва денгиз тубида бўлади-ку! Шунга ўхшаб, киши аҳли тариқатдан бўлиб, сўфийлик исми билан мавсуф экан, ўз исми ва йўлига мувофиқ юрмаса, бундай киши қандай қилиб ва қачон тариқат мевасини

ҳосил қилиб, турли мушоҳадоту тажаллийот топар?! “Руд” аввал — денгиз, сўнг қирғоқ маъносида келган.

Сивани нафъи эканин айла исбот,
Таваккул баҳрина бот, эй кўнгил, бот

Аллоҳ таолодан ўзгани инкор қилиб, Аллоҳни кўнглинда қатъий қил. Чунки аҳли тасаввуфнинг одати ҳар ишу сўзларида “Лаа илааҳа иллаллоҳ” калимасини кўшиб, Аллоҳдан бошқани рад қиларлар. Биринчи “бот” — ботмоқдан амр, иккинчи “бот” — шошил, тез бўл маъносида.

На бўлғай кирса қўлга дурри мақсуд,
В-агар на сувда юргандин нечук суд?

Бу нафъ қилишни қатъий қилиб, таваккул қилишингда, шоядки, мақсуд инжусини қўлга киритсанг. Агар мақсуд дуррини қўлга кирита олмасанг, сувга тушиб сузганиндан нима фойда?! Шунга ўхшаб, сўфий номинг бўла туриб, сўфийлар одатини тутмай юрсанг, сўфийлик исминдан фойда йўқдир.

Кўнгил Ҳақ файзина бўлсун десанг чок,
Ки аввал мартаба ҳалқингни қил пок.

Агар кўнглингни Аллоҳнинг илҳоми кириши учун очиқ қилай десанг, унинг биринчи шарт — томоғингни буткул ҳаромдан пок қилмоғинг кераклигидир. Чунончи:

Ема зарра ҳаром оғушта нондин,
Бўлур чоҳи нажас бир қатра қондин.

Бўғизни пок қилмоқлик аввал бошда ҳаром аралашган неъматлардан емаслик билан бўлади. Агар еган неъматингда бир заррача ҳаром бўлса-да, ул таомни емаслик керак. Чунки қудуққа бир томчи қон ёки хамр (ароқ) тушса — нажас қилур. Шунга ўхшаб, кўп ибодатдан ҳосил қилган савобинг бироз ҳаром қатишган неъматдан ейиш билан йўққа чиқар.

Агар ош манҳи бўлса кўз юмуб ош,
В-агар на - тонгла қорнингдин чиқар тош.

Агар емоқчи бўлганинг бир неъматда ҳаром нарсалар бўлса, кўзингни юмиб — ундан ўт, унга қарама, уни ейишга майл қилма. Агар шундай қилмасанг, қиёматда қорнингдан тош чиқар, яъни турли азобларга гирифтор бўлурсан.

Эрур хардалча манҳи заҳри қотил.
Қилур бир қатраси хум сувни ботил.

Агар ҳаром нарса қалампир уруғичалик кичик ва кам бўлса-да, уни ўлдиргувчи оғу деб билгил. Яъни оз ҳаром кўп ибодатларнинг

савобини бузар. Шунга ўхшаб, бир томчи май бир хум сувни на-
жасу ботил қилади.

Ҳаром оз бўлса - кўпдур, ема они,
Самони бўлса ҳам билгил сам они.

Ҳаром оз бўлса-да, унинг ёмонлиги кўпдир. Шунинг учун зин-
ҳор ҳаромдан сақлан, ундан ема. Гарчи ўша ҳаром бедана гўшти
бўлса ҳам, унинг зарари заҳардан кўпроқдир. “Самоний” – бедана.
“Сам” – заҳар, оғу маъносида.

Битиклик «Шаръа» да, эй лобиси далқ,
Фаройиз аъзамидур покийи ҳалқ.

“Шаръатул ислом” китобида ёзилмишки, эй эски кийимли –
сўфийлик даввосидаги инсон, фарзларнинг улуғроғи бўғизни ҳаром-
дан пок қилмоқликдир. Ва яна мазкур китобда ёзилганки:

Қаю тоатки, ул марзои Раббдур,
Яқийн бил - қути луқмаи сабабдур.

Қайси тоату ибодатда Аллоҳнинг ризолиги бўлса, ул ризоликка
сабаб бўлгучи нарсани емоқ ва ичмоқ ҳалолдандир.

«Кифояти шуъуби» да ҳам битилди,
Расулulloҳ сўзиндин нақл этилди.

“Кифоятул Шаъбий” деган китобда ҳам “Шаръатул ислом” даги
сўз Пайғамбар (с.а.в.) сўзи деб кўчирилди.

Ариғсиз луқма бирлан қилса тоат -
Қабул эрмас ўшал қилғон ибодат.

Шу икки китобда айтилдики, биров ҳаром луқма билан тоату
ибодат қилса, гарчи кечалар уйғоқ туриб, кундузлари рўза тутса-
да, қабул бўлмас.

Худони манъини нафс истаганда,
Агар бир заррасин тарк этса банда -
Ибодатларики бўлғай инсу жиндин,
Бу айғон бандалик афзалдур андин.

Киши Аллоҳ таолонинг манъ қилган нарсаларидан тийилиб тур-
са, одамлар билан париларннинг ибодатидан ортиқдир.

Агар тарк этса зарра шубҳа, эй ёр,
Деди: «Юз ҳаждин ортуқ, эй неку кор!»

Агар биров Аллоҳ таолодан кўрқиб, шубҳали нарсалардан сақ-
ланса, юз карра Каъбага бориб ҳаж қилганнинг савобини топар,
дейилган ўша икки китобда.

«Рисолаи Абу Лайс» ичра мазкур,
Набийдин қилди нақл - ул маъдани нур.

Ҳазрати Абуллайс Самарқандий “Танбихул ғофилийн” китобида Пайғамбар (с.а.в.) дан бир ҳадис келтириб дейди:

Либосида ҳаром оғушта бўлса,
Ўшал оғуштаси бир ришта бўлса -
Ўшал тун бирла ўтказган намози
Қабул эрмас, деди ул баҳри рози.

Агар бир кишининг кияр кийимига ҳаром аралашган бўлса, гарчи у қоришган ҳаром нарса бир ипчалик бўлса-да, ўша тўнда ўқилган намоз қабул бўлмас, дедилар сирлар денгизи Пайғамбаримиз алайҳиссалом.

Сиём ила агарчи ўтса кунлар,
Қиём ила кечурса барча тунлар,

Ўша кийимда кундузлари рўза тутиб, кечалари уйғоқ бўлиб намоз ўқиса-да, қабул бўлмас. Балки қилган амалларининг барчаси елга кетар.

Риёзат бирла ўтқарсанг баҳар кайф,
Ариғ бўлмаса луқманг - меҳнатинг ҳайф.

Ҳаром нарсалар билан ва нопок луқма билан неча турли риёзатлар чекиб, Аллоҳ таоло йўлида ибодатлар қилсанг-да, ибодатларинг ҳайфдир.

Маноҳи рангидин ишинг бўёғлиғ,
Бўёғлиғ иш иладир ҳайф - у ёғлиғ.

Сен мискиннинг ишларинг ҳаром бўлмиш нарсалар билан бўялгандир. Хуллас, ҳаром билан бўялган тўнлар билан кечаларни уйғоқ туриб ўтказганинг бекордир.

Фаройиз аъзамин қилғон киши тарк
Муҳаббат бўйини қайдин қилур дарк?!

Фарзларнинг улуғи, яъни луқманинг ҳалолини тарк қилган кимса Аллоҳ таолонинг муҳаббаги исини қайдан топиб эриша олур?! Албатта, эришмас. Қилган барча ибодатлари елга кетар.

Отинг чиқди ибодат аҳли - ҳалқа,
Йигирдинг ҳалқа - шубҳа солма ҳалқа.

Сенинг исминг халқ орасида аҳли тоату ибодат ва сўфий аталиб, машҳур бўлди. Яна тариқат аҳлига қўшилиб, хонақоҳ аҳлидан бўлдинг. Шунча номинг билан юрган экансан, бўғзингга ҳаром неъматлардан солма, ҳаром ва шубҳали нарсадан қоч. Иккинчи мисрадаги “ҳалқа”-нинг биринчиси — хонақоҳ ва сўфийлар мажлиси, иккинчиси — бўғиз, томоқ.

Кўнулсун тан десанг - зуҳд айла пеша,
Очилсин ич десанг пок ич ҳамиша.

Жумладан, агар мақсадинг Аллоҳ таоло йўлига бошламоқ бўлса, ҳарому шубҳали нарсалардан сақланиб, зоҳидлик қил. Кўнглинг ичига маърифат кирсин, десанг, ҳалолу пок нарсалар егил ва ичғил.

Агар оғзингдадур болу болий,

Дегил: «Улдур - ҳамим», эй марди олий.

Агар оғзингга соладиган нарсалар бол ва болдек ширин бўлса-да, сен уларни жаҳаннамда қизиган сув, деб билгил, эй аҳли ҳолдан бўлмиш инсон.

Агар манҳий эмас бўлса баъийдинг,

Бўлур кўп ваъдалик ийдинг ваъийдинг.

Сенинг йироқ бўлган нарсанг ҳаром бўлмаса, Аллоҳ таолонинг кўп савоблари бўлур, деган ваъдаси сенга айтилган севинч хабари эди. Агар сен доим фиску исён йўлида бўлиб, ул севинчлар билан завқланиб ибодат қилмасанг, барчаси бекор бўлиб, охиратда азобга қолурсан. “Ийд” нинг биринчиси — севинч, байрам, иккинчиси — куруқ, бекор маъносида.

Агар қилса киши лима валима,

Гирифтор ўлмағил ранжи алима.

Агар киши тўй қилиб, халқни чақирса, ва у йиғинда бидъатлар зоҳир бўлса, у ерда ўтириб охиратнинг аламли азобларига қолмагин. Байтдаги “лим” - жамоат, “валима” — тўй, “алим” — аламли, қийноқли маъноларида. (Айтмишларким, тўйларда гусала, танбур ва май, шунингдек, бошқа ҳаром нарсалар бўлса ва яна тўйда тортилаётган неъматлар ҳосил бўлган молу ошлиқлардан ушру закот берилмаган бўлса, бундай тўйлар бидъат тўйлардир).

Таомики, агар анда хатардур -

Яқийн бил лаҳчаи ўтдин батардур.

Ҳар таомки, унда бидъату ҳаромлар бўлса, шаксиз билгилки, ул таом ўт парчасидир. Лаҳча — ўт парчасидир.

Агар бўлса ҳаром ул луқмаи шум,

Ани неъмат дема, де захри заққум.

Агар бир неъмат ҳаром бўлса, ул неъматни Пайғамбар алайҳиссалом неъмат демадилар, балки заққум оғуси, дедилар. “Заққум” сўзининг маъносини очиб, нозим айтди:

Надур заққум? - Эрур таъзиби сахте,

Жаҳим остида битган бир дарахте.

“Заққум нима?” деган кишига жавоб: “Қаттиқ азобдир”. Баъзилар: “Дўзах остида ўсган бир дарахт” дейишди. Бу ҳақда “Ғошия” сурасининг 7-оятида хабар берилмоқда. (Ривоятларда келишича,

бу дарахт тикан кабидир, оловдир. Тамуғда бандалар ундан ерлар, аммо фойда бермас).

Жамиъи заҳар ҳаргиз бўлмас андоғ,
Егани қорни қайнар қозондоғ.

Дунё ва охиратда бор барча заҳарли нарсалар заққумчалик оғули бўлмас. Бу заққумни еган кимсанинг қорни мис қозондек қайнаса керак. “Духон” сурасининг 43-оятда ушбу дарахт зикри бордир.

Ичининг бори пора —пора бўлғай,
Иложин билмағай, бечора бўлғай.

Ўша заққумни еб-ичган кимсанинг қорни ёниб, пора-пора бўлур. Киши давосини билмай, чорасиз қолар.

Илоҳо, кўнглимизни бегумон эт,
Ўшал шармандаликлардан омон эт!

Кўнглимизда азобингда қолишимиздан гумон қолдирма, ишонтир бизни, азобингдан кўрқувчи қил бизни. Ўшандайин заққум ичиб расво бўлишдан бизни омон сақла, Илоҳим. Омин.

ҲИКОЯТИ АҲМАД ИБНИ ҲАНБАЛ

Эшитгил: Аҳмад Ҳанбалга бир явм
Деди бир бева зан: «Эй ҳодийи қавм,

Бир ҳикоятда келтирмишларки, эшит, бир кун Аҳмад ибни Ҳанбалга бир бева хотин келиб деди (Айтишларича, бу беванинг исми Розия эди. Бағдодлик эди. Ғоят солиҳа ва сўфия хотин эди): “Эй қавмбоши!”

Чироғим йўқтур асло; эй улуғ нарх,
Ўгурур эрдим ойнинг борида чарх.

Ул бева хотин ибни Ҳанбал ҳазратларига деди: “Эй улуғ мартабали зот, менинг уйимда чироғим йўқ. Шунинг учун ой ёруғида урчуқ йигираман”.

Фуру кетти жаҳон айвонидин моҳ,
Халифа ўтти машғал бирла ногоҳ.

“Кунлардан бир кун тунда дунё юзидан ой кетгач, халифа ҳазратлари менинг уйим ёнидан машғала билан ўтиб борди” дея давом этди бева.

Ани равшанлиғида, эй чусту чолок,
Ўгурдум бир-икки чархимни, эй пок.

Ҳотин яна деди: “Халифанинг чироғи ёруғида тез ва жаҳд билан урчуғимни бир-икки айлангириб, ип йигириб олдим”.

Манга ул риштам, эй қутби замона,
Жавоб айғил, ҳалол ўлғайму ё на?!»

“Менинг ўша йигирган ипим мен учун ҳалол бўладими ёки йўқ? Бу масалага жавоб бер, эй қутби замона” дея сўради бева хотин.

Имом айди бу гафлат оламинда:

«Нечук зансан - мунингдек дин ғаминда?!»

Имом дедики, “Бу дунё ўзи бир гафлат дунёси бўлса, қандай хотинсанки, бунчалик дин қайғусида бўлибсан”. Яъни “Шу арзимас ишнинг устида фатво сўрарсан? Жуда сўфия хогин экансан-ку!”.

Заифа айди: «Эй мақбули вофий,

Манинг ҳамзодим эрди Бишри Ҳофий».

Ул хотин деди: “Эй вафоли зот, Бишри Ҳофийки, сен уни билурсан, мен билан бир туғишган эрди”. (Демишларки, ул зот оёқ кийим киймай юрарди. Шунинг учун унинг исмига “Ҳофий”, яъни “Ялангоёқ” лақаби қўшиб айтилар эди. Бу Бишри Ҳофийнинг яна бир кўркам одати бўлган эмиш. Шаҳар ичида бавл ва тезак ишини қилмас экан. Чунки шаҳар халқининг оёғига нажосатим тегиб, ранжимасинлар, деб, бавл ва тезак чиқариш учун шаҳар ташқарисига чиқар экан. Умрида от минмаган. Бу зотни бир куни Бағдод кўчаларидан от устида чиқиб кетганини кўрдилар. Кўрганлардан баъзилари Бишри Ҳофий от минмаган эди, от устида ўлмагай эди, дея ажабда қолдилар. Муридлари ортидан чўлга чиқсалар, Бишри Ҳофий жон таслим қилган экан. Бишри Ҳофий тобейинлар тобаъидан эди. Ҳижратнинг 60-йилида чоршанба куни оламдан ўтди. Бағдодда Имоми Аъзам қабри ёнида дафн қилиндилар).

Эшитти Бишр отин кўздин тўкиб об,

Деди: «Сизга раво йўқ, эй дурри ноб!»

Ҳазрати Аҳмад ибни Ҳанбал бу хотиндан Бишри Ҳофий исминини эшитиб, кўздан ёш тўкиб деди: “Сизлар каби улуғларга ўша сен айтган шубҳали ип ҳалол эмасдир”. Ибни Ҳанбалнинг Ҳофий исминини эшитиб йиғламоғи ўзини Ҳофийдан кам кўрганидан эди.

Анингдек мардни туфроғи, эй меҳ,

Бизингдек юз минг эрни қонидин беҳ.

Бундайин эзгу хотиннинг оёғи остидаги тупроғи, эй чеҳраси ёруғ зот, биздайин шарият билмас юз минг эрнинг Ҳақ йўлида кофирлар билан уруш қилиб тўкадиган қонидан яхшидир.

Дариғо, эр отин булғаб юрибмиз,

Амома - бир абас, чулғаб юрибмиз.

Афеуслар бўлсин бизга. Чунки эрлик ва сўфийлик исмини кўтариб — булғаб юрибмиз. Саллани беҳуда бошимизга ўраб юрибмиз. Қани ўзи биздаги эрлик аломати? Шундай экан:

Лачак ортиқ бизинг дасторимиздин,
Эранлар ор этар кирдоримиздин.

Рўмол яхши бизнинг саллаларимиздан. Зеро, эр исми биз учун ордир. Қани бизда эрлик белгиси?!

Ҳавас бозорида, эй майли кўп нафс,
Емак бирла қилибсан гарданинг гафс.

Эй нафс орзуларига эгилган кимса, ичмоғу емак билан бўйнинг йўғон бўлибди. Эрликнинг аломатими бу?

Санга суд айламас бу жисми раминг,
Қилиб шарр минг бора, келмасму шарминг.

Ундай бўлса, демак, сенинг бу тан семиртиришингдан фойда йўқ. Бу - эрлик аломати эмас. Нафс орзулари кетидан гуноҳ йўлига киришдан уялмайсанми?

Бўлуб шармандалик дарёсига фарқ,
Ямону яхшини фарқ этмаган фарқ!

Ҳаё ва уят дарёсига фарқ бўлибсан. Қиёмат кунида қандай муомала қилурсан. Ҳолбуки, сен дунёда эканингда ёмон билан яхши ишни айира олмаган ақлсиз каллаварам экансан. “Фарқ” сўзининг иккинчиси “бош маъносида келган”.

ЗОҲИД СУЧУК ТИЛЛИ БЎЛМОҚИНИНГ БАЁНИ

Кел, эй зоҳид, ўзингни айлагил хок,
Ҳарому шубҳадин кўнгилни қил пок.

Эй Аллоҳга бандалик гилиб юрган инсон, ўзингни тупроқ билан тенг қил. Яна ҳаром ва шубҳали нарсалардан бўғзингни тийиб, хулқингни поклагин.

Очуқ қўллик, кушода юзли бўлғил,
Муруватлик, мулойим сўзли бўлғил.

Ҳақиқий сўфию обид бўлсанг, очик юзли, мулойим сўзу ва очик қўлли, жўмард бўл.

Бу хислатлар мувофиқ бўлса санда,
Умид улким - Худойим деса банда!

Ўша айтилган хислатларга санда мувофиқлик бўлса, шояд, Аллоҳ таоло сени хос бандам, деса. Зеро, Худодан умид шулдир.

Мусулмон ўғлида бўлса сучук тил,
Олиб келса бўлур бир қил била фил.

Мусулмон боласи сучук тилли бўлса, филни ип билан йўлга солса бўлур. Бундай киши ҳақида хабар “Тоҳа” сурасининг 44-оятида ёзиғлиқдир.

Сучук лафзи билан мўри хирадманд
Солур зўр аждаҳони оғзиға банд.

Сучук сўз билан ақлли қумурсқа баҳайбат аждаҳонинг оғзига банд солади. Бундан мурод яхши сўз билан заиф кимса улуғ марабата эгаларига ўғит тузоғини солиб, тўғри йўлга сола билади. Чунончи, Шамъун ҳазратлари Антокия жамоатининг баъзисини тўғри йўлга ширин сўз билан солгани машҳурдир.

Мулойим тил билан беҳарбу безарб
Бировни келтирурлар шарқдин ғарб.

Мулойим сўз билан ҳеч бир уруш-талашсиз бировни машриқдан мағрибга келтирурлар. Бундан мурод Аллоҳдан йироқ бандаларини тўғри йўлга солиб, яқин қилурлар.

Эранлар олмайин бир игна қўлга
Солурлар неча гумроҳларни йўлга.

Сучук тилли эрлар ҳеч бир уруш қуролини қўлга олмай, биргина юмшоқлик билан қанча йўлдан озганларни тўғри йўлга солдилар. Бу ерда “игна” — уруш олоти ўрнида келмоқда.

Сучук тил бўлса қайси муҳтарамға,
Солур кўкдагини зери қадамға.

Ҳар кимда сучук тил бўлса, аввало, ул муҳтарам кимса ҳисобида бўлади. Кейин эса у ширин тили билан юксакдаги нарсаларни оёқ остига ола билади.

Сучук тилдир ажаб ганжи муаззам,
Ато қилғон билан ҳеч бўлмағай кам.

Хуллас, ширин сўз шундайин ажаб бир улуғ хазинадирки, уни сарф қилган билан камаймас. Шунинг учун мусулмонлардан сучук сўзингни қизғанма.

Дема ҳарфеки - бўлса бемаъни,
Агар тил ҳарза бўлса - тил ани.

Агар гапирадиган бўлсанг, сўзингнинг ақалли бир ҳарфи ҳам маъносиз бўлмасин. Мабодо тилинг ботилу беҳуда сўзлар сўзласа, унда сен бундай тилни тилиб ташласанг ҳам бўлади. “Ҳарза” — ботил, беҳуда маъносида.

Калиди ганжи маъноким - забондур,
Анга бир нуқта кўп бўлса - зиёндур.

Маънолар хазинасининг очқичи тил. Аммо бу калитнинг ичига бирор майда нарса — чўп тушса, зиён бўлади, яъни калит ишламай

қолиши мумкин. Бу байтнинг шу ўрнини, агар “забон” сўзига бир нуқта, у “зийон” га айланади, деб шарҳлаш ҳам мумкин. Ҳар иккиси ҳам жоиздир.

Қилур қаттиқ тақаллум ўнг ишинг чап,
Сўзинг тиклаб кўнгил бузгунча - тик лаб.

Қаттиқ сўз бўлар ишингни бўлмас қилар. Нина қўлни санчиб тикканидек, қаттиқ сўз ҳам кўнгилларни санчиб яралайди. Аммо нина санчиғи битиб кетар, дил яраси битмас. Шунинг учун қаттиқ сўзинг дилларни яраламасин учун, ўша сўзни айтадиган лабингни ёпиқ тут, яъни ёмон сўзни сўзлама.

Агар сўз жона пайдо қилмаса сўз,
Ани сўз демагил - мажлиси афрўз.

Агар сўзинг жонга роҳат бергувчи бўлмаса, сен уни сўз дема, эй мажлисларни равшан айлагувчи инсон.

Агар тутсанг улуғларни ишини,
Набот эт тил, на бот оғрит кишини.

Сенки, азиз-авлиёларнинг йўлини севсанг, тилингни ширин қил, сусайма, тез қил. Хуллас, киши улуғларнинг йўлини тутмоқни истаса, унда ўз тилини ширин қилмоққа интилиши зарурдир.

Совуғ айғунча, эй халқи замона,
Забона хавфидин хавф эт забона.

Эй замона халқи, совуқ сўз айтманглар. Бунинг ўрнига забоний фаришталарнинг азобидан қўрқиб, тилларга муҳр босиб туринглар.

Чу Нўъмон муҳрида бул эрди мактуб:
«Кулил хойро ва илла фаскут» эй хуб.

Зеро, мазҳабимиз раиси Имоми Аъзам ҳазратларининг муҳрида мана бу сўз ёзилган эди: “Сўз айтсанг, эзгу сўз айт, агар ундайин сўзни айтолмасанг, тек тур”.

Совуқ сўздин бўлур иймон қоронгу,
Зарардин ўзга йўқтур - нафъи борму?!

Хуллас, совуқ сўз сўзламакдин иймон нури сўнар, қоронғи бўлар. Билиндики, совуқ сўздан бирор тукча фойда йўқдир.

Ба ҳар жойе тилингни сақла зинҳор,
Киши тилни ёмонидин бўлур хор.

Қайси жойда бўлсанг ҳам зинҳор тилингни совуқ сўздан сақла. Чунки кишини хор қилгувчи нарса унинг совуқ сўзидир.

Ёмон тил гоҳ сарғартирур юзингни,
Тубан бошингни, телмуртар кўзингни.

Ёмон тил гоҳо юзингни сарғайтирса, гоҳи бошингни эгиб, ўзингни машаққатларга солиб, кўзингни жовдиратиб қўяди.

Ёмон тил икки оламда зарардур,
Гаҳи исён, гаҳи хавфу хагардур.

Ёмон тил дунёву охиратда зарарлидир. Гоҳ гуноҳ кучоғига ташлайди, гоҳо хавф-хатар тўла жойларга ташлайди.

Ёмон тил шумлиги гоҳ жонга ургай,
Гоҳи жондин ўтиб иймонга ургай.

Хуллас, ёмон сўз жоннинг балосидир. Баъзида эса жондан ўтиб, куйфрга тушириб, иймонни ҳам ўлдиради.

Мусулмон ўғлига яхши қилиқ қил,
Тилингни хуш, чеҳрангни йилиқ қил.

Шундай бўлгач, эсингни йиғиб, мусулмонларга юмшоқ муомала билан чиройли қилиқлар қил. Тилингни чучук ва чеҳрангни илиқ қил.

Оғиздин соч еринда дурри маъни,
Агар бўлмаса - хомуш айла, яъни.

Инсонларга гапирганингда оғзингдан маъни дурларини соч. Агар буни қила олмасанг, тек тур ва одамларнинг сўзига қулоқ бер. Чунки:

Агар бўлмаса санда сўзга етмак,
На давлатдур сукут этмак, эшитмак.

Яхши сўз айтмоқлик қўлингдан келмаса, унда билгилки, сукут сақлаб, инсонларни эшитмоқлик ва сўзларидан ибрат олмоқлик зўр давлатдир. Зеро, демишларки, сукут — ғанимат.

Эшит аммо қаю сўз бўлса беҳроқ,
Қулоққа ани ҳалқа қилиб тоқ.

Сўзларнинг барчасини эшитмоқ лозим эмас, аммо сўз эшитмоқчи бўлсанг, унда сўзнинг қай бирида ўгиту насиҳат бўлса, шундайларини қулоғингга ҳалқа қилиб тақ.

Қулоқ солма вале бемаъни сўзга,
Эшитсанг - қўп у ердан ўзга ерга.

Эсинг бўлса, бемаъни ва фойдасиз сўзларга қулоқ берма. Ундайин сўзлар бор ерни ташлаб кет.

Қулоқ, кўздин, қўлингдин, поларингдин -
Сўрар тонгла тамом аъзоларингдин.

Қиёмат кунида Аллоҳ таоло кўз, қулоқ, оёқ ва бошқа барча аъзоларни — кўздан: “Сен нима учун бу ёруғ дунёда номаҳрамларга қарадинг?”. “Ҳолбуки, сени Қуръонга қарамоқ учун яратдим”. “Эй тил, сен гасбеҳ-тахлил қилиш учун яратилган эдинг, нима учун гийбат, ёлғон сўзлар сўзладинг?”. Шу каби саволлар билан сўроққа тутса керак.

Эшитсанг нафъи йўқ сўз, эй неку зот,
Ани ҳам гўша олмай гўша чиқ - ёт.

Баъзида фойдасиз сўз эшитмоққа мажбур бўли б қолсанг, эй эзгу зот, ундайин сўзни қулоққа олма. Ўша сўз бўлган ердин чиқиб кету бир четда ўтир. “Гўша” сўзи аввал “қулоққа”, кейин “бурчакка” маъноларида келган.

Киши санчиқ сўз айтса, сан чиқ андин,
Ёмондин қоч, ёмондин қоч, ёмондин.

Агар бирор киши санчиқ, яъни гийбат ва ёлгон сўзлар сўзлаётган бўлса, у ердан қоч. “Санчиқ” дегани “санчиб олинадиган” маъносида.

ҲИКОЯТИ ҲАЗРАТИ ЛУҚМОН

Насиҳат қилди фарзандига Луқмон:

«Санга жоҳил киши баҳс айтса, эй жон,

Луқмони Ҳақим ўғлига насиҳат қилиб дедики: “Эй жоним ўғлим, бир нодон кимса олдинга келиб, сўз сўраб, баҳслашмоқ бўлиб келса, жавобини юмшоқ ва ширин сўзлар билан бергил. Шоядки, ўша нодон жаҳолат мастлигидан ўзига келса”.

Агар нафъ этмаса, қилма ибода,

Бўлур айгон сари жаҳли зиёда.

Ул нодонга чучуклик билан жавоб берган сўзинг фойда қилмаса, сўзингни такрор қилма. Зеро, такрор қилганинг сайин нодоннинг ўпкаси қабариб, жаҳолати ошар.

Агар суд этмаса, айтмоқ савоби -

Сукут этмакдур андин сўнг жавоби».

Агар у жоҳил юмшоқ сўзни ҳам англамаса, унда тек турмоғинг афзалдир.

ИККИ МЎЪМИИ БИР-БИРИГА ХАЙР ҚИЛМОҚИНИНГ БАЁНИ

Кел, эй мўъмин, ҳамиша хуш инон бўл,

Мусулмон бўлса ҳар ким - меҳрибон бўл.

Эй мўъмини муваҳҳид, сен ҳар доим мусулмонларга яхшиликлар билан срдан бергувчи бўл. Ҳар кишики, мусулмон бўлса, унга шафқатли бўл.

Очилғайсан ани кўрганда гулдек,

Тавозуъ айла - хизматкор кулдек.

Мусулмонни кўрганингда юзинг гулдек очиб, табассум қил.
Хўжаларнинг қулларидек тавозеъ билан унинг хизматида бўл.

Сариф ёғдек анга бўлғил мулойим,
Сучукликни асалдек айла доим.

Мусулмон биродарлар билан муомалада сариёғдек мулойим бўл.
Ширин тилингни бол каби тотли қил.

Тут ул дўстунгга сут устида қаймоқ,
Азиз жонингча кўргил, балки беҳроқ.

Сен Аллоҳ таоло учун биров билан дўст тутинсанг, уни сут
устидаги қаймоқдек кўргил. Уни азиз жонингча, балки ундан ҳам
ортиқ кўргин.

Худони буйруғидин тойса ногоҳ,
Биродарлик ўшалдур - қилсанг огоҳ.

Аллоҳ таоло учун тутинган дўстинг беҳосдан Аллоҳнинг буюр-
ганидан қайтиб, йўлдан чиқса, уни бу бузуқ ишидан огоҳланти-
риб, тўғри йўлга қайтарасан. Ҳақиқий биродарлик ана шундай
бўлади.

Биродар жисмига жондек югурсанг,
Талаттуф бирла ул йўлдин ўтурсанг;

Агар сен қариндошинг жисмига жон бўлиб, оро бергувчи
бўлсанг, унда юмшоқлик ва лутф билан уни бу ёмон йўлдан
қайтарасан.

Талаттуф бирла улким бўлмаса туз,
Сучуклик риштасини илгидин уз.

Ўша мусулмон биродаринг эзгу сўзинг билан тўғри бўлмаса,
яъни тўғри йўлга кирмаса, у ҳолда юмшоқ сўз айтишни тўхтат,
эзгулик ипини қўлидан уз. Қаттиқ сўз айтишга кириш.

Агар чандики қилсанг меҳрибонлиғ,
Сани айфон сўзинг - билса ёмонлиғ;

Агар мусулмон биродаринг чандон мулойим сўзинг билан тўғри
йўлга кирмаса, ва бу айтганларингни ёмонлик деб билса, унда:

Тилинг захми била қилғил жароҳат,
Уёлиб, шояд, этгай истибоат.

Сен аччиқ кескир сўзларинг билан кўнглини ярала. Шояд,
шундай қилиб қаттиқ гапирсанг, уялиб, кирган бузуқ йўлидан
қайтса.

Агар тил захми анга қилмаса қор,
Кўлунгдин келса қилғил зарб - ночор.

Мусулмон биродарингга аччиқланиб гапирганинг таъсир қил-
маса, қўлинг билан ур. “Нима учун бундай ночор ишни қилур-
сан?” дея-дея ургин.

Буларни барчасидур меҳрибонлиғ,
Тараҳхумдур анга - эрмас ёмонлиғ.

Ўша мусулмон биродаринг устида шу айтилган ишларни қил-
моқлик - барчаси эзгуликдир, ёмонлик эмас. Бу ишларни қилиш-
лик, унга меҳрибонлик кўрсатиб, тамуғ йўлидан чиқаришдир.

Бу саъй этган била ҳеч бўлмаса туз,
Кўрарда ошнолиғ риштасин уз.

Шу қадар тиришганинг билан ўша мусулмон биродаринг тўғри
йўлга келмаса, уни кўрган вақтингда билишлик ипини узгил, у
билан сўзлашма. Чунки у фосиқдир. Фосиқ билан бирга бўлиш-
лик эса яхши амалларни бузар.

Вале ботинда шоғил бўл дуоға,
Ани аҳволини солғил Худоға.

Лекин шундай бўлса-да, ул биродарга Аллоҳ таолодан тилаб,
яхши дуолар қилгил. Ўша дўстинг аҳволини Аллоҳга топшир. Зеро-
ки, охирини Тангри билур. Ўзингни сўфий билиб, биродарингни
жаҳаннам аҳлидан деб билмагил.

Кишики бўлса мўъминликда мавсуф,
Эрур вожиб ул қулға амри маъруф.

Бир киши мўъминлик исми билан сифатланса, ул киши мусул-
монларни ширин тил билан эзгу ишларга буюрмоғи ва ёвузликдан
қайтармоғи вожибдир.

Кўзи йўқ мўъмине борур эди роҳ,
Назар қилдинг - анинг олдидадур чоҳ,
Хабардор этмасанг улдур хиёнат,
Қаю инсоф эрур, қайси диёнат?!

Ул кўзсиз, ёмон йўлга кирган мусулмонга олдида қудуқ бор
эканини айтмаслик — хиёнатнинг каттасидир. Бундай қилмоқ
қайси диёнат ва қандайин инсофдан бўлур?!

Фиғону дод ўшал бийно қулидин,
Агар қайтармаса дўзах йўлидин.

Бу кўрар кишининг дастидан додки, адашган биродарини қўли-
дан тутиб, дўзах йўлидан чиқармаса.

Киши ёпса қудуқ оғзиға чодар,
Нечук дерсан анингдекни биродар?!

Бир киши мусулмонлар йўлига қудуқ қазиб, устини ёпиб қўйса,
у кишини қариндас деб бўладими? Бундан мурод олим кишининг
билган илми билан халқнингқа ўтити насиҳат қилмаслигидир. Бун-
дай олимни хиёнат аҳлининг каттаси деса бўлади. Ҳолбуки, амри
маъруф қилмоқ олимларга фарздир. Замонага қараб фарз соқит

бўлмайди. Чунки булар “Тавба” сурасининг 67-ояти ва “Оли Имрон” сурасининг 110-оятлари билан тасдиқлангандир. Пайғамбаримиз (с.а.в.) дан нақлдирки, “Сизлар шариатга мунқар ишларни кўрсангиз, кўлингиз ила ул ишдин манъ айлангиз. Агар ундоқ бўлмаса, тилингиз ила. Сўнг дилингизда душман тутингиз”. Айтмишларки, кўл билан манъ қилиш муфтий ва қозиларгадир. Тил билан қайтармоқ — олимларга. Кўнгил билан қайтармоқ, манъ қилмоқ — омийларгадир.

Ва лекин амри маъруф айлаган мард
Ўзи бўлғай амаллиғ - соҳиби дард.

Амри маъруф соҳиби айтган сўзида тургувчи ва охират учун қайғуда бўлади. Агар шундай бўлмаса, ўтити кишилар кўнглида асар қолдирмас.

Агар омир эмас росих ишига -
Қачон таъсир этар ўзга кишига?!

Яхшилиқни буюргувчи киши буюрган ишида қатъий бўлиб турмаса, ундайин кишининг буюрган сўзлари бошқа кишиларга таъсир қилмайди. Бунга тасдиқ “Оли Имрон” сурасининг 104-, 110-, 114-оятларида ва яна қатор сураларнинг оятларида бордир.

Бизингдек шарми йўқ, инсофи йўқ жисм,
Бошида мағзи маъни йўқ - қуруқ исм;

Биз каби айтган сўзида турмаган, уятсиз, инсофсиз, ақлсизлар дунёда кўпдир. Хуллас, амри маъруфни буюрган кишилар бизга ўхшамасин. Чунки биз бу дунёда қуруқ от кўтариб юрган олимлармиз. Амри маъруф қилдик, лекин биз айтган сўзимизда турмадик. Биздек бўлманглар, дея нозим ўзини ўсал қилмоқда.

Ишимиздур риёву ҳийлаву тазвир -
Қилур айғон сўзимиз кимга таъсир?!

Бизнинг амри маъруф ва наҳйи мунқар қилган ишимиз ҳийла ва алдамоқлик учундир. Шундай бўлгач, айтган сўзимиз бирор кишига таъсир қилмаса керак.

КЎЗНИ ҲАРОМДИН ЮММОҚ БАЁНИ

Кел, эй мўъмин, агар тарсанда бўлсанг,
Кўзингни сақлагил ҳар қанда бўлсанг.

Эй мусулмон, кўнгил бериб ваъзу насиҳатни эшит. Қаерда бўлсанг ҳам, Аллоҳдан қурқсанг, кўзингни бегона хотинлардан сақлаб, уларга қарамагил.

Қуйи бўлсин ҳамиша нуқтаи чашм,
Мабодо бўлмағай боло тушуб - хашм.

Тагин кўзингнинг нуқтаси маҳкам бўлмай, тушиб — хашм бўлиб қолмасин. Бу ерда “чашм” ва “хашм” сўзларида ўйин бор. Байтнинг маъноси шундай бўлади: кўз қорачиғинг кучли бўлсин, яъни юқорида айтилган номаҳрам аёлларга қарамасин. Йўқса, Аллоҳнинг қаҳри келур.

Назар қилгунча бад, эй нафси маъюб,
Тушуб кўз нуқтаси - кўр бўлганинг хўб.

Бу байтда ҳам “кўз” ва “кўр” сўзларида сўз ўйини бор. Маъноси — ўша номаҳрам аёлларга қараган кўзнинг кўр бўлгани яхши.

Саодатдур назар бўлса қадамда,
Тажовуз айлагач, бўлса надамда.

Назаринг ҳамиша оёқ остида бўлса, саодатли бўларсан. Аммо номаҳрам аёлларга кўз қарагсанг, қиёмат кунда ўкинчда қоларсан.

Агар қон чашма бўлса - чашма, эй меҳ,
Хатарлик ерга тушгандин эрур беҳ.

Кўз қонли бўлса ҳам, номаҳрамларга қарамаса, бу кўз ҳақиқий кўздир. Бундай кўз хатарли ерга, яъни номаҳрамларга қараган соф кўздан яхшидир.

На хушдур дийдаи тарсанда бўлсанг,
В-агар на косасидин канда бўлсанг.

Аллоҳнинг азобидан қўрқиб, номаҳрамларга боқмайдиган кўз қандай яхшидир. Аммо шундай бўлмаса, кўзнинг косасидан чиққани яхшидир.

Хатардин юм кўзунг, эй ўғли хифа,
Нечукким юмди қўрқуб Бу Ҳанифа.

Шундай экан, номаҳрамлардан кўзингни юм, эй Аллоҳдан қўрқувчи инсоннинг фарзанди. Имоми Аъзам ҳазратлари юмгани каби юм. Абу Ҳанифа ҳазратлари кўркам йигитларга кўзлари тушмаслиги учун уларни орқаларига ўтиргизиб, сабоқ берар эканлар.

Юраким соф эрур деб урмағил лоф,
Аларча бўлмағайсан, келтур инсоф.

Сен юрагим тоза бўлгани учун номаҳрамларга қарасам, зиёни йўқ, деб лоф урма. Чунки Имоми Аъзам каби эмассан. Зеро, ул зот шундайин сўфийлиги билан йигитларга суқланиб қарашдан сақланган. Инсоф юзасидан айтганда, сен қанчалар собир ва сўфий бўлсанг-да, унингдек эмассан.

Қароринг қўймасанг - элтиб қароринг,
Олур шайтон зимоми ихтиёринг.

Сен номаҳрамлар юзига қарамогингни қўймас экансан ва қараш-да давом этар экансан, билгилки, шайтон сабрингни узиб, ихтиёринг жиловини қўлига олиб, ўзингни зинога бошлар.

Бақосиз маъсиятларга бақосиз,
Нечук ўз жонингизга ўт ёқосиз?!

Бас, шундай экан, эй инсонлар, наҳот гуноҳ нарсаларга қарайсиз?! Зероки, номаҳрамларнинг юзлари нақадар гўзал бўлса-да, улардан қанчалик лаззат олинса-да, буларнинг бари фонийдир. Шундай бўлгач, нима учун жонингизга зулм қилиб, ўзингизни ўзингиз жаҳаннам ўтига соларсизлар?

Баногоҳ номаҳрам тушса кўзга,
Иккинчи боқмағил зинҳор у юзга.

Беихтиёр кўзингга номаҳрамнинг юзи тушса, зинҳор унинг юзига иккинчи бор қарама. Биринчи қараганинг ихтиёрсиз бўлгани учун гуноҳдан эмас. Агар яна билиб қарасанг, унда гуноҳга ботарсан.

Иккинчи чунки шаҳватдин хатардур,
«Ниҳоя» ким - китоби мўътабардур.

Чунки иккинчи қарамоқда шаҳват хатари бордир. Мўътабар китоблардан “Ниҳоя” да дейилмишки:

Деди: «Ким боқса номаҳрам юзина,
Қуярлар тонгла кўрғошин - кўзина».

Кимки бир номаҳрам хотиннинг юзига шаҳват назари билан қараса, қарагувчининг кўзига тонгла (қиёмат куни) кўрғошин қуярлар.

Битибдур «Шаръа» да ул соҳиби базл:
«Кишиким қилса номаҳрам била ҳазл,
Ани ҳар бир сўзига, эй хирадманд,
Бўлур дўзахда то минг йилгача банд».

“Шаръатул ислом” китобининг соҳиби ёзмишки, ҳар кишики, номаҳрам хотин билан сўз ўйнашса, у киши айтган ҳар бир сўзи учун минг йилгача дўзахда қолади.

«Агар ул интизом этса ҳарома, -
Яна ул нусхада битилди хома, -
Қиёмат кунки, дардгир этарлар,
Ани шайтон била занжир этарлар».

Яна ўша китобда битилдики, номаҳрам билан зино қилинса, қиёмат куни зино қилгувчиларни одил ҳукм қилиб, шайтон билан занжирбанд қилиб, дўзахга элтарлар.

Лаъин шайтонки, бўлғай душмани шах,
Анинг бирла бўлур мадхули дўзах.

Шайтони лаъинки — ўта душмандир. Ўша шайтон билан бирга бояги зиночи дўзахга кирар.

«Хулоса» ю «Хизона», «Шарҳи аврод»

Битибдур балки чандин нусхада ёд:

“Фатаъои хулоса”, “Хизонатул фатаво” ва “Шарҳи аврод” китобларида маъна бундай ёзилган:

Жувон хотунки, номаҳрам эмишдур,

Салом этмак анга мамнуъ эмишдур.

Бир ёш хотин номаҳрам бўлса, унга салом бермоқ ҳаромдир.

Бериб бўлмас жавоб - айтса саломи,

Эрур аврат анинг савти каломи.

Ўша ёш хотин салом берса, унга жавоби салом қилмоқ ҳаромдир. Чунки у ёш хотиннинг овози авратдир. Шунинг учун айтган сўзи ҳаром бўлади.

Жувон хотунки, аврат бўлса овоз,

Қабоҳатдур кишиким бўлса дамсоз.

Демак, ул ёш хотиннинг товуши ҳаром бўлса, у билан сўзлашмоқлик ҳам раво кўрилмас.

Фараз: Эй одами, сақла ўзунгни,

Ки, номаҳрам сари солма кўзунгни.

Хуллас, эй одамлар, Аллоҳнинг газабидан қўрқсангиз, номаҳрам хотинлар томон қарашдан сақланинглар, номаҳрамларга кўз қаратманглар.

Ки, номаҳрам сари боққунча беқил -

Беҳ улким кўзлариға тортсалар мил.

Номаҳрам аёл сари қарагандан кўра шу кўзларингта ниш санчганлари яхшидир.

Бу дунё майли ўтгай бир замонда,

Қиёмат майлидин тутгай амонда.

Бу дунёнинг даврони бир замон келиб ўтар, аммо қиёмат давронидан омон қолмоқ йўқдир. Чунки:

Қиёмат кун ажаб шиддатли кундир,

Гуноҳкор одам ўғли - сарнигундир.

Қиёмат куни жуда шиддатли бўлади. Гуноҳи бор кишининг боши куйи бўлади.

Қизар кўку еру сар иссиғда чун тос,

Бўлур саргашталар парвонадек - нос.

Қиёмат кунида кўку ер ўт каби қизир ва яна одамларнинг бошлари қиёмат иссиқлигида тош каби қайнар. Ул кунда такаббур қуллар капалак каби безовта бўларлар.

Тегар ўтдек аёғ остида туфроғ,
Бўлур юндек замин устидаги тоғ.

Қиёмат кунида оёқ остидаги тупроқ ўт каби исир. Яна ер юзи-
да қад кўтариб турган тоғлар ҳавода юнг каби учар. Бунинг тасви-
ри “Қориға” сурасининг 5-оятда бор.

Бўлур кўп халқ ўзининг ҳолидин сир,
Бу ғамдин токи гўдаклар бўлур пир.

Қиёмат кунида халойиқнинг барчаси ўз ҳолларидан тўйиб, ғам-
ларда қолурлар. Чунончи, ёш гўдакларнинг сочлари оқариб, чол-
лардек бўларлар. Бунинг тасдиғи “Муззаммил” сурасининг 17-оятда
топилур.

Ёшурмоқ бўлса қайси рўсийоҳлик,
Илик сўзлаб, аёқ бергай гувоҳлик.

Қиёматда баъзи кишилар юзларини қора қилгудек гуноҳлари-
ни яширмоқ истасалар, қўл ва оёқлари гуноҳларидан хабар берур-
лар. Зероки, ул кунда Аллоҳ таоло оғизларга муҳр урар. Сўзлаша
олмаслар. Гувоҳликни қўлу оёқлари қилурлар. Бу гувоҳлар гувоҳи
“Ёсин” сурасининг 65-оятидир.

Тамом аъзолари даъво қилурлар,
Халойиқ олдида расво қилурлар.

Қиёмат кунида барча аъзоларинг бизларни нима учун ҳаромга
ишлатдинг, дея даъво қилурлар ва ота-онангга гуноҳларингни ай-
тиб, халқ олдида шарманда қилурлар.

У кун даъвосини ҳеч дафъи бўлмас,
Пушаймон бўлғай, аммо нафъи бўлмас.

Ўша кунда бутун жисминг гуноҳларинг хусусида беҳисоб даъво-
лар қилади. Шунда сен пушаймон бўлурсан. Аммо бу пушаймонлар-
дан фойда бўлмас. Чунки ўкинч ери бу дунёдир, охират ери эмас

Анингдек воқеалардин бурунроғ
Ўзингни айла ғафлат хамридин соғ.

Қиёмат ҳукми бошга тушмасдан бурун ёруғ дунёдалиқ вақ-
тингда гофиллик мастлигидан саломат бўл. Нимаики гуноҳларинг
бор бўлса, бу дунёда тавба қил. Чунки:

Пушаймон бўлсанг ул қилмишларингдин,
Дилу жон бирла ёнсанг ишларингдин,

Ёруғ дунёдаги қилмишларингдан пушаймон бўлиб, дилу жо-
нинг билан тавба қилиб, гуноҳ ишларингдан қайтсанг:

На бўлғайким қабул этса Худойим,
Қиёмат шиддатин қилса мулойим!

Шоядки, Худойи таоло тавбангни қабул қилса, ва қиёмат ку-
нининг қаттиқлигини енгилу осон қилса —

Қаю қулни Худойим қилса мамнун -
Бўлур йўлбошчиси Пайғамбар ул кун.

Қиёмат кунда Аллоҳ таоло қайси бир қулини ёрлақаб, жаннат неъмат билан ҳурматламоқ истаса, ул кун ижмоҳ (жаннат) га боришда Пайғамбаримиз алайҳиссалом йўлбошчи бўладилар.

Бошида соя бўлғай Арши аъзам,
Фаришталар кўнгил бергай дамо-дам.

Ул кишининг бошида улуг Арш соябон бўлиб, фаришталар дамбадам келиб, раҳмат суюнчларини бериб турадилар. (Нақл борки, Арш соясига кирувчилар олти гуруҳдир: бири — шаҳидлар, иккинчиси — ғозийлар, учинчиси — ҳожилар, тўртинчиси — мударрислар, бешинчиси — мўъминлар, олтинчиси — номаҳрамдан кўз сақлагувчилар).

Иноят номасин қўлга олурлар,
У кунни ўтганин билмай қолурлар.

Қиёмат кунда эзуларнинг номалари ўнг қўлдан келиб, ёрдам бўлур. Номаси ўнгдан келган бандалар охират азобларини сезмаслар.

Илоҳи, айла мухлислар билан ёд,
Бу қулни айлагил ул кундин озод.

Раҳматинг ила бу қулни мухлис бандаларинг қаторида эсла. Яна бу қулингни қиёмат машаққатларидан озод қилгил, Аллоҳим!

ҲИКОЯТИ ШАЙХ БАСТОМИЙ

Қарифон палласида шайх Бастом
Ўзидин соате кетти бир оқшом.

Ҳикоятда келмишки, ҳазрати шайх Абу Язид Бастомий қариган чоғда бир оқшом ҳушидан кетиб йиқилди. Бир соатлар ётди.

Ўзига келди эрса, айди асҳоб:

«Нағу бўлдинг мунингдек, эй дурри ноб?»

Бастомий ўзига келгач, муридлари сўрдиларки, бу ҳушсизликка сабаб нима?

Деди: «Болиғ бўлур ҳолатда бир роҳ
Кўзима бир жамила тушди ногоҳ.

Бастомий муридларига айтдики, ёш йигит эканимда йўлда борардим. Кўзимга бир кўркам қиз кўринди.

Ёниб бои дигар солдим нигоҳим -
Чиқиб эрди эсимдин ул гуноҳим.

“Ўша кўркам қизга иккинчи бор айланиб қарадим. Чунки унинг кўркам ҳуснига қараб лаззат олишни истадим. Қилган бу

гуноҳим шу замонгача эсимдан чиққан эди” деб давом этди шайх.

Эсимга ҳоло тушди ул наззора,
Юрагим бўлди кўрқиб пора-пора».

“Йигитликда қизни наззора қилиб, гуноҳ қилганим ҳозир хотиримга тушди. Аллоҳнинг азобидан кўрқиб, юрагим пора-пора бўлди. Ҳушдан кетганим шундандир” деди шайх.

Муборак оғзидин кўп томди қони,
Ўшал хавф ила охир чиқти жони.

Ул Абу Язид Бастомий ҳазратлари Аллоҳдан кўрқиб – муборак оғзидан қонлар томди. Яна кўркама номаҳрам қизга қараган гуноҳининг кўрқинчидан жони чиқди ва шаҳид бўлди.

Мунигдек йиғласа андоғ неку рой,
Бизингдек рўсийоҳнинг ҳолиға вой.

Шундайин авлиёлар номаҳрамга қарагани учун бу қадар йиғласа, бизнинг каби юзи қораларнинг ҳоли нима кечаркан?! Чунки бизлар ҳар куни неча бокира қизларга қарармиз.

Ҳамиша завқимиз айшу кулушга -
Етушмас эрта қилғон тавба тушга.

Бизнинг бу дунёда завқимиз нафси ҳаволаримиз ва ўйин-кулгиларимиздандир. Бизда охират фикри йўқдир. Тавба қилсак, эрта қилган тавбаимизни туш вақти етишмасдан бурун синдириб, залолат йўлига кирармиз.

Ўтар дунё ишин туттуқ муқаддам,
Гуноҳ, айниқса, кўп - кўрқинчимиз кам.

Биз дунё ишларини Аллоҳ буюрганидан илгари қўйдик. Аллоҳнинг буюрган амрларига итоат қилмадик. Гуноҳларимиз кўп бўлган сайин Алоҳдан кўрқинчимиз кам бўлмоқда.

Худовандо, Ўзингсан Олими ғайб,
Мане мискиндадур ҳеч сони йўқ айб.

Эй Худо, яширин ҳолларимизни билгувчи Ўзингсан. Мен мискин Оллоёр қулингда беҳисоб айблар бордир.

Гуноҳи бениҳоят бандадурман,
Бўлуб шарр манда чун - шармандадурман.

Мен - қулинг Оллоёрнинг гуноҳим чексиздир. Бу дунёда гуноҳда бўлиб, мана бугун қиёматда уятли бўлиб турибман.

Абас бирла қўлумдин кетса вақтим,
Амал меҳрин ёшурди абри мақтим.

Ботил амал билан тоату ибодат вақтини қўлимдан бердим. Амал қўёшини қалин булут билан ўратдим. Тоату ибодат қилишга асло қўлим тегмади.

Жаримам беадад бўлса агар чанд,
Ҳижоби мағфират ёп, эй Худованд!

Эй Худо, гарчи менинг гуноҳим кўп бўлса-да, устимга ёрлақамоқ пардангни ёпиб, афв қилгин. Қиёмат кунида гуноҳли қуллар каби қилма мени.

Ювуб раҳмат билан важҳим қорасин,
Насиб эт барча неъматлар сарасин.

Раҳмат сувинг билан юзим қорасини ювгил ва барча неъматларингнинг тозасини бизга насиб айлагил, эй Раббим.

ХУДОНИ НЕЪМАТЛАРИҒА ФИКР АЙЛАМОҚНИНГ БАЁНИ

Кел, эй озода, воқиф бўл кўнгулға,
Кўнгил йўлбошчидур қурбатли йўлға.

Эй пок инсон, кўнгил сирларига воқиф бўлгил. Зероки, кўнгиллар Аллоҳга яқин бўлмоқ йўлига бошлайдилар. Хуллас, тариқат йўлининг улуғ йўлбошчиси кўнгилдир. Кўнгил қушини Аллоҳ сари учирмоққа интилгин.

Тафаккурни қушин ҳеч қилма гофил,
Палағда бўлмағай то байзаи дил.

Эй аҳли сулук бўлгувчи банда, фикр қушингни ҳеч бир вақт Аллоҳ таолодан қайтарма. Ҳамиша фикринг Аллоҳда бўлсин. Фикринг қудрати ҳасрат ва такаббурлик билан банд бўлмасин. Зеро, палағда тухумдан фойда йўқ. Шунга ўхшаб, кўнгилда такаббурлик бўлса ҳам, фойда бўлмайди.

Тафаккур мурғи доим бўлса дамсоз,
Умид улдурки, андин учса шаҳбоз.

Кўнгил фикри доим Аллоҳ таолога қаратилган бўлса, умиддирки, шундайин кўнгилдан турли кашуфоту тажаллийот ҳосил бўлур.

Анингдек боз элиға айласанг кайд,
Кўнгил қушларини қилса бўлур сайд.

Ўшандай қарчиғайни боғласанг, яъни турли-туман кашуфот мақомларини топсанг, бошқаларнинг кўнгил қушларини тутса бўлади, яъни муридлар тарбия қилсанг бўлади.

Кўнгил ҳар гоҳ салоҳиятда бўлса,
Топар банда қаю ниятда бўлса.

Жумладан, ҳар нарсанинг ҳосил бўлмоғи кўнгилдандир. Шунинг учун нима нарса ният қилган бўлса, банда шуни топса керак. Масалан, кўнгил доим Аллоҳни севмоқда бўлса, Аллоҳнинг ризо-

лигини топар. Ёвузлар амалини севса, гарчи сўфий сувратида бўлса-да, ёмонлар гуруҳидан бўлар.

Ҳама аъзо раъиятдур - кўнгил шоҳ,
Амонлиғ бўлғуси шоҳ адлидин роҳ.

Кўнглинг бир шоҳ бўлса, бошқа ҳамма аъзоларинг ул шоҳнинг раъияти кабидир. Подшоҳнинг ўзи адолат йўлида юрса, албатта, осойишталик бўлиб, раъият ҳам кетидан борурлар. Шунга ўхшаб, кўнгил Аллоҳ ишқида бўлса, аъзоларда ҳам шу ишқ бўлса керак.

Агар султон ўзи қилса ёмонлиғ,
Қачон бўлғай раъиятда амонлиғ.

Подшоҳ бўлмиш киши ўзи ўғрилиқ ва ҳаромлиқ қилса, ундайин шоҳнинг раъияти тинч бўлмас. Шунга ўхшаб, кўнгил бузук йўл қасдини қилса, аъзолар ҳам тузук йўлда бўлмаслар.

Кўнгил жўш этмаса, кўз бўлмағай нам,
Чиқарму сув қудуққа - тошмаса ҳам?

Гуноҳ қилган вақтимизда кўнглимиз Худо ишқида қийналмаса, кўзимиздан ёш келмас. Ахир, дарё тошмаса, ерга сув чиқарми?!

Эшитгансан ани - дилдур назаргоҳ,
Назаргоҳдур кўнгил бир бўлса ҳар гоҳ.

Сен улуғлардан асрори маърифат сўзини эшитгансан. Энди кел, кўнгил ва аъзоларинг эшитган ўша сўзга омил бўл, яъни уларни бажарувчи, қилувчи бўл.

Юурса - ул кўнгилким ҳар тарафга,
Қачон лойиқ бўлур андоғ шарафга.

Кўнглинг ҳар тарафларга чопса, Аллоҳ таолода бўлмаса, бундайин кўнгил Аллоҳга лойиқ бўлмас. Зеро, бир кўнгилга ҳам дунё, ҳам Аллоҳ муҳаббатини - бир йўла икки муҳаббатни сиғдириб бўлмас.

Кўнгил дарсини дерлар хуш сабақдур,
Тамоми маърифатдур - ишқи Ҳақдур.

Улуғлар айтурларки, кўнгил дарси — сабоқларнинг хушроғидир. Бу сабоқ тамоман Аллоҳ таолони танимоқ ва унга ошиқ бўлмоқдан иборатдир.

ҲИКОЯТ

Кўнгил дарсин савол этгим бир эрдин,
Талаттуфдин деди: «Сўрма бу ердин.

Мен — Оллоёр кўнгил дарсини бир азиз зотдан сўрадим. Ул азиз илтифот билан дедик: “Эй Оллоёр, бу кўнгил хусусида

сўрама. Зероки, кўнгил Аллоҳнинг уйдир. У ердаги ҳолни мен қандай билурман?”.

Бида олманг бу шарбат тотмағунча,
Ўзунгни яхшиларга қотмағунча.

Ул азиз зот айтди: “Эй Оллоёр, бу кўнгил шарбатини тотиб кўрмасдан лаззатини билмассан. Шунинг каби яхшилар мажлисига қатишмай, яхшиларни билмассан”.

Агар Ани унутса банда оне,
- Тирик эрмас - агарчи бўлса жони.

Биров Аллоҳ таолони бир он унутиб, кўнглидан чиқарса, бундай кимсанинг кўринишида жони бўлса-да, аслида ўликдир. Демак, бу байтдан маълум бўлдики, аҳли ҳол бўлмиш кимса ҳеч вақт Аллоҳни ёддан чиқармай, чинакамига зикр қилиб юради.

Кўнгил бурчинда ғафлат иллоти пур,
Давом улдур давом этса тазаккур.

Кўнглимиз бурчақларида ғафлат иллоти кўпдир. Ул ғафлат иллотининг дориси — доим устозга боғланиб, Аллоҳ таолони ёд қилмоқликдир. Чунки нафъи исбот билан мосиваллоҳ иллоти чиқар.

Ўшал дамни «надам» дер аҳли маъни,
Оғиздин чиқса - ғафлат бирла яъни.

Маъни аҳлидан бўлмиш азизлар дедиларки, агар биров “Лааилааҳа иллаллоҳ” десаю, унинг маъносини мулоҳаза қилмаса, унинг бу сўзни ёлғиз тил билан айтишида фойда йўқ. Балки уни тил билан айтгач, маъносини англаб, мосиваллоҳни қайтармоғи керакдир.

Кўнгил Анда ҳамиша қил ҳамиша,
Қачон бўлғай мунингдек яхши пеша?!

Биров Аллоҳни кўнгли ва аъзолари билан зикр қилишда давом этса, ҳеч тўхтатмаса, киши учун бундан ҳам яхши ҳунар бўлармикан?!

БАНДАИ МЎЪМИН ИШҚДА ҲАРИС БЎЛМОҚИНИ БАЁНИ

Кел, эй содиқ, ҳариси ишқи Ҳақ бўл,
Кўнгил ёрони бирла ҳамсабақ бўл.

Эй Аллоҳ таолога чини билан иймон келтирувчи дўст, кел, Аллоҳ таолонинг ишқига оч бўл. Яна кўнгил ҳолини англагувчи ёронлар билан бирга сабоқ ол. Улар билан доим мажлисларда бўлиб, шайх бўлмиш кишининг муҳаббатидан айрилма.

Агар кезсанг тариқи маърифатни,
Муяссар айласанг турлук сифатни.

Аллоҳ таоло насиб қилиб — Аллоҳни танимоқ мақомларини
ҳамда кўнглингга турли кашуфоту тажаллийотларни рўзий қилган
бўлса —

Мақомоти ҳақиқат айладинг тай,
Кўнгилда бўлмаса жузь хиллати Ҳайй.

Яна аҳли Ҳақиқатнинг барча мақомларида турган бўлсанг ва у
ерда юришингда кўнглингга Аллоҳ таоло дўстлигидан бошқа
нарсалар бўлмаса —

Бурунғидан зиёда дур талаб бўл,
Агар дарёлар ичсанг - хушқлаб бўл.

Сен шунда бу қадар мартабаларга етдим, деб таккаббурлик
қилма. Балки доим Аллоҳни истаб, яқин бўлмоқ ҳавасида бўл.
Бунинг учун сен дарё лабида турган бўлсанг ҳамки, Аллоҳнинг
ризолигини истаб, очу ташналаб тургин.

Бу йўлни чунки ҳеч поёни йўқтур
Агар етгим, десанг - имкони йўқтур.

Зеро, бу тариқат йўли даражасининг ҳеч поёни йўқ. Агар насиб
бўлиб — охирига етдим, дея қасд қилсанг-да, мумкин эмасдир.
Шунинг учун ҳамиша Унинг талабида бўл.

Дегил ҳар лаҳзада: «Аллоҳумма зидний»,
Деди Ҳақ чунки: «Фатлубний тажидний».

Шундай қилиб, ҳар қанча улғ мартаба топсанг ҳам, такаббур-
лик қилма. Ҳар лаҳзада Аллоҳга тазарруъ қилиб: “Ё Раббим, орт-
тиргил, фойдали қилгил. Такаббур аҳлидан қилмагил” дея дуода
бўл. Чунки Аллоҳнинг Ўзи: “Мени изла — топарсан!” дея амр
қилди.

Талаб амрин эшитса банда Раббдин,
Ўзин билган қачон қолғай талабдин?!

Биров Аллоҳ таолодан истамоқ буйруғини эшитсаю, бу киши
ўзини билса, Аллоҳ таолони истамоқдан куруқ қолмаса керак.
Балки нафси ҳаволаридан безиб, дунё зийнатларини ташлаб,
узлат йўлини ихтиёр қилур. Ҳамйша Ҳақ таолони истар.

Набийдин йўқ кишиким - қурбн боло,
Ани айди «Ҳабибим» Ҳақ таоло.

Аллоҳ таолога Пайғамбаримиз алайҳиссаломдан яқин кимса
йўқдир. Зеро, у зотни Аллоҳ таоло “Дўстим” деган.

Анга ҳам айди Ҳақ: «Қур роббн зидний...»,
Қўярму ўзгалар бу жаҳду жудни?!

Ҳақ таоло Пайғамбаримизга ҳам сураи “Тоҳа”нинг 114-оятнда буюрдики: “(Эй Муҳаммад), айтгил: “Ё Рабб, яқинлигимизни орттир”. Шундай экан, бошқалар қандай қилиб талабу жаҳдни кўйишлари мумкин?!

Сучук жон шарбати то бўлса лабда -
Керакким бандаси бўлса талабда.

Демак, бандаларнинг танларида жонлари бор экан, албатта, Аллоҳни истамак ва яқин бўлмоққа ҳозирланмоқ керак.

Белингни қуввати борда олиб бел
Кўнгил боғин суғор - ўтмай туриб сел.

Белингда қувватинг борида ижтиҳод кетмонини олиб, талаб қудуғини қази. Токи қизғин умринг бор — ундан сув чиқариб, кўнглинг боғини суғор. Яъни умринг ўтиб кетмасидан аввалроқ гайрат қил. Аллоҳни иста. Шояд, камолот топиб, турли мушоҳадотга фарқ бўлсанг.

Етар йўл юргали ҳолоки ҳолинг,
Юра кўр бир куни кетгай мажолинг.

Алҳол юргали ҳолинг бор экан, зинҳор Аллоҳ йўлида ижтиҳод қил. Зероки, бир кун келиб, Азроил алайҳиссалом ҳолингдан ёздириб, жонингни олгач, охират уйига амалсиз кетмоққа бўлмагин; тагин.

Юрарга қолмаса вақтийла дармон,
Эмакла, қолмасин то ичда армон.

Баногоҳ дунёда юрганингда Аллоҳ таоло сафарига боришга дармонинг қолмаса, қувватинг борича эмакла, машаққат чек, токи тоатинг етгани қадар қувватинг бўлсин. Охират уйига борганингда кўнглингда ўкинч қолмасин.

Эмаклар қуввати ҳам кетса кўлдин -
Ўзунгни судра, ҳаргиз қолма йўлдин.

Аллоҳ таоло йўлига машаққат билан бормоққа кўлингдан бор қувватинг кетса, ўзингни ул йўлга тоқат қадари судрагил. Бошқа аъзоларинг билан ижтиҳодингни тўла қилгил.

Етушмаса судралишга ҳам мажолинг -
Кўзунг тик йўлга - то битгунча ҳолинг.

Барча аъзоларинг билан Аллоҳ таоло йўлига судралиш учун ҳам тоқатинг қолмаса, ўша йўлга ҳолинг битгунча кўзингни тик. Ҳолинг етгунча ул йўлга юр. Зероки, тоат тоқат қадардир.

Кўзунг ҳам бўлса - бўлсун кўнгилда,
Бу матлаб бирла жон чиқсун бу йўлда.

Аллоҳ таоло йўлига боришга кўзининг қуввати етмаса, кўнгил қуввати бирла Аллоҳ йўлида бўлгил. Аллоҳ таолони истамоқ билан жонинг танангдан чиқсин. Чунки охири ибодат қалбдир. Хуллас, бу байтларда ишора қилиндики, кирган йўлингда қаттиқ бўл, доим Аллоҳни истамоқда бўл. Нақадар беҳол бўлсанг-да, талаб йўлини қўйма.

Агар мундоғ талабда чиқса жонинг -
Уланса боқийга бу жисми фонинг.
Умид улдур Худойим деса банда,
Тилаган мақсудингни берса анда!

Аллоҳ таолони юқорида айтилган йўсинда истамак билан жонинг ва мангулик уйига тану жонинг восил бўлса, умид борки, Аллоҳ таоло сени “Кулим” деб зикр қилса керак. Ва яна нимаики тилаган мақсудларинг бўлса, уни ҳам берса керак.

ДУНЁИ МАККОРАНИНГ БАЁНИ

Кел, эй хоиф, ўлимнинг ёдин этгил,
Кетар манзилнинг истеъдодин этгил

Эй Аллоҳдан кўрқувчи банда, ҳамиша ўлмоқнинг ёдини қил. Охират уйига кетмоқни ўйла, унинг яроғини ҳозирла. Яъни доим ибодатда бўл.

Лабин тизмай туриб — марқад лабин халқ,
Кўярмусан тафаккур бобини халқ?!

Одамлар қабринга гишт термасдан бурун бошингдан дунё фикрларини чиқаргил. Ўрнига охират ўйини қилгил. Хуллас, ўлмасдан аввал тавбаю истиффор қил. “Лаб”нинг аввалгиси — гишт, кейингиси — қабр ёни, лаҳад маъносида келган.

Йиғиб ҳайма ва ҳайма қилмай анда,
Ётибсан устида ғафлатли банда.

Гуноҳ ўтинини йиғиб — у ердан тамуғ ўтига тушарингни ўйламай, дунёда ғофиллик билан юрибсан. “Ҳайма”нинг биринчиси — ўтин, иккинчиси — фикр, ўй маъносида.

Ўлимнинг ўқи тургандир суяниб,
Уёниб ўртамай — тургил уёниб.

Ўлим ўқи ёйини тортиб, бизларни отиш учун суяниб турибди. Шундай экан, гуноҳларингдан тавба қилиб — тургил, ётмагил ғафлатда. “Уёниб”нинг биринчиси — тарафлаб, ёнлаб, иккинчиси — уйғониб маъносида.

Уёнмасдан туриб ўртансанг, эй кул,
Мабодо бўлмағай кулл ишларинг кул.

Ўлиб - уйқунг очилмасдан бурун тавбаю истиғфор қил. Гуноҳларинг учун дунёдалигинг пайтида уйғонсанг ва тавба қилсанг, шоядки, барча амалларинг кул бўлмас. Хулласи калом, дунёдалик пайтингда гуноҳларингдан тавба қилсанг, охиратга борганда фойдасиз бўлмас. Балки Аллоҳ таоло саййиот ўрнига ҳасанотлар ёзса керак. “Кул” нинг аввалгиси — барча маъносида.

Бурниға боди ғам тегмай — бурунроғ

Ўзингни қил ҳавас сукронидан соғ.

Бурнингга қайғу ҳасрат ели кирмасдан олдинроқ гуноҳларинг учун тавба қил. Нафси ҳаволарингдан ва унинг мастлигидан ўзингни саломат қил. Хуллас, охират қайғуси келмасдан бурун дунёдалик вақтингда гуноҳлардан тавба қил.

Ёпишмасдан бурун сўнгакинга пўст

Ўлим бирла ўзингни айлагил дўст.

Ўлим жаллоди Азроил алайҳиссалом суягингга ёпишиб турган жонингни олмасдан олдин ёки ўлиб, теринг суягингга ёпишмасдан бурун ўлим билан дўст бўл.

Яқийн бил - кимни кўпроқ айласанг ёд,

Бўлур санинг дўстинг, эй одамизод.

Ҳеч бир гумон қилмайин билгилки, кимнинг зикрини кўп ёдда тутсанг, чиндан ҳам у сенинг дўстинг бўлур. Яъни ўлимнинг зикрини кўп қилсанг, жон чиқаётганда енгил бўлур. “Ширин дамларда ўлимни тез-тез ёдга олиб турунглар” деганлари бунинг хабаридир.

Билур ҳар одам ўғли бўлса у ёғ,

Ватаннинг аслисидур бизга тупроғ.

Инсон боласининг кўнгли ғафлатдан уйғоқ бўлса, бизлар учун ҳақиқий ватан тупроқ эканини яхши билади. Бундай ҳолни билган кишилар дунё зийнатидан бешиб, ўзларини тузатиш билан бўлсалар керак.

Яқийн бил бу жаҳони пурхатарга

Келибмиз бир-неча кун савдо этарга.

Эй инсон, бегумон билгилки, бизлар йўқдан бор бўлиб, бу хатарларга тўла дунёга нафсларимиз кетидан юриш учун эмас, балки бироз охират савдоси учун келдик. Чунки “Дунё охират экинзоридир”.

Етишгач ушбу шаҳри муқтарофга,

Таралди карвоне ҳар тарафга.

Ушбу касб саройига келгач, инсонлар ҳар тарафга таралдилар. Баъзилари охират аҳлидан бўлиб, дунё муродларидан бешиб, Ҳақ

таолога ибодат қилурлар. Баъзилари нафс истакларига берилиб, ёвузлар гуруҳидан бўлиб, охират мартабаларидан йироқ тушдилар. Жумладан, дунёга келганлар шу икки гуруҳнинг биридан холи эмаслар. “Муқтароф” — касб қилмоқ ери маъносида. Баъзи нусхаларда “мухтароф” ёзилган, бу ҳам мазкур маънодадир.

Ўзин билганлариким йўлга солди,
Хаёлсиз — нақди умрин қўлга олди.

Дунёга келган кимсаларнинг баъзилари яхшиларга бўйин суниб, уларнинг муршид бўлганларига мурид бўлдилар. Комилу мукамал муршиднинг суҳбатида ўтириб, Аллоҳга яқинлик топдилар. Ўша сабаб билан тоату ибодат матоини топиб, Тангри дийдорига мушарраф бўлдилар. Бу байтда муршиди комил топмоққа ишора бор. Аммо муршиди комилнинг топилмоғи кибрити аҳмардир.

Қилиб савдоларини чобуку част,
Сафар сахгини боғлаб, қилдилар раст.

Шундайин эзулар ичида ўтириб, охират савдоларини тезлик билан ўрнига қўйиб, охират ўйига бормоқлари учун қадам қўйдилар. Ҳақ таоло ҳазратига зудлик билан жавоб бериш учун ижтиҳод қилдилар.

Қачон “Юк қўй” деса, гайёр эрур зод,
Кирарлар йўлларина хурраму шод.

Ҳақ таоло ҳазрати: “Эй қулим, қани, келгирган юкингни қўйгил” дея нидо қилган чоғда, бундайин кишилар ҳеч тўхталмай, Аллоҳ таоло қаршисига юкни ҳозир қилурлар. Ундан сўнг жаннат йўлига тушарлар.

Ва лекин карвондин баъзи инсон
Кўрар бу фоний уйни боғи хандон.

Дунёга келмиш инсонларнинг яна бир хили бу сассиқ, эски дунё уйини боғи хандон, деб билурлар. Нафс ҳаволарига муте бўлиб, ибодат вақтларини бўш ўтказурлар. Бу чиркин дунёнинг зийнатларига алданиб, Худо ризолигини унутадилар. Ҳолбуки, дунёнинг фоний эканлиги барча инсонларга маълум.

Кўриб яхши анинг нақши нигорин,
Унутқайлар ўшал келган диёрин.

Ул забун дунёнинг яхши зийнатларига ва нақшли сувратларига қараб, оламул арвоҳдан келган юртларини унутгайлар. Дунё уйини улуг кўриб, охират юртини кичик кўргайлар.

Қулоқ солғай туғаннию навоға,
Кўнгил бергай ҳавас бирла ҳавоға.

Ўша карвоннинг баъзиси бу олам юзига келгач, ўйин-кулгию наволар овозига қулоқ солгайлар. Ҳавойи нафсларига қўнғил бергайлар. Аммо Қуръон тиловатини эшитмакдан юз ўтириб, маъносиз даранг-дурунлардан завқлангайлар.

Ажаб маккорадур дунёи фоний,
Минг алвон жилва бирла алдар они.

Бу фоний дунё жуда ҳийлакор нарсадир. Минг турли овозу анвойи зийнатлару жилвалар билан одам боласини алдар.

Ўшал маккораким, солса қўйниға,
Севингандин кирар шайтон ўйниға.

Ўша ҳийлакор дунё бир одамни алдамоқ учун қўлини унинг қўйниға солган вақтда, шайтон суюниб, ул одамнинг ибодату ишқи ўрниға кириб, йўлдан чиқарар, Аллоҳ таолодан йироқ қилар. Аллоҳим, Ўзинг асрагил бундайин ҳолдан!

Кирар инсон анинг ёлғон сўзига,
Югургур сурмаи ғафлат кўзига.

Одам боласи ул лаъиннинг сўзига киргач, бу кишининг кўзига ғафлат сурмасини суртиб, нафс тизгинини ушлатиб қўяр ва жаҳаннам чуқурига туширар. Аллоҳим, бу ҳолдан Ўзинг сақлагайсан. Шайтони лаъиннинг сўзи будир:

Гаҳи уйғониб, ўйун айласа ёд,
Талаттуф бирла дер: “Эй одамизод,
Ошиқма, бир куни савдо қиларсан,
Бу кун гар бўлмаса, фардо қиларсан”.

Одам боласи гоҳида тунларда уйғониб: “Охиратга борганимда, мен бу қадар ёмонликларим билан расво бўларман. Энди тўғри турайин, тавба қилайин” дея фикр қилганида, шайтон мулойимлик билан: “Эй одам ўғли, шошилмагин. Зероки, Худонинг раҳмати кўпдир. Ҳозир ёш вақтинг. Ўйна, еб-ич, кул. Аллоҳнинг кунлари кўп. Бутун тавба қилмасанг, эрта қиларсан”.

Бу ол ила ўша маккораи дун
Адо қилғай жамиъи нақди умрин.

Ул киши бу лаъиннинг шу қадар алдамоғига учиб, бари умрининг фойдасини беҳуда сарф қилиб, охират уйига ўкинч билан кетгай.

Адо қилғач бисоти умрини пок,
Берур рухсат қошидин чусту чолок.

Одам боласи шайтоннинг ёлғон гапига кириб, умрини тоатсиз ва тавбасиз — бекор ўтказгач, шайтони лаъин тезлик билан ул кимсанинг ёнидан кетар.

Урар силига, дер: “Кетгил бу ердин”.

Дегай: “Безор эрурман сандек эрдин”.

Шайтон бу кишини умуман алдагач, унинг елкасини муштлаб: “Сен бу дунёдан тавфиқсиз ва ҳидоятсизлик билан кет. Сендайин ёлгонга учадиган кимсалардан безорман” дер.

Назар қилмас фиғону ноласиға,

Урар шатта анинг думболасиға.

Шайтони лаъин ул алданган кимсанинг зорилигу ноласиға қарамай, ҳийла занжирини оёғига урар. Шундан сўнг кишининг кўнгли ўлиб, асло ҳидоят йўлини топмас. Бу ерда “занжир”ни қўйруғига, яъни думбасиға дейиш ҳам мумкин. Аммо шаттанинг оёққа ёғоч билан урмоқ маъноси ҳам бор учун, шарҳда ўшандай келди.

Амири карвон аввал дамда етгай,

Анга асли ватан ҳукмин айтгай.

Шу заҳоти карвонбоши, яъни Азроил келиб, шайтони лаъин сўзига қараб турган кишига асл уй ҳукмин айтур. Шундан сўнг ул кишининг жонини олиб, гўрга киргизгай. Амалсиз, ўкинч билан охиратга кетгай.

Қўюлмай эркига судраб яқодин,

Чиқарурлар жаҳони бебақодин.

Ўша кимсани ўз ихтиёрига қўймай, Азроил ёқасидан ушлаб, фоний дунёдан чиқарар. Хусрон гуруҳидан бўлиб, қабрга ўкинч билан кирар.

Фиғон айлар: “Кетарни билганим йўқ,

Кетарга тўша ҳозир қилганим йўқ”.

Шунда киши фиғонлар қилиб: “Охират уйига бормоғимни билмадим. Доим нафс кетидан юрдим. Охиратни билсам-да, борур озимни ҳозир қилмай, гафлатда юрдим” дея зорланади.

Фиғон суд айламас, аммо у касга

Қачон муҳлат қўярлар бир нафасга.

Аммо бунчайин зориликлардан бу кишига фойда бўлмас. Чунки бундайлар нафс итларига эргашиб, охираг амалларидан ғофил бўлганлардир.

Кейин қайтай деса, бўлмас мажоли,

Кетар асли ватанга дасти — холи.

Ўлгандан сўнг киши дунёга қайтиб амаллар қилишга тоқати бўлмас. Шундай экан, бундай кимса асл уйига амалсиз келган бўлади. Шунинг учун охиратда юзи қора бўлиб, хусрон гуруҳидан бўлар.

Будур, эй одамизод, ҳасби ҳолинг,
Бошингдин ўтмиш онча моҳи солинг.

Эй одамизод, сенинг дунёда ғофиллик билан турмоғингнинг ҳикмати ва ҳоли шудир. Бошингдан неча ою неча йиллар ғофиллик билан ўтмоғининг ҳикмати шайтони лаъин сўзидандир. Бошқа нарсадан эмас.

Қулоққа тикма ғафлат латтасини,
Ема шайтони маъун шаттасини.

Шундай экан, агар эсинг бўлса, қулоғингга ғафлат пахтасини тикма. Балки ғафлат момигини қулоқдан чиқариб, ўгиту насиҳат тинглагил. “Лағта” — момик, пахта маъносида. “Шатта”нинг маъноси юқорида айтилган эди. Аммо бу ўринда ўгиту насиҳат маъносида истиора олинди.

Севинма, гар сени дунё севибдур,
Суюбман, деб кўзингга қум қуйибдур.

Сен дунё мени севиб, тилаган нарсамни берди, мақсудларимга эришдим, деб суюнма. Бу ғаддор дунё сени севгандек бўлади-ю, аммо бир кун ўлгандан сўнг гўрингда кўзингга тупроқ қуяр. Шунинг учун ул ғаддорнинг сўзига қулоқ солма.

Кима кўрсатти бу фоний вафони,
Азалдан душмани жон билгил они.

Эй болам, бу фоний дунё кимга вафо қилибди ўзи? Нега шоҳлар, анбиёлару соҳибқиронлар дунёдан ўтдилар. Шундай зотларгаки вафо қилмади, бизга йўл бўлсин, ўғлим. Шунинг учун бу алдамчи дунёни азалдан жон душмани экан, деб билгил, унинг зийнатига учмагил.

УМРНИНГ ФОНИЙЛИГИ ВА ДУНЁГА ҲИРСДИН НА- ҲЙЛАНМАКНИ БАЁНИ

Кел, эй мўъмин, яқийн билдинг кетарни,
Ҳисоби умр бесомон ўтарни.

Эй мўъмин, гумонсиз билдингки, бу фоний дунёдан кўчмоғинг рост ва яна ҳисобли умринг беқарор эканини. Унда нима учун турли-туман зийнати дунё билан безаниб, охират йўлига ҳозирланмадинг? “Бесомон” — беқарор маъносида.

Ўтар дунё учун бўлма гирифтор,
Ўлумса йиғмагил монанди кафтор.

Ундай бўлса, фоний дунё учун тутқун бўлма. Охират амалидан қуруқ қолма. Бўрсиқ ўлаксага ҳарис бўлгани каби, сен ҳам дунё

молини йиғмоқ билан бўлиб, Аллоҳнинг розилигини қолдириб қуйма. Ҳарому ҳалолни текширгин. “Ўлумса”- ўлакса, “кафтор” – бўрсиқ ёки сиртлон маъносида.

Агар дунёга ҳирсинг бўлса – фажсан,
Нажосат йиғмоғингда кал-ҳамажсан.

Аллоҳ таолонинг фаройизларини ўтказиб, дунё ҳирслигида бўлсанг, забун ва чиркин – пасткашсан. Шунинг учун сенинг бу мол йиғишга бўлган ҳирсинг учун тезак ташиб йиғувчи гўнгқўнғиз билан тенг қилиш мумкин. “Лаа такуунуу кал-ҳамжи” – (гўнгқўнғиздек бўлманг!) ҳадиси шунга ишорадир. “Фаж” – забун ва пасткаш, “ҳамаж” – гўнгқўнғизи, “кал-ҳамаж” – “гўнгқўнғизга ўхшаб” маъноларида келади.

Эсиз умринг нажас йиғмоқ раҳинда,
Қолурсан бир кун охир ер таҳинда.

Тезак йиғиш билан банд кўнғиздек, эсиз умрини мол йиғиш билан ўтмоқда. Аллоҳнинг фарзларини ўтамоққа бўш вақтинг йўқ. Аммо охири бир кун ўлиб, ер остига кирарсан. Ўтинурсан лекин ишинг ўрнига келмас.

Ўрамчидек ҳамиша тор этарсан,
Қаноатсизлигинг изҳор этарсан.

Сен шундайин ҳариссанки, ўргимчак сингари ҳамиша тўр тўқирсан. Бундан мурод - фонийлигингни билмайин ўлимга тайёргарлик қилмассан. Ҳамиша мол йиғиш ҳавасидасан. Бу, албатта, сенинг қаноатсизлигинг изҳоридир. Чунки қаноат аҳли оз нарса билан хушдил бўлиб, ибодатда бўлса керак.

Қилурсан риштаи жонинг билан қайд,
Магасдек, мурдек қилмоқ учун сайд.

Сен мол касбини қилурсан. Сен бу ишни қилганинда одамларни куйдиришни ўйлама. Жонинг ипи ва тоқатини Худо йўлига сарф қил. Буни – мисоли ўргимчакнинг пашша ва қумурсқаларни ов қилиш учун қилганидек қил. Бу ерда “ришта” – тоқат маъносида олинди.

Супурса соҳиби хона - баякбор:
Ўрамчи ҳам кетар, ҳам сайд, ҳам тор.

Уй эгаси ўргимчак ипини супуриб – уйини тоза қилмоқ истаса, бир йўла ўргимчак ҳам, унинг ипи ҳам, торлари ҳам бузилар. Бундан мурод Тангри азза ва жалла мол йиғувчиларга ажал берса, ўзлари қабр ичига ўкинч билан кетурлар, йиққан моллари эса пароканда бўлур. Ҳисоби бўйнида қолур, демакдир. Бу ерда “тор” ўргимчак инининг иплари маъносида.

Қолубсан танга деб - аҳволи танга,
Машаққатлар бошингда ранго-ранга.

Эй мусулмон, Аллоҳни истамак ўрнига ақча кетидан юриб
қолибсан. Ана энди ранго-ранг машаққатлар олдингда кутиб ту-
рибди. Буни ўйламабсан. Пул кетидан қувибсан.

Югурма жийфа кўп йиғмоққа йил, ой,
Бўлай деб бой - бисотинг бермагил бой.

Шундай экан, энди ўлжани кўп йиғиш учун ойу йиллар югур-
магил, яъни мол йиғишга кўп уринмагил. Ҳаромлар билан бой
бўламан, деб, бору йўғингдан ажраб қолмагин, тагин.

Яқийн билгил муни, эй соҳиби ҳол,
Ҳарис эрмас зиёд этган била мол.

Бегумон билгилки, эй илми ҳол соҳиби, молнинг фақат ўзи-
нигина йиғиб, кўпайтириб бормоқ ҳарисликка кирмайди. Балки:

Ҳарис улдур, агар дунёи фоний
Йиғай деса - муҳаббат бирла они!

Киши бу фоний дунёнинг молини кўнгил ишқи ва севмоғи
билан йиғса ва даражоти салосадан бўлиб, дунё кетидан юриб,
фарзларни вақтида ўқимай қазо қилса, оз моли бўлса-да, кўнгил
муҳаббати билан тутар бўлса, ана бунга ҳарислик деса бўлади.

Агар бўлса кишида мол саҳли,
Кўнгил берса бўлур - дунёни аҳли.

Кишининг моли оз бўлса-да, уни кўнгил бериб орттирмоқ
ҳавасида бўлиб, аммо фаройизни бўйнидан туширмай, яъни улар-
ни бажармай, фақат мол орттириш қайғусида бўлса, бу киши —
шубҳасиз, дунё аҳлидандир.

Бисотинда бир арпа қурси бўлса,
Эрур дун аҳли - бил гар ҳирси бўлса.

Кишининг бисотида бир арпа донасича моли бўлса-ю, Аллоҳ-
нинг фарзларини вақтида ўтамай, ўша молини орттириш пайида
бўлса, билгилки, бу киши ҳарис кимсадир.

Кишининг кўнглида бу фони бўлса,
Эрур дунё анинг - бир дони бўлса.

Агар киши кўнглида бу дунёнинг фоний эканига ишончи бўлса,
ва бу ишончи билан ибодатга ҳарис бўлса, у ҳолда бу кишининг
атиғи бир дона дони бўлса-да, бир мол ҳисобида кўради. Хуллас,
қаноат аҳли оз билан қаноат қилур.

Агар бир қулда юз харвор зардур,
Агар бўлмаса меҳри - безарардур.

Агар бир кишининг юз эшак офирлигида, яъни юз харвор олтини бўлса-ю, унга ишқию муҳаббати бўлмаса, яъни ул молни Аллоҳ йўлида сарф қилиб, зиқналик қилмаса, у кишини, албатта, дунё аҳли ва ҳарислар гуруҳидан деб бўлмас.

Агар минг тилло кўза тушса кўза -
Қачон давлат билур аҳли дил - ўза?!

Аллоҳни таниган кишининг қўлига минг кўза олтин тушса, ул орифи биллаҳ, албатта, бу тиллони бойлик деб билмас. Балки бу кўзаларга кўзи тушганига пушаймонда бўлар. Буларнинг закотини ўтаб, охиратда ҳисобини қандай берурман, деб қайғуга гушар.

Қаюдур меҳри йўқ эрни нишони -
Буюрган ерига сарф этса они.

Биров орифи биллаҳ бўлмоқ даъвосини қилиб, менда молимга муҳаббат йўқдир деса-ю, аммо ўзи қўлидаги молни маҳкам ушлаб, зиқналик билан Аллоҳ йўлига сарф қилмаса ва Аллоҳнинг буюрган амрига хилофлик қилса, унинг даъвоси бекордир. Ул кимса ёлғончидир. Зероки, орифи биллаҳ, яъни Аллоҳни танигувчи кимса, албатта, молини Маъшуқининг ризолиги учун сарф қилса керак.

Деса «Меҳрим йўқ» аммо тутса маҳкам,
Эрур ёлғончи ул фарзанди одам.
Киши молинки - беэҳсон емасдур -
Худонинг фазлидур, дунё эмасдур.

Киши молини яхшилик қилиш йўлида сарф қилса, бу, албатта, Аллоҳ таолонинг раҳматидир. Бундай киши дунё аҳлидан эмасдир. Агар у киши дунё аҳлидан бўлса эди, молининг сарф қилинишидан афсуслар қиларди.

Дема дунё - чироғи охиратдур,
Худойимдин нишони мағфирагдур.

Шундайин эзулик йўлига сарфланган молни дунё моли демагил. Булки охират уйининг чироғи дегил. Яна Аллоҳнинг бу банда устига Ўз раҳматини сочиб, ўзига яқин қилгани деб билгил.

Бизоат бўлса ҳам кам - айла инфоқ,
Юзумдур барги кам - зардин сўчукроқ.

Шундай экан, бор молингни Аллоҳ йўлига сарф қил. Камлигига қарама. Токнинг барги кам бўлса, меваси ширинроқ бўлганидек, оз молни ихлосинг билан Аллоҳ йўлига сарф қилсанг, савоб кўпроқ бўлур.

Керак аҳли карам хулқ этгали жамъ,
Ўзини дамо-дам кам қилса чун шамъ.

Ундай бўлса, ҳимматли жўмард киши бор молини сарф қилиш учун фақир мискинларни йиғиши керак. Шунинг билан бирга, ёниб турган шамъ пилтаси қандайин камая борганидек, бу соҳиби карам киши ҳам ўзини дам-бадам кам тутиб, миннатдан йироқ бўлмоғи керак. Бу жўмард киши: “Молим битди, ўлимлигимга ҳеч нарса қолмади. Энди нима қилурман” демас. Сўзсиз, ҳиммату эҳсон эгаси мана шундайин бўлур.

Кишини эътиқоди бўлса солим -
Демас «гўру кафанлиқдур бу молим».

Киши фақирлик хавфидан саломат бўлиб, эътиқоди дуруст бўлса, молининг тугаганига қайғурмас. Бу молим кафаним ва гўрим учун ҳозирлаганим эди, демас, балки борини сарф қилур.

Не гам иймонли қулни ўлганида,
Танида бўлмаса - уч газ танида.

Иймонли — эҳсон қилгувчи банданинг ўлимда қайғу-ҳасрати йўқдир. Дунёда уч қулоч миқдори бўз тани учун кафан бўлмасида, ҳеч бир қайғусиз, охират уйига улуғ бир шоҳдек кетади. Чунки кафанликни танага ўрамоқ яқинликка сабаб эмасдир. Яқинлик сабаби — иймондир. Байт охиридаги “танида” — ўралган маъносида.

Саломат бўлса иймони билан кас -
Агар ори кўмулса - ори бўлмас.

Киши Аллоҳ таолонинг раҳмати билан дунёдан иймонли кетса — кафансиз, яланғоч кўмилса-да, унга орилик йўқдир. “Орий”нинг биринчиси — яланғоч, иккинчиси — ори, уятли маъносида.

Карамлик бандаси гар бўлса чўлда
Ичар ер бўлмаса бир зарра қўлда.

Аҳли карамдан бўлмиш бир банда биёбонда қолиб, чўллаб сув излаганда, чўлдаги чуқурларнинг бирортасида сув топилмаса ва яна:

Қўпуб ўлтургали қолмай мажоли,
Ҳалокат палласига етса ҳоли.

ўша аҳли карам биёбонда сувсамоқдан мажоли кетиб, ўтириб-туришга ҳоли қолмай, ҳалокат палласига етса ва шунда:

Агар кўз ёшича сув топса анда -
Қилур ярмини эҳсон яхши банда.

у саховатли банда кўз ёши томчиси қадар сув топса, албатта, шу сувнинг ярмини ўзига, ярмини бировга сарф этар.

Топилса луқмайе жону жигардин -
Дариф этмас они ёру дигардин.

Аҳли карам кишига бир луқмагина неъмат оғир машаққатлар эвазига топилгай бўлса-да, бу киши, албатта, топган неъматининг ярмини мусулмон биродаридан қизганмас.

Карамлик бандага ёлғиз еган ош

Бўлур хок оғзида - балки бўлур тош.

Ёлғиз томоқ емоқлик жўмард кишининг кўнглига сиғмайди. Борди-ю, ошини ёлғиз ўзи еса, унда бу ош бўғзида тупроқ каби, тош каби туриб қолади.

Шакар нўш этса ёлғиз - топмағай баҳр,

Бўлур қон оғзида , балки бўлур заҳр.

Агар жўмард банда ёлғиз ўзи шакар ичса, баҳра топмайди. Ўша шакар қон бўлиб. ҳаттоки, заҳар бўлиб, томоғида туради. Шунинг учун у еганининг ортигини фақиру бечоралар, муҳтожларга берар. Мана шундайин зуҳдли бўлиш орифларнинг ҳолидир. Аммо аҳли шаръ қошида аҳли аёллар нафақаси йилдан-йилга етар даражада сақлаб қўйилса, зиёни бўлмас, балки ўшандай етарли қилиб берилиши мақбулдир. Зеро, бу — садақаи нофиладандир.

Қаро сув ичсалар икки биродар -

Кўрар шарбатча, балки оби Кавсар.

Икки мусулмон биродар бир мажлисда ўтириб, ҳеч бир неъматлари йўқ, қуруқ сув билан ўтирган бўлсалар-да, шу қоп-қора сувни шарбатдек, балки Кавсар сувидек кўриб ичарлар. Сухбатда бир-биридан фойда олиб, руҳий озик ҳссил қилурлар.

Икки ҳамдил еса луқмаи нондин -

Сучук билгай асалдин, балки жондин.

Ҳам эътиқод, ҳам кўнгилда бир бўлмиш кишилар бир луқмагина нон еб турган бўлсалар, бу иккисининг яқдиллиги сабаб қуруқ нонлари болдек, балки жондек ширин туюлар. Шу нон билан руҳий қувват ҳосил қилурлар.

Киши нондек қилар эҳсонда хўйин -

Олур танур ичида оби рўйин.

Киши эзгулик ва жўмардлик қилганида ўзини нон каби кўрсатади. Маълумки, нон тандирга киргач, нонпазлар унинг юзига сув уриб, чиройлантириб — қизартиб олишади. Шунга ўхшаб, жўмардлик ва эзгу ишлар халқ орасида кишининг обрўсини ошириб, ул кишини ҳурматларга сазовор қилади.

Қизил юзлик бўлиб чиқғон замони

Тушар халқ оғзиға эҳсони они.

Нон тандирдан қизариб чиқиши билан бу иссиқ, қизил нон оғизларга тушади, яъни ейилади. Шунда нон: “Мен не машаққат-

лар билан пишдим, нега энди мени шундай енгиллик билан еб кўя қолишар экан?” демагани сингари эҳсон қилувчи топган неъматларидан халққа эҳсон қилганида: “Машаққатлар билан топган неъматларимни бировга бермасман” демас. Шунинг учун:

Кулуб меҳмон қошига чиқил, эй қул, -
Шажарким мевалик бўлса - қилур гул.

Баногоҳ уйингга меҳмон келиб қолса, унинг олдига очиқ юз билан чиқил, эй банда. Биласан — дарахтнинг мевасидан олдин гули чиқади. Меванинг муқаддимаси гул бўлса, меҳмон кутишнинг муқаддимаси табассум ва очиқ чеҳрадир.

Агар эҳсон этар бўлсанг, эшит - ҳарф,
Ани ҳам ўз жойига қилмоқ керак сарф.

Энди бу сўзга қулоқ бер. Эзгулик ва эҳсон қилмоқ турли-турли бўлади. Аммо яхшилик қилиб, молни Аллоҳ таоло йўлига сарф қилмоқни тиласанг, уни ўз ўрнига кўйиб сарф қилгин. Чунки молингни ёвузликка сарф қилсанг, буни эзгулик эҳсони демаслар. Бу ҳолда барча яхшилигинг барбод бўлади.

Билиб бер жойига кади йаминни,
Зироат айлама шўра заминни.

Тариқ эсмоқ тиласанг, кучингни — лойиқ ерга сарф қилгин. Уруғни шўр ерга сочма. Шунга ўхшаб, эзгулик қилганингда уни олимлар, сўфийлар ва илм ўрганувчиларга қаратгин. Золиму ёвузларга яхшилик қилма, ёвузларга эҳсон қилганинг — шўр ерга дон сепганинг билан баробардир.

Ёмон ерга ани сарф этма бори -
Бўрини йирториға берма йори.

Хуллас, молингни майхона каби ёмон ерларга сарф қилма. Балки тақволи ишларга сарф қилгил. Масжиду мадрасалар бино қилдиргил. “Кашшоф”да “Анъом” сурасининг 160-ояти тафсирида айтилмишки: “Нодонларга яхшилик қилишнинг савоби бирига - ўндир, олимлар ва толибларга сарф қилмоқнинг бирига юз савобдир”.

НАФСИ ШУМНИ БАЁНИ

Кел, эй кас, бўлма акнун тобиъи нафс,
Сўлур ақшом сабо бу гардани ғафс. *

Кел, эй сўфий аталмиш инсон, бас қил, нафсинг кетидан юргувчи бўлма. Ўтган ишларга пушаймон бўлиб, тавба қилгил. Эндиликда қиладиганларингда нафсингга эрк берма. Нафсингга эрк бермоғинг

билан бўйнингни йўғон қилурсан. Аммо бўйин йўғонлиги боқий эмас-дир. Тез фурсатда озарсан, бўйнинг ҳам ориқ бўлур. Шундай экан, нафсинга қарши жиҳод қил. “Ғафс” — йўғон маъносида.

Ҳама тоатларнинг хўбию софи,

Яқийн билгил - эрур нафсининг хилофи.

Барча тоатлару ибодатларнинг гўзали ва софи, гумонсиз билки, нафсинга қарши чиқишингдир. Чунки нафсингга ихтиёр берсанг, эгриликларга тортар.

Кўяр кажликка доим нафси бад юз,

Қачон ўт туз ёнар - ёлборсанг ўттуз?

Бузуқ, эгри нафсингга ихтиёр берсанг, қийшиқ йўлга бошлар. Ёниб турган оловга ён, деб ўттиз марта айтсанг ҳам, тўғри ёнмайин, ҳавонинг юришига қараб ёнади. Шунга ўхшаб, бузуқ нафс ҳам бузуқ йўлга бошлар.

Эрур нафсинг думоғи турфа еллик,

Қачон эллик қилур - ёлборсанг эллик?

Чунки нафсинг бошида кўзга кўринмас ел бордир. Бу ел сени яширин туриб, йўлдан оздирур. Ел ўтнинг ёнишини ажойиб эгриликларга тортгани каби, кофир нафсининг ҳавоси, яъни ели ҳам кўринмас ҳийлалар билан оҳанрабе сингари эгриликларга тортар. Шунинг учун нафси кофирингга эрк бермагин; уни бўш қўйсанг, эллик марта ёлборсанг-да, ўзингга эл бўлмас, ёвуз бўлур. Риёзат қалъасига кириб, бу нафс билан урушгин. Ахири голиб келиб — баҳодир руҳинг бояги елли бошини кесиб, тахтга ўтириб, ўз жойини эгаллар. Сўнгра фанофиллоҳ бўлиб, боқий филлоҳда қолур.

Ўзинг паст айласанг - нафсинг забардаст:

Бошинг чайнаб солур чун уштури маст.

Ўзингни тубан, нафсингни юқори тутсанг, ахири бир кун келиб, бу баланд нафсинг маст туя каби бошингни чайнаб, хароб қилур. Яъни эркини қўлига берган нафсинг ўзингни иймондан чиқариб, абадий тамуғлик қилур. Шундай экан, бундайинг кофир нафсингга қаршилиқ қил

Бурунға боди киор эсмай бурундин -

Бурундуқ сол анга қўймай бурундити

Буюрувчи нафсингга ихтиёрингни бериб қўйма. Сана за бурундингга такаббурлик ели эсиб кирмасдан бурунроқ ўнг нафсингнинг бурнига бурундуқ солгил. Хуллас, нафсинг кўзга келиб шариқ руҳингдан устун келмасдан олдин тилатав чароғини берма. Чунки бурунни жиловлаб қўйгил.

Риѣзат бандиға беркит аёғин,
Кўтарма бошидин тақво таёғин.

Шундай экан, ўша нафси кофирнинг оёғини машаққат ва хи-лофлик ипи билан кишанла. Асло тилаган нарсаларини берма. Ул шумнинг бошидан риѣзат таёғини олма. Ҳамиша ул таёқ билан қийнагил.

Йиқилиб қолмағудек бер емишни,
Зиёда айла кам-кам қаттиғ ишни.

Ул нафси амморани очликдан ожиз бўлиб йиқилур ҳолида еми-шини бериб тургил. Тўқ қилмагил. Аммо риѣзатни кам-камлик билан оширгил. Риѣзатни ўртача қилгил. Чунки оғир риѣзат ҳаром-дир.

Кўюб андозаи ҳолича юкни -
Ибодат йўлиға кўндур бу лукни.

Нафсга риѣзат чектирмак тиласанг, андозали қилгин, ҳаддан ортиқ очликда тутмагил. Нафсни тоат ва ибодат йўлиға сола бор-гин.

Бу меҳнат бирла ул аммораи дун -
На бўлғай мутмаинна бўлса бир кун?!

Нафсингни ўртача риѣзатлар билан қийинликларга солиб, ибо-датга кўндира борсанг, бир кун келиб нафсинг ҳузур олса керак. Шунда “Фажр” сурасининг 28-оятда зикр қилинган Аллоҳнинг тахтида бўлиб, боқий биллаҳ мақомига эришсанг, ажаб эмас.

Семиз кўп қилма бу туллак итингни,
Кутуриб - ёрмағай токи бегингни.

Шундай экан, бу қопағон итингни семиз қилма. Тилаган нар-саларини берма. Тағин бу нафсинг бир куни семириб, юзингни ёрмасин. Яъни қутлуғ руҳингдан голиб келиб, нобуд қилмасин. Тамуғ азобида қолмағайсан. “Ит семирса эгасини қопар” мақоли бунга мисолдир.

Йилонки, асрадинг неча йил они -
Улуғ бўлган сари ўсди зиёни.

Нафс илонини уйингда кўп йиллар асрадинг. Ул илон катта бўлган сайин зарари кўпайди. Яъни нафсга эрк бериб, кўп йил-лар ўз ҳолича юритганинг сари ўзингни Худойингдан йироқ қилур.

Ўтубдур қўл билан бўйин тутардин,
Хатардур куч қилиб боссанг - ютардин.

Нафсинг ўз ихтиёрида бўлиб ўсди. Энди унинг бўйнидан ушлаб туриб бўлмайди. Хатар ҳаддига келиб, бошингни ютар ҳолатга ке-

либди. Шундай қилиб, нафсингга эрк бермоқлик билан куфр балосига эришибсан.

Етибдур қўйгали кўксинг юзина,
Кима дерсан - ўзинг қилдинг ўзинга!?

Ўша ёвуз нафсингга қўп эрк бермоғинг билан катта бўлиб - йўфонлашиб, ана энди кўксини юзингга қўядиган бўлиб етишибди. Руҳи шарифинг мағлуб бўлиб, иймон тахтини ўрнидан қўпоришгача келибди. Бас, нафсингнинг бу даражага етгани ўзингдан бўлди, бошқадан эмас.

Улоқиб - ҳали ҳам тутма ўзинг суст,
Белингга боғла ҳиммат фўғасин руст.

Эй кўнгил, ҳозирталаблик бобида ўзингни ўзинг кам тутма. Балки белингга ҳиммат камарини маҳкам боғлаб, ҳамиша бу буюрчоқ нафсингга машаққатлар етказгин.

Таваккул сайфини сидқ илгина ол.
Қил ични холис - андин сўнг қилич сол.

Ўзингни кам тутмайин таваккул қиличини қўлингга ол-да, ул кофир билан урушгил. Ана шунда таваккул қиличинг қўл келади. Аммо аввал қалбингни риёву кибру ҳасаддан ва яна нимаики ёмон хулқдан борки, барчасидан холи қилгин.

Таажжуб билма фазли бебаҳодин -
Халос этса мунингдек аждаҳодин.

Худонинг раҳматидан таажжубда бўлма. Бир кун келиб - бундайин аждаҳо нафсдан сени халос қилар. Чунки Аллоҳнинг раҳмати кўпдир. Ҳар бир ажаб уйғотадиган ишнинг манбаи Худодир.

Фараз - мундоғ адувни қилма фарбеҳ
Агар келса қўлингдин қағъи сар - беҳ.

Хулласи калом, бундай душман, яъни нафсни семиртирма. Тилаган нарсаларини бера солма. Агар эр йигит эрсанг, ул кофир нафсингнинг бошини кес.

Семурса нафс агар ичмак-емакдин -
Юз онча эт олур яхши демакдин.

Нафс ичмак-емакнинг зиёдасидан семирса, ўзи ит эди, яна яхши деб, буюрганини қила берсанг, юз чандон ит бўлур. Кишининг бу қадар нафс йўлига кирганини кўрган бидъат аҳли хурсанд бўлиб, бу нафс эгасини мақтарлар. Мажлисларининг тўрига ўлтиртирурлар.

Яна юқори ўтмакдин берур баҳр
Бу нафси жоҳила дунёи бадқаҳр.

Бу нафси аммора эса мажлисларда юқори чиқмоқдан фойда олиб, бидъат феълени тобора орттиур. Еб-ичмоқ ҳавасида бўлур. Бидъат мажлисларининг тўрида ўтириб, барча бидъат аҳлининг мақтовиди бўлур. Бас. шундай экан, сен бу нафси жоҳилнинг чиркин дунё тилақларини берма. Бўғзидан ушлаб қаҳр қил.

Ўтибман деб ўтарда бўлмағил шод,
Ўтунг дейдур - ўтунг олғай бу жаллод.

Мажлисларининг тўрида ўтириб, халойиққа бош бўлибман, деб хурсанд бўлма. Халойиқнинг сени улуғлашлари ўзингга зиёндин. Аммо нафсинг таъзимларнинг бундан ҳам ортиқ бўлмоғини истар. Ахири ўша лаъин нафсинг иззат тўрларига ўтар. Аммо шу ўтишда иймоннинг ўтини ҳам ўртаб ўтар.

Киши билса ризо шаҳдини завқин -
Билур бирдан мажолис тахту фавқин.

Агар киши шукроналари билан Худойи таоло ризолигини олиб, бу ризолик тотининг завқини билса, унда бу киши учун мажлисларнинг тўрию оёғи баробардин. Аксинса, юқори ўтиришни истамас, аммо пастда ўтираманми, деб хўрланмас ҳам. Шунинг учун бу киши ҳамиша Аллоҳнинг ризолигини истар. Нафси буйруқларига қарши турар. Кишиларнинг сохта ва ўткинчи улуғлашларига алданмас. Куръонни кўп тиловат қилур.

Турар ўз ҳолида - бисёру камда,
Юрушин бузмағай ҳеч шоду ғамда.

Чиндан Аллоҳни тиловчи киши ҳамиша бирдай ҳолатда бўлади. Халқнинг мақтовларига учмайди. Ҳамиша бир юришда бўлур. Роҳату машаққатларда ўзини бузмай, нафси амморасига қарши турар.

Киши кўрса Худодин жузъу куллини -
Билур ул хайрият иззату зуллини.

Кишининг бошига ҳар нарса ҳукм бўлса, унинг яхшисию ёмони, каттаю кичиги — барини Аллоҳ таолодан деб билур. “Оли Имрон” сурасининг 26-оятига иймон келтириб, халқнинг яхшилик ва ёмонлик қилишларига эътибор бермас. Ўз йўлида бўлур.

Эрур ҳолоки - тавба боби мафтўҳ,
Ёмон нафсингни қилғил тобиъи руҳ.

Шундай экан, биҳамдиллаҳ, тавба эшиги очиқ эканида тезроқ гуноҳларингга тавба қил. Буйруқбоз нафсингни жиловлаб, жонингга тобе қил.

Агар нафсинг сани етмиш бошингдин -
На бўлғай фойда етмиш ёшингдин!?

Бу нафси амморанг ўз бошингга етган бўлса, сенинг бу дунёда етмиш йил яшаб, қартайганингдан нима фойда бор?!

Агар нафсинг муродини изламаксан -

Агар саксанга умринг етса - саксан!

Агар сен нафсинг тилаклари йўлида ҳориб, елиб юрар экансан, билгилки, ёшинг саксонда бўлса ҳам, ўзингни ит дейишдан бошқага ярамассан.

Азал кундин агарчи хавфи йўқсан -

Агар тўқсонга кирсанг- кўнгли тўқсан.

Сен нафсинг йўлида юриб, охиратни ўйламай юрсанг, ёшинг тўқсонда бўлса ҳам, сенинг қарилитингдан фойда йўқ. Чунки қариганда дониш бўлиш ўрнига охиратдан кўнглинг тўқ бўлиб, нафсинг учун ўзингни ўзинг охират азобиға ҳозирлаб қўймоқдасан.

Азалдин қилса кимни кўнглини реч -

Дегай ўн беш ёшин кўп, балки - ўн беш!

Ҳар кимнинг кўнглида азал кундан кўрқув жароҳати бўлса, ўзи ўн беш ёшга келиб иродат қилишни бошласа-да, эллик ёш умр кўрган киши каби бўлади. Байт сўнгидаги “ўн беш” — бешта ўн, яъни эллик дегани.

БАНДА АҲДДА ТУРМОҚИНИ БАЁНИ

Кел, эй содиқ, ки қилдинг сидқ лофин -

Ўланча қилмағил ваъда хилофин.

Эй — Аллоҳни рост ва Пайғамбарни ҳақ деб билгувчи содиқ банда, энди сен ростлик даъвосини қилсанг, ўлар кунгача ваъдангга хилоф қилмасдан тур. Чунки ваъдада тўғри турмоқ яхши ахлоқнинг юқори мартабасидир. Буни ахлоқя Худованд ҳам дерлар. Чунки Аллоҳнинг ваъдага хилоф қилмаслиги шубҳага ўрин қолдирмайди. “Оли Имрон” сурасининг 9-ояти бунга кафилдир. Яна Пайғамбар алайҳиссалом айтдиларки, “Бирор киши айтган ваъда-сида турмаса, албатта, унинг кўнглида иймон қатъий эмасдир”. (Демешларки, бир куни бир араб Пайғамбар (с.а.в.) га деб эдики: “Ё Расулulloҳ (с.а.в.), мен олдингизга келурман” деб ваъда қилди. Пайғамбар алайҳиссалом арабни кутиб кирқ кун уйдан чиқмадилар. Бир куни араб келиб, салом берди. Пайғамбар (с.а.в.) алик олмадилар. Араб бунинг сабабини сўраган эди, Пайғамбар (с.а.в.) айтдиларки: “Сен мунофиқсан. Мунофиқнинг сўюминни олмоқ жоиз эмасдир”. Демак, маълум бўлдики, ваъдага хилофлик қилиш - мунофиқликдир).

Хилоф этган - забунлардин забундир,
Бу дунёву у дунё сарнигундир.

Берган ваъдасига хилофлик қилган киши забунларнинг забундир. Дунё ва охирагда юзлари тубан — уятли бандаладир.

Халойиқ олдида кўтоҳ забондур,
Худо даргоҳида андин ёмондур!

Ваъдасида турмаган кимсанинг дунёдаги забунлиги — халқ орасида тили қисқалигидир. Охиратдаги забунлиги эса — мунофиқлик машаққати билан қабрдан туришидир.

Хилоф этсанг агар айғон сўзингдин -
Кўтар эркаклик отини ўзингдин.

Ваъдангга хилофлик қилар бўлсанг, эр отини ўзингдан кўтариб, хотинчалиш номини олгил. Чунки ваъдада тик турмоқлик, албатта, эрлар ишидир.

Дадак қийғочи дасторингдин ортуқ,
Сани йўқ бўлгонинг - борингдин ортуқ.

Сен ваъдангда туришни билмас экансан, бошингдаги катта саллангдан чўри қизнинг рўмоли яхши. Энг яхшиси — борингдан йўғинг яхши.

Чиқармағил оғиздин қилмас ишни,
Қилтурман дема қўлдин келмас ишни.

Қилмас ишинг хусусида бировга ваъда берма. Қўлингдан келмас ишга ҳам сўз берма. Чунки ваъда бергач, унинг устидан чиқиш — эрлик аломатидир.

Оғиздин чиқса сўз - қайтармағил қош,
Агарчи кетса ҳам ул сўз учун бош!

Оғзингдан сўз чиқдимиди — бас, эй афсус, деб қош чимирма. Гарчи бунинг учун бошинг кетса ҳам. Чунки ҳақиқат аҳлининг ҳоли шудир.

Керак эрман деганни ваъдаси туз,
Агар туз бўлмаса андин кўнгил уз.

Зеро, ҳақиқат аҳли берган ваъдасида турарлар. Лекин киши ваъдада турмас бўлса, унда бу кишидан кўнгил узиб, асло сўзини инобатга олма.

Яқийн билгилки тузликдин асони -
Эранлар олдилар ўнг қўлга они.

Мана, таёқдан ибрат ол. Таёқ тўғри бўлгани учун — тўғри сўз мардлар уни ўнг қўлига олдилар.

Хусусан, туз керак эл эътимоди -
Бўлурми эгри ҳеч масжид ымоди.

Хусусан, элбошилар тўғри сўзли бўлсинлар, чунки уларнинг обрўлари шундандир. Ким кўрдикки, халқнинг қутлуғ ери — масжиднинг устунни қийшиқ бўлган?

Сўзин бузғон киши бузмасму иймон?

Ўлумса бирла қилмағил аҳду паймон.

Сўзин бузғон кишини яхши эрлар -

Қусиб, қайта они ичганча дерлар.

Яхши инсонлар сўзида гурмаган кимсани қусган қусуғини қайта ичмак билан тенг қилурлар. Қусуқ ичмаклик макруҳ бўлганидек, аҳли булағо қошида сўзда турмаслик ҳам макруҳдир.

Қаю тоййиб киши ичгай қайидин -

Тириксан қолмағил аҳдинг пайидин.

Инсон табиатига қусуқ ичиш тўғри келмайди. Шунинг учун қусуқ ичган кишини ҳеч ким кўрган эмас. Шунга ўхшаш, киши берган ваъдасидан қайта олмайди. Демак, ўлгунча — берган ваъдангда тур, уни бажариш йўлида бўл.

Мабодо узсанг ақволинг ʻукудин.

Тўкулуб - қолмагай йиғган нуҳудинг.

Мабодо, сўзларинг ва ваъдангни бузсанг, қарагин, йиғиб қўйган нўхат доналаринг тўкилиб, сочилиб кетган бўлмасин. Яъни ваъдангни бузиб, қилган ибодатларингни кароб қила кўрмагин.

ХАЛИЛУЛЛОҲ ЎҒЛИ ҲАЗРАТИ ИСМОИЛНИНГ БАЁНИ

Халил ўғлики — Исмоилдир, эй саъд,

Ани ёд этти Тангрим “Содикул ваъд”.

Иброҳим Халилуллоҳнинг ўғли Исмоил (алайҳимассалом)дир. Эй яхши инсон, уни Аллоҳ таоло Куръони каримда “Содикул ваъд” — ваъдасига содиқ, деб зикр қилди. Бу зикр “Марям” сура-сининг54-оятда битиклидир.

Анинг содиқлигин, эй одамизод,

Қилибдур бир ривоятда Рабғўзий ёд.

Исмоилнинг рост ваъдали эканини бизларга Рабғўзий деган кентлик Бурҳон ўғли Носирулдин “Қисасул анбиё” да ҳикоя қилиб — ёд қилди.

Борур эрди ўшал шоҳ бир тарафга,

Йўлиқди мўъмине ул бошарафга.

Рабғўзий ҳикояда айтмишки, кунлардан бир кун Исмоил алайҳиссалом Маккадан Фаластин ерига бориш учун чиққанда, Абдураҳмон исмли бир кишига йўлиқди. Бу кимса Исмоилга:

“Ё Расулуллоҳ, агар сиз мени йўлдошликка олсангиз эди, мен сиз билан борар эдим” деди. Исмоил алайҳиссалом кўндилар.

Деди: “Турсанг бу ерда, эй некунор,
Уйумда, яъни баъзи ишларим бор.

Абдурраҳмон: “Ё Расулуллоҳ, сиз бу ерда бироз турсангиз хўб бўлар эди. Уйимда баъзи ишларим бор. Уларни қилиб келсам, сўнг бирга борур эдик” — деди.

Бориб келсам, қўшулсам сизга баъд”,
“Турай” деб ваъда берди содикул ваъд.

Ул Абдурраҳмон: “Уйга бориб келгач, сизга ҳамроҳ бўлсам қандай яхши иш бўлур эди!” — деди. Исмоил алайҳиссалом: “Яхши, кутаман” — деб ваъда қилди.

“Келурман” деб қошиндан кетган кас
Унутти ваъдасини — бўлди келмас.

“Келурман” деб Исмоил қошидан кетган Абдурраҳмон — ваъдасини унутиб, қайтиб келмади.

“Қилибман ваъда” деб ул соҳиби роз
У ерда олти йил ўтирди қиш-ёз.

Сирлар соҳиби Исмоил алайҳиссалом ваъда берган ерида Абдурраҳмонни олти йил кутди.

Ўшал ваъда унутқоннинг гузори
Етишди етти йилдан сўнгра бори.

Ваъдасини унутган Абдурраҳмоннинг ўтадиган йўли етти йил ўтгач, Исмоил кутиб турган жойга дуч келди. Абдурраҳмоннинг етти йил илгари берган ваъдаси хотирига келди.

Ўшал ваъда учун турганини билди,
Уёт боди билан тутдек йиқилди.

Абдурраҳмон Исмоил алайҳиссаломнинг мазкур ваъда учун турганини билиб, уят ели билан тутдек тўкилиб йиқилди.

Оғиздин дафтари аъзорин очди,
Дурри ашкин оёқ остига сочди.

Абдурраҳмон Исмоилга узрлар дафтарини очиб, оёқлари остига кўз ёшлари дурларини сочди.

Забихуллоҳ анга лутф этди чандон,
Эди чун гунча гулдек — боғи хандон.

Забихуллоҳ, яъни Исмоил алайҳиссалом Абдурраҳмонни чандон лутфлару очик юз билан: “Хуш келдинг. Сафо келдинг. Айтган сўзингда турдинг” — дея тавозуълар қилди.

Сучук тилни анга лутф эгти чун бол —
Ана ваъда, ана афву ана ҳол.

Исмоил алайҳиссалом Абдурраҳмонга болдек ширин тил билан сўзлаб насиҳат қилди: “Эй азизи ман, англагилки, чин ваъдалик эрларнинг ҳоли шудир. Афв қилгувчиларнинг ҳоли шудир. Ушбурдир аҳди ҳолнинг ҳоли”.

Кишининг ваъдасиким — бўлмаса рост,
Муҳаббат аҳдин андин қилма хост.

Бировнинг ўзи берган ваъдасига вафоси бўлмаса, Аллоҳ таолони севмоқ аҳдини ундан кутмагил. Чунки Аллоҳни чиндан севувчи инсон, албатта, Аллоҳ таоло хулқи билан хулқланса керак.

Ишонма айғаниға, эй хирадманд,
Агар чандики, ул ёд этса савганд.

Ваъдасини бузган кишининг сўзига ишонма. Агар бундай киши Аллоҳнинг исмини зикр қилиб қасам ичса ҳам, унинг сўзини эъгиборга ола кўрма. Зеро, мунофиқнинг “Биллаҳ” дейишида эътибор йўқдир.

Сўзин бузган киши бузмасму иймон?
Ул кимса бирла қилма аҳди паймон.

Сўзини бузган киши, албатта, иймонини ҳам бузса керак. Сен шундайин қасамбузар кимса билан аҳди паймон қилишмагин.

Агар тузлик била барпо бўлурсан,
Алифдак жон ичинда жон бўлурсан.

Айтган сўзинг ва қилган ваъдангда қатъий бўлсанг, “жон” сўзи ўртасидаги “алиф” дек бўлурсан. Ушбу сўзда “алиф” ҳарфи “жим” ҳарфига қанчайин яқин бўлса — ваъдангда собит бўлсанг — Аллоҳга ўшандай яқин бўлурсан.

Агар каж бўлса афъолинг бу дундак —
Қолурсан балки қон остинда нундак.

Қилган ваъдангда бироз бўлса ҳам қинтирлик бўлса — “қон” лафзининг “нун” идек бўлурсан. Сўзда “нун” ҳарфи “қоф” ҳарфидан йироқда турганидек — ваъдангда собит турмасанг — Холиқ ва халойиқдан ўшандай узоқ бўлурсан. Икки дунёда нажаслик билан қолгайсан.

Қилич бошинга келса — айма ёлғон,
Ўлумдиндур бадтар чунки у ёлғон.

Шундай экан, бироз бошингда қилич кўтариб турса-да, ёлғон гапирма. Чунки ёлғон, албатта, очилади. Шунда сен халқ орасида уятга қолурсан. Шунинг учун ҳам “Уят - ўлимдан ёмон” деб бежиз айтмаслар.

Агар ёлғончиликда ўтса отинг,
Қиёматда нечук бўлғай уётинг?!

Дунёдалик вақтингда ёлғончилик билан номинг чиқса, шунчалик уяту маломатларга қолсанг — қиёматда қандай бўларкин?! Қиёматда ёлғончиликнинг уяти яна ҳам катта бўлур — азобларга гирифтор бўлурсан.

Нажас мурдор эмас ёлғончиликдин,
Мусулмонёга шарм эт бу қилиқдин.

Кўриб турибсан, нажасларнинг нажасроғи ёлғончилик экан Шунинг учун зинҳор-базинҳор бундайин ёлғончи кимсалардан, уларнинг қилиқларидан уялгин, ёлғон сўзни сўзламагин, дея мусулмонларга ўғит қила тур. (Демишларки, ёлғончилик уч ўринда жоиздир: биринчиси — кофирлар билан тўқнашганда, иккинчиси — икки кишини яраштирганда, учинчиси — эру хотинни яраштиришда алдаса).

Шариат ҳукми бирла, эй некуррой,
Гаҳи чин сўзни кўнглингда қил жой.

Эй яхши фикрли инсон, сен ёлғон ва ёлғончилик хусусидаги шариат ҳукмларидан ҳам бохабар бўлиб юр. Фолчилар сўзини тасдиқлама. Чунки фолбинлар ва мунажжимлар ҳам ёлғончилардир. Уларнинг ёлғонини фаҳмлаш учун сўзларини билиб юр.

Намимани ямон айди шоҳидин,
Сухан чин бўлса ҳам - бўлма суханчин.

Сўз ташишни ёмон, дедилар Пайғамбар (с.а.в.) дан ривоят келтирган шоҳидлар. Уйдан-уйга, оғиздан-оғизга сўз ташишлик ёмон бўлса, унда ҳақ сўз ташимоқ ҳам ёмондир. Хуллас, сўз ташишдан йироқ бўл. Зинҳор яхши-ёмон сўз ташима. Зероки, бу хусусда “Бақара” сурасининг 191-оятда аниқ сўз бордир.

САФАРДАГИ ЙЎЛДОШЛАРГА МЕҲРИБОНЛИК БАЁНИ

Кел, эй озим, агар бўлсанг сафарда —
Рафиқе топ тариқи пур хатарда.

Эй сафарга отланган инсон, сафар қилмоқни ният қилган бўлсанг, аввал сенга йўлдош керакдир. Сафар йўллари хатарларга тўла бўлади. Шунинг учун йўлдошсиз сафар қилмоқ - гарчи бу сафаринг дунёвий ёхуд охиравий бўлса ҳам мушкилдир. Шунинг учун “Аввал — йўлдош, сўнгра — йўл” деганлар донолар. Аммо йўлдош бўлмиш киши йўл одобини билгувчи бўлсин.

Нечукким, мағзини жонда тутар пўст,
Муҳаббат йўлида андоғ керак дўст.

Пўст мағизга қандайин яқин бўлса, сафар йўлдошинг ҳам муҳаббатда сенга яқин бўлсин. Сафар йўлдошининг хослик шарти шудир.

Керакдур эр кўнгиллик яхши ҳамроҳ,
Рифоқатга ярамас ҳар қаю доғ.

Сафарда эр кўнгиллик яхши ҳамроҳ керак. Бу ишда канизак сифат ҳезалак киши йўлдошликка ярамайди. “Доғ” — канизак.

Ўзини қул, ёрин сулғони билса,
Ўзини тан, рафиқин жони билса

Йўлдош бўлмиш киши ўзини қора қул билиб, дўстини султон билсин. Яна ўзини тан билса, йўлдошини жон билсин. Хуллас, йўлдошлар бир-бирини қадрлаб, ҳурмат билан йўл юргайлар.

Оёғига агар тегса тикане —
Қадалганча кўзига кўрса ани.

Яхши йўлдош шеригининг оёғига тикан кирса, уни ўзига қадалгандай кўриб, ранжида бўлур. Чин йўлдош мана шудир.

Сувиқ ел тегса йўлдоши кўзига —
Агар қўлдин келур — олса ўзига.

Ҳа, ҳақиқий йўлдош шундайки, ҳамроҳининг юзига совуқ ел тегса, иложи бўлса-ю, елни ўзига олса.

Анга келиб теккан тийри балоға,
Қилиб жонин сипар, тутса ароға.

Чин ҳамроҳ шериги устига келган бало ўқини кўкси билан тўсиб, бу бало билан дўсти орасида қалқон бўлур.

Ямон йўлдош эрур чун мори афъий —
Зарардин ўзга йўқдур зарраёе нафъи.

Ёмон йўлдошнинг зарари илон захри кабидир. Демак, ёмон йўлдошнинг зиёндан бошқа фойдаси йўқдир.

Тутиб доим йилоннинг қуйруқини,
Нечук дил жамъ этарсан буйруқини?

Илон думини қўл билан тутиб келиша олармикансан? Ахир, ундан жирканиб, ташлаб юборасан-ку! Шунга ўхшаб, ёмон йўлдошнинг буйруғига мувофақат қилиб бўлмаса керак.

Ёмон бўлмай ва лекин бўлса номард,
Қуруғ суврат эрур — қалғил кўнгил сард.

Йўлдошинг ёмон бўлмай, лекин номард бўлса, сен барибир кўнгилнинг ундан уз. Негаки, унинг яхшилиги қуруқ сувратидадир, аммо иши ва сўзида қатъийлик бўлмас. Сен бундай кимса билан йўлдош бўлмагил.

Ўлукдур бўлмаса ҳар ким-да гўрда,
Тирилмасдир кўтарган бирла мурда.

Номард йўлдош ўлик билан баробардир. Гарчи у қабрда ётган бўлмаса-да! Зеро, ўликни кўтарганинг билан унга жон кириб тирилмас. Хуллас, тамизсиз йўлдош сенинг ўтигу насиҳатинг ва одоби хунарни ўргатмоғингни қабул қилмас. Ўзининг ўша туғма нодонлигига кетар. “Она сути билан кирган, тана сути билан чиқмас” деганлари бунга шиордир.

Эмас эрнинг нишони ришу олат,

Нишони ҳиммату ғайрату ҳолат.

Эр кишининг эрлик аломати соқолу закар эмасдир. Балки эр киши ҳиммат, ғайрат эгаси ва ҳол аҳлидан бўлади. Яъни эр киши таваккулли, ҳалиму алим, сўнгра тўғрисўз, соғлом фикрли бўлади.

ҲИКОЯТ САЪДУ САИД

Саиду Саъд қилди аҳди ёри,

Сафар бўлди аларни ихтиёри.

Ҳикояларда келибдурки, Саъд билан Саид исмли икки киши дўст бўлмоққа аҳди паймон қилишди. Йўлдош бўлгач, ихтиёрлари сафар қилмоққа тушди. (Айтишларича, бу икки йўлдош Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобаларидан эдилар. Булар жаннат суюнч хабарига етишган эдилар. Хотин олмайин, умрлари саёҳатларда ўтган. Саъднинг отаси Умар исмли кофир эди. Маккада эди. Ун етти ёшида Пайғамбар (с.а.в.) га иймон келтирган эди. Саиднинг отаси Лайс Басрали эди. Ғоят тўғри ва солиҳ киши эди. Буларнинг фарзандлари Саъд ва Саид йўлдош бўлиб, сафар қилмоқда бўлдилар. Охири бу икки дўст Диёрбакр урушида шаҳид бўлдилар. Жума куни пешин намози вақтида ҳижрийнинг қирқ биринчи йилида дафн қилиндилар).

Дилу жондек эди ул икки огоҳ -

Қазодин оқдилар дарёга ногоҳ .

Бу икки дўст — Саъд билан Саид дўстликда жону дил эдилар. Тўсатдан дунёнинг гардиши билан ҳамроҳларнинг сафари Қулзум денгизига тушди. Кемага ўтирдилар.

Бирисин тутди малаҳе ўшал ҳол -

Деди: «Қўйил мани, ёрим қўлин ол».

Кемага тушдилар. Кемачи буларга жаҳл қилиб: “Нима учун бекор ўтирибсиз? Кеманинг эшкакни эшинглар” — дея эшкакни Саиднинг қўлига туттирди. Филҳол Саъд туриб: “Кемани мен эшайин” — деди. Кемачи эшкакни Саъдга берди.

Муни қўйди , ани тутди мазбут -

Бу ҳам айди: «Мани қўйил, ани тут».

Кема эгаси эшкакни Саиднинг қулидан олиб Саъдга бергач. Саид туриб эшкакни ўзига талаб қилди. Кема соҳиби бу иккисининг бунчайин дўстлигига ҳайрат қилди.

Тамошо қил алардин аҳди ёри -
Ана қавли дуруст эрларни ҳоли!

Эй азизим, кўрдингми, бу икки дўстнинг аҳдга паймонларини? Қарагин, бирининг машаққатини иккинчиси ўзига олганин. Демак, икки дўст жон ила тандек бўлур. Жон оғриси тан ҳам ранжида бўлур.

МУЪМИН ДОИМ ХАВФУ РАЖОДА БЎЛМОҒИНИНГ БАЁНИ

Кел, эй тан, бўл ҳамиша илтижода,
Давомул умр бўл хавфу ражода.

Эй банда, ўзингни хослардан билсанг, Аллоҳ таоло ҳазратига сифингвучи бўл. Тоату ибодатларингга ишониб, алданиб юрма. Умрингнинг борини кўрқмоқ билан умид орасида ўтказгин.

Кўтарма ҳеч ражову хавфдин рас,
Яқийн билгил куфрдур ҳам амну, ҳам йас.

Аллоҳнинг хос бандасдан бўлсанг, бошингни умид қилиш ва кўрқмоқдан кўтарма. Аниқ билгилки, Аллоҳнинг азобидан амин бўлмоқ ва раҳматидан умидсиз бўлмоқ куфрдир. Зеро, бу ҳақда “Юсуф” сурасининг 87-оятда аниқ ёзилгандир.

Сани олдингдадур пайдо икки йўл:
Бири ўнг қўл сари борғон, бири сўл.

Олдингда икки йўл бор, бири — ўнг тарафга кетар, жаннат йўлидир. Яна бири сўлга кетар, тамуғдир. Бечора бандалар бу икки йўлнинг қай бирига чиқарларини билмаслар. Шунинг учун, эй банда, дунёдалик пайтингда ҳамиша хавф билан умид орасида бўлгил.

Киши билмас қиёмат даштида - оҳ
Кетар банда икки йўлдин қаю роҳ?!

Оҳки, қиёмат даштида кетар экан, киши ўша икки йўлнинг қайси бирида эканини билмас.

Агар сонсиз ато қилса Худойинг -
Биҳишти Адн эшигин сурса пойини,

Эй бандаи хос, Худойинг сенга сонсиз атолар қилиб, яна жойингни Адн жаннатида қилган бўлса ҳамки.

Қариш йўл қолса жаннат этгали хавф -
Бурунғидан зиёда айлагил хавф.

Шу Адн йўли сўнгига келиб, жаннатни тавоф қилмоққа икки қарич қолган бўлса ҳам, Аллоҳдан кўрқишингни аввалгидан зиёда қил.

Наъувзу биллаҳ - ул борғон йўлингдин,
Агар қайтарса не келгай кўлингдин?!

Аллоҳга сифинурмиз. Фараз қилки, жаннат йўлига бир қарич қолганда, Аллоҳ таоло бу йўлдан қайтариб, чап йўлга солса, кўлингдан нима ҳам келар, эй банда?! Чорасиз — ўкинч билан тамуғга кетарсан.

Агар дўзах лабинда бўлса пойинг -
Умид узмаки, Гофирдир Худойинг!

Фараз қилки, оёғинг дўзах лабига етди. Шунда ҳам сен Аллоҳнинг раҳматидан умидни узма. Чунки Худойинг гуноҳларни ёрлақагувчидир. Хуллас, гуноҳларинг нақадар кўп ва катта бўлса-да, ҳамиша умидда бўл.

Ажаб эрмас - агар қайтарса андин,
Насиб этса биҳишти жовидондин.

Аллоҳ қодирдир. Ажаб эмаски, сени дўзах ёқасидан қайтариб, мангулик жаннатини насиб қилса. Гарчи бу иш биз ожизлар назарида маҳол кўринса-да, Аллоҳга осондир.

Агар устингдаги етти табақни
Кезиб дарс айласанг - етмиш сабақни,

Сен азиз бўлиб, устингдаги етти қават кўкни кезиб, етмиш хил илм ўргансанг-да, ва яна:

Малойикдек агар паррандадурсан,
Яқийн бил - бандаи бечорадурсан!

Фаришталардек кўкларда учар бўлсанг-да, бегумон билгилки, сен атиги бир бечора бандасан. Шундай экан сенга такаббурлик лойиқ эмасдир.

Сани отингу зотинг бўлса банда -
Нечук хавф айламас жон бўлса танда?!

Сенинг ўзинг ҳам, зотинг ҳам банда бўлса, нечук Аллоҳдан кўрқмассан?! Танингда жонинг бор эса, хавфда бўлгил.

Эрур қулни иши кўрқинчу зори -
Қабул этмак Эгамни ихтиёри!

Демак, банданинг иши Аллоҳдан кўрқмоқ, гуноҳларидан тавба қилиб, зориликда бўлмоқдир. Қабул қилмоқ эса Аллоҳ таолодан-дир, Унинг ихтиёридадир.

Агар афв этмаса - бечорадурсан,
Қаю йўл деса анда борадурсан.

Қанчалар зорилик қилсанг-да, гуноҳларингни кечмаса, начо-ра?! Ҳукми Илоҳий қайси йўлни кўрсатган бўлса, шунга борурсан. Зеро, Аллоҳнинг илми қадимийдир. Бу илм ҳар нарсани ўраб олгандир. Бандаларига турли ҳукмлар чиқаришнинг хотимаси Ўзининг қўлидадир. Бандаларнинг бунга идроклари йўқдир. Албатта, бандалар қаҳридан кўрқиб ва раҳматидан умид қилиб, буюрганини қиладилар ва буюрмаганидан тийин-адиладар. Шу ўринда нозим ўзининг “Бир қарич йўл қолса” деган сўзига мувофиқ келадиган мана бу ҳикоятни келтиради.

ҲИКОЯТИ РАСУЛИ АКРАМ (С.А.В.)

Муҳаммадким, шоҳи дунёву диндур,
Сифоти Раҳматул лил ʼолабийндур.

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом дунё ва охираатнинг подшоҳидир. Расулнинг бу сифати “Анбиё” сурасининг 107-оятда ёзиқлидир.

Замину осмоннинг халқу хайли
Яратилди, бас, ул эрнинг туфайли.

Ва яна ер билан кўк ва у ерда бор махлуқлар Муҳаммад (с.а.в.) туфайли яратилди.

Ўқурда бир кун Тангри китобин -
Ўқуди анда дўзахни азобин.

Муҳаммад (с.а.в.) бир куни Тангри таолонинг китобини ўқир экан, Тамуғни ва Тамуғ аҳлининг азобларини кўрди. Ул оятлар “Муззаммил” сурасининг 12-, 13-оятларидир.

Ул оят ваҳмидин кетти ўзидин,
Йиқилди ерга ул дамда юзидин.

Пайғамбар ўқиган оятининг ваҳмидан ҳушсиз бўлиб, ерга юз тубан йиқилди. Анча ётди.

Саҳоба ҳар қаю бир ҳола бўлди,
Замину осмон - дар нола бўлди.

Саҳобалар Пайғамбар (с.а.в.) қошида бир ҳол бўлиб турдилар. Еру осмон Пайғамбарининг йиқилганини кўриб, “Ўлди” деб йиғ-ладилар.

Замондан сўнг кўзини айлади боз,
Саҳоба айдилар: «Эй муҳгарам роз,

Бир замон Пайғамбар ҳушига келиб, кўзини очди. Қошидаги ёронлар айтдилар: “Эй сирларнинг яқин қариндоши, нима учун

бундай бұлдинг? Шояд, мазкур оятнинг ваҳмидан ҳушсиз бұлдинг?!”.

Сани халқ афзали қилди Худойинг,
Муҳаййо бўлса жаннат ичра жойинг.

“Эй Расулуллоҳ, нима учун ўша оят ваҳмидан йиғларсан? Ҳолбуки, сен халойиқларнинг афзалисан, жаннатда ўрнинг тайиндир. Ул оят сендек бахт эгалари ҳақида эмас, балки биздайин гуноҳкор бандалар хусусидадир” — дея саҳобалар Пайгамбарни овутилди.

Сифотинг Раҳматул лил ʔолабийндур,
Худодан мунча кўрқинчинг надиндур?!»

“Эй Расулуллоҳ, сифатинг Қуръонда Раҳматул лил ʔолабийн, деб келди. Шундай бўлгач, Аллоҳдан бу қадар кўрқинингга сабаб недур?” деб сўрдилар саҳобалар.

Деди: «Гарчи Расули жузъу кулман -
Нечук хавф айламай, зироки, қулман» .

Расулимиз (с.а.в.) саҳобаларга айтди: “Эй ёронлар, гарчи мен барча халойиққа Пайгамбар бўлсам-да, Аллоҳ олдида атиги бир бандаман. Банда эса, у нақадар юксак мартабаларга эришса-да, Аллоҳдан кўрқар”.

Агар юз минг башорат бўлса ёри -
Керак қулдин ўшанча хавфи зори.

“Агар Аллоҳ таоло қайси бир бандасига юз минг жаннатдан суюнч хабарини берган бўлса-да, чин банданинг кўрқинчи аввалгидан ҳам ортиқ бўлмоғи керак”.

Кишининг исми зоти бўлса банда -
Бўлурму фориғийат кул деганда?!

“Бир кишининг ўзи ҳам, зоти ҳам банда бўла туриб, Аллоҳнинг хизматидан фориғ бўла олурми?! Асло, йўқ. Чунки банданинг иши доим тазарруъ ва тавбадир”.

ХУДОНИ РАҲМАТИДИН УМИДВОР БЎЛМОҚ БАЁНИ

Кел, эй тан, бермагил вақтингни қўлдин,
Югур дарёи раҳматга бу қўлдин.

Эй банда, кел, энди қолган вақтингни қўлдан берма. Ўтган умрингга пушаймонда бўл. Қолганини тавба ва тазарруъда ўткар. Зеро, Аллоҳ таолонинг раҳмат денгизи дунё биёбонида ҳамиша оқар. Тавба эшиги очиқдир. Умрингни бандалиқда ўтказгин.

Гуноҳим кўп эрур деб, бўлма маъюс -
Ажаб эрмас агар афв этса Қуддус.

Гуноҳим кўп, деб Аллоҳнинг раҳматидан умидсиз бўлма. Тангри таоло гуноҳларингни кечиб, тавбаингни қабул қилса, ажаб эмас.

Дилу жон бирла тавба қилсанг, эй ёр,
Магар афв айлагай Донои асрор.

Гуноҳларингдан жону дил билан тавба қилсанг, эй дўст, шоядки, сирларни билгувчи Аллоҳ гуноҳларингни ёрлақаса.

Агар лутф айласа саттори олам -
Битар бир лаҳзада кори ду олам.

Оламларни қопловчи Тангри лутф қилса, шу оннинг ўзида икки дунё халқининг гуноҳларини афв қилур. Аммо қудратида ожизлик бўлмас.

Абасдин эмди йиғ лаб - титра йиғлаб,
Тила жону дилингни раҳмати Рабб.

Шундай экан, сен қолган умрингни беҳуда ишларга сарф қилмай, Аллоҳнинг азобидан қўрқиб, титраб йиғлагил. Ва яна жону дилингни билан Аллоҳдан раҳмат тилагил.

Ҳавони паст этар ашқинг нужуми -
Кавокибдур шайотиннинг ружуми.

Чунки кўз ёшининг юлдузлари нафс тилақларини паст қилади. Кўкдаги юлдузлар шайтонларни ер юзига индиргани каби, Аллоҳдан қўрқиб йиғлагувчининг кўз ёшлари шайтоний нафсни хароб қилади.

Юрак ёгин кетар бўлсун десанг боз.
Қилур кўз ёгини ич ёгини оз.

Эй банда, сен юрак мойингни кетказмоқчи бўлсанг, аввал кўз ёшингни ёмғирдек ёғдир, яъни Аллоҳ таолодан қўрқиб йиғла. Шунда юрак мойинг кам бўлади. Нафсоний орзуларинг кесилиб, ёмон хулқ ўрнига ҳамида ахлоқ келар. Кўнглингни соф бўлиб, ўзинг енгил тортарсан. Фано филлаҳ бўлурсан. Байтдаги “кўз ёгини” — кўз ёшини билдиради, аммо бу ерда “ёмон хулқ” маъносидан олинди.

На давлатдур келуб айбингга шарминг -
Дили гарминг айрилса гар минг.

Не ажаб давлатдир бу!? Бир куни уятинг келиб, айбларинг ва гуноҳларингни бўйнига олиб, тавбаю истиффор қилсанг. Қалбинг ҳарорати билан куюниб, гуноҳларингдан қайтсанг, ажаб улуғ давлат бўлур эди.

Худони хавфидин бир қатраи ашқ -
Азозил олдида чандон бўлур рашк.

Эй банда, Худойингнинг азобидан қўрқиб, кўзингдан бир қатра ёш чиқарсанг, шайтоннинг кўзига парда бўлиб тушар-да, бу лаънати эсанкираб, сени кўрмас. Бу ерда “рашк” парда маъносидан.

Саодатлик киши еб доимо гам -

Кўзин Ҳақ хавфи бирла қилса шабнам.

Киши доим Аллоҳ таоло йўлида қайғуриб, гуноҳлари учун ўтиниб-йиғлаб, кўзидан шабнамдек кўз ёшларини тўкиб юрса, бундайин кишини, албатта, саодат давлатига эришган деса бўлади.

Фараз - узма умид, эй толиби роҳ,

Деди: «Лаа тақнатуу мин роҳматиллаҳ».

Эй Аллоҳ талабида юрган банда, Аллоҳ таолонинг раҳматидан умид узма. Чунки Тангри таолонинг бу хусусда Ўз сўзи бор: “Эй бандаларим, раҳматимдан умидсиз бўлмангизлар!”. Шундай экан, қандайин катта гуноҳлар остида бўлсангиз-да, умидсиз бўлмангиз. Фараз шу, эй Аллоҳни истагувчи банда!

Ўтилмас журми ширк, эй марди солик,

Ўтар лутф айласа - «маа дууни заалик» .

Эй тўғри йўлга киргувчи банда, тавба ва истиғфор қилмоқ билан барча гуноҳлар кечирилгай. Аммо Аллоҳга ширк келтириш гуноҳи кечирилмас. Бу хусусда Аллоҳнинг сўзи “Нисо” сурасининг 48-оятда битиклидир.

ФОСИҚНИНГ ГУНОҲДАН ЁНГАНИ ҲИКОЯТИ

Эшитгил, фосиқе ёнди гуноҳдин,

Пушаймон бўлди аҳволи табоҳдин.

Эй Аллоҳнинг раҳматидан умидвор банда, эшит. Ҳикоятларда келтирилибдики, бир фосиқ ўтган умрида қилган бузуқ ишларидан тавба қилди. (Айтишларича, тавба қилувчи кимса Сўфи Оллоёрнинг ўзи эди. Ул ишда фосиқлардан эди. Тавба қилиб, шайх Ҳабибуллоҳнинг мажлисига кирди. Кунлардан бир куни гуноҳ қилиб, тавбасини бузди).

Қилиб эрди ямон нафсин маломат,

Гуноҳдин муддате эрди саломат.

Ўша тавба қилувчи фосиқ тавба қилиб, ҳар куни нафсини маломат этарди. Бироз вақт ёмон ишлар қилмай – саломат бўлиб, гуноҳ йўлига кирмай турди. (Айтишларича, ул фосиқнинг ёмон одати доим хамр (ароқ) ичиш эди).

Ямон нафси тақозо этди яна,

Ямонлиғ орқасина кетти яна.

У фосиқнинг нафси яна шароб ичмакни истади. Шайтон васваси голиб келиб, тағин хамр ича бошлади. Тавбасини бузди. Майхонада май ичиб, уйига келиб йиқилди.

Сахаргоҳи уёнди ул гуноҳсоз,
Пушаймон бўлди қилган феълидан боз.

Бу гуноҳ қилгувчи фосиқ сахар вақти маст уйқусидан турди.
Бузган тавбаси хотирига келиб, ўқинди. Аллоҳдан ғоятсиз кўрқди.
Юраклари пора-пора бўлмоққа етди.

Бўлиб эрди дилу жони бирла нарм,
Ва лекин қилди бузган аҳлидин шарм.

Ул фосиқ гуноҳидан кўрқиб, жону дили юмшаб, қилган тавбасини бузганидан уялди.

Йўқ эрди заҳраси тавба қилурға,
Яқин етти юраги ёрилуурға.

Аввалги тавбасини бузган бу фосиқнинг иккинчи марта тавба айламоққа тоқати қолмади. Аллоҳдан кўрқиб — фосиқнинг юраги ёрилишга етиб, йиғлаб турган замонда.

Нидоёе келди хотифдин ўшал ҳол:
“Кейин боқма — ўзингни илгари ол”!

Кутилмаганда ғайбдан фосиқ қулоғига товуш келди: “Эй бандам, орқага боқма, илгари бос”. Яъни навмид бўлма, умидда бўл.

Ҳамиша мағфират дарёсидир жўш,
Даме обе ўшал дарёдин эт нўш.

Ғойибдан келган товуш давом этди: “Бизнинг ёрлақамоқ денгизимиз сенинг оҳингдан қайнамоққа келди. Кел, бизнинг шу денгизимиздан керагича ичиб ол”.

Агар чандики - уздинг аҳди баста
Неча тавба этиб — қилдинг шикаста.

Ғайб товуш яна деди: “Гарчи, сен — банда Биз билан боғлаган аҳдингни неча бор тавба қилиб, яна буздинг эсанг-да:

Дилу жонинг билан чун айладинг оҳ,
Эрур сенинг тавбанг мақбули Даргоҳ”.

Бизга жону дил билан оҳлар қилганинг учун Бизнинг буюк даргоҳимизда тавбанг қабул бўлди. Биз ҳар бир ожизнинг қўлидан ушлагувчимиз”.

Эшитти бу нидои марҳаматнок,
Уриб наъра — яқосин айлади чок.

Аллоҳнинг раҳматиға дуч келган бу банда ғойиб товушини эшитгандан сўнг наъра тортиб, ёқасини йиртди. Ичи мисоли денгиз қайнади. Ғойибнинг, яъни хотифнинг овози шарифини элтиб, ошиқ бўлди.

Ўзидин кечдию ужбу риёдин —
Худойим қилди охир авлиёдин.

Ул фосиқ банда хотифнинг овозини эшитгандан сўнгра риё ва такаббурликдан кечди. Охирул-амр Худойи таоло ул фосиқни Узига дўст айлади. Аллоҳнинг раҳмати ана шундай бисёрдир. Биз гуноҳкорларни ҳам ўшандай Ўз раҳматига олса, ажаб бўлмас.

Тараҳхум бандага кўпдир Худодин,
Умид узмак раво эрмас — гадодин.

Хуллас, Худонинг бандаларига раҳмати кўпдир. Биз куллар учун эса раҳматидан умид узмоқлик раво эмасдир.

Яқийн бил, гарчи Ғофирдир Худованд,
Анга ҳам бўлма мағрур, эй хирадманд.

Бегумон билгилки, Худованд гуноҳларни ёрлақагувчидир. Шундай бўлса-да, Аллоҳ таоло ёрлақар, деб доим гуноҳ ишлар қилмагил.

Ўтар деб - ётмагил қонга бўяниб,
Уёниб — лутфига ўлтур суяниб.

Аллоҳ кечар деб, гуноҳ қонига бўялиб ётма. Балки ғофилликдан уйғониб, тавба қил. Аллоҳнинг раҳматига суяниб ўтиргин. Амал қилиб, қабулини Ўзига топшириб қўйгил.

Агарчи лутфи кўпдир, қаҳри ҳам бор,
Бошинг гар кўкка етса — кулсан, эй ёр.

Тангри таолонинг марҳамати кўпдир, қаҳри ҳам йўқ эмас. Аммо раҳми қаҳридан ғолиб. Бошинг осмонга етган бўлса-да, банда эканингни унутма. Охирда зорилик қилиш банданинг иши бўлса керак, эй дўст.

Санинг олдингдадур чандон хатардин,
Начун ғофил юрурсан хавф этардин?!

Сен - мискин банданинг олдингда кўп хатарлар бордир. Бундайин хатарлардан қўрқмайин қандай юрибсан?!

Иноят қилса Ҳақ — ўлган замонинг,
Узилса нури иймон бирла жонинг!

Аллоҳнинг сенга инояти ва ёрдами бўлса, ўлган вақтингда иймон нури билан жонинг танангдан чиқса.

Жавоби қабрини берсанг — чу беҳроқ —
Қиёмат кунга кўпсанг — юзларинг оқ.

Аллоҳнинг ёрдами билан гўр сўроғида Мункиру Накирга тўғри жавоб берсанг ва яна қиёмат кунда қабрингдан оқ юз билан турсанг.

Тарозуга оғир келса савобинг,
Агар ўнг алинга келса китобинг.

Ҳисоб еридаги тарозида савоб амалларинг оғир келса, яна амал дафтаринг ўнг тарафингдан келса.

Жаҳаннам устидан ўтсанг саломат,
Беҳишти жовидон қилса қаромат.

Сирот кўпригидан йиқилмай — саломат ўтсанг ва жаннат уйи-
ни Аллоҳ таоло сенга рўзий қилса.

Булардин ўтмайин, эй одамизод,
Начук фориг юрурсан хурраму шод?!

Бу айтилган хатарлардан кўрқмай, эй одамзод, дунёга неча бор
алданиб юрибсан?

Жаҳон қулгу ери эмасдур, эй қул.
Агар билкулл хатардин отласанг — кул!

Энди билдингки, бу дунё ўйин-қулги ери эмас. Юқоридаги
байтларда мазкур бўлган хатарлардан ҳатлаб ўтсанг — жаннатга
кирурсан. Ана ўша ерда ўйнагил ва қулгил.

ҚАЗОҒА РОЗИ ЎЛУБ ВА БАЛОҒА САБР АЙЛАМАК БАЁНИ

Кел, эй банда, ўзунгни сол Худога,
Қазоға рози бўл, сабр эт балоға.

Кел, эй банда, ўзингни ихтиёри жузъинг ила Худога топшир-
гил. Ул Маъшук, яъни Худонинг ҳукмига ва берган балоларига
сабр қилгил. Жазаъу фазаъ қилмагил. (Қазо билан балонинг фа-
рқи мана будир: қазо дегани — Аллоҳнинг азал кунида бандала-
рига андоза қилиб — Лавҳи Маҳфузда ёзганидир. Банда олами ҳай-
улийдан олами суврага келганда бояги андоза қилинган қазо бан-
данинг бошига тушса, уни бало дерлар).

Яқийн бил банда бўлса асл исминг,
Худони мулки бўлса жону жисминг.

Аниқ ва шубҳасиз билиб қўйки, асли яратилишинг бандалик-
дир. Ва яна тану жонинг ҳам Тангри таолонинг мулкидир.

Анингдур молу мулк - ҳар на бори,
Нечук қилса Ўзини ихтиёри.

Сенинг молинг ва нимаики мулкинг бўлса — барчаси Худонинг-
дир. Мулк эса — эгасининг ихтиёридадир. Сенинг истиқлолан мул-
кинг йўқдир. Шунинг учун сабр қил. Зеро, банда - тутқундир.

Бўйун сунгил нечукким қилса фармон -
Бўлурму бандада ҳужжату дармон?!

Шундай бўлгач, Аллоҳ таоло нимаики ҳу: м айласа, ҳукмига
бўйсун. Банда кишига баҳона қилиш ярамайди. Чунки у тутқун-
дир ва доим Хўжасининг ҳукмига рози булар. Ўзича ҳаракат қил-

мас. Зеро, Маъшуқнинг хўрлагани – қулини сийлаганидир. Агар сени севмаганида эди – сен билан бўлмас эди.

Кишиким бўлмаса рози қазоға,
Агар сабр этмаса келган балоға,
Агар шукр этмаса Ҳақ неъматига -
Қачон лойиқ бўлур банда отига?!

Ҳар кишиким бошига келган балоға сабр қилмаса ва Худонинг андоза қилган қазосига рози бўлмаса ва яна Тангри таолонинг берган неъматларига шукр қилмаса, бундайин киши банда номига лойиқ эмасдир. Чунки банда бўлмиш киши Хўжасининг ҳукмига рози бўлур.

Худоға ҳар ишинг қилсанг ҳавола -
Бўлур жаннат бу ўлтурғон қавола.

Банда ҳар бир ишини Худога толшириб, ўзига келган балоларга жазаъу фазаъ қилмаса ва яна Аллоҳнинг берган неъматларига шукр қилиб юрса, бундайин банда учун бутун ер юзи боғ ҳисобида бўлур. ”Қавола” – сув бўйида мискинлар учун бино қилинадиган кичик хужра. Аммо бу байтда “ер юзи” маъносида олинди.

Кўнгилда қолмағай дунё ғамидин,
Олурсан баҳра ҳар ўтган дамингдин.

Ана шундай банданинг кўнглида қайғу қолмай, умрининг ҳар дамидан баҳра олиб юргай.

Қаю қулға муяссар бўлса бу ҳол,
Агар оғу ичар - билгай ани бол.

Қайси бир банданинг бошида бу васф қилинган ҳол бўлса, яъни балоларга сабр қилса, неъматларга шукр қилса, бу банда заҳар ичса-да, бол ичган мисоли бўлур. Яъни балоларга қанчалик бардош берса, бу балолар унга тўй ошидек кўринур. Ана буни ризолик мақоми дерлар.

Худони ганжидин бўлса бу яхши,
Ризо жў қил - ани кўрмасму яхши.

Бу келган бало-қазолар Аллоҳнинг даргоҳидан сенга яхшилиқ учун келгандир. Бас, унинг ҳикматидан ғофил экансан, билгилки, ризолик истаган ҳар банда, албатта, келган ўша балоларни яхши кўрмоғи керакдир. Чунки Аллоҳ таолонинг бандаларига бало бермоғи синосв учундир. Хусусан, бу синов бизнинг уммат устидадир. Аллоҳ таолонинг бу хусусдаги махсус хитоб сўзи “Бақара” сурасининг 155-оятда битижклидир.

Жумладан, балоларга сабр қилмоқ улул-азм жамоатининг ишидир.

ҲИКОЯТИ АБДУЛЛОҲ АНСОРИЙ

Фуломе олди Абдуллоҳ Ансёр,

Деди: «Эй қул, отингни айла изҳор».

Ҳикоятларда келишича, Абдуллоҳ Ансорий ҳазратлари бир қул сотиб олди ва ундан исмини сўради. (Айтмишларки, бу Абдуллоҳ Ансорий мадиналик эди. Отаси — ансорлардан, ғоят тўғри мусулмон эди. Ўзи эса — саҳобалардан, ғоят бой эди. Бойликда Мадина шаҳрида Абдурраҳмон Авфийдан сўнг иккинчи 1 иши эди. Уҳуд жангида олтмиш уч ёшида шаҳид бўлди).

Деди: «Эй хўжа, сан қўйсанг қаю от,

Манинг отим ўшалдур, эй неку зот».

Қул жавоб берди: “Эй хўжам, сен нима от қўйсанг — исми ўшадир”.

Деди: «Эй қул, суярсан қайси хўброқ?».

Деди: «Сандин не тегса - беҳдур, эй пок».

Абдуллоҳ деди: “Сенга исм берурман. Лекин қайси исми се-варсан?”. Қул: “Сен қайси исми севиб қўйсанг, ўша менга лой-икдир” — деди.

Деди: «Қайси ўлур қўнглиннга марғуб?»

Деди: «Сан қайсини берсанг - ўшал хуб».

Ансорий сўради: “Эй қул, қайси исм қўнглингда суюклидир?”. Қул жавоб берди: “Сен қайси исми севиб қўйсанг, ул исм менга яхшидир”.

Деди: «Эй қул, надур ҳам касбу коринг?»

Деди: «Ҳар қайси - бўлса ихтиёринг»

Абдуллоҳ деди: “Эй қул, қандай касбу ҳунар билурсан?”. “Се-нинг ихтиёрингдадир. На касбга буюрсанг, ани қилурман” — деди қул.

Деди: «Бори қилурсан қай ҳунардин?»,

Оқузди ул қул ашқин чашми тардин.

Хўжа деди: “Қандай ҳунар билурсан, эй қул?”. Қул бу саволни эшитгач, кўзидан ёшлар оқизиб — йиғлаб —

Деди: «Эй яхшиларнинг шаҳриёри,

Бўлурму қул деганнинг ихтиёри?!

деди: “Эй яхшиларнинг султони, қул деганда ихтиёр бўлмас. Хўжаси нима нарсага буюрса, бўйсунмоқдан бўлак чораси йўқдир”.

Агар амр айласанг ҳар қайси юзга,

Надур чорам - бўйун сунмақдин ўзга?!»

Кул сўзида давом этиб: “Сен ҳар қандай касбу ҳунар қилишга буюрсанг, амрингни ерига қўймоқдан бўлак чора йўқ. Бўйин тобламоқлик бизга лойиқ иш эмасдир” — деди.

Эшитти хожа ул қулни сўзини,
Йиқилди, ерга ҳам урди ўзини.

Абдуллоҳ кулининг бу сўзини эшитди. Сўз қай тарафга қаратилганини билди. Сўнг ўзини ерга уриб, ҳушидан кетди.

Яқосин чок этиб, дер эди анда:

«Эй Абдуллоҳ, ки кўрдинг феъли банда.

Шунда Абдуллоҳ ёқасини йиртган ҳолда ўзига ўзи дер эдики: “Эй Абдуллоҳ, бандачиликнинг ишини, Аллоҳга чин банда бўлишни мана шу қора қулдан ибрат олиб ўрганмоқ керак”.

Ўзунгни сол Худоға жузью кулдин,

Тариқи бандалик ўрган бу кулдин».

Хўжа сўзида давом этди: “Эй Абдуллоҳ, сен ўзингни кичик қилиб, Худонинг амрига бўйинсунгил. Зеро, мана бу қулдан ибрат олдинг. Ана энди бандачиликнинг қоидаю қонунларини ҳам шу қулдан ўргангил”. (Айтмишларки, Абдуллоҳ Ансорий қулни озод қилди. Барча молларини мискинларга тарқатиб, узлатни ихтиёр қилди).

ФАҚИРЛАРНИ ҲАҚИР КЎРМАМАК БАЁНИ

Кел, эй нозир, мусулмон бўлса ҳар ёр,
Назар қилма ҳақорат бирла зинҳор.

Эй — инсонларнинг юриш-туришини кузатгувчи инсон, зинҳор мусулмон бўлмиш биродарларга масхара кўзи билан қарама. Мусулмон боласини ҳақорат қилма.

Фақирни билма кам дунё элидин,
Ҳадисе келди Пайғамбар тилидин.

Сен фақирларни дунёда забундирлар, дея масхара қилмагил. Уларнинг устидан кулмагил. Зеро, фақирлар ҳақида Пайғамбар тилидан ҳадис келди:

Деди: «Ал фақру фаҳрий», яъни ул шоҳ:
«Нечук ортуқ кўрурсан ҳашмату жоҳ?»

Пайғамбар фақирлар ҳақида деди: “Фақирлик - фаҳримдир”. Шундай бўлса, нима учун фақирларни четлаб, уларга эътибор бермайсан, эй ҳашамату мартабалар соҳиби?”. Бу ерда “ҳашмат” - дабдаба дегани.

Амалдур яхши қулларнинг камоли,
Вараъдур ҳашмату жоҳу жалоли.

Яхши бандаларнинг комиллиги амали солиҳлар биландир. Ва бу солиҳ амалли бандаларнинг парҳезкорликлари Аллоҳ таолонинг аччиғини сўндирар. Шунинг учун фақирларга такаббурлик қилмагин.

Эмас дунёси бўлгон бирла маҳбуб,
Ҳисоби охират кам бўлғони хуб.

Дунёли бўлиш айб эмас, аммо молу дунё ортиқлиги Аллоҳ қошида суюкли бўлмоқ учун далил эмасдир. Балки бандани Аллоҳ олдидида суюкли қиладиган — тақводир. Шунинг учун фақир бўлмиш кимсанинг охират уйидаги ҳисоби оз бўлур.

Агар беҳ бўлса - бўлгон бирла моли,
Ки Қорун бўлғай эрди аҳли ҳоли.

Моли кўплик кишини эзгулар қаторида қилса эди, унда лаънати Қорун аҳли ҳолдан бўлиб, Худога яқин бўлур эди.

Қувонди неча кун дунё уйиға,
Юборди моли бирла ер қуйиға.

Аммо ундай бўлмади. Ул Қоруни лаъин бир замон дунё қасрида ўйнаб, қувониб юрган бўлди. Охири Тангри таоло ул малъунни моли билан бирга ер тубига ташлади. Аллоҳнинг қурбидан йироқ бўлиб, кофирлардан бўлди.

Агар дунёси йўқдин бўлса эр хор -
Муҳаммадга Билол бўлмас эди ёр.

Дунё ва молу манол йўқлиги кишини хор қилса эди, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга Билол Ҳабаший дўст бўла билмасди. Маълум бўлдики, Худога яқинлик мол билан бўлмас экан. Қанча мол эгалари Аллоҳдан йироқ бўлдилар. Ва неча фақирлар Ўзига ошиқ бўлиб — девона бўлдилар.

Муҳаммадким, Набийларга эди тож -
Ато қилди Худо ул кеча Меърож.

Муҳаммад алайҳиссалом барча пайғамбарларнинг тожи эди. Кунлардан бир кун Тангри таоло ул саййидга Меърож тунини ато қилди. Тўртинчи кўкка минди.

Мақоми сидрага етти ул банда -
Билол наълини савти келди анда.

Пайғамбаримиз Меърож тунида Сидратул мунтаҳада эди. Шунда тун ярим эди. Билол розийаллоҳу анҳу таҳорат тузиб, масжидга чиқди. Шул пайтда Пайғамбаримиз (с.а.в.) Сидратул мунтаҳо дарахтининг тагида эди. Тасодифан қулоғига бир товуш келди. Ёр

юзи силкинар эди. Айтдики: “Эй биродарим Жаброил, на ҳол бўлдики, еру кўк юзи силкинур?”. Жаброил: “Эй Муҳаммад, Билол масжидга борурга чиқди. Анинг бошмоқ товушидир. Ерлар унинг тақволиги ҳайбатидан қалтирар. Кўк эса унинг ишқидан ҳаракатга келар” — деди. Пайғамбар Билолни кўрмоқ истаган эди, осмон эшигини очди. Пайғамбаримиз ўз кўзи билан Билолнинг юриб боришини кўриб турди. Билол масжидга бориб етгунича ер қалтираб турди. Ҳолбуки, Билол фақир кимса эди. Тақволи ва порсо эди. Саҳобалар ичида кашф қилган эди. (Айтишларича, бир куни Умар розийаллоҳу анҳу уйида эди. Тухум олиб, оқини пишириб еди. Саригини ҳам ўзи пишириб еди. Масжидга борди. Тун ярми эди. Кўрдики, масжид ичида Билол ўтирибди. Умар салом берди. Билол Умарнинг саломини олмади. Умар бунинг сабабини сўради. Билол Умарнинг кўнглида куфрлик аломати борлигини айтди. Умар бу ҳолдан ажабланди. Икки тиззасига чўкиб, Билол қаршисига ўтириб, деди: “Эй валий неъмат, бизда куфрлик аломати бўлса, бош бўлиб, бизни ул куфрдан чиқаргил”. Билол айтди: “Эй Умар, Пайғамбаримиз икки турлик неъматни бир йўла емади. Ва шундай қилмоққа қасд қилмади. Бу - ўзингга маълум. Сен бу тунда тухумни икки турлик қилдинг. Бири кетидан бирини единг. Бир турини еб, қаноат қилсанг бўлмасмиди? Ана шу сабабдан кўнгил доиранда Ханнос кезди. Кўнглингдан кечдики, эрта билан ҳам неъматни шундай ерман, деб”. Умар: “Ҳақиқатни айтдинг, эй Билол” деб, масжиддан чиқиб, еганини қусди ва таҳоратини янгилади. Яна Билолнинг қошига келиб, салом берди. Билол “ва алайк” қилди).

Балою фақоға сабр этган инсон
Диёнат мулкидадур марди майдон.

Эй инсон, балою очликларга тўзган кишини диёнат мулкининг марди майдони деябер.

Агар чандики - бўлсанг бебизоат,
Сулаймонсан агар қилсанг қаноат.

Агар бу дунёда ҳеч бир нарсанг бўлмаса-да, қаноат қилсанг — Сулаймон каби бой бўлурсан. Чунки қаноат бойликдир.

Қаноатдур кўнгилларни сафоси,
Қаноат барча иллатни давоси.

Қаноат — қалбларнинг сафоси, қаноат билан барча иллатлар шифо ва даво топар.

Қаноатким табиби ҳар касалдур,
Қаноат аҳлиға оғу асалдур.

Қаноат — ялқовликнинг табиби. Сабрли кишига заҳар — асал кабидир.

Бировни ҳукми етса шарқдин ғарб,
Бировнинг қошига мўре қилур ҳарб

Бу не ажабки, биров ҳукмини шарқдан ғарбгача ўтказар. Яна биров борки, қумурсқа унинг билан урунса — мағлуб бўлар.

Ажал жаллоди кўксин айлагач чок,
Килур ҳар иккисин - ердек қаро хок.

Ажал жаллоди Азроил келиб, бу икки кимсанинг кўксини ёриб жонини олгач, ҳар иккиси ҳеч нарса қурмагандек бўлулар: бири — шоҳ бўлганини, иккинчиси — қумурсқа урушини. Ҳар иккиси бирдек қора тупроқ бўлур. Асло фарқлари бўлмас.

Бировни нуқраи тиллоси мўл-мўл,
Биров кўргани йўқ умрида бир пул.

Бир банданинг кумушу тиллоси ошиб-тошиб ётар. Бошқа бир банда эса бир чақа кўрмай, умри ўтар.

Муни муфлис дема, тонгла, ани бой -
Бўлур ҳар қайсига зери лаҳад жой.

Аммо бу ақча кўрмагани - синган қашшоқ, у тиллаю кумушли кимсани бой бўлди, демоққа шешилма. Чунки дунё ҳол-корлари маълум эмас. Лекин ҳар иккиси лаҳад ичида қолиши аниқдир.

Биров ўткарди умрин айш ила фощ,
Биров тотгани йўқ оғзи тўла ош.

Биров умрини роҳату эркинликда ўткарди. Бошқа бир банда эса оғзи ошга тўлиб емади. Фақир бўлди.

Ажал жон аччиғин кўрсатса андак,
Бўлур ҳар иккаласи кўрмагандак.

Аммо ажалнинг аччиқ шарбатини ичгач, иккаласи бирдек қора тупроқ бўладилар. Сира фарқ қилиб бўлмас буларни.

Бировда бўлса доим меҳнату дард,
Бировни кулфати бўлмаса бир гард.

Бир банда ҳамиша умрини заҳмату меҳнат билан ўтказса, бошқа бири бир гардча машаққат чекмай яшайди.

Алар бўлса ўлумнинг мубталоси,
Бўлур ҳеч кўрмагандек иккаласи.

Аммо булар ўлим тузоғига илинганч. қора ер остига кирарлар. Булар ҳам бошларидан кечганларни кўрмагандек бўладилар.

Фараз: ҳар қайда, эй фарзанди одам,
Ема ҳаргиз ўтар дунё учун нам.

Хуллас, эй одамзод, мақсад мана бундай: бу дунё ўтар-кетар. Шунинг учун дунё гамини кўп ҳам емагил. Охират қайғусида бўл. Охиратинг яхши бўлишини хоҳласанг, дин қайғусини қил. Ўзингни тузат. Ахлоқи замималардан йироқ бўл. Қаноат қил. Худойи таолонинг берганига рози бўл.

ХИЁНАТДИН ЙИРОҚ БЎЛИБ, ДИЁНАТЛИ БЎЛМОҚ БАЁНИ

Кел, эй комил, камол этсанг диёнат,
Кишига қилмагил ҳаргиз хиёнат.

Эй мўъмин, диёнатда камолга эришиш ниятинг бўлса, унда бирор кимсага хиёнат қилма. Чунки хиёнат — мунофиқликдир.

Хиёнат - ким қилур қўлдину кўздин,
Аёғдин, узви пинҳондину сўздин.

Яна билгилки, хиёнат турлича бўлур. Бири — қўл хиёнати: Бировнинг нарчасини ўғирламоқ ёки ҳаром аъзоларни ушламоқ каби кул воситаси ила бўладиган ишлар билан бўлур. Иккинчиси — кўз хиёнати: Бундаин хиёнат номаҳрамлар юзига қараш каби кўз билан бўладиган ишларда бўлади. Учинчи — кўнгил хиёнати: Мусулмонларга ёвузлик ният қилиш ёки улардан ёвузлик гумон қилиш кабилар кўнгил билан бўлгани учун — буни кўнгил хиёнати дерлар. Тўртинчи — сўз хиёнати: Бунга ғийбат ва ёлғон сўзлаш кабилар кирази. Хиёнатнинг яна кўп хиллари бор. Аммо буларнинг барини баён қилмоқ учун ҳожат йўқдир. Зеро, шоирнинг ўзи шундай дейди:

Муни билгай жамиъи одамизод -
Эмас ҳожат, ки бир-бир айласам ёд.

Хиёнатнинг турли аъзолар воситаси билан содир бўладиганларини кишилар ўзлари яхши биладилар. Шунинг учун уларнинг барчасини зикр қилмоқлик ҳожат эмас. Улар ҳар кимга аёндир.

Хиёнатким эрур пайдо кўнгилдин,
Муни англа, диёнат берма қўлдин.

Кўнгилда пайдо бўладиган хиёнат хиёнатларнинг энг каттасидир. Сен буни англагил. Дининг ҳақи айтаманки, кўнгил хиёнати-ни зинҳор базинҳор қила кўрмагил.

Наким тушса кўнгилга ё кўзингга,
Раво кўрмасанг ул ишни ўзингга,
Раво кўрсанг мусулмонёга ани,
Муни дерлар — хиёнатнинг ёмони.

Кўзинг ё кўнглингда тушган бирор нарсани ўзингга раво кўрмай,
бирор мусулмон бошига тушишини истаб севинсанг, билгилки,
хиёнатнинг улуғи ва ёмони мана шундай бўлади.

Қаю ишга ризо бўлсанг кўнгилда,
Агарчи қилмасанг, бўлдинг ул йўлда,

Қайси бир иш кўнглингда ўтириб, уни маъқул кўрсанг, бу
ишни қилмасанг-да, шу йўлга кирган бўласан. Масалан, хиёнат
қилмоқ кўнглидан келмаса-да, хиёнат аҳлини севсанг, хиёнат
аҳлидан бўлурсан. Шунинг учун кўнгли мусулмонлар куфр аҳлини
севгани учун кофир ўтдилар. Кўп кофирлар мусулмонларни севган
ни учун мусулмон бўлиб ўтдилар.

Эрур исён ризоси - чун, ки исён -
Ризойи куфрдур - куфр, эй мусулмон.

Бировнинг гуноҳига ва куфрига ризо бўлиш гуноҳдир, эй му-
сулмон, гуноҳ! Сен бундайин гуноҳдан мумкин қадар сақлангил.

Мусулмон ўғлини кўрсанг кўзингдек,
Зарарда, нафъда билсанг ўзингдек.

Барча мусулмон болаларини кўзинг нури билиб, зарарда ҳам,
фойдада ҳам, яъни мусулмонларга бало-қазо келганда, қайғур-
санг, роҳат келганда севинсанг,

Қаю қулни мунигдек бўлса ҳоли -
Будур бешак мусулмонлиғ камоли.

билгилки, қай бир банда ана шу юқоридаги айтилган ҳолда
бўлса, мусулмонликнинг камоли ана шудир.

Агар чандики, бўлса шубҳаи кам -
Раво кўрсанг ани ўз нафсингга ҳам.
Раво кўрма мусулмониға зинҳор,
Агар берсанг баногоҳ - айла изҳор.

Агар зиёни кам нарса бошингга тушсаю, ул иш ўзингга ёқмаса,
мусулмон биродарингга ҳам уни раво кўрма. Агар бундайин нарсан-
нинг, гарчи зиёни кам бўлса ҳам, бир мусулмонга келажагини
билсанг, дарҳол буни унга билдир.

Хусусан, бермагил тақволи эрга,
Мағилон сочмағил райҳонли ерга.

Хусусан, бундайин ишни тақволи ва сўфий кишига раво кўрма-
гил. Ахир, киши райҳонли ерга тикан уруғини сотмаса керак!?

Тақийнинг кўнглидир дорус сиёнат,
Сиёнат хонага қилма хиёнат.

Чунки тақволи кишиларнинг кўкраги ҳаромлардан сақлан-
моқлик уйдир. Сен бу уйга хиёнат қилма. Ва бу уйларнинг

эгалари — тақво аҳлига ёвуз ниятда бўлма. Ҳамниша улар учун қайғуда бўл.

Агар топилса неъмат - олдиға соч,
Вале бўлмаса - оғзинг узр учун оч.

Мусулмон биродарлар уйингга келса, бор неъматингни улар олдиға қўй. Гар неъм атинг бўлмаса, уларга узрлар айгиб, очик юз билан тургил.

Агар минг халта берсанг - хилги қўй зар,
Санга андин нечук суд, эй биродар?!

Агар эҳсон қилиб бировга минг халта тилла берсанг-у, у халталар ичидаги олтинга ҳаром аралашган бўлса, сенга бундан савоб ёки фойда йўқдир. “Хилг” — аралаш, омухта дегани.

Агар берсанг ариғдин қатраи об,
Эрур чандон савоб, эй гавҳари ноб.

Мусулмон биродарингга ариқдан сув олиб ичирсанг, савобдир — юз халта ҳаром олтинингдан яхшидир.

Кишига берса ким - моли ҳароми,
Умид этса савоб ул марди сми -

Бировга ҳаром мол садақа бериб, савоб умид қилган омийдир. Шаксиз, ўзига золимдир.

Бўлур кофир умид этган ул инсон,
Билиб - олиб дуо қилгон ҳам ул он!

Ўша садақани бериб, савоб умид қилган киши ҳам, унинг ҳаромлигини билиб, дуо қилиб олгувчи кимса ҳам кофир бўлурлар.

Хиёнатнинг бари ҳам бўлди мавсуф,
Билиб - қилмаса ҳар ким амри маъруф,
В-агар наҳй этмаса мункир ишини -
Хиёнатлик дегил андоғ кишини.

Хиёнатнинг яна бир тури ҳам маълум бўлсин. Уни баён қилайлик. Агар киши олим бўла туриб, бандаларни эзгу йўлга буюрмаса, ёмон йўллардан қайтармаса, бундаин олимни хиёнат аҳлидан бил. Бундан улуғ хиёнат бўлмас.

Биров йўл билмайин юзланса чўлга,
Билиб - гар солмасанг сан яхши йўлга,

Биров адашиб, чўлга кириб қолса, сен эсанг, кўра туриб уни яхши йўлга солмасанг, унда:

Қаю инсоф эрур, қаю диёнат -
Эрур андоғ улуғ бухлу хиёнат!?

Бу қандаин инсофу қандаин диёнатдир? Ахир, мусулмон биродарлар бир-бирларига тўғри йўл ўргатадилар. Чунки уларнинг

дини шуни тақозо қилади. Шундай экан, бундан ортиқ ичи қоралик ва хиёнат бўлмас.

Агар олдингда тифле бўлса ногоҳ,
Ёнар ўтга тушарин билсанг огоҳ,

Агар қаршингда бир гўдак кўриниб, унинг ёниб турган ўтга тушиб кетишини билиб турсанг,

Узатмас бўлсанг анга дасти алтоғ -
Нечук бўлгай мусулмонлиғда инсоф?!

ва бу болага раҳму шафқат қўлингни чўзмасанг, сендайин киши дин биродари эмасдир. Шунга ўхшаб, бир нодон киши билмайин ҳаром ишларга қадам қўя бошласая, сен кўра-била туриб, унинг йўли бузуқ йўл эканидан хабар бермасани, бу қилганинг улуғ хиёнат бўлади.

Жамиъи бандаи мўъмин саросар
Эрурмиз бир-биримизга биродар.

Ҳолбуки, барча мусулмонлар бир-бирларига биродардирлар. Биродар эканлар, демак, бир-бирларига шафқат қилмоқлари лозим. Олимлар очиқ кўнгил билан билганларини билмаганларга сарф қилсалар, бойлар мискинларга жўмардлик билан садақа бериб турсалар, шафқат дегани шу бўлади.

Биров чиқса тариқи охиратдин,
Ўурса юз мақоми мағфиратдин,
Агар кўрсатмаса йўл кўрган инсон,
Бахиллик мундин ўтмас, эй мусулмон.

Бир нодон кимса йўл билмайин, охират йўлидан чиқиб, бузуқ йўлга юрса, тавба қилишни билмай юрган бўлса-ю, олим киши буни кўра-била туриб, тўғри йўл кўрсатмаса, бахиллик ва хиёнат бу олимнинг устиладир.

Сан айғон сўнгра туз бўлмаса ҳоли -
Ўзининг бўйнига бўлгай ваболи.

Сен олим экансан, бояги нодонга йўл кўрсатганингдан сўнг, тўғри йўлга кирмаса, гуноҳ сенда эмас, балки ул нодоннинг бўйнида қолур. Бундайин ҳукм “Ёсин”нинг 17-оятда мастур

Очибдурсан биродарликни бобин,
Топибсан амри маъруфни савобин,

Биродарингга биродарлик эшигини очган экансан, демак амри маъруф савобини топишга ҳам йўл туг.

Агар келмаса қўлдин ё тилингни -
Ёмон кўр ул ишин жону дилингни.

Ёмон ишни қилган кимсани ул бузуқ ишидан қул билан қай-тармасанг, зеро, қул билан қайтариш қози ва муфтийлар ишидир, тилинг билан тўғри йўлни кўрсатгил. Адашганларни сўз билан йўлга солиш олимларнинг ишидир. Агар олим бўлмасанг ҳам, зинҳор ул ёмон ишни жону дилинг билан ёмон кўриб — шу мажлисда ҳозир эсанг, ундан чиққин.

ЧИН ЭРНИНГ НИШОНИ

Кел, эй инсон, агар бўлсанг чин эрдек,
Оғирлик пеша қил дунёда ердек.

Эй инсон, ҳақиқатан Аллоҳ йўлида юргувчи чин эр бўлай де-санг, дунёда оғир бўл, турли-туман оғирликларни ердек кўтарув-чи бўл.

Агар тепса сани ҳар қайси мавжуд,
Зиён этма - тақи еткур анга суд.

Эй ўзини чин эр билган инсон, сени ер юзида бор жонворлар оёқ остига олиб тепкиласалар-да, уларга зиён етказма, яхшилик қил. Ер каби бўл. Ер устида юргувчилар ер унинг устига ҳар турли ҳаром нарсалар ташласалар ҳам, ер уларга зиён-заҳмат етказмай-ин, турли-туман неъматлар ўстириб берур.

Юракинг қилсалар оҳан ила чок,
Чиқор олдиға турлук неъматин пок.

Халойиқ юрагингни темир билан кесиб, турли жафолар қилса-лар ҳам, гина сақлама. Аксинча, уларнинг олдиға турли неъматлар кўйиб иззатла.

Агарчи олама сендин тегар нафъ,
Ўзунгдин қилма туфроғ отини рафъ.

Эй инсон, сен буткул дунё халқига манфаатли иш қилиб, фой-далар келтирсанг-да, такаббурлик қилма. Ўзингдан тупроқ исми-ни ва фақирликни кўтарма.

Отанг ердур. санам ердек қилиқ қил,
Ямонлиғ айлаганга яхшилик қил.

Сенинг отанг Одам алайҳиссаломдир. У ердан яратилгандир. Де-мак, аслинг — отанг ердир. Шунинг учун ердек яхши хулқли бўл. Сенга ёмонлик қилсалар, сен яхшилик қил.

Киши тош урса боша, эй хўжаста,
Кулуб боқғил юзи а мисли писта.

Эй муборак инсон, агар биров жаҳл билан бошингга тош билан урса, унинг юзига кулиб қарагил. Пистани тош билан урганлари-

да, ёрилиб кулиб, ичидаги мағизни беради. Сен ҳам шу пистадек бўл. Сени урсалар-да, яхши бўл.

Бу синдурмоқда дилтанг бўлма зинҳор,
Умид улдурки - хуш кўргай Харидор.

Бошингни уриб синдиришларига сира кўнглингни бўзиб эзилма. Чунки сенинг шунчалар сабрли эканингни бандаларнинг харидори Аллоҳ хуш кўриб, Ўзига лойиқ топар. Бу хусусда сўз “Тавба” сурасининг 111-оятида борар.

Оёқ остида қолдим деб, дема вой.

Бўлур Чин коса - кўп тепку еса лой.

Сен бу қадар хўрликда қолдим, деб “вой-вой” лама. Чин косаси кўп тепкиланган лойдан ясалур. Шунинг учун бу коса баҳоли бўлур. Сени ҳам кўп хўрласалар, Холик олдида азиз бўлурсан.

Агар душманга дўстлук қилсанг изҳор,
Бошинг ёрғон кишиларни десанг - ёр.

Душманлик қилувчиларга дўстлик қил. Бошинг ёрганларни дўст бил. Асло гина сақлама.

Ризо мулкида тамкин айлаган нос -

Жафо олмоси тилса - қаттиғ олмос.

Аллоҳнинг ризолик мулкидан ўрин олмоқни истаган кимсаларга на қадар балолар келса-да, одамларга қаттиқ сўз айтмаслар. Балки очиқ юз билан турли неъматларни келтирурлар.

Демас осийб - ани халқ урса осиб,

Ва меҳнат жиболи ётса босиб.

Аллоҳнинг бир сабрли бандасини халойиқ осиб қўйиб урсалар ёки бу бандани бало-қазо тоғи босиб ётса-да, мен балою қазолар остида қолдим, демас. Ҳамиша ризо бўлиб, осиб урганларга инъом-эҳсонлар қилур. Гина сақламас. “Осийб” бало-қазо маъносида.

Жаҳолат аҳли қилмас гина таркин,

Қачон дар кин бўлур - гар қилса даркин.

Гина қилишни жаҳолат аҳли сира тўхтатмаслар. Сен Аллоҳнинг ризосини олмоқни истасанг, гина қилма. Байтнинг ҳулласи каломи, гиначилар Аллоҳ таоло ризолигига етишмаслар демоққа олиб келади. Зеро, саховатсиз кишига қайси даргоҳ эниги очиқ бўлади?!

Агар рози еса минг зарбаи яд -

Дуони ҳаргиз анга қилмагай бад.

Агар розилик мақомида турган кишини минг карра муштласалар-да ва бу муштлардан заҳматлар чекса-да, ул калтак сўвчи

ургувчиларни ёмон дуо қилмас. Дуо қилса ҳам — урганларга фойдали дуо қилур.

Зарарга рози бўлмас ҳаргиз акмал -
Ҳидоят бирла тавфиқин тилар бал.

Комил банда — унга зарар етказган кишиларга ёмонлик тилашга рози бўлмас. Аксинча. уларга тавфиқ ва ҳидоят тилаб дуо қилар.

Сўнар кийн гардидин ҳолат жамоли,
Кўтар гардин - керак гар дин камоли!

Эй азиз инсон, билгилки, илми ҳолдан бўлган мартаба эгаси гина гардидан тозадир. Шундай экан, гина тўзонини кўнглингдан қоқиб чиқар. Динда комил бўлмоқни тиласанг, гина қилма.

УҲУД ТОҒИНДА ҲАЗРАТ ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ МУБОРАК ТИШЛАРИ ШАҲИД БЎЛҒОНИ

Уҳуд тоғида Пайғамбар тишини -
Шаҳид этти яна етмиш кишини.

Уҳуд тоғида бўлган жангда Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг тишини кофирлар тош отиб синдирдилар. Яна ул жангда етмиш саҳоба шаҳид бўлдилар. Ҳамза билан Аббос ҳазратлари шу жангда шаҳид бўлдилар.

Ажаб кун тушти мўъминлар бошига,
Умар келди Паямбарнинг қошига.

Уҳуд жангида мўъминларга жуда оғир бўлди. Жангда кофирлар кўп эди. Ҳазрати Умар аскарбоши эди. Али ҳазратлари у ерда йўқ эди. Умар кофирларга ғолиб бўла олмай, Пайғамбаримиз (с.а.в.) ёнига келиб:

Деди йиғлаб: «Аё султони аброр,
Дуо қилгил - қирилсин барча куффор!»

Йиғлаб дедики: “Эй Расулulloҳ, бу кофирларга дуо қилгилки, бир йўла бари қирилсин”.

Ва лекин қилмади ул дуои бад -
Ҳидоятга дуо қилди Муҳаммад.

Муҳаммад алайҳиссалом ёмон дуо қилмади. Балки ул кофирларни тўғри йўлга солмоқ дуосини қилди. Аллоҳдан бу кофирларга ислом йўлини рўзий қилишини сўради.

Ўшал рўзики анбуҳ эрди куффор,
Абу Суфёну Халид эрди солор.

Уҳуд урушида кофирлар кўп бўлиб, лашкарбошилари Абу Суфён билан Холид эди. Бу иккиси ўша вақтда кофир эдилар. “Анбуҳ” кўп маъносида.

Ижобат бўлди Пайғамбар дуоси -
Мусулмон бўлдилар ҳар иккалоси.

Муҳаммад (с.а.в.) ҳидоят дуосини қилгач, филҳол дуо ижобат бўлди. Холид билан Абу Суфён мусулмон бўлдилар.

Ул икки эр билан кўп аҳли тугён -

Уҳуд кофирлари бўлди мусулмон.

Холид ва Абу Суфён билан бирга Уҳуд жангининг кофирларидан кўпчилиги бирин-бирин келиб, мусулмон бўлдилар.

Чун Холид олди динни шаҳидин баҳр,
Мусулмон бўлдилар илкида минг шаҳр.

Холид ҳазратлари ислом болидан тотиб баҳра олгач, унинг қўл остида мингта шаҳар халқи мусулмон бўлди. Яъни диёри Мағрибнинг барчаси мусулмон бўлдилар — Холиднинг қўлида ислом топдилар.

Ироқ ила Дамашқ, ҳам Хўтан, Шом
Абу Суфён қўлидин тобти ислом.

Ироқ билан Дамашқ ва Шом тарафидаги ўлкалар Абу Суфён қўлида ислом топдилар.

Муҳаммад олди илму хулқи хушдин -
Муяссар этмади олтин-кумушдин.

Муҳаммад алайҳиссалом илм ва яхши хулқлар олди, бироқ олтин-кумуш олмади. Зеро, молга майли бўлса эди, кофирларни ёмон дуо билан ҳалок қилиб, молларини олур эди. Аммо Пайғамбар (с.а.в.) кофирларнинг исломга кирмакликларини дуо қилиб, ўзларини ва барча молларини қолдириб, икки дунё саломатлигини ҳосил қилди.

Агар сан марди соҳиб - ҳимматлисан,
Расулуллоҳни хос умматисан.

Сен соҳибҳиммат киши эрсанг ва Пайғамбарнинг хос умматидан бўлсанг, унда —

Тутарсан жон ила феъли Набийни -
Қиларсан ҳар маҳалда пайравини.

жону дилинг билан Пайғамбар (с.а.в.) нинг феълени тутарсан, асло унинг тутган йўлидан чиқмассан, унинг қилган ишлари ва йўлларида бирга бўлгайсан.

ҲИКОЯТИ ХОЖА БАҲОУДДИН

Баҳоулҳақ вад дин тоба масовоҳ,
Авонега йўлуқтилар баногоҳ.

Хўжа Баҳоуддин ҳазратлари, Аллоҳ унинг қабрини то қиёмат хушлаган бўлсин, бир куни бир золимга йўлиқиб, унинг билан сўзга кирдилар. “Авон” — аслида кўмакчи дегани, аммо бу ерда золим маъносида олинди. (Баҳоуддиннинг ҳақиқий исми Муҳаммад эди. Отасининг исми Маҳдий. Саййидзода эди. Бухоролик. Каъбатуллоҳга икки марта яёв бориб тавоф қилди. Кўп кароматлари зоҳир бўлгани учун Баҳоуддин қўйдилар).

Авон бир сўз деди, ул мард бир сўз,
Авон қўйди ёмонлиғ кўйиға юз.

Авон — бир сўз, хўжа — бир сўз, дея орада тортишув пайдо бўлди. Ҳар иккиси ўз сўзида маҳкам турди. Аммо авон хўжанинг ҳақ сўзини ёмонлик кўйиға солди, яъни унинг сўзини бекорчи, деди.

Юзига солди қамчин марди ҳоли,
Қизил қон бўлди сунбулдек соқоли.

Авон аччиқланиб, Баҳоуддин ҳазратларининг юзига қамчи билан урди. Хўжанинг юзи ёрилиб, қон оқди. Сунбулдек қора соқоли қизил қонга бўялди. “Сунбул” бир ўтнинг исмидир. қизларнинг соч толими кабидир. Ошиқлар маъшукларининг соч толимларини унга ўхшатадилар.

Хўжа қонли соқолини қўлига олиб, ул авонга яхши дуо қилиб: “Эй Худо, бу золимни яхши йўлга солгил” — деди.

Ғазаб қилма анга - қилғил иноят,
Муҳимми ухравийсин қил кифоят».

Хўжа дуода давом этиб: “Ё Рабб, бу авон — бандангга ёрдам айлагил. Дунёву охират муродларини бергил.” — деди.

Бу сўзни эшитиб ул марди бебоқ
Уриб наъра, яқосин айлади чок.

Ул нопок авон хўжа Баҳоуддиннинг дуосини англади. Шу он наъра билан ёқасини йиртиб, ҳушидан кетди.

Юзини ерга суртиб нола қилди,
Кўзини ёшини чун жола қилди.

Ул авом яна ўзига келгач, хўжанинг оёғига йиқилиб, юзини суртиб, йиғлаб, кўзларидан гавҳарлек ёшларини қиров каби тўқди. “Жола” — шабнам маъносида.

Олиб ҳиммат асосин - кирди йўлга,
Қўлин топшурди ул ҳимматли қулға.

Ул авон ҳиммат таёғини қўлга олиб, тариқат йўлига кирди.
Ҳиммат эгаси Баҳоуддинга қўлини топширди, уни ўзига муршид қилди.

Худо ул бандаға қилди иноят,
Неча кун ўтмайин тобти валоят.

Худойи таоло ул авон бандага ёрдам берди. Шу туфайли орадан кўп вақт ўтмайин, авлиёлик мақомини топди, яъни валиййуллоҳлардан бўлди. (Айтишларича, бу авоннинг исми имоми Сибғатуллоҳ эди. Ҳазрати Баҳоуддиннинг катта халифаларидан бўлган).

Ана хулқу, ана ҳилму, ана ҳол,
Ана давлат, ана нусрату иқбол.

Эй инсон, кўрдингми, хулқ, юмшоқлик ва илми ҳол аҳлининг ҳоли қандай бўлар экан? Кўриб англаган бўлсанг, давлат ва саодат эгалари шундайдирлар. Улар ҳамиша ёвузликка эзгуликни қарши кўярлар.

Ана ҳиммат, ана хулқу. ана кор,
Ана табиъиййати - Султони аброр.

Ҳиммат аҳлининг ҳоли шудир. Яхши хулқ эгаларининг ҳоли ушбудир. Эзгуларнинг подшоҳи Пайғамбаримизнинг йўлига эргашувчиларнинг ҳоли - шу.

Ёмонларни ишидур гина тутмоқ,
Мусулмонлиғ - ёмонлиғни унутмоқ.

Гина тутмоқ ёмон қуллар ёмонининг ишидир. Мусулмонлик ёмонликни қўйиб, доим яхшилик қилишдир.

Ўзини нафсини ким айлаган қул -
Қилур неча жафо кўрса - таҳаммул.

Ўзини ўзи кам кўрувчи қул, албатта, нафсини ҳам кам ва тубан қилади. Бундай қул - кишилардан ҳар қандай ёмонлик кўрсада, кўтарар. Аллоҳ таолонинг ризолигини истар. Ер каби оғир бўлар.

Ва лекин бу таҳаммул айлаган нос
Ҳамиййатда керак - чун қаттиқ олмос.

Аммо мазкур қул каби халойиқ жафоларини кўтаргувчи кишилар Аллоҳ таолога яқинлик истамакларидан олмосдек қаттиқ бўлишлари керак.

Ҳамиййат бобидин ўткармагай мард,
Агар чандики - ул иш бўлса бир гард.

Жаҳд бобини ўтказма, эй мард. Зеро, жаҳд Аллоҳ таоло ризолиги учун кишилар жафосини ўз устига олишга рағбат қилар. Шу-

нинг учун оз амал бўлса-да, жаҳд қилиб — ул амални қилмоққа жаҳд қил.

Ҳамиййат қайсидур - билсанг батаъин,
Назар айла «Китоби мужтаҳидийн».

Ҳамиййат, ор-номуснинг таърифини билмоқ истасанг, мужтаҳидларнинг китобларига қарагил. Бундай китоблар кўпдир.

ЭШОНИ СЎФИЙ ЁРОНЛАРИГА ВАРОЪ ҚИЛҒОНЛАРИ

Бу китоб нозими, яъни Сўфий Оллоёр муридлар тарбия қилур эди. Аввало, уларга тавба оятини талқин қилар, яъни ўргатар эди. Тавба ояти ушбудир: “Йаа аййухал лазийна аамануу, туубуу илаллоҳи тавбатан насууҳаа”, яъни “Эй мўъминлар, Аллоҳга холис тавба қилинглр...”

Оятни уч марта талқин қилгач, муридлар ҳаққиға очиклик билан дуо қилар эди. Бундан сўнг зикрни ўргатиб, итво қилар эди. Сўнгра зикри сабъани ўргатарди. Мана шу йўсинда муридларни тарбия қилар эди. Бир куни муридлар ўзаро келишиб: “Шайхимиз Оллоёр бизларни тарбия қилиш учун қариб қолди. ҳолимиз кундан-кун забун бўлмоқда” — дедилар. Алқисса, бу сўз хабари Оллоёрға етиб борди. Бир куни шайх муридларини чақириб: “Эй ёронлар, сизларда таваккул борми?” деди. “Бор” — дедилар. Шунда Оллоёр уйдан бир қизиқ темирни олиб чиқди. “Агар сизларда таваккул томм бўлса, бу қизиған темирни босинг” — деди. Муридлар : “Эй валийнеъмат, аносири арбаъа бизларга алоҳида дўст эмасдир” — дедилар. Тўсатдан Оллоёр муборак оёғи билан темир устига турди-да: “Эй ёронлар, ҳақиқати таваккул ушбудир. Аносирнинг Соҳиби кўнгилда бўлса, ул на қилур?” — деди. Шундан сўнг муридларига бу байтларни айтиб, мажлисидан қувди.

Биродарларки, бизга қилдингиз аҳд -

Олурмиз, деб муҳаббат жомидин шаҳд.

Эй биродарлар, аввал бизлар билан аҳдлашдингизки, бизлардан бироз муҳаббат шарбатидан жом олурмиз, деб.

Топилмас бандада сиз истаган ҳол,

Очилмас осийдин сиз айғон ашкол.

Эй муридлар, сизлар сўзлаган ҳоллар биз фақир Оллоёрдан топилмас. Яна сизлар сўрайдиган мушкил масалаларни ҳам очиб бера олмасмиз.

Талаб қилманг бу ноқисдин каромот,

Кашуфоту мақомоту аломот.

Эй муридлар, бу ноқис бар бандадан каромат исгамангиз, кашуфоту бор. мақомотларни ҳам биздан тиламанг.

Била олмам ниҳони тарбиятдин,
Олиб эрдим илиг - нафсониятдин.

Эй биродарлар, унинг ҳаддини сўрамангиз. Зероки, мен тарбия чекини ва қандай эканини билмасман. Ул тарбият ила гумонимга қарамангиз. Чунки, аввало, нафсим учун қўл олиб эрдим. Аллоҳ учун эмас. Бу байтда ҳам Оллоёв ўзини камситишда давом этган.

Пушаймонман илиг олғонларима,
Тамаъ нониға қўл солғонларима.

Мен, аввало, муридлар олганимга пушаймонман. Сўнгра тамаъ нониға қўл урганимдан ўкинчдаман. Оқибат сизларнинг умрингизни зое қилиб турибман.

Боринг эмди, ёронлар, ҳар қаёна,
Юринглар - бир мукамал эр томона.

Эй ёронлар, ҳар тарафларга борингиз. Биздан сизларга рухсат. Бир шайхнинг хизматиға борингизки, таянса бўладиган мукамал бир эр бўлсин. Зероки, қўл берганингиз — пири комил бўлса, биздек фойдасиз бўлмас. Чунки:

Қуруқ қўл олганимдиндур изоман,
Азизин истангиз, сиздин ризоман.

Ўзим қуруқ-номуносиб бўла туриб, қўл олганим учун озорландим, чунки менинг илми ҳолда маҳоратим йўқдир. Биргина журъатим туфайли муридлар қўлини олган эдим. Азизроқ, комилроқ пирни истасангиз - сиздан мен розиман. Мен шундайин исмлар билан ғурур ҳосил қилиб, талаб бозоридан кечикиб қолдим.

Мани деб қолмангиз ўз корингиздин,
Уётлиғман сизинг рухсорингиздин.

Мен фақирни кутиб, юз хотиримни қилиб ўтирманглар. Ишларингиз билан бўлингизлар. Мен сизларга рухсат бердим. Бошқа шайхнинг мажлисиға бориб, фойда олинглар. Чунки мен комили мукамал эмасман. Ўша замонларда сизларга берган тарбиям ҳақида айтган сўзларингиздан уятдаман.

Боҳал айланг келиб-кетганингизга,
Елиб-югуриб умид этганингизга.

Эй ёронлар, биздан сизга рухсат, аммо ўтган вақт ичида бизни ҳурматлаб, руҳ озиғи истаган эдингиз, биздан топилмади. Энди узр қилинглarki, биздан истаган юмушингиз чиқмади. Шунинг учун биз уятли бўлдик.

Кечурмас бўлсангиз сиз мандин, эй қавм,
Мани ҳолимга мушқилдур сабоҳ явм.

Эй муридларим, қаълим, бутун мендан маънаб юрган, мушқилдурни бўйнимдан соқит қилмасангиз, менинг ишим мушқилдур. Чунки сизларнинг кечиримларингизни ҳар тонгу кун кутиб, доғда юрарман.

Тониб мандин - тониб авруъ кишини -
Тутунг маҳкам ани қутлуғ ишини.

Эй муридлар қавми, мендан озоду халос топиб кетгач, парҳезкорроқ кишини ихтиёр қилинглар. Уни таниб топгач, маҳкам ушлангиз. Амрига хилофлик қилмангиз. “Авруъ” сўзи арабча “авраъ”нинг туркийлашгани ёки - “қутлуғ”га қофияланган бўлса керак, маъноси — парҳезкорроқ, Аллоҳдан қўрқувчироқ.

Керак муршид деган - монанди уммон,
Муборақ ботини пур дурри маржон.

Муршид бўлмиш кимса денгиз каби бўлмоғи керак. Бу денгиз ичи инжую маржонларга тўла бўлганидек, муршиднинг қалби ҳам инжулару дурларга тўла бўлади. Яъни илми ҳол ва илми қолда маҳорати тўла бўлади. Шундай муршид қаршисида мурид қилишликда — бизга йўл бўлсин!?

Жаҳолат даштидин ким келса сувсоб,
Анинг зоҳир сувидин бўлса сероб.

Муршид бўлмиш кимса яна шундай бўлмоғи керакки, жаҳолат саҳросидан биров ташна бўлиб келса, у ўша кимсанинг чанқоғини зоҳир илмининг суви билан қондиради. Хуллас, муршиди комилнинг нодон муридларни шакдан чиқармоқ миқдорича илми зоҳирдан хабари бўлади.

Агар бўлса кишиким толиби дур,
Чўмуб ботинга - жайбин айласа пур.

Агар киши дур талабида бўлса, ичкари чўмиб, занбилни тўлдирур. Шунга ўхшаб, муршид бўлмиш кимса кўнгил сари юзланиб, кўнгил косасини кашуфот билан тўлдиргай. “Жайб” — занбил маъносида.

Деманг: «Топилмагай бу нашъалик кас!»
Жаҳон айвони кенгдур - холий эрмас.

Эй муридлар, бундаин киши жаҳон айвонида йўқдир, демангиз. Зеро, жаҳон айвони кенгдир. Шундаин кимсалардан холи эмасдир. Чунки қутбсиз замон — арзимас замондир.

Топилганда мунингдек лужжаи хос -
Қани ихлоси қўп, ҳимматли фаввос!?

Зикр қилингандек муршид топилиб турган ўша пайтда ихлосу ҳиммат дарёсига чўмгувчи муридлар қани?

Чўмуб - олгай илгига дурри мақсуд,
В-агар на - қўл солиб қочмоқ нечуж суд?

Ихлосли мурид аввал бу дарёга чўмиб, қўлига мақсуд инжусини олур. Шундан кейингина ўзини кўрар. 'Ўнки шайхнинг ўзигагина қўл бериб, мажлисида турмай, бебахра қолиб кетмоқдан фойда йўқдир. Шундай экан, мажлисда ўтиришда давом қил. Ундан сўнг етилиб, камолот топарсан.

Агар сиз топсангиз бир яхши шаҳни -
Хабардор айлангиз ман рўсийоҳни.

Эй муридлар, қачонки, яхши бир шохни. яъни шайхи мукамални топсангиз, зинҳор Оллоёр мискинни хабардор қилиб, ул мажлисда ёд олгайсиз.

Қилайман ҳам юзин - кўзум зиёси,
Қадам тупроғини - кўз тўтиёси.

Мен ҳам ул зот юзини кўнглим зиёси қилай. Оёғи босган тупроқни кўзларимга сурма қилиб сурай.

На бўлгай - сиз биродарлар пайидин
Манга ҳам берсалар ваҳдат майидин!?

Сиз биродарлар кегидан менга ҳам, эй биродарлар, ваҳдат шаробидан берсалар, қандай ажойиб — эзгу иш бўларди!? Ул қултум шароб барча гуноҳларимга “Суърул мўъмин шифо” (мўъмин шаробининг қолдиғи шифодир) қабилида шифо бўларди.

ЭШОН СЎФИЙ ФАРЗАНДАРИГА НАСИХАТ ҚИЛҒОНЛАРИ

Айтмишларки, Оллоёрнинг ўғли Муҳаммад Содиқ деган эди. Бухорода туғилиб, йигирма етти ёшида ога юрти Самарқандга кетди. Оллоёр Бухорода қолди. Ён йилдан сўнг Оллоёр Байтуллоҳни зиёрат қилиш учун азм айлаб, бизнинг Булғор юртига дуч келиб. бироз муддат Қозон шаҳрида тўхтади. Ул замонда Булғорнинг бир комил сўфийси бор эди. Исми Идрис Ҳофиз эди. Оллоёрнинг бул билан силсилалари бир экан. Оқибат Сўфий Оллоёр Булғор юртидан Арзирумга борган. У ерди ундан кўплаб кароматлар кўринганидан сўнг, Искандария шаҳрига келди. У ерда дори фанодан бақо уйига кўчди. Ражаб ойининг йигирма тўққизинчи куни эди. Оллоёрнинг ул замонда ёши тўқсонда эди. Узун бўй, қўй кўз, жийрон соқоллик бўлган дейишади. Ўғли Самарқандга кетган вақтида ўелига берган сўзларини баён айлаб дедики:

Таваллом улдур, эй фарзона фарзанд,
Ниғаҳдоринг сани бўлсун Худованд.

Эй муборак болам, сенга дуо ʻим ва васиятга ʻим шулки, сени
дунёда сақлагувчи Худойингга сизин. Байтдаги “тавалло” — дуо ва
васият маъносида, “фарзона” — муборак маъносида келган.

Кўзумни равшани - Содиқ Муҳаммад,
Йироғ бўлсун кўзунгдин дийдаи бад.

Эй кўзимнинг нури — ўғлим Муҳаммад Содиқ, Худойи таоло
сени ёвуз кўзлардан йироқ қилсин.

Эшит ман хастадин бир-неча қавли -
Йигитликка сани еткарса Мавли:

Эй муборак ўғлим, хаста отангдан бироз ўгит сўзлар эшитгин.
Вақги келиб, Аллоҳ сени йигитлик даврига етказса,

Ёмон юрма, ёмон андиша қилма,
Отангдек рўсийоҳлик пеша қилма.

Ёмон йўлга юрмагил, ёмон фикрлар-ла бўлмагил. Отанг синга-
ри қора юзли бўлишни ҳунар қилмагил.

Яратқон Тангрига қилғил таваккул,
Тамаъ қилма кишидин биргина пул.

Эй ўғлим, ҳамиша яратган Тангрига таваккул қил, тамаъгир
бўлиб юрма. Гарчи бир пулчалик бўлса-да, асло тамаъ қилма.

Тамаъ бир парча бўлса - қилмагил рой,
Бўлур бу пардадин - юз парда бежой.

Тамаъ қилган нарсанг бир қуш қаноғича бўлса ҳам, эсинг ке-
тиб — тамаъ қилма. Негаки, шундайин оз тамаъ ҳам юз пардангни
кўтариб, уятсиз бўлурсан.

Юзингдин парда кам-кам тушмасин, бас,
Ҳаёдин ори юзнинг ори бўлмас.

Юзингдан ҳаё пардаси тушмасин. Уялиб туришдан сенинг но-
мусли юзингга хўрлик келмасин, тагин.

Тамаъ бирлан семирган нафси ғаммоз -
Агар оғзин тилар бўлсанг - тилар боз.

Тамаъдан ҳосил бўлган неъмат билан семирган айбли нафсни
тилсанг-да, яна сўрар. Хуллас, нафс асло дунё нарсасидан тўймас.

Ниқоби шарм очилмасдин бурунроғ
Ани берк айла - ҳар ёқдин тақиб боғ.

Уят парданг очилмасдан бурунроқ уни маҳкам қил. Уни ҳар
тарафдан мойла. Чунки мой тамаъ сувини ичкари киргизмас.

Қаноат қил - маломат мулки бўлма,
Отангдек халқ элига кулки бўлма.

Эй болагинам, қаноат қил. Халқ қозонига қараб, маломатларга қолма. Аксинча, мусулмонларга фойда етказувчи бўл. Отанг Оллоёр каби халқ орасида кулгуга қолма.

Паямбарлар фиёлидур қаноат,
Анга вобастадур мажмуъи тоат.

Зероки, қаноат қилмоқ Пайгамбар (с.а.в.) нинг феълидир. Шундай экан, Худойинг на берса, ўшанга қаноат қил. Чунки барча ибодату тоатлар қаноат ичида мужассамдир.

Белингни боғла маҳкам - бўлма мафлуж,
Кўзунг оч карвоне қилдилар кўч.

Худойинг хизматиға белингни маҳкам боғлагил. Умрингни бузуқ ўринларга сарф қилма. Ўзингни шайтон ўйинига бой берма. Кўзингни очиб қара. Яхшию ёмон - барча карвон аҳли кўчдилар. Ҳар қайсиси ёруғ дунёда ҳозирлаган нарсасини олиб кетди. “Мафлуж” — қиморда бой берган маъносида.

Белингни боғла маҳкам бандаликға,
Отангдек қўйма юз шармандаликға.

Ўғлим Муҳаммад Содик, зинҳор белингни бандаликка маҳкам боғлагил. Отанг Оллоёр каби юзингни уяғларга қўймагил.

Шарорат аҳлини пайванди бўлма,
Ҳаво бирла ҳавасни банди бўлма.

Эй фарзанд, сўзимга кулоқ сол. Ёвузлар аҳлига туташмагил. Улар билан бир мажлисда ўтирма. Нафси ҳаволарига эргашиб, тузоқларига тушмагил.

Кичикликдин ибодатга бўйин қўй,
Қиёматни(нг) ўйин қилсанг - ўйин қўй

Эй ўғлим, кичиклик ёшингдан ибодатга бўй бергил. Ибодатни катта бўлгач қилурман, демагил. Қиёматни ўйласанг, албатта, дунё ўйин-кулгисини кўярсан.

Ажаб хушдур йигитликда бўлуб соғ -
Бу кулмакни қўйиб - ғамдин букулмак.

Эй болам, сен йигитлик чоғингда соғ-саломат бўлиб, дунё кулгиларини йўқ қилиб, охират қўрқуви ва қайғусини қилиб, ибодатга белинг буксанг, қандай гўзал иш бўларди-я!?

Шабобе тўкса кўздин - ҳар шаб обе,
Анинг айнин дегил раҳмаги саҳобе.

Йигит кишики — Аллоҳдан қўрқиб ҳар кеча ён тўкса, бундайин йигитнинг кўзини оби раҳматли булук дегил. Чунки йигит кишининг йиғиси — холисан лиллаҳдир.

Риё гардини юқтирма этакка,
Отангдек бўлма тобеъ нафси сакка.

Эй ўғлим, амал этагингга риё тўзонини юқтирма. Амалингни риё билан қилмагил. Яна отанг Оллоёр каби нафс игига эргашувчи бўлмагил.

Тавозуъдин кўтарма юқори бош,
Такаббур қилмагил - чун тухми хашшош.

Тавозуъли бўл. Такаббурлик билан бошингни баланд кўтарма. Кўкнор уруғидан чиққан гулдек бўлмагил. Такаббурликни кўкнор гули билан қиёслаш — бу гулнинг ўта гўзал ва мағрур туриши учундир.

Такаббур хотирингга келса филҳол
Азозил қиссасини ёдингга ол.

Такаббурлик қилган иблис ўзининг Азозил исмидан айрилиб, мальяун номини олди. Бу ҳикоя машҳурдир. Сен ҳам уни билурсан. Шунинг учун такаббурлик хотирингга келган заҳоти Азозил ҳикоясидан ибрат олиб, такаббурликдан сақлангил.

Кўнгилни манзилин қил гўшаи фақр,
Қиёмат зоди қилғил - тўшаи ҳақр.

Фақирлик бурчагини кўнглинг манзили қил. Қиёмат озиғинг ҳам фақирлик бўлсин. Хуллас, фақирлик сенинг сифатинг бўлсин.

Жаҳонни ҳирсидин қилғил ўзинг дур,
Отангдек бўлмағил дунёга мағрур.

Эй ўғлим, дунёга ҳирс қўйма. Ундан йироқ бўл. Отанг Оллоёр каби дунёга алдангувчи бўлма.

Умид этган - кўзимни нури болам,
Отангдек бўлмағил расвои олам.

Эй кўзимнинг нури болам, отанг сингари расвои олам бўлма.

Агар чандики, бўлсанг қўл қанотлиғ,
Худо даргоҳида бўл мискин отлиғ.

Эй ўғлим, қўлу қанотларинг қўп бўлса-да, уларга алданмагил. Балки Аллоҳ даргоҳида мискинликда бўл.

Уруғлиғман дема, тонгла уруғ бор,
Ҳисобу номаву вазну сўруғ бор.

Эй ўғлим, менинг уруғим, наслим бор, деб мақтаниб фахр қилма. Зероки, бу дунёдаги ҳар қандай фахрли нарса ҳам фонийдир. Аммо зарбалару азоблар бу дунё-у дунё бордир. Буларни ҳисобга олиб ҳамиша амал қилиб юргин. “Уруғ” сўзининг аввалгиси — насаб, иккинчиси — зарба маъносиди.

Ўзунгни айла кам - бўлгон сари кўп.

Неча ман — кўб деганлар бўлди манкўб.

Эй болам, яхши бўлганинг сайин, ўзингни кам тута кўр. Ахир, кўриб турибсан-ку, бу дунёда “Мен кўпман” деганларнинг қанчалари юз тубан бўлиб кетдилар. Шунинг учун наслинг ва унинг кўплигига алданма.

Бўлуб хешу таборинг бирла мағрур -

Дема ман зўр - агар дин бўлса манзур.

Эй болам, қариндошларинг кўплигига алданиб,

“Мен зўрман” демагил. Агар сенда эътибор билан атрофга қараш бўлса, зинҳор катта кетмагил.

Бу дунёдин агар ўтсанг қуруқ лаб -

Кўнгилга олма ҳаргиз ёди мансаб.

Эй ўғлим, билки, бу дунёдан ҳар ким иймон билан ўтса, охи-рат уйига боргач, иймонинг дунё мартабасидан устунлигини, улуг-лигини кўради.

Ўтар дунёда ҳар ким бўлса динлик -

Бўлар мансабдин ортиқ - хуша чинлик.

Ажаб офат эрур жоҳу зарофат -

Шарри офатни била кўрма шарофат.

Дунёнинг мартабалари ва кишиларнинг зийраксан” дейишлари бир офатдир. Бу офатнинг зарарларини шарофат деб, юқори кўйиб, алданиб, охира т мартабаларидан қуруқ қолма.

Билиб дунё мақомин гайри маъмур,

Бўлур зийрак ва зийрак отидин дур.

Дунё ўрнининг обод эмаслигини билган кимса, албатта, зийраклигу зийрак исмидан йироқдир.

Кўтарсанг бошқа ортуғ бўлманг - ортуғ.

Бўлур маълум сабоҳ урса малак буқ.

Эй ўғлим Муҳаммад Содиқ, устинга мартабали исмларни кўтариб, “Ман андоғман” дея гақабурлик қилма. Зеро, эрта қиёматда бор-йўғинг Исрофил сурнайини чалганда маълум бўлади. Буқ — сурнай. (Шориҳ “буқ”ни “тўқ” деб ҳам олган).

Худодин ҳар не келса - айлагил сабр,

Отангдек қилмагил ўзунга жабр.

Худонинг амрига қилгил итоат,

Зиёд эт тоатинг соат басаат.

Эй ўғлим, Худонинг амрига итоат қил, соат сайин бўйинсунмоғингни орттириб боргин.

Муҳаббат фўтасини боғла белга -
Отангдек - умрингни ўткарма елга.

Ўғлим, ҳиммат камарини белингга боғла. Отанг каби умрингни елга берма. Балки ибодатда бўлгил.

Ҳавас дунёда қилма муҳтарамлик,
Вале бўл ҳолингга лойиқ - карамлик.

Эй ўғлим, муҳтарамли бўл, аммо дунёга майл қилма. Доим жўмардлик қилгил. Аммо саховатни ҳам ҳолингга қараб қил, ортиқ бўлмасин.

Агар уч кунда топсанг парчаи нон -
Ема ёлғуз ани, ярмин қил эҳсон.

Болам, агар сен уч кунда бир бурда нон топсанг-да, уни ёлғиз ўзинг ема, ярмини мискинларга бер.

Кетарни билса ҳар ким жойи тангга -
Емас танга ғамин бу нафси лангга.

Эй фарзанд. охират қайғусида юрган ҳар кимса — ақча билан иши бўлмас. Киши танга ғамини еб, бу чўлоқ нафси хизматида бўлмас.

Жаҳон меҳрин кўнгилдин айла зойил,
Отангдек бўлмагил дунёга мойил.

Эй Муҳаммад Содиқ, кўнглингдан дунё муҳаббатини чиқариб ташла. Отанг Оллоёв сингари дунёга ҳавас қилиб юрма.

Ишингни айлагил кун-кундин ақво,
Худони суйганидур аҳли тақво.

Эй ўғлим, ишингни кун сайин кучлироқ қил. Чунки, тақво аҳли Аллоҳнинг сулокли кимсаларидирлар.

Агар тақво ишин қилсанг боихлос -
Дегай, шояд, сани Ҳақ - бандаи хос.

Эй болам, агар сен тақволик ишини ихлос билан қилсанг, шояд, Аллоҳ сени хос бандам деса.

Агар бўлсун десанг жону дилинг жамъ,
Вараёйин бўлиб илм ойин эт шамъ.

Эй ўғлим, жону дилинг таскин топишини истасанг, Художўйлик сифатлари билан мавсуф бўлиб, ўзингга илм ойини шамъ қилиб ол. Яъни Худо йўлида тоату ибодатда бўлиб, илмли бўлгил.

Агар илму амал бир бўлса ранги -
Ҳар ойина кетар ойина занги.

Ўғлим, агар кишининг илми билан амали бир турли бўлса, у кишининг кўнглида қоралик қолмас.

Агар тобсанг Худо даргоҳида қурб -
Муҳаббат косасидин берсалар шурб.
Саҳарлар қўп кутар дастинг дуоға -
Тила мунглуғ ато бирла аноға.

Эй ўғлим, агар сен Аллоҳнинг даргоҳидан яқинлик топиб, сўнгра сенга муҳаббат шаробидан беришгач — сен бундайин мартабаларга эришсанг, саҳарларда туриб, дуо қилиб, мунгли ота-снанига Аллоҳдан раҳмат тилагин.

СЎЗНИ КЎТОҲ ҚИЛИБ, КИТОБНИ ХАТМ ҚИЛМОҚЛАРИ

Кел, Оллоёр, сўз кўтоҳ қилғил,
Белингни боғла - азми роҳ қилғил.

Кел, эй Оллоёр, энди сўзингни қисқа қил-да, белингни боғлаб, Аллоҳ таоло йўлига бормоқ қасдида бўл.

Қора сангдур сани аслинг - қорасанг,
Берибдурсан риё қони бирла ранг.

Оллоёр, сен ўзингга ибрат кўзи билан қарасанг, шунда биласанки, аслинг бир қора тошдир Яна қилган амалларингга қарасанг, бу тошни риё қони билан қоришган топасан. Яъни амалларингни риё билан қилгансан, демакдир

Ўлум тўфони бу сирни қилиб фош,
Дегай ич бўлмаса - суд айламас тош.

Ўлим тўфони бу сирни фош қилди. Агар сенинг қалбинг пок бўлмаса, кўриниб турувчи аъзоларингни тузатишдан фойда йўқдир.

Қариб жисминг - қариб бўлди ҳавасга,
Нечук шармандалиқ сан тусли касга.

Қаргайганда Худодан кўрқмай, нафс кетидан юришинг уят эмасми, Оллоёр?!

Оқарди соч - надомат ашқини соч,
Ёқанг ушлаб - даҳани маъзурат оч.

Эй Оллоёр, соч-соқолинг оқарди. Энди ўкинчлар билан йиғлаб, кўз ёшингни соч. Ёқангни ушлаб, гуноҳларингдан афсус-надоматлар қилиб, узр учун оғзингни оч.

Ёлинг оқи асар қилмадч хола -
Уёла кўр боқиб ҳар дам уёла

Эй Оллоёр, соч-соқолинг оқлиги Аллоҳдан кўрқишингдан белги бермади. Бас қил, энди соқолинг оқидан уял, ҳаргиз уят.

Ҳавас бирла тузук иш қилмадинг ҳеч,
Бўлубдур кеч - ҳавас бозоридин кеч.

Эй Оллоёр, нафси ҳавойинг билан бўлиб, тузук амаллар қила олмадинг. Энди умринг ўтиб, кеч бўлмоқда. Ҳали ҳам бўлса, нафсинг тилакларидан кеч, ундан безгил.

Санга айди ўшал марди куҳан сол:
«Агар «қол» аҳлида топилмаса «ҳол».
Амалким айлагай ўз «қол»и бирлан,
Қолур иззату ҳурмат оли бирлан.

Эй Оллоёр, бир эслагил, сенга ўша қария, яъни шайх Ҳабибуллоҳ айтган сўзни. Агар илми қол аҳлида илми ҳол бўлмаса, унда зоҳир аҳли — ўзининг илми қоли билан амал қилган кимсалар кишиларнинг иззати ва ҳурматига алданиб, талаб бозоридан қоладилар. Чунки уламои зоҳирнинг ҳоли ўшандай бўлади.

Бўлур ортуқ ҳавас бирлан ҳавоси,
Эрур «ҳол» ушбу иллатнинг давоси».

Ўша ҳол илми билан амал қилгувчи кимса кишиларнинг иззати ва ҳурматига алданиб, кўнглига такаббурлик ўрнашиб, ҳавас билан нафси ҳавоси ортиб борар. Эй азиз фарзандим, англагилки, илми ҳол деб аталмиш нарса ушбу айтилган заҳматларнинг давосидир. Жумладан, илми ҳоли бўлмаган олим шайтон васвасасидан халос бўла олмас. Гарчи Художўйлик бобида нақадар қатъий бўлсада, шайтон васвасасини файтара олмас.

Қалам қилдинг қаро - кўнгилни қил оқ,
Ўшал эрнинг сўзин ҳалқа қилиб тоқ.

Эй Оллоёр, қалам қўлингга олдинг. Аммо қалам тутмоқнинг ўзи охират ҳозирлигини кўриш эмасдир. Балки ёзар қаламинг билан амал қилиб — қора кўнглингни оқ қил. Сенга юқорида зикр бўлган оқсоқол шайхнинг сўзини қулоғингга ҳалқа қилиб тақ. Зе-роки, насиҳат қилмоқ — енгил, қабул қилмоқ мушқилдир.

Қаро қон йиғладим, тутгим қаламни,
Туну кун эшитиб - андин аламни.
Ўзунг қилмай ҳавас бозорини тай -
Кишига сўзламак то чанди, то қай?!

Сен ўзинг ибодатни ҳавасга чулғамагунингча, бировнинг ҳисобу кайфиятидан сўз очма.

Агар бўлса кўнгилнинг ихтиёри -
На бўлмай қолса мандин ёдгори!?

Эй Оллоёр, улуғлар ва ёронлар ўз ҳолимга қўймай, илтимос қилдиларки, мendan китоб ёдгор бўлсин. Унинг исми “Маслакул муттақийн” бўлсин, дедилар.

Битибман форси тилда бир китоби,
Тамом анда масоилнинг жавоби.

Эй Оллоёр, ул улғларнинг сўзлари бўйича форсий китоб ёзибсан. Ушбу “Саботул ожизийн” китоби ва яна унга “Маслакул муттақийн” деб ном қўйибсан. Ул китобда масоили диниянинг жавобини ёзибсан.

Ҳама фатвову тақвонинг баёни -

Ўн икки мингдин ортуқ байти они.

Эй Оллоёр, “Маслакул муттақийн” китобида барча аҳли фатво ва тақволарнинг жавобларини ёзибсан. Энди “Саботул ожизийн” да ундан ортиқ узун сўз айтишга ҳожат йўқ. Чунки “Маслак”да ўн икки мингдан ортиқ байтда масоили фикҳни ёздинг. Керак бўлса унга, қараб боқ.

Дединг «Шайъин қолийл» ни турки тилдин -

Кеч эмди, албатта, бу қолу қилдин.

Эй Оллоёр, туркий ёронлар тилаги бўйича бироз масоили тасаввуфу тавҳидни “Маслакул муттақийн”дан сликб, “Саботул ожизийн” ичида ёздинг. Энди ваъданга себит қолиб, қолу қийлдан кечтил. Зероки, барча ривоятларни ёзмоқ сенга мақолдир.

Агарчи яхши сўз қанду шакардур,

Хатосидин вале - хавфу хатардур.

Эй Оллоёр, гарчи яхши сўз шакар каби ширин бўлса-да, хато қилмоқдан кўркув бордир. Кутилмаганда бузуқ ривоятлар ёзиб, зиндиқ балосига тушиб қолмагайсан.

Хатоси бўлмағай айфон сўзунгни -

Тазарруъ хокиға сурғил юзунгни.

Эй Оллоёр, ёзганинг “Саботул ожизийн” китобининг хатоси бўлса-да, Аллоҳдан афв сўраб, зорилик қилмайсан. Негаки, бандаларнинг иши доим зорилик қилишдир

Худоға зори қилғил эртаю шом,

Ишингни пухта қилғил - қолмағай хом.

Эй Оллоёр, Худойи таолога эртаю кеч зорилик қил. Яна амал ишингни пишиқ қил, хом қолдирма. Риё ҳамда кибру ҳасадни ва нимаики ахлоқи заъимадан бор — улардан ёзор бўл. Ахлоқи ҳамидаларни кўп қилиб юргин.

Ҳижоби мағфират ёпқай хатоға,

Сазовор айлағай турлук атоға.

Аллоҳ таолога зорилик қилмоқ сабабли Худойим хатолар устига ёрлақаш пардасини ёпиб, Ўз раҳмати ита ёрлақашчарига лойиқ қилғай.

МУНДАРИЖА

Ушбу нашр ҳақида	3
Сўфи Олосёр ҳақида	5
«Рисолаи азиза» «Саботул ожизийн» шарҳи	
Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм	11
Дар баёни наъти Расулуллоҳ	19
Дар баёни сабаби таълиф	21
Дар баёни маърифати Аллоҳи таоло — асли бандалик баёни	23
Дар баёни тавҳиди вожиб таоло — илми ақойиднинг баёни	25
Дар баёни сифоти вожиб таоло	26
Иймоннинг баёни	35
Муножот ба даргоҳи қозийул ҳожот	37
Фаришталарнинг баёни	39
Китобларга иймон келтурмак баёни	40
Пайғамбарларга иймон келтурмакнинг баёни	41
Дар баёни тасдиқи меърож	43
Саҳобаларнинг баёни	45
Шарти имоматни баёни	48
Дар баёни каромати авлиё	50
Ҳикоят	54
Ажал иттиҳодининг баёни	57
Азоби қабрнинг баёни	57
Дар баёни муножот	59
Қиёмат ҳақ турур	62
Тарозуйи қиёматнинг баёни	66
Дар баёни пулсирот	66
Дар баёни ҳавзи кавсар	68
Дар баёни шафоати анбиё ва авлиё	69
Биҳишт ва дўзах баёни	73
Муножот	75
Дар баёни ажзу шикастаи мусанниф роҳматуллоҳ	78
Мусаннифи алайҳир роҳманинг васиялари	86
Толиб улдурки - пири комил топиб, қўл берса	89
Шароби муҳаббатни пири комилдин ичмак баёни	97
Солик қазоға рози, балоға собир	99

Ҳикоят	103
Толиб улдурки, жаҳон савдосидин мосуво бўлса	103
Панду насихат	106
Ҳикояти Робийа алайҳа роҳмаҳ	108
Муножот ба даргоҳи қозийул ҳожот	109
Мавъиза: Ҳасаддин йироқ бўлмоқ баёни	110
Ҳикояти Ҳажжож	115
Тамаъдин қочмоқнинг баёни	116
Ҳикояти Савбон	120
Муҳаббатсиз кишидин қочмоқ баёни	121
Ҳикояти дев алайҳил лаъна	125
Дунёдин тажарруд ҳақинда	125
Ҳикоят	132
Ҳикоят	136
Шайхи комил истамак ва шариатга иярмакни баёни	136
Ҳикояти шайх Имом Басрий	143
Мавъиза	145
Ҳикояти бадбахтон	148
Такаббурлик қилмай, тавозуълик ихтиёр қилмоқ баёнида	149
Ҳикояти Азизи	155
Таваккул баёни	157
Ҳикояти Абдуллоҳ ибни Муборак	162
Дарвишлик баёни	165
Ҳикояти Хўжа Баҳоуддин	166
Ҳикояти Аҳмад ибни Ҳанбал	171
Зоҳид сучук тилли бўлмоқининг баёни	173
Ҳикояти Ҳазрати Лукмон	177
Икки мўмин бир-бирига хайр қилмоқининг баёни	177
Кўзни ҳаромдин юммоқ баёни	180
Ҳикояти шайх Бастомий	185
Худони неъматлариға фикр айламоқнинг баёни	187
Ҳикоят	188
Бандаи мўмин ишқда ҳарис бўлмоқини баёни	189
Дунёи маккоранинг баёни	192
Умрнинг фонийлиги ва дунёга ҳирсдин наҳйланмакни баёни	197
Нафси шумни баёни	203

Банда аҳдда турмоқини баёни	208
Халилуллоҳ ўғли Ҳазрати Исмоилнинг баёни	210
Сафардаги йўлдошларга меҳрибонлик баёни	213
Ҳикоят Саъду Саид	215
Мўъмин доим хавфу ражода бўлмоғининг баёни	216
Ҳикояти Расули Акрам (с. а. в.)	218
Худони раҳматидин умидвор бўлмоқ баёни	219
Фосиқнинг гуноҳдан ёнгани ҳикояти	221
Қазоға рози ўлуб ва балоға сабр айламак баёни	224
Ҳикояти Абдуллоҳ Ансорий	226
Фақирларни ҳақир кўрмамак баёни	227
Ҳиёнатдин йироқ бўлиб, диёнатли бўлмоқ баёни	231
Чин эрнинг нишони	235
Ухуд тоғинда Ҳазрат Пайғамбар алайҳиссаломнинг муборак тишлари шаҳид бўлғони	237
Ҳикояти Хожа Баҳоуддин	239
Эшони Сўфий ёронлариға вароъ қилғонлари	241
Эшон Сўфий фарзандлариға насиҳат қилғонлари	244
Сўзни кўтоҳ қилиб, китобни хатм қилмоқлари	250